

Міністерство освіти і науки України
Запорізька державна інженерна академія

**СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ
ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ
ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ**

МОНОГРАФІЯ

Запоріжжя
ЗДІА
2017

УДК 316.77:004]:316.323(477)
В 753

В. Г. Воронкова, доктор філософських наук, професор

*Рекомендовано до друку
рішенням вченої ради Запорізької державної інженерної академії
(протокол № 12 від 26 жовтня 2017 року)*

Рецензенти:

О. П. Пунченко, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та історії України Одеської національної академії зв'язку імені О. С. Попова (м. Одеса);

Р. І. Олексенко, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, завідувач кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

О. П. Кивлюк, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри методології науки та міжнародної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

Воронкова В. Г.

В 75 Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України за доби глобалізації: теоретико-методологічні та праксеологічні виміри: монографія / В. Г. Воронкова; Запоріз. держ. інж. акад. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. – 270 с. ISBN 978-617-685-043-4

Монографія спрямована на концептуалізацію становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в контексті теоретико-методологічних та праксеологічних вимірів. В монографії розглядаються науково-методологічні підходи до становлення і розвитку інформаційного суспільства, досліджуються шляхи формування інформаційного суспільства у розвинутих країнах Заходу і Сходу, вплив інформаційного суспільства на розвиток людського капіталу та креативної особистості. Особлива роль приділена глобалізації, в контексті якої відбувається становлення і розвиток інформаційного суспільства в світі та Україні та вплив глобалізації на формування інформаційної парадигми суспільства. Монографія є результатом виконання завдань НДР Міністерства освіти і науки України «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації» (0115U002343 - 2015-2017 рр.).

УДК 316.77:004]:316.323(477)
В 753

ISBN 978-617-685-043-4

© Воронкова В. Г., 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....7

РОЗДІЛ 1

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ
ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ЗА ДОБИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Хлєбнікова А.А.).....18**

1.1 Глобальна інформатизація як головна тенденція соціоприродної еволюції людства

1.2 Нова концепція «Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації»

1.3 Формування концепції розвитку інформаційного суспільства у світі та Україні

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО І ЗАРУБІЖНОГО
ДОСВІДУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Нікітенко В.О.,
Максименюк М.Ю.).....49**

2.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

2.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття

2.3 Новий тип суспільства –інформаційного – як виклик глобалізації

2.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства

2.5 Феномен мережевого суспільствайого самоорганізація у глобальному середовищі

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3

**КОНЦЕПЦІЇ ВЗАЄМОВІДНОСИН «ЛЮДИНА–СУСПІЛЬСТВО» ЯК
«РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ» У
МІНЛИВОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОМУ СОЦІУМІ
(Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю.).....66**

3.1 Концепції взаємовідносин «людина-суспільство», «суспільство-людина», «людина-природа» у мінливому інформаційно-комунікативному просторі

3.2 Взаємодія людини і соціуму як своєрідна іманентна суперечливість глобального інформаційно-комунікативного соціуму

3.3 Громадянське суспільство як «розвиток внутрішнього простору особистості»

3.4 Людина у динаміці віртуально-комунікаційного простору

Висновки до третього розділу

РОЗДІЛ 4

АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Нікітенко В.О.).....89

4.1 Формування людини інформаційної: проблеми та впливи

4.2 Нові вимоги перед людиною в умовах викликів інформаційної цивілізації

4.3 «Мережева людина» як об'єкт «культури суспільства епохи інформатизації»

4.4 Нові адаптивні механізми в умовах антропологічних та технологічних змін

Висновки до четвертого розділу

РОЗДІЛ 5

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ (STEM-ОСВІТИ) ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ SMART-СУСПІЛЬСТВА ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕАЛЬНОСТІ (Воронкова В.Г., Кивлюк О.П., Нікітенко В.О.).....108

5.1 Інноваційна освіта як виклик глобалізації

5.2 Глобалізація освіти як феномен, процес, результат та інститут

5.3 Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності

5.4 Трансформація освіти в «культурний продукт» в контексті культурологічної парадигми

5.5 Stem-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної реальності

5.6 Дослідження інноваційних підходів до формування інформаційного суспільства та формування нової концепції інноваційної освіти в Україні в умовах глобалізації

Висновки до п'ятого розділу

РОЗДІЛ 6

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ФАКТОРА ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Ажажа М.А.).....134

- 6.1 В.Вернадський про концепцію ноосферного розвитку сучасного соціуму
- 6.2 Розвиток концепції когнітивного управління в інформаційному суспільстві як основи конкурентоспроможності, стабільності та досягнення стратегічних інтересів держави
- 6.3 Розвиток концепції гуманістичного менеджменту як запит на пошуки нових смислів і значень у сучасному менеджменті в умовах інформаційного суспільства
- 6.4 Розвиток концепції механізмів оптимізації інформаційного суспільства в Україні в контексті ноосферного розвитку
- 6.5 Розвиток концепції ноосферного мислення як основи інформаційної культури особистості та її адаптації до життя в інформаційному суспільстві
- 6.6 Формування концепції гуманітарного розвитку сучасної України в умовах глобалізації
- Висновки до шостого розділу

РОЗДІЛ 7

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО КОМУНІКАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.)..... 158

- 7.1 Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму
- 7.2 Напрями оптимізації інформаційно-комунікативного менеджменту в контескті нелінійно-синергетичної методології
- 7.3 Соціальна мережа як засіб розвитку соціального капіталу в умовах формування глобального інформаційно-комунікативного суспільства
- 7.4 Напрями оптимізації проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової цивілізації
- 7.5 Формування концепції інформаційно-інноваційного нооменеджменту в умовах цифрової цивілізації
- Висновки до сьомого розділу

РОЗДІЛ 8

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРАДИГМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г.).....201

- 8.1 Парадигма глобалізації: сутність, значення, нове розуміння
- 8.2 Політична глобалізація як новий тип міждержавних відносин.
- 8.3 Економічна глобалізація як нова стадія процесу інтернаціоналізації.
- 8.4 Культурна глобалізація як процес формування нової глобальної культури.
- 8.5 Глобалізація як системна цілісність економічних, політичних, культурних та національних процесів.

8.6 Місце і роль України в глобалізаційних процесах
Висновки до восьмого розділу

ВИСНОВКИ.....227

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....249

ПЕРЕДМОВА

В монографії представлено результати держбюджетної науково-дослідної роботи «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації» (0115U002343 - 2015-2017 рр.), в основі якої становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації.

Актуальність науково-дослідної роботи обумовлена бурхливим розвитком епохи інформаційної революції, що прийшла на зміну постіндустріальному суспільству, яка вносить радикальні зміни в усі сфери суспільного життя і потребує глибокого дослідження інформаційного суспільства як соціального явища і соціального процесу.

Інформаційне суспільство як цивілізаційна парадигма розвитку сучасного соціуму, в якому стикаються філософські, соціологічні, управлінські проблеми, є недостатньо вивченим в контексті філософської науки. В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, онтологічні та аксіологічні виміри інформаційно-комунікативного процесу, що отримали назву «глобальна революція у спілкуванні».

Актуальність дослідження становлення і розвитку інформаційного суспільства в тому, що це суспільство набирає обертів, і якщо вже сьогодні не звернути уваги на розвиток його інфраструктури, складових та констант його розвитку, то таке суспільство залишиться далеко позаду від успішних, розвинутих, конкурентоспроможних. Вже сьогодні розвиваються мережеві технології, сучасні цифрові системи, цифрове телерадіосповіщення та відеоінформатика, системи мобільного зв'язку та радіодоступу, економіка та менеджмент телекомунікацій.

Об'єкт дослідження – інформаційне суспільство як соціальне явище і соціальний процес, що розвивається в умовах інформаційної революції.

Предмет дослідження - формування механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного соціуму в умовах глобалізації та інформаційно-комунікативний вплив на діяльність організацій в умовах нестабільності.

Фундаментальна проблема – формування парадигми інформаційного суспільства, що потребує вироблення зворотних зв'язків в організації завдяки інформаційно-комунікативного впливу.

Актуальність та значимість науково-дослідної роботи - отримання нових знань, підтвердження гіпотез, теорій, подальшого використання на практиці.

Головна гіпотеза – можливість побудови в Україні інформаційного суспільства з результативними зворотними зв'язками, а саме суб'єкт-суб'єктними, що сприяють підвищенню ефективності управлінського процесу.

Крім того, є проблеми реалізації Електронного уряду, не відпрацьований механізм «відповіді-реакції» на тиск зовнішніх чинників; існує термінологічна невизначеність понять «інформаціологічне суспільство», відсутні розробки глобального інформаційного суспільства та глобального управління. Сформовані положення можуть використовуватися для концепції філософії управління інформаційно-комунікаційним процесом в Україні в умовах трансформації сучасного українського суспільства з метою побудови інформаційного суспільства.

Відповідність науково-дослідної роботи духовно-культурним запитам сучасної України. Автори НДР звертаються до вимірів ціннісно-смыслового поля інформаційного суспільства, в основі якого ціннісно-смыслова матриця – інформації та комунікації, що є цивілізаційними вимірами розвитку сучасного соціуму. В філософській думці спостерігається певний дефіцит рефлексії методологічних прийомів, які б виявляли проблеми аксіологічного та антропологічного дискурсу інформаційного суспільства і сприяли удосконаленню знань про формування інформаційної культури.

Мета монографії - дослідження філософії інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства, що дозволяє здійснювати інформаційно-комунікаційний вплив шляхом інформаціоналізму, важливою особливістю якого є створення інформаційного простору організації, що потребує удосконалення механізмів.

Завдання, на вирішення яких спрямована науково-дослідна робота:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади інформаційного суспільства, в основі якого інформація як головний атрибут управлінської діяльності;
- здійснити розробку поняттєво-категорійного апарату інформаційного суспільства контексті новітніх термінів;
- виявити специфіку ціннісних орієнтацій управлінської культури у комунікативній практиці глобального комунікативно-інформаційного простору у контексті онтологічних та аксіологічних засад інформаційного суспільства;
- здійснити соціодіагностику деформацій інформаційного суспільства як віртуальної реальності для визначення стану процесів, пов'язаних з глобалізацією, інтеграцією, міграційними тенденціями;
- розробити концепцію інформаційного суспільства, в основі якої механізми мережевого управління, електронного врядування, самоорганізації аутопоетичних самореферентних систем;
- здійснити аналіз інформаційного суспільства в контексті кроскультурного аналізу і проаналізувати етапи переходу інформаційного суспільства до «суспільства знань» в умовах глобальної трансформації;
- обґрунтувати сутність інформаційної культури як системоутворюючого чинника становлення і цивілізаційного розвитку інформаційного суспільства;
- виявити напрями удосконалення зворотних зв'язків засобами

інформаційно-комунікаційного менеджменту в контексті електронного врядування, діяльності міжнародних організацій, мережевого управління,

- проаналізувати інформаційно-комунікативний процес, важливістю якого є діалог (полілог) культур як гаранта існування цивілізації, що потребує самоорганізації аутопоезисних (віртуальних) самореферентних систем, що є результатом становлення і розвитку інформаційного суспільства;

- розкрити напрями удосконалення механізмів становлення і розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного українського суспільства в умовах глобальної трансформації.

Аналіз результатів, отриманих вітчизняними та іноземними вченими із цієї проблеми.

Для НДР велику роль відіграли наступні міжнародні документи. Велику роль у становленні та розвитку інформаційного суспільства відіграли діяльність ООН та спеціалізованих установ в галузі інформації та ЮНЕСКО у галузі інформації; доповідь М.Бангеманна «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС» (1994); «Електронна Європа» та «Електронна Європа +»; Ініціатива «2010» та «Європа 2010»; «Цифровий порядок денний для Європи», Європа і Світовий саміт з інформаційного суспільства (2003-2005); економічні, технологічні, культурологічні рамкові програми ЄС (1983-2012 рр.) і на перспективу до 2015 р. Велику роль відіграли інформаційна політика Ради Європи у галузі інформації (1986-2015 рр.).

Порівняння з світовими аналогами: Декларація і План дій Тунніського саміту з проблем глобального інформаційного суспільства, які зобов'язують президентів та урядів 93 країн-учасниць прийняти національні стратегії побудови інформаційного суспільства, що мають бути побудовані на інформаційних технологіях і послугах; доповідь М.Бангеманна «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської Ради ЄС» (1994); економічні, технологічні, культурологічні рамкові програми ЄС (2012-2020 рр.); Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Російській Федерації (від 7.02. 2008 р.); Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства (від 22.07.2000 р.); соціально-економічна ефективність використання технологій Oracle в електронних урядах (міжнародний досвід); Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти (версія для обговорення) / наук. керівник проекту акад. НАН України М.Згуровський; статті Міністра освіти і науки Л.Гріневич про системні зміни в освіті в умовах реформування освітянської галузі та вироблення політики освітянської галузі на державному рівні

Політичні, економічні, правові та комплексні Європейські міністерські конференції Ради Європи з інформації. Інформаційна революція зародилася в 1960-х рр. минулого століття, її батьківщиною М.Кастельс вважав Каліфорнію. Термін «інформаційне суспільство» було запропоноване японським дослідником К.Каямою, на основі якого в Японії була прийнята програма

«План інформаційного суспільства: національна мета 2000 року». Кр.Мей у праці «Інформаційне суспільство: скептичний погляд» виділяє три періоди цієї проблеми:

- 1) дослідження, що мали місце з початку 1960-х рр. і до середини 1970-х р. і стосувалися винятково США;
- 2) дослідження кінця 1970-х рр. і початку 1990-х рр., коли інформаційно-комунікативні технології активно впроваджувалися у розвинутих країнах світу;
- 3) дослідження, коли виникнення і поширення Інтернету сприяло масовій зацікавленості ідеями глобального інформаційного суспільства.

Для нас цінними серед напрацювань вітчизняних вчених є роботи В.Андрущенко, О.Кивлюк, О.Сосніна, О.Дзьобаня, О.Пунченко, А.Ярошенко, С.Ягодзінського, в контексті яких розглянуто проблеми інформаційного суспільства, національної безпеки, інформаційної особистості та підготовки фахівців вищої освіти. Серед білоруських вчених ми виокремлюємо роботи П.Водоп'янова, А.Лазаревича, В.Старжинського, В.Тіхомирова, В.Цепкало, які дослідили проблематику «суспільства інновацій», дослідження яких ми високо оцінюємо. Серед зарубіжних вчених ми виокремлюємо роботи А.Авразіна, Б.Белла, Е.Гідденса, В.Дайзарда, М.Кастельса, Дж.Мартіна, І.Масуди, Д.Мура, М.Пората, Е.Тоффлера, А.Турена, Й.Шумпетера, Ф.Фукуями, в яких проаналізовано інформатизацію як головну тенденцію розвитку інформаційного суспільства та зроблено спроби переходу до «суспільства знань» та «суспільства інновацій».

В роботах таких відомих авторів, як Ю.Габермас, Е.Гідденс, У.Бек, Ж.Бодрійяр, З.Бауман, Д.Белл, З.Бжезинський, В.Дайзард, Р.Девіс, Дж.Мартін, Дж.Нейсбіт, Ж.Рюс, О.Тоффлер моделюються зміни, пов'язані зі становленням і розвитком інформаційного суспільства. Серед українських вчених, які тією чи іншою мірою торкались означеної проблематики, слід назвати роботи В.Андрущенка, В.Бебика, Л.Губернського, О.Кивлюк, В.Кременя, В.Ляха, В.Огнев'юка, В.Пазенка, Г.Почепцова, К.Райда.

Стан розробки інформаційно-комунікаційного управління знайшов своє відображення у підходах: 1) герменевтичний (Х.Г.Гадамер, В.Дільтей, П.Рікер); 2) кібернетичний (Н.Вінер, К.Шеннон, У.Уівер); 3) структуралістський (Р.Барт); 4) лінгвістичний (Ф. де Соссюр, Е.Бенвеніст, Т.ван Дейк); 5) семіотичний (Ч.Пірс); 6) культурологічний (Х.Маклюен, А.Моль); 7) структурно-функціональний (Т.Парсонс, Р.Мертон, Н.Луман); 8) символічний інтеракціонізм (Дж.Мід); 9) комунікативно-практичний (Ю. Габермас, К.Апель, Г.Дебор); 10) аналітико-мовленнєвий (Л.Вітгенштейн, М.Дамміт, Г.Бейкер). Дослідження цих аспектів будуть продовжені.

Методи і підходи дослідження:

- 1) синергетичний метод дозволяє проаналізувати інформаційне суспільство як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі;
- 2) метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути

суспільство як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем;

3) поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості розвитку інформаційного суспільства в нормальному і катастрофічному режимах;

4) структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в інформаційному суспільстві;

5) антропологічний та соціоаксіологічний підходи дозволяють проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри інформаційного суспільства та інформаційної культури за умов глобалізації.

В рамках дослідження будуть застосовані сучасні принципи тріалектики. Головною ідеєю є ідея «інформаціологічного суспільства», що здійснює свою еволюцію до «суспільства знань».

В результаті виконання завдань НДР було сформовано концепцію інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства, що дозволяє здійснювати інформаційно-комунікаційний вплив у «цивілізаційних формах» на діяльність організацій, важливою особливістю якого є створення інформаційного простору діяльності організації в контексті розширення задач інформаційно-комунікативного менеджменту та підвищення ефективності діяльності організацій в умовах глобалізації.

Робочі гіпотези НДР: однією з головних гіпотез дослідження є гіпотеза техногуманітарного балансу, яка являє собою концептуальну модель дослідження глобального інформаційного суспільства, є новою і описує механізм загострення і подолання криз планетарного масштабу.

Гіпотеза техногуманітарного балансу виявляє закономірну взаємозалежність між трьома змінними – технологічним потенціалом країни – інформаційним суспільством, якістю культурних регуляторів і внутрішньою стійкістю інформаційної культури, яка допомагає пояснити явища, коли в результаті масштабної антропогенної кризи відбувається не саморуйнація соціального соціуму країни, а його кардинальна перебудова завдяки інформаційній культурі, яка відіграє роль компенсаторського фактору, який включається в періоди катастроф, трансформацій і перебудов, системних криз, які сприяють відновленню порушеного балансу інструментального і гуманітарного характеру, та слугують подоланню інформаційних війн та забезпечення інформаційної безпеки суспільства

Головною гіпотезою НДР, яка є новою і може радикально зрушити теорію, є ідея пошуку інноваційних механізмів інформаційного суспільства, що формують суб'єкт-суб'єктне управління, що може сприяти інформаційній єдності, механізмам регуляції і саморегуляції соціуму за прикладом аутопоезисних систем (Матурана, Варела), зворотний зв'язок на всіх рівнях

управління, що може привести до стійкого розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми.

Оновленим методом був метод інформаціоналізму, що висвітлювався у статтях авторів проекту, що дозволив сформулювати концепцію інформаціологічного суспільства.

Методологія науково-дослідної роботи - інформаціологічний, культурологічний (аксіологічний), синергетичний, системний та структурно-функціональний методи та підходи, що дозволили проаналізувати інформаційне суспільство як складний соціальний феномен та динамічний процес, що діє в нелінійному середовищі і має безліч альтернативних шляхів свого вибору в контексті біфуркаційного чи поліфуркаційного здійснення.

Особливостями структури дослідження є аналіз:

1) теоретико-методологічних засад інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми;

2) концептуалізація інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України;

3) розробка конкретних концепцій здійснення цього процесу - концепції впливу інформаційно-комунікаційного процесу на діяльність організації в умовах нестабільності; посткласичних політико-ідеологічних течій та їх ролі в умовах соціальних змін кінця ХХ - початку ХХІ століть.

Для цього досліджено впровадження інформаційного суспільстві у передових країнах, вивчено вітчизняного досвіду та сформульовані задачі переходу від інформаційного суспільства до smart-суспільства та їх вплив на розвиток людського капіталу. В результаті особливостей структури дослідження:

1) було проаналізовано дослідження інформаційного суспільства в передових країнах;

2) сформовано концепцію smart-філософії як нового наукового напрямку та дисципліни, яка сприяє переходу країни на рівень високорозвинутої, технологічної, інтелектуальної,

Одержане нове знання щодо предмета дослідження - інформаційного суспільства як соціального феномена та динамічного процесу отримано завдяки використанню синергетичної методології, що дозволила виявити ряд ключових показників розвитку інформаційного суспільства, зокрема асиметричності інформації та інформаційно-комунікаційного суспільства.

Інформаційне суспільство як складний показник розвитку конкурентоспроможності організацій слугує основою моніторингу та прогнозування діяльності організацій. В рамках проекту вперше проаналізована діяльність організацій в умовах розвитку ІКТ, стохастичності, асиметричності інформації, що потребує розвитку інформаційно-комунікативного менеджменту та упровадження його в діяльність організацій.

До нових положень дослідження НДР слід віднести концепцію smart-

філософії як нового наукового напрямку та дисципліни, яка сприяє переходу країни на рівень високорозвинутої, технологічної, інтелектуальної, що представляє новизну даного дослідження.

Доведено вплив інформаційно-комунікативного процесу на діяльність організацій в умовах нестабільності слугує розвитку інформаційно-комунікаційних процесів та розвитку організації як цілісної соціокультурної системи.

Серед напрямів оптимізації інформаційно-комунікативного впливу на розвиток організацій – перебудова стосунків між державою як суб'єктом управління і організаціями як об'єктами, що потребує формування суб'єкт-суб'єктної парадигми на основі зворотного зв'язку, від чого виграє як держава, так і організації.

В результаті виконання завдань НДР обґрунтовано та доведено нові знання, пов'язані із закономірностями організації та розвитку природи, суспільства людини, їх взаємозв'язків:

1) отримання нових знань, в контексті теоретико-концептуального обґрунтування концепції розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації, що зумовлює орієнтацію України на інтеграцію до міжнародної спільноти та включення в глобалізаційні процеси;

2) теоретико-методологічне обґрунтування нових законів, пов'язаних з розробкою закону техногуманітарного балансу, що базується на основі економічних, політичних, соціальних, духовних засад, направлених на інноваційний розвиток суспільства;

а) закон кібернетичної теорії, який виражає пропорційну залежність між внутрішньою різноманітністю системи та її потенціалом в якості суб'єкта чи об'єкта управління;

б) закон ієрархічних компенсацій – виражає залежність між організаційними рівнями складної системи, а саме зростання різноманітності на верхньому рівні повинно забезпечуватися обмеженням різноманітності на попередніх рівнях, і, навпаки, зростання різноманітності на нижчому рівні організації сприяє руйнації на верхньому рівні), доповнює фундаментальний закон кібернетичної теорії систем як закону необхідної різноманітності (фізичної, біологічної, соціальної), допомагає прогнозувати оптимальне поєднання різноманітних параметрів на різних етапах розвитку;

в) закон генетичних типів криз, який включає аналіз: екзогенної – кризи, зумовленої переважно спонтанними змінами середовища, до якої система не поспіває адаптуватися; ендогенної кризи, що зумовлена переважно внутрішньою програмою розвитку організму (зростання кризи в онтогенезі);

в) ендо-екзогенної кризи, що зумовлюється змінами в середовищі внаслідок власної активності системи;

3) в результаті впровадження нових законів буде сформована нова теорія - філософії розвитку українського соціуму в умовах глобалізації та інтеграції України до загальноєвропейського економічного простору;

4) сформовано нові методи - нелінійної динаміки, що базується на використанні альтернативних методів і принципів: відкритості, врахування нелінійних ефектів, когерентності, системної узгодженості, коеволюції еволюційних процесів, використання експліцитного і прогнозованого потенціалу наукового мислення.

Одержані результати є достатньо надійними для різних контекстів застосування та використання. В результаті проведеного аналізу формується нова концепція реалізації зворотних зв'язків в сучасному українському соціумі в умовах переходу до інформаційного суспільства у період стрімких біфуркаційних змін, що створюють передумови для формування нового світогляду – інформаційного і синергетичного, яке може бути визначено як система поглядів на світ, що зумовлює необхідність подолання ентропійних процесів у природі і соціальному середовищі через посередництво інформаційної творчості, креативності, інноваційності.

Наукова новизна наведених положень полягає в тому, що в НДР вперше у вітчизняному дискурсі досліджено інформаційне суспільство у вимірах постнекласичного розвитку світу.

Наукова новизна дослідження в тому, що висновки наукового дослідження доцільно використовувати задля розширеної соціогуманітарної експертизи науково-технічних стратегій упровадження інформаційного суспільства в Україні, у проектах і програмах формування підготовки інформаційних менеджерів, здатних працювати в інформаційному суспільстві, у комплексному експертному аналізі інформаційної діяльності, у програмах смарт-освіти вищих навчальних закладів.

Наукова новизна у зміні парадигми як суспільства, так і освіти, в основі якої закладена зміна парадигми від виробничої до освітянської, що й привело до становленню й розвитку парадигми «розумного суспільства». Інформаційне суспільство, сформоване на Заході, - це нова якість суспільства, у якому сукупність використання технічних засобів, сервісів та Інтернет приводить до якісних змін у взаємодії суб'єктів, що дозволяють отримати нові ефекти – соціальні, економічні та інші переваги, що є конкурентоспроможними і ведуть до нової якості життя.

В Україні має сформуватися нове інформаційне суспільство, що базується на комплексній модернізації та інноваційному розвитку всіх секторів на основі технологій нового покоління, що забезпечують високу додаткову вартість, мають високу енергоефективність, базуються на енергозберігаючих технологіях та екологічній інфраструктурі, та потребують забезпечення інформаційної безпеки, тому концепція удосконалення механізмів інформаційного суспільства як нової інформаційної парадигми в Україні є новою і потребує упровадження в Україні.

Переваги отриманих наукових результатів над аналогами в тому, що ми прослідкували перехід від інформаційного суспільства до старт-суспільства, яке

майже не досліджено в соціальній філософії, тому вважаємо, що дана тема немає аналогів у вітчизняній і світовій філософській науці, так ми підійшли до розробки нового наукового напрямку – smart-філософії та підготовки smart-менеджерів, здатних працювати у високотехнологічному, високопрофесійному суспільстві, яких повинна готувати smart-освіта.

Таким чином, НДР є надзвичайно актуальною, що має значну новизну, теоретичне та практичне значення для умов інформаційної революції та глобалізації.

Дослідження ґрунтується на комбінації наступних теоретичних підходів, необхідних для проведення дослідження, а саме інформаціологічного методу чи підходу, розробленого авторами, (В.Воронкова, М.Максименюк, В.Нікітенко, О.Постол, М.Ажажа), завдяки використанню якого вдалося проаналізувати інформаційне суспільство. При цьому автори спираються на роботи М.Кастельса.

Заплановано було отримати результати європейського та/або світового рівня, які зводяться до впровадження концепції інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства, що дозволяє здійснювати інформаційно-комунікаційний вплив шляхом інформаціоналізму.

Обґрунтовано, що формування інформаційного суспільства включає розвиток технічних інновацій, що зумовлюють пошук універсальних моделей розвитку суспільства та особистості у новому тисячолітті. Адже за несприятливих для України тенденцій світової кон'юнктури, відсутності впливу держави буде продовжуватися тенденція системної деградації, країна не зможе оволодіти хвилею епохальних і базових інновацій, перетвориться на сировинний придаток і ринок збуту готової продукції, на об'єкт експлуатації з боку більш енергійних передових цивілізацій. Тому для подолання цієї кризи Україна повинна випрацювати стратегію інноваційного прориву у впровадженні інформаційного суспільства, щоб сприяти досягненню конкурентоспроможності України на міжнародній арені.

Методологічні складові НДР проаналізовано за рахунок нового і мало вивченого підходу – інформаціологічного, який, на нашу думку, є дійсно новим, так як завдяки цьому методу smart-суспільство розглядається як інноваційне та високотехнологічне (цю думку ми зустрічаємо у М.Кастельса). Аналогів достеменних розробок сьогодні у філософській думці не існує. Отримала розвиток методологія дослідження, що застосовується для аналізу інформаційного суспільства, проаналізована за рахунок синергетичної методології, яка є також, на нашу думку, новою, так як дозволяє розглянути інформаційне суспільство як нелінійну систему, що розвивається в нелінійному просторі. Новизною підходу є методологічна цінність та обґрунтованість новостворених методів та засобів дослідження, можливість їх застосування як міждисциплінарних зводиться до використання smart-суспільства – системної, синергетичної, структурно-функціональної методології, яку ми будемо

використовувати як оновлені складові методології аналізу мережевого суспільства.

Оновлені методи системного і структурного аналізу дозволяють розглянути інформаційне суспільство як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем, а поєднання синергетичного та системного методів та підходів дозволяють пояснити особливості розвитку інформаційного суспільства в нормальному і катастрофічному станах (режимах, інколи з загостренням).

Антропологічний та соціологічний підходи дозволили розкрити соціо-антропологічні та соціологічні виміри smart-суспільства, в основі якого людина, освіта, знання та рух суспільства – до суспільства знань та інновацій.

Методика та засоби дослідження розроблено за рахунок використання алгоритмів дій поетапного розвитку smart-суспільства та формування методик, що привели до формування інформаційних компетентностей smart-менеджера, здатного працювати в умовах високотехнологічного smart-суспільства.

В філософській думці спостерігається певний дефіцит рефлексії методологічних прийомів, які б розкривали проблеми аксіологічного та антропологічного дискурсів інформаційного суспільства і сприяли удосконаленню знань про формування духовно-культурних запитів сучасної України на сучасному етапі розвитку цивілізації та її глобальної трансформації. Особливості структури та складових проведення дослідження зводиться до перевірки робочих гіпотез з метою переформатування гіпотез у більш ґрунтовніші висновки формування концепції інформаційного суспільства з метою її інтеграції у загально інтеграційний простір як повноцінної європейської держави та впровадження smart-суспільства на рівні державних програм.

В результаті аналізу нами нагромаджено величезний масив інформації про розвиток інформаційного суспільства в Україні та світі, тому особливості структури дослідження - в узагальненні, систематизації та перевірці гіпотез щодо упровадження в нашій країні концепції інформаційного суспільства та його впливу на розвиток організації як складної соціальної системи, що має асиметрію інформації та знаходиться в умовах кризи та нестабільності.

Автори проекту звертаються до вимірів ціннісно-смыслового поля складових проведення дослідження інформаційного суспільства, в основі якого ціннісно-смыслова матриця – інформація, знання, розум, креативність, колективні форми роботи, що є цивілізаційними вимірами особистості та вимагає ціннісного (соціологічного) підходу до формування інформаційної культури особистості для діяльнісного визначення в соціокультурному просторі smart-суспільства.

В результаті реалізації завдань проекту ми маємо спробу унаочнити базові структурно-функціональні елементи інформаційної освіти та сприяти формуванню концепції інформаційної освіти як європейського вектора

політики XXI століття.

Тема інформаційного суспільства виходить на проблему інформаційної освіти, зокрема необхідності формувати еліту гуманітарних менеджерів, необхідних для роботи на всіх рівнях управління, що говорить про формування національної еліти, здатної працювати в складних умовах конкурентоспроможності та вироблення компетентностей фахових спеціалістів інформаційної доби. Інформаційна освіта повинна сприяти удосконаленню інформаційно-комунікаційних технологій, які представляють собою сукупність науково обґрунтованих прийомів і спеціальних технік непрямого впливу на суспільство завдяки управлінню смарт-технологіями.

Новий інформаційний світогляд, що формується у системі інформаційної освіти, потребує, щоб у ньому були реалізовані ідеї розумного (інноваційного) соціоекономічного і соціокультурного прогресу суспільства. Результати дослідження будуть використані в навчальному процесі при підготовці менеджерів на кафедрі менеджменту організацій та управління проектами Запорізької державної інженерної академії.

В монографії, яка представляє собою звіт НДР «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації» (0115U002343 - 2015-2017 рр.), представлені статті, написані спільно з такими авторами, як Кивлюк О.П., Соснін О.В., Романенко Т.П., Андрюкайтене Регіна. В НДР представлена цілісна концепція удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

(Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Хлебнікова А.А.)

1.1 Глобальна інформатизація як головна тенденція соціоприродної еволюції людства

1.2 Нова концепція «Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації»

1.3 Формування концепції розвитку інформаційного суспільства у світі та Україні»

Висновки до першого розділу

1.1 Глобальна інформатизація як головна тенденція соціоприродної еволюції людства

Сучасний світ ми розглядаємо як самоорганізуючу систему, ключовою характеристикою якого є глобалізація, що детермінується бурхливим розвитком інформаційних технологій останньої третини ХХ ст. Для дослідження феномена глобальної інформатизації слід використати метасистемний підхід, який дозволяє враховувати динамічність середовища, що дає можливість уявити сучасний контекст у динаміці становлення, як сполучення фазних систем з принципами організації, тобто як метасистему. При цьому акцент у метасистемному дослідженні переноситься з функціонального рівня (різні функції в системі) на рівень принципу організації (різні принципи організації систем в метасистемі).

Сучасний світ посилює фактори, які сприяють глобалізації інформаційного простору світової спільноти:

1) розвиток глобальної системи телебачення і радіо віщання на основі використання супутникових і наземних систем зв'язку;

2) розвиток глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж;

3) глобалізація телефонного зв'язку, у тому числі мобільного;

4) формування принципово нових засобів і технологій для інформаційних комунікацій;

5) створення глобальної навігаційної супутникової системи;

6) формування і розвиток інформаційних полісів, пов'язаних з формуванням глобального інформаційного простору через посередництво

інформаційно-інтелектуальних систем.

Розглядаючи глобалізацію як широкий суспільний процес, відмітимо, що вона у вирішальній мірі відзначається сучасним техногенним розвитком соціуму і земної кулі, еволюційним соціоприродним переходом життя на нашій планеті від природних, біосферних форм до штучним, постбіосферним.

Як свідчить аналіз, сучасне суспільство не тільки глобалізується на основі науково-технічних виробничих сил, включаючи і інформатизацію, але й стрімко соціалізує й знищує біосферу, створює окультурені і генетично змінені організми і тим самим формує нове, постбіосферне, інформатизоване буття з електронно-техногенним середовищем проживання людини.

Мова йде про формування певної складової штучного середовища існування людини і техносфери у цілому. Таке середовище не тільки задовольняє потреби суспільства та окремих людей, але й посилює техногенність біосферного оточення, негативно впливаючи на організм тварин і особливо людини. Саме штучно створений предметно-речовий та електромагнітний світ, який ми позначаємо терміном «техносфера», володіє двома найважливішими якостями – техногенністю та електромагнітними полями, які при досягненні певних рівнів позитивно чи негативно впливають на людину та інші живі організми.

По-перше, дані свідчать про те, що електронно-техногенне середовище викликає особливу загрозу, яку необхідно враховувати при проектуванні та ставленні до неї людини.

По-друге, на основі аналізу темпів зростання штучного світу і скорочення природного слід зробити висновок про формування глобальної соціо-техно-природної реальності, у якій провідне місце займає інфосфери. З однієї сторони, остання активізує техногенний розвиток суспільства і соціо-техно-природну глобалізацію, а з іншої – являється важливою складовою частиною глобальної техносфери чи інфо-техносфери, її «електронним мозком і нервом». Інфосфера швидко змінює традиційний образ життя і професійної діяльності мільйонів людей, традиційні стереотипи їх поведінки, розвиваючи динамічно соціальні якості.

По-третє, інформатизація і глобалізація представляють собою взаємопов'язані і взаємозумовлені процеси. З однієї сторони, інформатизація забезпечує техніко-технологічні можливості прискореного розвитку процесів глобалізації, а з іншої – сама інформатизація представляє собою яскраво виражений і провідний техногенно-глобальний процес.

По-четверте, глобальні процеси техносферизації суспільства, посилення техногенного розвитку світу і глобальні процеси інформатизації, комп'ютеризації, електронізації суспільства і біосферної природи створюють інформаційно-техногенну епоху еволюції земного життя.

По-п'яте, глобальна інформатизація та інформаційні технології не тільки відкривають нові можливості у всіх сферах людської життєдіяльності, але й

породжують нові проблеми, пов'язані з інформаційною безпекою.

Від характеру інформатизації залежить доля людини – чи стане він всебічно розвинутою особистістю з утвердженням гуманних ціннісних установлень, чи інформатизація прискорить негативні трансформації людського духу та організму.

По-шосте, базуючись на онтологічному підході до процесів інформатизації, слід виділити наступні глобальні можливості інформаційних мереж для розвитку суспільства і природи і формуючих у той же час міні-тенденції: інформаційні, рекреаційні, комунікаційні, комерційні, соціально-креативні, техногенетичні, трансформаційні. Разом з тим вони являються інтегрованими, направленими у цілому на комплексні соціотехноприродні перетворення і носять у різній мірі як позитивний, так і негативний характер. Задача виявляється в тому, щоб інформатизації надати не тільки безпечний, алей гуманно-направлений перетворюючий процес.

Поняття глобальної інформатизації розглядається як самостійний феномен світової політики, що лежить в основі більш масштабного процесу – глобалізації.

Інформатизація суспільства на основі інформаційно-комунікаційних технологій супроводжується появою нових галузей виробництва, нових напрямків у наукових дослідженнях, упровадженням їх результатів у практику, значними перетвореннями на всіх сферах матеріального і духовного життя соціуму.

Інформатизація представляє собою об'єктивний світовий процес, викликаний якісними перетвореннями у фундаментальній і прикладній науці, ускладненням суспільного виробництва, посиленням кооперації, розширенням номенклатури продукції, що випускається, розподілом праці, а також поглибленням не тільки соціально-економічних та інших процесів у соціумі, але й взаємозв'язків суспільства і біосферної природи.

У той же час ідеологи інформаційного суспільства, відображаючи у своїх теоріях більшість з названих процесів, не враховують всієї складності взаємозв'язків соціально-техногенних і соціо-техно-природних процесів, породжених сучасним соціумом. Розглядаючи їх, також є перспективи інформатизації у відриві від всього комплексу розвитку біосфери Землі, ігнорують соціо-техно-природний перехід життя від природних, біосферних її форм до штучних, пост біосферних. Більше того, у теоріях сучасного інформаційного суспільства процеси інформатизації піднімаються до рангу основної якісної характеристики сучасного суспільного розвитку.

Сьогодні ми можемо стверджувати, що глобальна інформатизація представляє собою не просто використання у широких масштабах інформації (перш за все наукової), упровадження комп'ютерних чи інших інформаційних технологій у всіх сферах виробництва і суспільного життя, а «вживлення» у соціальний і навіть формуючий єдиний соціо-природний організм земного

життя особливого роду штучної компоненти.

Приймаючи до уваги зростаючу інтенсивність споживання інформації у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства, необхідно відмітити що процеси інформатизації і безпосередньо сучасні технології (NBIC та інші) у зростаючих масштабах пронизують не тільки виробництво, але й все суспільне життя і земну живу і неживу природу.

Ці процеси насичують суспільний орانیм техносфер ними об'єктами, науково-технічними і техніко-технологічними системами, а також техногенними елементами біосфери, які невинно змінюються.

Нові структурні елементи не тільки соціально звеличують людство над земною біосферною природою, але й несуть загрозу для біосферного життя в цілому, включаючи трансформацію, деградацію і посилення штучності людського організму. Загроза проявляється в тому, що процеси інформатизації, що невинно змінюються, не тільки якісно змінюють соціум, розвиваючи різноманітні його сторони, але й разом з формуванням інформаційної інфраструктури, як складової частини техносфери, що неблагоприємно впливають на подальшу еволюцію системи і земного світу, формуючи сучасну соціотехноприродну еволюцію життя.

Кардинальні зміни у суспільстві у зв'язку з глобальною інформатизацією соціуму та його якісних частин відбуваються не тільки швидко, але й далеко не у тих напрямках, які ще недавно вчені вважали найбільш ймовірними. Особливо негативно впливає інформаційна складова техногенного суспільного розвитку на стан здоров'я населення, сприяючи загостренню ряду глобально-біосферних проблем.

Тому одна з проблем, яка є сьогодні надзвичайно актуальною: настільки ці теорії сприяють безпечній еволюції людського і біосферно-природного життя та успішному розвитку соціальних проблем, які виникають. Тому дослідників повинні цікавити як позитивні процеси інформатизації суспільства, так і більш широкі питання системного розвитку соціуму, який сприяє інформатизації у зв'язку з формування техногенної земної кулі, тобто підвищення ролі інформатизації у якісному перетворенні нашого соціального буття.

Тому слід зазначити, що глобальна інформатизація активізує не тільки соціально-економічну та інші сторони цивілізаційного прогресу, але й посилює техногенний розвиток соціуму, а й посилює нові й загострює існуючі проблеми техногенної цивілізації. Саме тому інформаційна структура сьогодні висувається на передній план і стає найважливішою складовою техносфери, її «електронним нервом і мозком». Саме тому сьогодні ми стаємо свідками народження нового суспільства, яке є «інформаційно-техногенним» для визначення сучасного етапу суспільства. у якому з неймовірною швидкістю зростають техногенні явища, що трансформують біосферне життя.

У той же час тенденції інформатизації в умовах техногенного розвитку сучасного соціуму сприяють інтеграції людства, техносфери і природи і

формуванню єдиного соціоприродного організму, і появі нових, більш ефективних можливостей всебічного моніторингу оточуючого середовища з метою збереження біосфери і формування безпечної техносфери.

Відмітимо, що на основі онтологічного (буттєвого) підходу до глобальної інформатизації обґрунтовані можливості інформаційних мереж для стійкого розвитку суспільства і природи, серед яких слід виділити: інформаційні, рекреаційні, комунікаційні, комерційні, техногенні, соціально-перетворюючі, трансформаційні, що говорить про те, що феномен інформатизації ускладнюється і розширюється.

В умовах глобальної інформатизації і зростаючого техногенного розвитку суспільства і земного світу сучасна епоха виступає як інформаційно-техногенна, що характеризується формування інфосфери, інфо-техносфери, розвитком техногенно-кризового соціуму. Адже з розвитком високоякісної сучасної інфосфери реалізується вихід штучного на новий рівень: від формування електронно-техногенного середовища глобального соціуму, створення на основі біосферних і постбіосферних живих організмів до формування електронного уряду, що свідчить про те, що інформатизація проникає на всі рівні соціуму.

Тому необхідно визначитися зі шляхами подолання негативних аспектів інформатизації і обґрунтування необхідності гуманно-цільового напрямку інформатизації як важливого фактору формування сприятливого для розвитку людства соціо-техно-природного буття при збереженні біосфери і біосферного життя.

У якості найбільш важливої риси соціо-техногенного суспільства дослідники виділяють його «мережний характер», що заміняє його попередню стратифікаційну структуру, у якій домінуючі функції і процеси все більше здійснюються за принципом мереж. Нова соціальна морфологія суспільства формується саме за принципом мереж, а розповсюдження «мережаної логіки» у значній мірі відбивається на результатах цих процесів. Належність до певних мереж, а також динаміка одних мереж по відношенню до інших стає найважливішим джерелом влади.

Все це дозволяє М.Кастельсу схарактеризувати сучасне суспільство як суспільство мережних структур, характерною ознакою якого являється домінування соціальної морфології над соціальною дією. Соціальні структури у суспільстві технологій підпорядковуються не ієрархічним принципам, вони засновані не на лінійному підпорядкуванні, але здійснюються як сукупність вузлів, розташованих на самих різних рівнях влади і як таких, що виконують функції центру.

Сьогодні вертикальна ієрархія втрачає свою ефективність, так як зникають дві основних умови її функціонування:

1) керівники стикаються з все більшою кількістю різноманітних проблем, при вирішенні яких слід враховувати у значній мірі економічні, політичні,

культурні і соціальні аспекти;

2) у той же час зворотний зв'язок стає все більш неадекватним (О.Тоффлер). Мережний принцип стає характерним і для структуризації світової політичної спільноти, яка нагадує сьогодні багатополосну систему, у якій не існує домінуючого центра сили, а характеризується стохастичною рівновагою.

При цьому функції основних вузлів переходять від одних суб'єктів глобальної комунікації до інших, але при цьому сама мережа перетворюється на «метамережу» (М.Кастельс) і починає проявляти здатність до відключення другорядних функцій, підпорядкування цілих соціальних груп і знецінення цілих територій. При цьому конфігурація домінуючих процесів і функцій у суспільстві визначається конфігурацією відносин між мережами, а також включенням у мережеві структури чи виключенням з них.

Принцип інформаційної ефективності цієї соціальної системи відображає закон мережних структур, сформульований М.Кастельсом, згідно якого відстань (чи інтенсивність і частота взаємодій) між двома точками (чи соціальними станами), коли вони обидві виступають у якості вузлів тієї чи іншої мережаної структури, чим коли вони не належать до однієї і тієї ж мережі.

Мережана культура виявляється повністю детермінованою способом кодифікації інформації, де саме повідомлення виступає як «розкодування середовища», постільки медіа система настільки є гнучкою, що адаптована до посилення будь-якого повідомлення будь-якої аудиторії.

Мережана інформація, основним втіленням якої є гіпертекст, базується на принципах плюральності, ризоматичності, індетермінізму, аксіологічної антиєрархічності. Якщо письмовий текст існував як формалізоване знання, то у медіа сфері домінує інформація, яка представляє собою семантичний образ.

Якщо раніше культурний простір виступав як сегментований, радіальний, центробіжний, то тепер провідними стають недиференційовані структури з принциповою відсутністю ієрархічності і лінійної детермінованості процесів і явищ. У новій ситуації межі між центром і периферією стають прозорими, розмитими, а також основоположні для культури модернізації поняття, як «культурне ядро» і «культурна матриця», втрачають свій смисл. Якщо класична наукова культура структувалася навколо понять «єдиного», «Буття», «першооснови», то пост класична демонструє відсутність генетичного вісі як глибини структури і визначально передбачає гетерогенність, антигенеалогічність, темпоральну плинність. Провідними стали принципи плюральності і нелінійності, які проєціюються на науку, мистецтво, політику, філософію. Але саме знання істини як відповідності знання об'єктивному стану світу виступає розмитим, неактуальним, несвоєчасним.

В глобальному інформаційному суспільстві на зміну принципам системності, детермінізму і об'єктивності, як принципам кодування інформації,

зумовленим характером письмового тексту з його лінійною логікою і причинно-наслідковими зв'язками приходять антиєрархічність, нелінійність, семантичний та аксіологічний плюралізм. У «суперіндустріальному суспільстві», культура набуває високого рівня інтенсивності, починає характеризуватися демасифікацією і дестандартизацією всіх сторін політичного та економічного життя, трансформацією характеру праці і міжособистісних відносин, що змінюють систему цінностей і орієнтації людини на психологічні, соціальні та етичні цілі.

Позначимо, що глобальна інформатизація являється лише складовою частиною техніко-технологічного перетворення суспільства і пронизує тканину земного життя інформаційними мережами, технологіями, технічними засобами як своєрідною «нервовою мережею» глобальної соціо-техно-природної мегасистеми, яка тільки формується, і яка приходить на заміну біосферній.

Інформатизація представляє собою соціо-технологічний процес переходу індустріально-техногенного суспільства у постіндустріально-техногенне, не заперечуючи техногенності суспільного розвитку, а посилюючи ризики техногенного світу. У теорії «суспільства ризику» акцент робиться в основному на суб'єктивному факторі, прийнятті випадкових рішень, залишаючи поза оцінкою об'єктивні техногенно-соціальні і техногенно-природні тенденції такого розвитку суспільства.

Розвиток техногенно-кризового соціуму як техногенно-планетарного явища змінює характер сумісної еволюції суспільства і природи, що відбувається під впливом глобальної конкурентної інформатизації, викликаючи стихійно-лавиноподібне зростання суперечливої інформації. Остання приводить до дестабілізації багатьох сторін суспільного природного розвитку. У зв'язку з цим все більше значення у ряді факторів дестабілізації починає займати інформаційний, що забезпечує певні уявлення про наявну ситуацію, знімаючи фон невизначеності, але й провокує суб'єкта на ризиковані дії, привносячи у динаміку його діяльності нову невизначеність.

Отже, в результаті даного аналізу, ми зустрічаємося з двома сторонами впливу глобальної інформатизації на розвиток суспільства, людини і природи.

Перша – позитивна, друга – негативна, яка викликає особливу тривогу, постільки інформатизація посилює техногенність суспільства і віту (обладнання, технології, штучні електромагнітні поля то) і в той же час представляє собою зростаючу інформаційну стихію, що розкитує традиції і порядок, що склався.

Людина вже не може вивільнитися від впливу створеної нею техніки, так як в ній не тільки безмежні можливості, але й безмежні загрози. В результаті сформованих тенденцій глобальної інформатизації соціуму вже розпочалася інтеграція біосфери, соціуму, людини і сформованої техносфери з інфосферою. На планеті вже розпочалася заміна біосферної людини техносферою, здатною працювати і жити тільки в техносфері з включенням технічних пристроїв і

синтезованих хімічних речовин, постільки людина піддається інтеграції з техносферою і її організм наповнюється штучними речовинами і органами.

В умовах інформаційно-техногенного розвитку відбувається трансформація природного життя на біологічному, клітинно-генетичному рівні, заміна біоструктур біо-техноструктурами. Створений світом наукотехніки, електронізації, комп'ютеризації і особливо інформатизації техногенно-раціональний світ супроводжується докорінною планетарною трансформацією не тільки окремих форм, але і всього типу біосферного життя.

По-перше, основною тенденцією сучасної соціоприродної еволюції являється достатньо швидке і зростаюче становлення інформаційно-штучного буття як єдності соціоприродного суспільного організму, його інформаційно-ноосферної культури, техносфери як штучного речовинного чи електромагнітного світів і трансформованих на основі біотехнологій живих біосферних організмів. Інформатизація сприяє поки що тенденції скорочення природного світу.

По-друге, інформаційно-техногенне перетворення поверхні планети, зростання штучної електронно-магнітної оболонки органічно пов'язані з перебудовою біосферного і формуванням пост біосферного життя. На планеті на основі інфо-техносфери формується глобальна соціо-техно-природна суперсистема, яка приходить на місце біосферної і сприяє перебудові біосферно-природного буття у цілому при активному використанні найновіших, інформаційних, біо-, нано- та інших технологій, приймаючи на себе функції розвитку нових сфер життя.

По-третє, вихід біосферного життя на новий, постбіосферний рівень відбувається при активному використанні нанотехнології, біотехнологій, інформаційних технологій, технічних засобів забезпечення людської життєдіяльності і відтворення живих організмів.

По-четверте, істотну роль у формуванні постбіосферних живих організмів відіграє всебічна інформатизація, комп'ютеризація та електронізації біотехнологічних і нано-біотехнологічних процесів. Завдяки цій допомозі здійснюються зміни на клітинному і генетичному рівнях з метою отримання модифікованих, генетично змінних біосферних організмів для задоволення багатоманітних потреб.

По-п'яте, поглиблена трансформація людини під впливом інформаційно-техногенного соціоприродного розвитку, подолання їх негативних сторін відбувається при активній участі процесів інформатизації, комп'ютеризації та електронізації.

Під впливом інформаційно-комунікаційної революції помітно відбувається розвиток свідомості, освіти, культури, професійних знань і досвіду, інших соціальних якостей людини.

По-шосте, одним з головних напрямів використання інформатизації у сфері розвитку штучного життя являються активні дослідження і розробки

штучного інтелекту. Теорія і практика інформатизації, комп'ютеризації та електронізації свідчить, що на основі штучного інтелекту слід створювати широкий спектр типів «розумних істот» як для використання їх у суспільному житті, так і для освоєння космосу, глибин океанів і морів, твердих шарів планети

По-сьоме, штучні форми життя створюються не тільки за логікою розуму, законам природи, але й на основі сполучення біологічних і небіологічних матеріалів, але вони створюють культуру нового типу, яка належить вже до світу техно-ноосферної цивілізації.

Дослідження у сфері штучного життя направлені на те, щоб у майбутньому технології будуть володіти основними властивостями біологічного організму, а комп'ютерні мережі нагадують автономну нервову систему живого організму, що управляє найважливішими життєвими функціями людини.

По-восьме, істотна увага надається формуванню інформаційно-штучного середовища життєдіяльності людей, з однієї сторони, включає в себе інформаційну інфраструктуру, а з іншої – все більше проектується на включення процесів інформатизації, комп'ютеризації, електронізації та нанотехнологізації.

Проте, як свідчить аналіз сучасних процесів, із зростанням глобальної соціоприродної кризи виникає необхідність аналізу тенденцій подальшої еволюції біосфери у контексті інформаційно-техногенного суспільного розвитку.

В останні десятиріччя відбувається пошук вирішення глобальних соціоприродних проблем, які зачіпають весь спектр взаємодій техногенних суспільних систем і природи. У той же час не надається певної уваги таким важливим проблемам як становлення інформаційно-техногенного суспільства, яке супроводжується розростанням інфо-техносфери. Інформатизація охоплює не тільки соціум, але й сферу його взаємодії з природою, тобто стає важливим фактором стійкого розвитку.

У рамках концепції стійкого розвитку процеси інформатизації, як тенденція світового розвитку, набуває нових функцій, які у першу чергу пов'язані з вирішенням найгостріших глобальних і регіональних проблем. З ростом інформатизації біде відбуватися все більша раціоналізація сукупної соціально-природної діяльності. Одним з ключових моментів переходу до стійкого розвитку буде відбуватися широкомасштабна гуманно-цільова інформатизація суспільства.

У зв'язку з цим слід назвати деякі напрями оптимізації цієї сфери.

Перший напрямок пов'язаний з тим, щоб розпочати формувати у людей глобальний соціально-екологічний (екософський) світогляд і культуру, сприяти отриманню екологічних знань через масову екологічну просвіту і освіту, особливо з використанням всієї системи безпечних засобів інформатизації, та

розпочати активні дії громадян на захист біосфери і біосферної людини. Даний комплекс заходів протидіє руйнівним тенденціям сучасного типу господарювання, повинен лягти в основу гуманно орієнтованого і гармонійного розвитку людства і захисту біосферних живих організмів.

Другий напрямок пов'язаний з законодавчим регулюванням, як на регіональному, так і на міжнародному рівнях, процесів інформатизації, що можливе при реалізації інформаційної функції держави у сфері вирішення гострих екологічних проблем.

Третій напрямок пов'язаний з формуванням безпечної інформаційної інфраструктури для виходу суспільства з кризового стану і збереження біосферного типу соціуму і людини.

Четвертий напрямок – з розвитком екологічного моніторингу природного і штучного середовища проживання з врахуванням наукових розробок у сфері інформаційних технологій.

Важливе значення на сучасному етапі розвитку природокористування набуває задача отримання випереджаючої інформації про можливі наслідки техніко-технологічних нововведень для біосферної природи.

П'ятий напрямок - дослідження впливу об'єктів і процесів штучного і техногенного характеру на біосферу і соціоприродну еволюцію життя у цілому. Інформатизація повинна перешкоджати трансформації природного життя на біологічному рівні, необміркованій заміні біосферних елементів техносфер ними, сприяти попередженню руйнації природних, біосферних умов людського існування і обмежити їх заміну штучно-техносферними, особливо загрозливими для життя і здоров'я.

Шостий – з напрямом на гуманно-цільове удосконалення процесів інформатизації і самих інформаційних технологій. Для цього слід встановити і розвивати безпечний рівень упровадження інформаційних технологій для запобігання їх негативного впливу на біосферу і людину, проводити комплексну оцінку техніки, виявляти наслідки її негативного застосування.

В цілому слід зробити висновки, що зараз відбувається загрозливий інформаційно-техногенний розвиток суспільства, який приводить до трансформації людини і біосфери, формування техносфери, яка приходить на зміну біосфери.

Майбутнє людства і біосфери детерміновано інформаційно-техногенним розвитком, особливо вже сформованою інфо-техносферою. І від того, настільки розумно людина буде підходити до розвитку суспільства, зміни характеру загрозливого розвитку суспільства, буде залежати створення гармонії між природним і штучним середовищем, тривалість існування суспільства біосферного типу і *homo sapiens* на планеті.

Саме єдність природних і людиноохоронних заходів всіх держав з використанням досягнень інформатизації дасть можливість реалізувати стратегію виходу з соціально-екологічної кризи, так як малоймовірно, що

біосфера самостійно зможе справитися з порушеною рівновагою. В той же час слід відмітити, що інформатизація охоплює не тільки глобалізоване техногенне суспільство, але й сферу його взаємодії з біосферою, земною природою, тобто стає важливим фактором еволюції соціоприродного розвитку.

У цьому процесі формування соціотехноприродного світу першочергового значення набуває моніторинг природного і штучного середовища проживання. Тому концепція стійкого розвитку являється сьогодні центральною ланкою у контексті гармонізації розвитку суспільства і природи. Досягнення інформатизації як результат розвитку всіх наук і технологій, необхідно направляти на подолання глобальної кризи, яка стрімко розвивається, на збереження біосфери, біосферного життя і людини.

Сьогодні необхідно розвивати і удосконалювати такий напрямок як екологічна інформатика, об'єктом якої являється всебічне вивчення взаємодії людини з інформаційним середовищем. Екологічна інформатика покликана знайти такі види інформаційної взаємодії, які сприяють позитивній еволюції людини і суспільства у рамках стратегії стійкого розвитку і збереження біосферного життя.

Необхідно також законодавче регулювання (як на регіональному, так і на міжнародному рівнях) процесів інформатизації, формування сприятливої глобальної інформаційної інфраструктури з метою подолання техногенності розвитку сучасного світу, посилення безпеки інформаційних технологій, засобів техніки в цілому сприятливої інфраструктури як для всебічного гармонійного розвитку людини і суспільства, так і біосферного світу в цілому.

Таким чином, для забезпечення економічної конкурентоспроможності і політичної стабільності держави слід дотримуватися концепції інформатизації України, постільки сучасний розвиток і упровадження інформаційних технологій на рівні держави відкриває широкі горизонти для країн, що розвиваються. Більше того, що відсутність уваги до змін, що відбуваються, неминуче приведе до більшого відставання країни щодо традиційних показників – економіки, військової сили, політики, культурної самобутності. Тобто дослідження феномена глобальної інформатизації та її можливих позитивних і негативних наслідків сьогодні необхідно здійснювати для забезпечення гідного місця України у світовій політиці.

1.2 Нова концепція «Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації»

Актуальність даного дослідження зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфо-комунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування,

базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали заміняти пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний.

По-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного соціуму у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною.

По-друге вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного соціуму дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформація» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосупільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття, що розвиваються.

По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття складає наукові засади цивілізаційної парадигми, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язану з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід ще вивчати і поглиблювати.

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у XX столітті системного і цілеспрямованого характеру.

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру, що термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності.

Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій. Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальній процесі асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу.

До першого блоку робіт, присвяченим питанням розвитку інформаційно - комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття, що характеризуються дослідженнями А.Гідденса, Г.Лассвела, Н.Лумана, М.Маклюєна, Ю.Габермаса, російських вчених – М.Бахтіна, В.Біблера, Г.Почепцова, В.Шнейдера. До другого блоку робіт відносяться дослідження, направлені на осмислення різних сторін процесу глобалізації, у тому числі,

Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Хлебнікова А.А.

роботи Д.Хелда, Д.Гольдблатта, Е.Макгрю, Д.Перратана, Б.Бербера. До третього блоку робіт слід віднести роботи, присвячені вивченню істотних характеристик інформаційного суспільства, а саме роботи М.Кастельса, Д.Тапскотта, Е.Тоффлера, Ф.Уебстера, А.Каптерева. До доробків, що аналізують істотні характеристики Інтернет з позицій нелінійно-синергетичного підходу, відносяться роботи таких вчених, як В.Аршинова, В.Беха, В.Буданова, В.Василькової, В.Воронкової, А. Зеленкова, І. Олійника, А.Лазаревича, О.Пунченка. гідно з А.Бардом і Я.Зодерквістом, сьогодні в інформаціональному суспільстві формується нова соціальна верства суспільства, яку слід назвати нетократами, основою яких є вміння «створювати зв'язки», контролювати інформаційну сферу. Автор солідаризується з думками А.Зеленкова, І.Олійника, О.Пунченка, які вважають, що сучасний етап розвитку цивілізації Філософія Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаціональне або мережеве суспільство.

Мета концепції полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття. Для вирішення основної мети сформульовано ряд дослідницьких завдань: - проаналізувати інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаного інформаційно-комп'ютерною революцією; - застосувати інформаціологічний і синергетичний підходи для аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми; - виявити, як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему.

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації. Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного».

Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо).

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло

на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією.

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посилити можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою.

Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації.

Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль. Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого.

Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинного світу» - до «природного», до коеволюційної моделі їх існування і взаємодії.

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного

вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі.

Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів (зокрема, інформації, знання), їх комплексної взаємодії, появи більш досконалих відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій.

Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість Філософія Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу. Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі», - відмічає М.Кастельс

Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему. При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху.

Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі. У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом.

Ця проблема має по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутність якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому.

Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо-комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів.

Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму. За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню.

Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну у епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації.

Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства. Перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітекtonіки досліджуваного фрейму необхідно розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття та перетворення планетарної цивілізації на єдиний соціальний організм.

Нами сформовано парадигму інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, для чого проаналізовані підходи до аналізу того виду соціуму, який отримав назву інформаційно-комунікативного. В основі даної парадигми - інформаційний тип соціуму, детермінований інформатизацією життя, викликаного інформаційно-комп'ютерною революцією.

Для аналізу цього складного феномена застосовано інформаціологічний і синергетичний підходи та виявлено результати, що інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми. Остання породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему, в основі якої формуються механізми самоорганізації соціуму. Зроблено висновок: що для здійснення цієї парадигми на практиці необхідний перехід на п'ятий і шостий технологічні уклади, орієнтація на інформаційні технології, що сприяють впливу інформаційно-комунікативного процесу на розвиток організації як складної соціотехнологічної системи. За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій, а в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло формуванню парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту, яку слід ще розвивати.

1.3 Формування концепції розвитку інформаційного суспільства у світі та Україні»

Інформаційне суспільство – суспільство, що з'явилося на основі інформаційної супермагістралі (злиття різних технологій в одну інтеграційну інформаційну технологію), а також збільшення ролі інтелектуальних послуг у фінансовій сфері.

Все це привело до утворення нової технічно-економічної основи сучасної держави, яка в свою чергу здійснює глибокий вплив на характер сучасного суспільства. М. Кастельс виокремлює п'ять рис інформаційної економіки в доробку „Інформаційний вік: економіка, суспільство і культура”, що являє собою тип сучасної економіки, у якій відбувається поширення інформаційних технологій у сфері матеріального і нематеріального виробництва. В її основі перетворення інформації на один з найважливіших факторів соціально-економічного прогресу суспільства загалом та конкретної особи, зокрема. М. Кастельс таке суспільство назвав „інформаціоналізмом”, яке зводяться до наступного:

1) інформація є основним ресурсом („сировиною”) економіки;

2) інформаційна технологія здійснює глибокий вплив на суспільство і людину;

3) інформаційна технологія здійснює такий рівень оброблення інформації, при якій логіка мереж може застосовуватися до економічних процесів та організацій;

4) інформаційна технологія і мережева логіка дозволяють добитися гнучкості, в результаті чого процеси, організації та інститути можуть легко змінюватися при постійному виникненні нових форм;

5) індивідуальні технології зливаються в одну інтегровану систему.

Згідно М. Кастельсом, суспільство інформаціоналізму тісно пов'язане з глобалізацією. М.Кастельс вивчає умови виникнення нового інформаційного суспільства, культури і економіки, яке виникло в США в результаті революції в інформаційних технологіях (телебачення, комп'ютери), що привело до фундаментальної перебудови капіталістичної системи, розпочинаючи з 1980-х рр. і до появи „інформаційного капіталізму”.

Крім цього, виникали „інформаційні суспільства” в інших країнах, хоча між ними існують значні культурні та інформаційні відмінності. Обидві вказані форми базуються на „інформаціоналізмі”, тобто способу розвитку, при якому основним джерелом продуктивності стає якісна здатність оптимізувати використання факторів виробництва на основі знання та інформації.

Розповсюдження інформаціоналізму, особливо „інформаційного капіталізму”, приводить до виникнення опозиційних соціальних рухів, що базуються на особистості та ідентичності: такі рухи викликають сучасний еквівалент того, що марксисты називають „класовою боротьбою”. Розповсюдження „інформаційного капіталізму” і проблем, які він породжує (експлуатація, обмеження доступу, загроза особистості та ідентичності), втілюється різноманітних соціальних рухах (екологічні, феміністські), які спираються головним чином на ідентичність. Сутність аналізу, який проводиться М.Кастельсом, заключається в тому, що він використовує інформаційні технології.

В 1980-і рр. виникає нова глобальна інформаційна економіка із зростаючою прибутковістю. Вона є інформаційною тому, що продуктивність і конкурентоспроможність її господарських одиниць чи агентів (фірми, регіони чи держава) фундаментальним чином залежать від їх здатності виробляти, обробляти чи ефективно застосовувати інформацію, яка базується на знаннях. Вона глобальна тому, що володіє здатністю функціонувати як єдине ціле в реальному часі у масштабах всієї планети. Вперше це стало можливим завдяки новим інформаційним і комунікаційним технологіям.

Нова „інформаційна” економіка, а не просто заснована на інформації, тому що культурно-інституціональні властивості всієї політичної і соціальної системи включені в розповсюдження і здійснення нової економіки сприяє поява нової інформаційної форми – мережевого підприємства, яке характеризується

гнучким (а не масовим) виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються на горизонтальній, а не на вертикальній моделі і поєднанням великих корпорацій в стратегічні альянси. Сама постіндустріальна економіка передбачає в структурі валового продукту високу частку третинного сектору – сфери послуг. У розвинутих країнах мережеве виробництво є матеріалізацією культури глобальної інформаційної економіки, і це дає можливим перетворенню сигналів в товари завдяки обробленню інформації, в результаті чого змінюється природа праці.

М.Кастельє розглядає виникнення культури реальної віртуальності, нової просторової логіки, „простих потоків”, так як інформація є доступною в будь-якому куточку земного шару. Керівні функції і процеси в інформаційну епоху у все більшій мірі організовані навколо мереж, які визначаються як сукупність взаємопов’язаних вузлів. Мережі відкриті і здатні до необмеженого розширення, динамічні, можуть оновлюватися, не руйнуючи систему в цілому. Те, що наша епоха визначається мережами, не означає кінця капіталізму. Дослідник О.Пунченко відмічає, що «цивілізаційний прогрес здійснюється в умовах розгортання і розвитку трьох революцій: науково-технічної, нанотехнологічної та інформаційно-комп’ютерної».

Інформаційна революція, яку ще називають комп’ютерною, розпочавшись з появи першого персонального комп’ютера в 1981 р., принципово змінила образ життя і характер праці людей в більшості країнах світу. Характерною особливістю цієї революції є те, що інформація стала найважливішим ресурсом без якого не можливо в принципі здійснити управління підприємством сучасного світу. Результатом інформатизації стає те, що з’явилися не тільки безвідходні енерго і ресурсозберігаючі технології, але і сама економічна діяльність істотно трансформується в сторону диференціації виробництва.

Інформаційна революція багаторазово збільшила можливості людей здійснювати контроль за змінами, які відбуваються в оточуючому середовищі, суспільному і політичному житті. Незважаючи на те, що характер інформаційної економіки окреслений достатньо чітко, природа інформаційного суспільства залишається ще не визначеною. Вважається, що однією із його рис є можливість більш широкого доступу до інформації, проте сучасне суспільство розділене на тих, хто має доступ до інформації, і тих, хто позбавлений такого доступу, в результаті чого виникає нова форма соціальної стратифікації – “інформаційно багаті” та “інформаційно бідні”. Проте технологічні зсуви у такого роду суспільствах не приводять до зміни політичної чи іншої форми суспільства. В широкому плані, з точки зору системних змін, інформаційна технологія сприяє культурній глобалізації і відповідно послабленню національних культур і націй – держав в якості основних одиниць соціальної організації.

Людство вступає в нову епоху, або фазу свого розвитку, яку фахівці називають „вузлом” цивілізації. „Сучасне суспільство переходить від

постіндустріального до інформаційного стану” (М.Моїсеєв). Одні вважають, що суспільство вступає в „нове середньовіччя” (У.Еко); інші проголошують появу „цивілізації занять” (А.Шафф); треті – рух до інформаційного суспільства (М.Моїсеєв).

Інформаційне суспільство формується як новий образ на основі «святої трійці»: комунікаційний супутник, кабельне телебачення; персональний комп'ютер. Дефіцит інформаційного виміру вимагає: надзвичайно швидкої і точної реакції на події, що відбуваються; уміння зосередитися на стратегічних напрямках; зміни технопростору, тобто переходу від традиційних транспортних засобів і транспортної мережі до інформаційно-комунікативної мережі (телефон – комп'ютер – телевізор) як „нервової” системи нової цивілізації.

Найактуальнішими ідеями, що сприяли появі інформаційного суспільства є наступні: технотронна цивілізація змінюється на антропогенну (Г.Г.Ділігенський); «наступив кінець історії», тобто почався постісторичний період (Ф.Фукуяма); народження «багатовимірної людини» постіндустріальної цивілізації (Г.Маркузе); «революція в сфері людської психіки» (Р. Бек), у межах якої він виділяє три революції: науково-технічну (матеріальну); соціальну; психічну. У результаті психічної революції в людській душі відбувся переворот і релігія володіє людиною; ряд дослідників говорить про те, що «XXI століття є століттям свідомості» (П. Рассел); головна мета психічної революції – самореалізація й самовираження особистості.

Категоріальний апарат концепції «інформаційної цивілізації» включає поняття «сектор інформаційних та комунікаційних технологій» (ІКТ). В результаті інформаційне суспільство інтерпретується як специфічний етап сучасної цивілізаційної динаміки, як власне «інформаційна цивілізація», у рамках якої соціальні процеси відчують на собі трансформуючий вплив «інформаційної економіки». У концепції інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного розвитку відбивається домінування «четвертинної» інформаційної сфери економіки, що йде слідом за сільським господарством, промисловістю й економікою послуг; значно збільшується інтелектуалізація праці; відбуваються якісні перетворення всіх сфер громадського життя.

Концепцію «інформаційно-технічної цивілізації» розробив Ж.Еллюль у роботі «Інша революція». На його думку, незабаром відбудеться: повна перебудова виробничих потужностей західного світу з метою «допомоги» країнам третього світу; відмова від застосування політичної сили; всебічне розгортання здібностей і диверсифікації занять, тобто руйнування спеціалізації та однобічності в професійній підготовці; різке скорочення робочого часу й розробка нових соціокультурних цінностей, що дозволяє по-новому осмислити життя і своє місце в цивілізації; прогрес цінностей оцінюється з позицій зростання виробництва таких цінностей, що дозволяють по-новому осмислити життя і своє місце в цивілізації.

М.Маклюен розробив трьохступінчасту модель всесвітньої історії:

1) перша епоха – „людина, що слухає”: епоха племінного індивіда з переважанням усного мовлення як комунікації в акустичному (доалфавітному) світі (міфологічна свідомість);

2) друга епоха – „людина, яка дивиться”: епоха типографського чи індустріального індивіда з переважанням друкованого слова над усним мовленням у комунікації. У дану епоху вихід алфавіту означав перехід до нової ери;

3) третя епоха – «людина, яка слухає і дивиться» – епоха вільного індивіда в умовах перемоги електронної (аудіовізуальної) комунікації, яка поліпшує інтелектуальні здібності і творчий характер особистості. М.Маклюен вважав, що електронна революція кардинально змінила життя.

На першому етапі електронні технології (космічний зв'язок, портативний відеозапис) виконували роль соціальної терапії. Вони створили новий тип соціального спілкування, завдяки якому вирівнюються диспропорції, зумовлені географією й економікою; поліпшується взаєморозуміння між різними стратами суспільства й народами. На більш високих стадіях розвитку електронна революція спричинила великі соціальні зміни. На всіх етапах цивілізації саме технічні засоби зв'язку виступають рушійною силою всіх революційних зсувів та змін у сфері розвитку суспільних відносин, так і в свідомості і психології людей.

Другий етап комунікаційної революції пов'язаний із трьома великими інноваціями: супутниковий зв'язок; створення оптоволоконних кабельних мереж, цифрових електронних пристроїв; застосування мікропроцесорів й інтегральних схем для швидкісного прийому й передачі інформації. Це відкриває для будь-якої людини в будь-якій точці Землі доступ до баз даних і знань.

Подібні інтелектуально-технологічні системи спричиняють принципово новий стан цивілізації й культури й призводять до виникнення глобального гіперінтелекту (індустрії даних і знань). Комп'ютеризація створює технологічну основу інформатизації суспільства, в якому інформатика й володіння ЕОМ є другою грамотністю, що підвищує інтелектуальні й творчі здібності людини. Інформаційна технологізація соціального життя сприяє формуванню нової концепції демократії – «комп'ютерної демократії», в якій інформація уособлює владу. Інформація замінила собою соціальну революцію, тому владні структури, щоб завоювати свідомість громадськості, вимушені вести з нею постійний діалог, налагоджувати гнучку й мобільну політику двосторонніх контактів. Посередником між владою і суспільством виступають «мас-медіа», незалежні засоби масової інформації (особливо електронні).

Ще одним соціальним інститутом, що здійснює зв'язок управлінських структур із громадськістю, є система «паблік рилейшнз» (зв'язок з громадськістю). Виступаючи в ролі посередника у двосторонньому спілкуванні

як консенсусній і конвергентній комунікації, паблік рилейшнз забезпечують: для владних установ – формування сприятливої громадської думки шляхом поширення інформації про свою діяльність в інтересах громадськості; для громадськості – реалізацію свого права на доступ до соціальної інформації, що є невід'ємною складовою суспільної життєдіяльності.

Інформаційне суспільство вимагає, щоб людина підпорядковувалася суспільству культуроцентрично. Ж.Еллюль звертає увагу на всебічний розвиток здібностей людини, тобто на підвищення рівня його культури, освіченості й духовності, а це несумісно з голим індивідуалізмом, споживацтвом, рабським підпорядкуванням працівника бюрократичній і технологічній дисципліні.

Інтелектуальні технології – це ключ до розуміння інформаційного суспільства в контексті його культуроцентризму: ці технології базуються на комп'ютерних програмах, переробці інформації з метою управління технологічними процесами; телекомунікації задають ритм усій життєдіяльності суспільства; електронні засоби стають основним каналом поширення інформації; інформаційно-технологічне суспільство вносить нові мотиви в проблеми соціальної рівності; держава стає децентралізованою, так як відкриває простір для прояву індивідуальної свободи особи. Децентралізація управління – це майбутнє інформації.

Культура – регулятор функціонування й розвитку інформаційного суспільства. Криза класичної раціональності вимагає відмови від абсолютизації раціональності й уточнення самого поняття суспільного прогресу. Високий рівень виробництва й споживання – це лише передумова для всебічного розвитку особистості.

Інформація як культурна функція інформаційного суспільства – це одна з трьох основних субстанцій – поряд з енергією і матерією, – що створюють світ, в якому живе людина. Інформаційна технологізація соціального життя викликала нову концепцію демократії – «комп'ютерну демократію», у якій інформація ототожнюється з владою. Головним у визначенні її особливостей є те, що вона повинна вести постійний діалог з громадськістю, вести з нею постійний діалог, мати гнучку і мобільну політику двосторонніх контактів, розглядається не взагалі, а відносно окремої людини або суспільства..

У широкому розумінні інформація – це все те, що трансформує. У вузькому – те, що трансформує інфологічну підсистему системи. Інфологічна система складається зі знань, ідей, уявлень, фантазій, правил діяльності, вірувань. Інформаційне суспільство є різновидом постіндустріального суспільства. Інформація (від лат. information – виклад, пояснення) – сукупність знань, які включаються в повідомлення; сукупність характеристик, які представляють деякий об'єкт в його якісній визначеності; упорядковане, організуюче начало, що протидіє ентропії.

Концепція інформаційного суспільства виходить з того, що у високорозвинених країнах світу інформаційний сектор за темпами зростання

почав помітно випереджати традиційні галузі, і за прогнозами, ця тенденція посилюватиметься в майбутньому. В США, наприклад, у середині 80-х років в інформаційному секторі було зайнято 46,6% економічно активного населення, тоді як із сфери послуг – 28,8; у промисловості (без виробництва комп'ютерного і комунікаційного устаткування) – 22,5; у сільському господарстві - 2,1%.

Це свідчить про виникнення в сучасних умовах нового основного джерела вартості, яке пов'язане насамперед з інтелектуальним потенціалом, знаннями працівника, а не з його психофізичними зусиллями, як у минулому. У зв'язку з цим в контексті теорії інформаційного суспільства з'явилася принципово нова концепція вартості – інформаційна, згідно з якою домінуючим типом у структурі суспільної праці є не структурно розділені, а переважає інтелектуальна, озброєна науковими знаннями праця. Якщо знання у своїй системній формі застосовуються у практичній переробці існуючих виробничих ресурсів, то можна сказати, що саме вони, а не праця виступають як джерело вартості.

Світ вступає в еру інформаційного суспільства. Можливості кожної країни, в першу чергу, оцінюються через її інтелектуальний потенціал, наявність нових знань і технологій.

У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток сфери науково-технічної інформації (далі - НТІ). У сучасних умовах науково-технічна інформація в багатьох країнах світу віднесена до основних пріоритетів і знаходиться в полі зору державного управління. У США, Японії, Китаї, Індії, інших країнах існують чіткі схеми державного управління інформаційними системами, збору та розповсюдження наукової і науково-технічної інформації та створення умов для забезпечення зручного доступу до неї.

Країни СНД (Росія, Білорусь, Казахстан) останнім часом також приділяють цій сфері достатньо уваги. Так, у Білорусі вирішено питання фінансування розвитку НТІ як окремої сфери у розмірі 5 % видатків на науку, у Казахстані її розвиток здійснюється шляхом затвердження і фінансування п'ятирічних цільових науково-технічних програм тощо. Інформаційний ресурс є основою інформаційно-аналітичної і прогнозної діяльності. На цей час інформаційні ресурси, як опубліковані, так і неопубліковані, створюються і накопичуються міністерствами, державними комітетами, відомствами, науковими і науково-дослідними організаціями і установами відповідно до напрямів їх діяльності.

Таке автономне формування галузевих (спеціалізованих) інформаційних систем і ресурсів орієнтовано на вирішення відомчих завдань і не сприяє об'єднанню цих ресурсів у загальнодержавний фонд. Залишаються поза увагою і недостатньо використовуються ресурси, що відображають результати науково-технічної діяльності наукових установ, підприємств, організацій. Необхідно концептуально визначитись із формуванням національних інформаційних ресурсів науково-технічної інформації з метою забезпечення

широкого доступу до них користувачів.

В Україні здійснюється інформаційне забезпечення користувачів науково-технічною інформацією, але за відсутністю чіткого державного управління і координації діяльності ще не забезпечено умови формування інтегрованого ресурсу для належного супроводження наукової та науково-технічної діяльності. Відсутня система та фінансове забезпечення стандартизації та міжнародного співробітництва в галузі науково-технічної інформації.

В умовах формування інформаційного суспільства України для забезпечення розвитку системи науково-технічної інформації на національному рівні та з метою інтеграції у світове інформаційне суспільство необхідно здійснити низку заходів, а саме:

- забезпечення інформаційного суверенітету України;
- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національного інформаційної інфраструктури та ресурсів;
- впровадження новітніх технологій в цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації для боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;
- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльності засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;
- здійснення заходів щодо вжиття комплексних заходів до захисту національного інформаційного простору та проти дії монополізації інформаційної сфери України.

В той же час проявляють загрози в інформаційній сфері. Загрози в інформаційній сфері - це: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; регулювання інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави, або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Вирішення проблеми слід шукати також у забезпеченні інформаційної безпеки звернення до онто-та егіоінформаційним підсистемам людини, а також до класичних питань формування інформаційної культури як культури

користування технологіями виробництва і передачі інформації і культури її споживання». У той же час акумуляція ризиків в інформаційному суспільстві ототожнюється головним чином з дефіцитом інформації, неповнотою чи неефективністю інформації, з використанням інформаційного насилля, Інтернету як платформи для скандалів та кібератак хакерів противника. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують даліше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Впровадження інформаційного суспільства в Україні досягається шляхом: забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами;

розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуску електронних підручників; створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти.

Держава підтримує процес інформатизації освіти, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти; сприяє забезпеченню навчальних закладів комп'ютерами, сучасними засобами навчання, створенню глобальних інформаційно-освітніх мереж; забезпечує розвиток всеохоплюючої системи моніторингу якості освіти всіх рівнів. Інформація як специфічне явище потребує особливого правового режиму, а інформаційні відносини – спеціального правового регулювання.

В ході проведеного аналізу ми дійшли висновку, що інформаційне суспільство – вища фаза техногенного світу, одна із моделей постіндустріального світу, концепція якого виникла у 80-і роки. Концепція інформаційного суспільства відображає місце, роль і значення в житті суспільства, виробництва, розповсюдження і споживання інформації. Цьому сприяв “бум” інформатики і комерційна реклама, що зображає комп'ютер як свого роду контроль над майбутнім.

Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому інформація та рівень її використання кардинальним чином впливають на економічний розвиток і соціокультурні зміни в суспільстві. Західні філософи (Д. Белл, Масуда) вважають, що поняття інформаційного суспільства являє собою узагальнення, охоплює всі сфери суспільства: в технічній сфері – широке упровадження інформаційних технологій у виробничому, економічному, діловому житті, в систему освіти і побуту; інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації; в економічній сфері інформація перетворюється в товар; в соціальній сфері вона

стає головним фактором зміни якості життя; в політичній сфері – вільний доступ до різноманітної інформації, покликаної забезпечити на цій основі широкий обмін думками; в культурній сфері – обмін інформацією допомагає формувати відповідні норми і цінності, що відповідають потребам нового суспільства.

Серед головних трендів, вплив яких є найбільш суттєвим, є:

- 1) урбанізація;
- 2) міграція»;
- 3) інформатизація суспільства та проникнення нових телекомунікаційних технологій, формування економічної системи, що базується на знаннях;
- 4) глобальні виклики сучасності;
- 5) зростання за принципами стійкого розвитку.

На нашу думку, інформаційне суспільство все глибше проникає в усі сфери сучасного соціуму – економічну, військову, медичну, екологічну, політико-адміністративну, медійно-комунікаційну, науково-освітню, культурну. Інформаційна складова відіграє сьогодні суттєву роль у формуванні конкурентного потенціалу держави, розвитку людського фактору, розвитку міжнародних відносин.

В Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, а це є запорукою того, що інформаційні технології стануть невдовзі визначальним чинником соціально-економічного та інтелектуального прогресу. Інформаційне суспільство дійсно стоїть на порозі нашого дому, нашої історії, і від того, як наша країна і люди зможуть його прийняти та інтерпретувати, залежить доля нашої цивілізації. Інформаційне суспільство стане потребою часу. Проте інформаційне суспільство не зможе утвердитися у нашому суспільстві без цілеспрямованого впливу держави, громадянського суспільства та дій самих людей.

1.4 Інформаційне суспільство як новий щабель розвитку інформаційної цивілізації в умовах глобалізації: інформаціологічний та синергетичний підходи (Воронкова В.Г., Нікітенко В.О.)

Актуальність даної проблематики дослідження зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфо-комунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування, базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали замінити пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний.

По-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного соціуму у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в

рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною.

По-друге вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного соціуму дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформація» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосупільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття, що розвиваються.

По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття складає наукові засади цивілізаційної парадигми, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язану з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід ще вивчати і поглиблювати.

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у XX столітті системного і цілеспрямованого характеру.

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру. Термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності. Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій.

Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальні процеси асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу.

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаціональне або мережеве суспільство. Мета дослідження полягає у науковому пізнанні інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття включає розвиток цивілізації, і перш за все економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації.

Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного». Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм

та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму.

Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо). Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією.

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції». Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посилити можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою.

Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації. Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль.

Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знаннєвого. Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного

розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинному світу» - до «природного», до коеволюційної моделі їх існування і взаємодії.

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі.

Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил. Вона породжує появу нових елементів зокрема, інформації, їх комплексної взаємодії, появи більш досконалих відносин, що базуються на інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій.

Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу. Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності. Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі.

Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми XXI століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему. При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху.

Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації). Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі.

У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом. Ця проблема має, як відмічає А.Лазаревич, по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутність якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому.

Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за все, інфо - комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів.

Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму. За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню.

Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну у епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації.

Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства».

Перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітектоніки досліджуваного фрейму необхідно

розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття.

Таким чином, інформаційна наука стоїть перед початком нової парадигмальної революції, пов'язаної з переходом від історії стихійної, ринкової, на основі домінуючого закону конкуренції до історії, що управляється на основі знаннєвого суспільства, домінування дії закону кооперації, у якості соціоприродної чи ноосферної еволюції. Головний природний ресурс цивілізаційної парадигми розвитку – це інформація, яка визначає швидкість і шляхи інформаційних переваг, постільки розвиток людства – це результат засвоєння і переробки інформації. Інформація все більше перетворюється у знаряддя праці, власне вона завжди була знаряддям праці, а сьогодні роль інформаційних ресурсів збільшується серед структурних компонентів сучасної інформаційної цивілізації XXI століття.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО І ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

(Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю.)

2.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

2.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття

2.3 Новий тип суспільства – інформаційного – як виклик глобалізації

2.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства

2.5 Феномен мережевого суспільства його самоорганізація у глобальному середовищі

Висновки до другого розділу

Актуальність даного дослідження зумовлена появою інформаційно-високотехнологічних технологій, у зв'язку з чим виникає нова інфо-комунікаційна система, яка починає формувати власну культуру спілкування, базуючись на віртуальних технологіях, та Інтернет, які останнім часом почали замінити пряму комунікацію і формувати свій специфічний тип соціуму – інформаційно-комунікативний.

По-перше, інформаційно-комунікативна парадигма сучасного соціуму у значній мірі направлена на виявлення інформаційної природи суспільства, в рамках якої формується управлінська праця, яка є більш корисною та ефективною.

По-друге, вивчення інформаційно-комунікативної парадигми сучасного соціуму дозволяє масштабно і ємно визначати смисл і основний вектор трансформацій, в центрі яких – поняття «інформація» і «комунікації», які включають у себе систему форм інфосуспільства, представленого як цілісність, що відображає трансформації суспільного буття, що розвиваються.

По-третє, інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма XXI століття складає наукові засади цивілізаційної парадигми, що включає сукупність знань інформаційної цивілізації, пов'язану з системами електронних комунікацій, що приводить до «революції спілкування», яку слід ще вивчати і поглиблювати.

По-четверте, генезисом суспільства від інформаційного до «знаннєвого», що означає докорінну зміну формування інформаційної людини та інформаційної культури. Це необхідно для того, що на зміну соціальній лінійності, яка є вираженням гомогенності (однаковості соціальних зв'язків) структур і відносин, приходить нелінійність, що демонструє собою

інформаційне ускладнення і потребує визначення його сутності, атрибутів, модусів, внутрішніх і зовнішніх чинників, напрямів впливу на логіку формування культури Інтернету як інноваційного типу цивілізації.

Філософія інформаційно-комунікаційного управління націлена на виявлення суттєвих проблем, які стоять на шляху досягнення країною конкурентного потенціалу та упровадження сучасного розуміння інформаційно-комунікаційного соціуму. Останнє сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства («розумного суспільства»), представленого його еволюцією в «суспільство знань», що сформувало Інтернет як технологічну засаду організаційної форми інформаційної епохи-мережі.

2.1 Теоретико-методологічні засади інформаційно-комунікативного розвитку соціуму

В контексті різних філософських традицій ми виділяємо ті риси цивілізаційної парадигми, в основі яких інфо-комунікативний простір, що потребує упорядкування поступового розвитку інформаційного виробництва та життєдіяльності соціальних агентів інформації як акторів інформаційного суспільства. «Спроба адекватно описати та інтерпретувати радикальні зміни у структурі економіки, політики, культури набули у ХХ столітті системного і цілеспрямованого характеру», - відмічає А.Зеленков та І.Олейник.

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасній стадії соціального розвитку глобального характеру, що термін «глобалізація» багато авторів почали пов'язувати з іманентно властивим інформаційно-комп'ютерній революції, тобто ототожнювати та ставити між ними знак рівності. Не випадково глобалізація трактується як процес стрімкого формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору на основі переважно високотехнологічно-комп'ютерних технологій.

Пізнати інформаційно-комунікативний розвиток сучасного соціуму поза процесами глобалізації майже неможливо, так як глобальній процесі асоціюються з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які прискорюють економічний розвиток та сприяють укріпленню інформаційного світу. Тому слід погодитися з О.Пунченко, який вважає, що «цивілізаційний процес здійснюється в умовах розгортання і розвитку трьох революцій: науково-технічної, нанотехнологічної та інформаційно-комп'ютерної».

До першого блоку робіт, присвяченим питанням розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що характеризуються дослідженнями А.Гідденса, Г.Лассвела, Н.Лумана, М.Маклюена, Ю.Габермаса, російських вчених – М.Бахтіна, В.Біблера, Г.Почепцова, В.Шнейдера.

До другого блоку робіт відносяться дослідження, направлені на осмислення різних сторін процесу глобалізації, у тому числі, роботи Д.Хелда, Д.Гольдблатта, Е.Макгрю, Д.Перратана, Б.Бербера.

До третього блоку робіт слід віднести роботи, присвячені вивченню істотних характеристик інформаційного суспільства, а саме роботи М.Кастельса, Д.Тапскотта, Е.Тоффлера, Ф.Уебстера, А.Каптерева.

До доробків, що аналізують істотні характеристики Інтернет з позицій нелінійно-синергетичного підходу, відносяться роботи таких вчених, як В.Аршинова, В.Беха, В.Буданова, В.Василькової, В.Воронкової, А. Зеленкова, І. Олійника, А.Лазаревича, О.Пунченка.

Згідно з А.Бардом і Я.Зодерквістом, сьогодні в інформаційному суспільстві формується нова соціальна верства суспільства, яку слід назвати нетократами, основою яких є вміння «створювати зв'язки», контролювати інформаційну сферу.

Автори солідаризуються з думками А.Зеленкова, І.Олійника, О.Пунченка, які вважають, що сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаційне або мережеве суспільство.

Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття включає розвиток цивілізації, і перш за все економічної і культурної, що сприяє удосконаленню соціуму завдяки розвитку інформації. Сучасна цивілізація характеризується збільшенням ролі інформації як провідної сили інформаційного суспільства, яке у науковому світі отримало назву «інформаціологічного».

Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежними від мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Інформаційні ресурси представлені в основному в цифровому чи електронному вигляді здійснюються за допомогою електронних засобів (Інтернету, електронної пошти, відеотелефону, відеоконференцій, факсимільного зв'язку тощо).

Інтенсивне використання інформаційно-комп'ютерних технологій набуло на сучасному етапі соціального розвитку глобального характеру, що формує нові контури сучасної цивілізації. Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційна парадигма ХХІ століття формує такий вид соціуму, який отримав назву інформаційного, детермінованого всезагальною та універсальною інформатизацією життя, викликаною інформаційно-комп'ютерною революцією.

Інформаційна індустріалізація, що виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, попиту і пропозиції інформаційними послугами, що в цілому привело до «інформаційного вибуху», який у свою чергу привів до «інформаційної революції».

Відомий представник концепції кіберпростору М.Кастельс для пояснення

впливу інформації на сучасний розвиток соціуму вводить поняття інформаціоналізм. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми дозволяє посити можливості, якими володіє країна чи організація, в конкурентному середовищі, що розвиває інформатизацію, яка стала сьогодні для всього світу переважаючою.

Сьогодні це середовище форматується в контексті інформатизації і комунікації, що створює засади розвитку інфо-комунікаційного соціуму. Саме інформатизація проявляється найбільш яскраво у динамічних умовах, в умовах зіткнення різноманітних моделей інформаційного соціуму, що є звичайною схемою взаємодії в сучасному світі: від конкурентної боротьби двох фірм до конкурентної боротьби двох держав.

Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму дозволяє визначити ключові параметри інформаціологічного руху держав щодо просування їх до високо розвинутих моделей даного виду соціуму, що дозволяють посилити стан країни що критеріїв інформатизації.

Саме інформаціологічний підхід дозволяє забезпечити необхідний варіант просування країни вперед. Недооцінка інформаціологічного підходу для всіх країн без виключення відіграє негативну роль. Інформаційний рівень повинен вступити взаємодію з політичним і державним рівнем, для того, щоб забезпечити країні просування з одного щабелю розвитку соціуму – індустріального чи постіндустріального до інформаційного, знанневого.

Інформатизація структурує країни з індексами людського розвитку, що включає інформатизацію, здійснюючи оптимальний перехід до найвищого щаблю чи моделі розвитку. Інформаціологічний підхід до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття виходить з синергетичного, «нелінійного» бачення вирішення загальноцивілізаційних проблем. Вирішення їх базується на основі переходу до нової моделі розвитку сучасного соціуму, де людина протиставляється природі, «машинного світу» - до «природного», до коеволюційної моделі їх існування і взаємодії.

Практика свідчить, що людство знаходиться на межі «інформаційного вибуху» тільки тому, що вперше в історії людства склалася ситуація, коли світ опинився у ситуації виживання і духовної катастрофи, що ставить під питання основоположні традиційні концептуальні схеми і моделі.

Соціально-філософський ракурс дослідження має особливий смисл, так як націлений на використання синергетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ, адже синергія у суспільстві збільшується у результаті ускладнення системи виробничих сил.

Вона породжує появу нових елементів (зокрема, інформації, знання), їх комплексної взаємодії, появи більш досконаліх відносин, що базуються на

інформаційній основі, що сприяє оптимальному поєднанню передових форм людського співжиття та демонструє основні форми і методи соціальних трансформацій.

Синергетичний підхід слід пов'язувати також з комплексним врахуванням зав'язків комунікаційної системи, що підсилює їх цілісність, сприяє підвищенню ефективності і можливості їх більш ефективного розвитку. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи дають можливість усвідомити раціонально-конструкторську основу соціуму, яка сприяє формуванню цілісності світу.

Проте хаотична сторона (деструктивна) активно впливає на першу, стимулюючи пошук більш ефективних структур, удосконалюючи організаційну реконструкцію і посилення взаємодії між всіма сферами життєдіяльності.

Цей новий істотний інформаціологічний фактор у поєднанні з синергетичним у недалекому майбутньому змінить світ, завдяки якому відбудуться зміни у економіці, суспільстві, культурі», - відмічає М.Кастельс. Як інформаціологічний, так і синергетичний підходи приводять до розуміння інформаційно-комунікативної єдності світу як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, яка породжує аутопоетичну (самоорганізаційну) систему, - відмічає У. Матурана.

При цьому трансформуються не тільки комунікаційні основи організації суспільства, але й самі форми і типи соціальної комунікації, що в цілому відтворює тенденцію трансформації її структури в постіндустріальну епоху. Це стосується зміни класичних моделей інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття, що має два фундаментальних процеси – процес виробництва і процес функціонування інформації і процес соціальної взаємодії (соціальної комунікації).

Соціальну комунікацію слід розуміти як синергію інформації, що базується на розумі, науці, культурі. У першому випадку спостерігається активне витіснення із сфери людської активності предметних відносин (реального світу речей), заміна їх «штучними посередниками», а у другому випадку спостерігається тенденція символізації самої людини, витіснення її, у кращому випадку, віртуальним суб'єктом. Ця проблема має, як відмічає А.Лазаревич, по меншій мірі два рівні.

Перший рівень пов'язаний з розпізнаванням істинності, сутність якої буде утруднений. Дана проблема зумовлює новий спектр проблем, які відносяться до сфери взаємодії людського знання і свідомості з аналогічними інформаційними системами. На цій основі важко очікувати формування стійких, а головне – істинних ментальних смислів, що є нормою людської рефлексії і світогляду в цілому.

Другий рівень проблеми інформаційної безпеки пов'язаний з маніпуляціями інформацією з метою впливу на свідомість людини. В контексті розвитку інформаційно-комунікативного соціуму використовуються, перш за

все, інфо-комунікативні відтворення символічного світу завдяки посередництву образів і символів.

Концептуалізація інформаційно-комунікативного соціуму означає саморозгортання простору світу, людини, суспільства через призму інформатизації і комунікації, які є посередниками формування інформаційно-комунікативного механізму сучасного соціуму.

6.2 Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття

За умов інформаційної інтегрованості світу формуються передумови для створення умов інформаційного суспільства на основі поглибленого міжнародного розподілу праці і революції у сфері телекомунікацій в останні десятиліття відбувся стрибок у розвитку інфо-телекомунікацій, що сприяло його формуванню.

Головну роль при цьому відіграють: всезагальність інформації, нові можливості технології трансляції інформаційних ресурсів, інтерекомунікативний смисл ідеології економічної, суспільно-політичної, науково-технічної і духовно-культурної взаємодії в інформаційну епоху, лібералізація політико-правових відносин у сфері управління інформацією, подолання ризиків як наслідок розвитку сучасної цивілізації.

Ризик в сучасному соціумі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму і визначає соціум нестабільним і прихильним до саморуйнації. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Саморозгортання самоорганізаційних механізмів ризикованих ситуацій соціальної системи і вихід її на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових основ суспільства»

У той же час слід підтримати думку О.Пунченка про те, що перехідний період від техногенної до інформаційної цивілізації можна уявити з позиції синергетичного підходу, як стратегічну соціальну фрейм-проблему з достатньо складним і динамічним змістом. В її структурі можна виділити велику кількість субфреймів, пояснити їх зміст, але й для обґрунтування сутності і архітекtonіки досліджуваного фрейму необхідно розкриття модальних зв'язків між субфреймами. При характеристиці сучасного етапу цивілізаційного розвитку головним виступає вирішення суперечностей і вихід з глухих кутів техногенної цивілізації, що забезпечується переходом людства до інформаційної стадії буття.

Людство на протязі всього часу накопичувало знання у вигляді інформаційних ресурсів. Постійне удосконалення продуктивних сил і

виробничих відносин в індустріальному суспільстві визначило різко зростаючу потребу в отриманні різноманітної інформації (згідно з деякими дослідженнями характер зміни потреби відповідає експоненціальній кривій).

Все зростаючі світові інформаційні ресурси викликали необхідність різкого розвитку інформаційних технологій та їх автоматизації. У результаті таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву інформаційного суспільства. Інформаційна індустріалізація, яка виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, пропиту і пропозиції, обміну інформаційними продуктами і інформаційними послугами, промислову індустріалізацію. Наступила епоха «інформаційної революції», чи «інформаційного вибуху».

Сучасні інформаційні технології дозволили прискорити процеси генерації і формування нових інформаційних ресурсів і створили базу для інтенсивного росту інформації. У теперішній час кількість інформаційних ресурсів щороку подвоюється. Темпи росту інформаційних ресурсів перекрыли темпи зростання інформаційних потреб людини, які обмежені і наближаються до своєї межі. Людство стикнулось з новою проблемою – проблемою засвоєння ними лавино зростаючих ресурсів. Таким чином, наступила епоха інформаційного насичення, чи епоха інформаційної кризи. Вирішення цієї проблеми можливе лише за рахунок науково-технічного прогресу.

Як свідчить аналіз, кінець ХХ-початок ХХІ ст. засвідчили розробкою нових засобів комп'ютерної обробки інформації і засобів зв'язку, що привело до революційного етапу інформатизації суспільства. Відбувається цілеспрямована інтеграція систем обробки і передач інформації.

Цьому сприяли в основному три технічних досягнення, що привели до розвитку сучасних інформаційних технологій:

- 1) поява нових технологій в середовищі накопичення і збереження інформації у тому числі за допомогою лазерної техніки);
- 2) розробка і широке повсюдне розповсюдження засобів зв'язку без обмежень у часі і просторі за допомогою різних ліній зв'язку (у тому числі оптоволоконні, супутникові та ін.) з переходом на цифрові технології;
- 3) автоматизована обробка інформації за допомогою комп'ютерних і мікропроцесорних засобів по заданим алгоритмам.

На цьому етапі виникла інформаційна індустріалізація, що випередила і по зайнятості працівників, пропиту, попиту і обміну інформаційним продуктами промислову індустріалізацію. Рушійною силою суспільства виступає виробництво у першу чергу інформаційного продукту, що дозволяє виробляти матеріальні продукти з інформаційної точки зору більш місткі, використовуючи при цьому більш широкі знання у сфері інноваційних рішень, у виробничо-технологічній і економічній сферах, а також у ринкових відносинах.

Таке суспільство, у якому більшість працівників займається

виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву інформаційного суспільства. Процес інформатизації суспільства направлений на забезпечення всім його членам можливості доступу до надійних джерел інформації.

Коли говорять про феномен інформаційного суспільства, то у якості його символів виділяють Інтернет, який перетворив нашу планету у «світове село», тимчасові переміщення багатомільярдних «гарячих грошей» із країни в країну, з континенту на континент і появу повсюдних транснаціональних корпорацій (ТНК).

2.3 Новий тип суспільства – інформаційного – як виклик глобалізації

Проаналізувавши тенденції розвитку сучасного суспільства в Україні, можемо засвідчити, що саме інформаційна революція у поєднанні з новими напрями розвитку біотехнології, робототехніки, створення автоматизованих систем, нових засобів пересування привела до появи суми знань про новий тип суспільства – інформаційного. Становлення глобальної економіки не було просто результатом сліпої гри ринкових сил.

«Глобальна економіка була створена не ринками, а взаємодією між ринками, урядами і міжнародними фінансовими інституціями», - стверджує М.Кастельс.

Фундаментальні зсуви у господарській діяльності, викликані появою інформаційних технологій, отримали титул «нової економіки», яка була покликана стати фундаментом мегасуспільства, що формується. «Нову економіку» не випадково називають «суспільством знань», акцентуючи особливу роль науки та освіти у розвитку сучасного виробництва.

Згідно з давними ОЕСР, у середині 90-х років минулого століття лідером у світовій гонці за знаннями називають не США. Проаналізувавши прояви інформаційного суспільства у залежності від критеріїв, які використовуються для визначення інтелектуального рівня суспільства, до яких відноситься питома вага високотехнологічних галузей, частка доходів на дослідження і розробку, програмне забезпечення і освіту у ВНП, відсоток висококваліфікованої робочої сили, засвідчимо, що на перше місце виходять такі країни, як Японія, Швеція, Німеччина.

Відповідно до проблеми нашого дослідження суперництво на передових рубежах науково-технічного прогресу передвіщає загострення конкуренції всередині групи країн-лідерів - між США, Євросоюзом та Японією.

Інформаційна революція (ІР), що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, провістила людству не менше, чим у свій час парова машина чи електродвигун. Досягнута на початку ХХ століття

комунікаційна єдність світу набуває якісно нового змісту: швидкість розповсюдження великих об'ємів інформації набагато перевершує пересування людей і товарів.

Створюється глобальний інформаційний простір, який швидко освоюється людською спільнотою. Важливою передумовою пізнання взагалі та соціального пізнання зокрема є теза про те, що інформаційна революція докорінним чином перетворює людське і суспільне буття. Втім, глибоке розуміння інструментальних важелів інформаційного суспільства свідчить, що у процесі його розвитку відбувається стиснення часу і простору, завдяки важелям якого встановлюються контакти у будь-якій точці земної кулі, змінюється зміст різних видів діяльності, індивіди перетворюються на громадян планети.

Під впливом інформаційної революції форми просторово-часової організації соціальні зв'язки і відносини, а втім і сама людина відчують глибоку трансформацію. Рефлектуючи з нагоди концептуалізації сучасних досягнень про інформаційне суспільство, зазначимо, що процеси соціальної взаємодії інтенсифікуються і набувають небаченої динаміки, тому слушно ставити питання про його спрямованість, тенденції та пріоритети. Втілившись в об'єктивну дійсність, інформаційне суспільство проявляється у нових формах комунікацій, у нових формах взаємодії, у нових творчих можливостях, а глобалізаційні тенденції, як з'ясовується при детальному розгляді, сприяють формуванню економічних засад інформаційного суспільства.

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства володіє єдиним адресним простором і складається з багатьох взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, у рамках яких здійснюється обмін цифровою інформацією.

Процеси глобалізації базуються на широкому упровадженні нових інформаційних технологій, що реалізуються через Інтернет. У 1969 р. у рамках Міністерства оборони США було створено бюро передових досліджень (Advanced Research Projects Agency – ARPA), перед яким була поставлена задача розробити комунікаційну мережу, яка залишалася б мобільною в умовах бойових дій. Головна мета, яка була поставлена при створенні даної мережі, - збереження повідомлень навіть у випадку руйнування частини мережі. Так виникла перша комп'ютерна мережа – ARPAnet.

2.4 Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що на початку 70-х рр. ARPAnet розрослася до 23 хостів (мережевих комп'ютерів), так як виникла гостра проблема у швидкому

обміні даних між вузлами мережі. Інженер Р.Томлінсон вирішив цю проблему, написавши першу у світі програму для електронної пошти вже через рік, три четверті даних, що пересилалися через ARPAnet, складала електронні листи.

Завдяки електронній пошті мережа стала надзвичайно зручною не тільки для вчених і спеціалістів комп'ютерщиків, але й для людей, що працюють поза межами університетських програм. ARPAnet перетворилася у самий швидкісний засіб передачі комунікаційних даних в комп'ютерних мережах, що включають також телефонні мережі, мережі стільникового зв'язку, мережі кабельного телебачення.

До середини 2000р. число користувачів Інтернету досягло 304 млн. Щільність електронної мережі, що об'єднала весь світ, нерівномірна по країнам і континентам. Можемо узагальнити, що у кінці 90-х рр. 88% користувачів Інтернет проживали у розвинених країнах, на частку яких приходилося біля 15% світового населення.

У той же час статистичні дані свідчать, що у США та Канаді, де проживає менше, чим 5% жителів планети, було зосереджено більш 50% користувачів Інтернет. Зафіксувавши стан розвитку інформаційного суспільства, відмітимо, що у той же час до Інтернет було підключено лише 1 млн. жителів Африки і 5,3 млн. жителів з Південної Африки. Інтернет у його сучасному вигляді, як він розвивається сьогодні, може слугувати своєрідною інформаційною моделлю глобалізації.

У серпні 2001 р. загальна кількість користувачів Інтернет виросла до 459 млн. людей, а частка громадян США та Канади понизилася до 40%. У той же час згідно з прогнозами, у найближчі часи місце і роль Інтернет у розвитку сучасного українського суспільства буде зростати, а його соціальний облік, безперервно, перетерпить глибоку трансформацію [8].

В умовах глобалізації національна держава перестає виступати у якості єдиного суб'єкта, що монополює інтегрує інтереси великих спільнот і представляє їх на міжнародній арені.

Транснаціональні корпорації з їх політехнічним населенням, міжнародні профспілкові товариства, неурядові організації, неформальні групи по різноманітним інтересам, що виникають на основі Всесвітньої павутини - Інтернету, - відіграють все зростаючу роль у світовій політиці. Формування мегасуспільства, формування взаємопов'язаного світу ставить людство перед гострою проблемою управління глобальним розвитком. Сучасна світова цивілізація покликана вирішити найважливішу задачу – забезпечити управління у нових масштабах - у ширину – на всьому просторі планети, в глибину – на всіх рівнях організації – від локальної до всесвітньої.

Створюючи нову, наднаціональну реальність Інтернету глобалізація змінює соціальний імідж різних суспільств. Вона не тільки виділяє ядро активних учасників процесу, але й сильно впливає на останніх. Глобалізація надає процесу розвитку соціальної структури сучасних суспільств

наднаціональний вимір.

Вона породжує суспільство другого порядку, яке, зберігаючи традиційні форми національних держав, створює наднаціональні, глобальні системи зв'язків і відносин, нових потреб і ролей, нові механізми соціалізації, нові можливості самореалізації особистості.

Паралельно, крім ARPAnet, винили комп'ютерні мережі в інших країнах, але так як вони використовували різні стандарти, програмні мови і комп'ютери, особливо гострою стала проблема їх сумісності. Об'єднати розрізнені мережі у єдине ціле вдалося американцям Р.Кану і В.Серфу, які запропонували підключити до мереж загальний комп'ютер, який би слугував відправником, отримувачем і інтерпретатором даних.

Стандартом програмного забезпечення для міжмережевого зв'язку став протокол TCP, а пізніше –TCP/IP Transmissior Control Protocol/Internet Protocol (Протокол управління передачею чи Міжмережевий протокол). Проблема об'єднання всіх джерел інформації у мережі була вирішена із створенням нової системи, що була названа WorldWideWeb (Всесвітня павутина). У розвитку Інтернету на початку ХХІ ст. спостерігаються наступні тенденції:

- 1) широке розгортання розподілених систем;
- 2) інтеграція із мобільними (сотовими) і супутниковими системами зв'язку, що привела до виникнення IP- телефонії;
- 3) інтеграція глобальної мережі і засобів масової інформації – розвиток інтерактивного телебачення, електронних видань;
- 4) упровадження прогностичних самонавчаючих комплексів на основі методів нечіткої логіки, нейронних мереж, генетичних алгоритмів (четверте покоління систем штучного інтелекту).

Відповідно, Інтернет, як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства, представляє собою глобальну комп'ютерну мережу, яка, як правило, об'єднує велику кількість локальних мереж, – мільйони комп'ютерів на планеті з метою обміну даними і доступу до спільних інформаційних ресурсів.

Принципи Інтернету застосовують у локальних мережах, які називаються Інтранет. Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами.

Проведений аналіз дозволяє засвідчити, що Інтернет як тенденція розвою інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що в результаті всіх цих процесів утворився кіберпростір (англ. cyberspace) – термін, який входить у цілий ряд понять (кіберкультура, віртуальна реальність, гіпертекст, мережева комунікація, інформаційне суспільство, мережеве суспільство, «знаннєве суспільство» та ін.), за допомогою яких сьогодні відбувається осмислення тих кардинальних змін структур комунікативного досвіду людини, яка потягла за собою інтенсивний розвиток в останні десятиріччя ХХ ст. дигітальних

(цифрових) інформаційних технологій.

Найбільш відчутним результатом цього розвитку виявилось створення глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, який перетворився із простого засобу зв'язку між військовими, урядовими, науковими і освітніми установами США (проект DARPA) у принципово нову мас-медіа, яка нараховувала мільйони користувачів, породжену комунікативним середовищем, що дозволяє кожному жителю планети звести до мінімуму затрати будь-яких інформаційних трансакцій, майже моментально встановити контакт з будь-яким іншим користувачем мережі і підключеної до неї бази даних.

Тим не менше терміни «Інтернет» і «кіберпростір» не є синонімами. У той же час терміном «кіберпростір» визначається реально існуюча на сьогоднішній день складна технологічна інфраструктура глобальної комунікації, кіберпростір реально лише віртуально, ніде не існує у фізичному світі, крім чисто гіпотетичного виміру, у який вступають у зв'язок між собою все те, хто використовує для цього цифрові технології спілкування. Сьогодні кіберпростір виявляється простором експериментальним практично у всіх сферах людської життєдіяльності.

2.5 Феномен мережевого суспільства та його самоорганізація у глобальному середовищі

Комунікативне за своїм охопленням глобальне середовище самоорганізується за принципом мережі, породжуючи феномен мережевого суспільства. У його межах анулюються відстані, що розділяють континенти, ліквідуються державні кордони і вся планета стискається до розмірів «глобального села» (М.Маклюен). Порівнюючи всі ці визначення і дискутуючи з вище означеними авторами та тенденціями, автор формулює своє визначення означених процесів. Інтернет – це об'єднання самостійних вузлів, національних і регіональних мереж, що мають єдиний адресний простір, загальні методи зв'язку, що користуються загальним мережевим протоколом зв'язку і форматом адресу. По об'ємам і темпам росту мережа Інтернет далеко перевищує всі останні глобальні мережі разом взяті. В мережі Інтернет є самі багаті і різноманітні ресурси, в якій ймовірність знайти інформацію на будь-яку тему практично не є рівнозначною нулю [10].

Слід зазначити, що XXI ст. проходить під гаслом «інформаціоналізм і мережеве суспільство», основні ідеї якого означено у роботі М.Кастельса «Інформаційне століття: економіка, суспільство і культура». Опрацювавши грандіозний емпіричний матеріал, М.Кастельс дійшов висновку, в США ще у 1970-х рр. в інформаційних технологіях (комп'ютери) відбулася інформаційна революція. Ця революція привела до фундаментальної перебудови

капіталістичної системи і появи того суспільства, яке М.Кастельс назвав «інформаційним капіталізмом». Крім того, інформаційні суспільства стали виникати і в інших країнах, між якими існують значні культурні та інституційні відмінності. Своєрідним онтологічним альтер-его раціонального способу оперування знаннями є інформаційне суспільство, що проголошує примат інформації, при якому основним джерелом продуктивності виступає якісна здатність суспільства оптимізувати використання факторів виробництва на основі інформації та знання. Розповсюдження інформаціоналізму, особливо інформаційного капіталізму, приводить до виникнення інформації як серцевини, стрижня і субстанційного начала розвитку суспільства.

У даному контексті цілком доречним є сутність аналізу, проведеного М.Кастельсом, який прийшов до висновку, що глобальні тенденції розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства детерміновані парадигмою інформаційної технології. Інформаційні технології володіють такими атрибутами, які впливають на інформацію. Так як інформація виступає складовою частиною всієї людської діяльності, то вона здійснює повсюдний вплив на всі сфери людської життєдіяльності. Згідно даного аналізу, всі системи, які використовують інформаційні технології, визначаються «мережевою логікою», яка дозволяє їм впливати на багато процесів і організацій. Повсюдний вплив інформаційних технологій виявляється в тому, що інформаційні технології достатньо гнучкі, дозволяють їм постійно змінюватися і адаптуватися. Окремі технології, які пов'язані з інформацією, поєднуються в інтегровану систему.

У зв'язку з впливом інформаційних технологій на всі сфери людської життєдіяльності, відмітимо, що Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяє розвитку глобальної інформаційної економіки. Ця економіка є інформаційною тому, що продуктивність її господарських одиниць фундаментальним чином залежать від їх здатності виробляти, обробляти та ефективно застосовувати основу на знаннях інформацію.

Як свідчить М.Кастельс, економіка є глобальною тому, що володіє здатністю функціонувати як єдине ціле у реальному часі у масштабах всієї планети. Весь масив емпіричних досліджень свідчить, що нова економіка носить глобальний характер, в основі якої певні відмінності в регіонах (Північна Америка, Європейський Союз, Південно-Східна Азія). Крім того, існують значні відмінності всередині кожного регіону, і тому важливо, щоб ті чи інші області земної кулі включалися у процес інформаціоналізму та мережевого суспільства, які на собі ще відчувають негативний вплив цього розвитку.

Разом з тим слід мати на увазі, що виникненню нової глобальної інформаційної економіки сприяла поява нової організаційної форми – мережевого підприємства. Даний вид підприємства характеризується гнучким,

а не масовим виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються скоріше на горизонтальній, а не на вертикальній моделі і поєднанням великих корпорацій у стратегічні альянси.

Тому не випадково найважливішим фундаментальним компонентом функціонування інформаційного суспільства є сукупність мереж. Саме по цій причині Кастельс стверджує, що нова організаційна форма виникла як характерна для інформаційної/глобальної економіки. Мережеве підприємство, яке визначається як специфічна форма підприємства, система засобів якого створюється пересіченням сегментів автономних систем цілей.

Адекватне й аргументаційно переконливе пояснення цього феномену зводиться до того, що мережеве підприємство як матеріалізація культури глобальної інформаційної економіки робить можливим перетворення сигналів у товари завдяки обробленню знань. У результаті цих процесів змінюється природа праці (наприклад, індивідуалізація праці через посередництво введення гнучких форм графіку робочого часу), конкретний характер виявлення цих відмінностей ми спостерігаємо у різних державах.

Мережеве підприємство є вбудованим в мережу всередині фірми чи організації, сформоване навколо окремих бізнес-проектів, які займаються комерційною діяльністю. Модель мережевого підприємства поширюється у всіх сферах діяльності. Суто он-лайнівські компанії, такі як портали, Інтернет конвент-провайдери та ті, що спеціалізуються на Інтернет-торгівлі, залежать від здатності організувати управління, виробництво чи збут через Інтернет. Суть Інтернет-бізнесу полягає в інтерактивному зв'язку через мережу Інтернету між виробниками, споживачами та провайдерами послуг.

Мережеве підприємство створює умови для масштабування, інтерактивності, управління гнучкістю, іміджевої реклами та кастомізації (орієнтації на клієнта) у світі мереженого бізнесу. Тому перетворення ринків капіталу є першопричиною становлення Інтернет-фірм і всієї нової економіки. Новий фінансовий ринок – це ключ до нової економіки і нового бізнесу, що відбувається в нових умовах глобалізації та взаємозалежності фінансових ринків, що трансформуються через електронну торгівлю. Електронна торгівля збільшує кількість інвесторів, які користуються надзвичайно різноманітними стратегіями, діють через децентралізовану мережу інвестиційних джерел.

Саме працівники цих Інтернет-бізнесових мережевих структур залишаються джерелом продуктивності, інновацій та конкурентоспроможності. Тому талант - ключовий фактор виробництва для Інтернет-бізнесу. Нова економіка, яку очолює сьогодні Інтернет-бізнес, є економікою, яку рухають інформаційні технології і яка організована навколо комп'ютерних мереж. Це, мабуть, і є джерела зростання продуктивності праці, і відповідно створення багатства у вік Інформації.

Інтернет-компанія - це нова форма ведення бізнесу, за допомогою Інтернету, через Інтернет і в Інтернеті. Інтернет - економіка поступово

трансформує стару економіку в нову, яка охоплює цілу планету. Таким чином, нова форма ведення бізнесу через Інтернет потребує ще більшої персональної відповідальності бізнес-планів, через які можна заробити багато грошей. Ця форма бізнесу базується на новій інформаційній культурі, якою не володіють часто підприємці, - а це культура інновацій, культура ризику, культура очікувань, культура втілення надії в майбутньому.

Так, як Україна знаходиться на початковому стані формування інформаційного суспільства, і цей вид бізнесу розвинений ще недостатньо, необхідно розвивати особистісну філософію інформаційної культури та великої персональної відповідальності бізнесових структур перед суспільством в контексті нової проблеми – Інтернет-галактики, яка є новим комунікаційним середовищем.

Нові форми бізнесу давно вже вимагають нових гнучких процедур інституціонального регулювання, а нові форми корпоративного бізнесу потребують значно більшої персональної, індивідуальної, соціальної відповідальності як окремого індивіда, так і нашого уряду, відповідальності, від якої залежить майбутнє України.

Кастельс [Castells, 1996, p.373] розглядає виникнення культури віртуальної реальності, породженої інформаціоналізмом та мережевим суспільством, що супроводжується розвитком засобів мультимедійних технологій завдяки об'єднанню засобів масової інформації та комп'ютерних технологій.

У культурі віртуальної реальності сама культура повністю поглинається віртуальними образами, а світ, через який передається досвід, сам стає досвідом, у якому матеріальне/символічне існування людей повністю змінює відношення людини до світу. На відміну від минулого, у якому панував «простір міста», сьогодні виникла нова просторова логіка, які слід назвати «логікою інформаційних (мережових) потоків». У сучасному світі стали панувати процеси, а не фізичне розташування індивіда, хоча й останнє має місце. Аналогічним чином ми вступили в епоху «без часового часу», у якому інформація доступна у будь-якому куточку земної кулі.

М.Кастельс стверджує, що панівні функції і процеси в інформаційну епоху у все більшій міру організовані навколо мереж, що визначаються певною сукупністю взаємопов'язаних вузлів. Мережі відкриті, здатні до необмеженого розширення, динамічні і можуть відновлюватися, не ліквідовуючи систему, а те, «що наша епоха визначається мережами не означає «кінця капіталізму».

Мережі дозволяють капіталізму вперше стати дійсно глобальними і організованими на основі глобальних фінансових потоків, у яких прикладом слугують глобальні «фінансові казино». Гроші, які тут програють і виграють, сьогодні тут мають більше значення, чим ті, що заробляються у процесі виробництва. Проте гроші відокремилися від виробництва, так як ми живемо в капіталістичну епоху, яка культивує інше відношення до грошей, відокремлене

від виробництва. Розвиток мереж, культури реальної віртуальності, інформаціоналізм і особливо використання в інформаційному капіталізмі не відбувається сьогодні без перешкод.

З точки зору Кастельса, у новому світі з його глобалізацією економіки і залежністю від глобальних ринків капіталу держава стає все менш міцною. Спостерігається глобалізація злочинності і створення глобальних мереж, які знаходяться за межами контролю окремої держави, які стають вузлами більш широкої мережі влади.

Ми солідаризуємося з думкою про те, що останнім часом Інтернет перетворився з інфраструктури для задоволення тих чи інших потреб суспільства і бізнесу, обміну інформацією та знаннями на фактор суспільного виробництва. Швидкісний Інтернет та технології, що створені на його основі, дають можливість скоротити витрати і підвищити конкретність компаній, галузей та національної економіки. Вони дозволяють подолати суттєві перешкоди економічного розвитку – фізичні та просторові, - оскільки уможливають віртуальний обмін інформаціями та ідеями.

Зважаючи на роль, яку відіграє Інтернет в економіці та суспільстві більшості країн світу (окрім, найбідніших), експерти почали процес його «концептуалізації» як одного з основних рушіїв технологічного, суспільного прогресу та економічного зростання. Лідером цього руху є Всесвітній економічний форум (ВЕК, World Economic Forum), який створив концепцію «інтернет-економіки», що визначається як сукупна купівельна спроможність для інтернет-користувачів.

Таким чином, наведений ілюстративний приклад дозволяє вибудувати висновок, що головними детермінантами інтернет-економіки для будь-якої країни є:

- 1) кількість користувачів Інтернету;
- 2) середній рівень доходів на душу населення;
- 3) збільшення кількості користувачів Інтернету.

Проникнення сучасних телекомунікаційних мереж у широкі верстви населення розвиненого світу, так і в країнах, що розвиваються, стимулює унікальні процеси спільного виробництва товарів і послуг, а також підвищує рівень економічної та соціальної свободи мільйонів людей. Втім, частка населення з доступом до Інтернету в так званих «нових лідерах» (emerging economies), до яких відноситься і Україна, у 2010 р. досягла 30% порівняно з 15% у 2005р. та 6% у 2000 р.

Отже, прогнози розвитку країн світу вказують на те, що через 10-15 років різниця в економічному розвитку між країнами, що визнали пріоритетом розвитку інформаційне суспільство та Інтернет-економіку, та тими, які цього не зробили, буде значно більшою, ніж сьогодні. Сьогодні закладаються основи формування єдиного світового інформаційного простору, що об'єднує все людство в інформаційну спільноту людей. Це означає, що в оглядовому

майбутньому всі суспільства приречені в тій чи іншій мірі вдаватися до послуг інформаційного суспільства.

Висновки до другого розділу

Безперечно, що Україна має всі перспективи – економічні, технологічні, культурні, людські, освітянські – для побудови самого передового суспільства – інформаційного. Таким чином, до перспектив розвитку інформаційного суспільства відноситься реалізація державної програми з інформаційного суспільства та всіх етапів програми до 2020 року. Умови міжнародної спільноти, направлені на розвиток глобального інформаційного суспільства, повинні супроводжуватися узгодженими діями щодо створення безпечного і вільного від злочинності кіберпростору. Слід залучати представників промисловості і інших посередників для захисту важливих інформаційних інфраструктур.

Спеціаліст інформаційного суспільства та епохи Інтернету має бути визначений техномеритократичною культурою, укоріненою у світі університетської та дослідницької науки.

Це культура віри в природну силу науково-технічного розвитку як ключової складової прогресу людства.

Слід виділити 10 принципів підготовки кадрового потенціалу в інформаційному суспільстві, яке є високотехнологічним:

- 1) конкуренція робочого персоналу;
- 2) конкуренція персоналу управління;
- 3) конкуренція ділової репутації та ініціативи;
- 4) конкуренція досягнень;
- 5) конкуренція багатопрофільності;
- 6) конкуренція якості;
- 7) конкуренція споживачів продукції;
- 8) конкуренція інформаційного забезпечення;
- 9) конкуренція форм збуту;
- 10) конкуренція фінансових та ресурсних послуг.

Глобальний менеджер повинен бути готовим до глобалізації стратегій діяльності на різноманітних ринках.

Тому слід готувати глобального інформаційного менеджера, посилювати роль кваліфікації, менеджменту творчості, сприяти формуванню інформаційного світогляду. Для цього професіонал-спеціаліст повинен оволодіти термінологією глобального суспільства, в якому йому жити і управляти.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПЦІЇ ВЗАЄМОВІДНОСИН «ЛЮДИНА–СУСПІЛЬСТВО» ЯК «РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ» У МІНЛИВОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОМУ СОЦІУМІ (Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю.)

3.1 Концепції взаємовідносин «людина-суспільство», «суспільство-людина», «людина-природа» у мінливому інформаційно-комунікативному просторі

3.2 Взаємодія людини і соціуму як своєрідна іманентна суперечливість глобального інформаційно-комунікативного соціуму

3.3 Громадянське суспільство як «розвиток внутрішнього простору особистості»

3.4 Людина у динаміці віртуально-комунікаційного простору

Висновки до третього розділу

Актуальність взаємовідносин «людина–суспільство» і «суспільство–людина» в контексті соціальної філософії у тому, що її центральною проблемою є проблема людини, яка має не тільки загальнотеоретичний, загальнофілософський смисл, а й праксіологічний. Для соціальної філософії варто сформувати таку модель людини, яка включала б можливості, що слугують основою для аналізу найглибших і різноманітних взаємозв'язків людини і суспільства. Модель людини в соціальній філософії має функціонально-базисний характер і є основою для дослідження цілого ряду всезагальних закономірностей у співвідношенні «людина–суспільство». Пошуки підходу до нового формату моделі людини приводять до трирівневої моделі, яка є аналогічною трирівневій моделі суспільного світу:

- 1) суспільства як соціуму;
- 2) суспільства як системно-структурного світу;
- 3) суспільства як соціомікро – і соціомакросвіту повсякденності.

3.1 Концепції взаємовідносин «людина-суспільство», «суспільство-людина», «людина-природа» у мінливому інформаційно-комунікативному просторі

В контексті даного дослідження цікавою для нас концепцією сучасності є концепція людини В. Казначеева і Є. Спіріна. На їх думку, людина як продукт довгої біологічної еволюції, що відтворює в інформаційному аспекті еволюцію нашого Всесвіту, відтворює собою в закодованому вигляді послідовність історії нашого Космосу. Російські дослідники В. Казначеев і Є. Спірін рекомендують

Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю.

проводити комплексні дослідження *Homo sapiens*, спираючись на уявлення про людину як цілісне космопланетарне явище.

Згідно з таким підходом, протягом тривалого часу еволюції формування біологічних рис людини проходило під час взаємодії з культурою, а етнічних, релігійних та інших звичаїв – під час взаємодії із природним середовищем. Соціальне не суперечить фізичному, космічному і біологічному, адже від народження людина має тілесну організацію, яка включає можливості її соціально-діяльнісного розвитку. Оскільки природа людини інваріантна, суспільство не може формувати заново в кожному поколінні людську природу.

Воно «вишиває по канві» (людина як спресований Всесвіт) соціальний малюнок (особистість, яка уявляє собою мікрокосм соціуму) залежно від набору цінностей людини. Людина, перш за все, пластична істота, яка включає сліди космофізичної, біогенетичної і соціокультурної еволюції.

Людина як «молекула» – метафоричний вислів, який також свідчить, що людина є найменшою частиною Всесвіту, володіє її властивостями. Вважається, що людина як «молекула» включає максимум інформації про Всесвіт. Рівень організації живої матерії уможливорює чуттєве сприйняття інших рівнів ієрархічно побудованого Всесвіту – нижчого (елементарні частки, атоми, молекули та ін.) і вищого (системи галактик, Метагалактика).

Разом із тим інтелектуальне розуміння людини охоплює широкий діапазон феноменів природи – від елементарних часток до космічних об'єктів. Загалом вважається, що людину можна визначити як макроскопічну істоту на середньому рівні структурної організації нашого Всесвіту, що користується інформацією про явища та об'єкти інших рівнів.

Самоіснування людини зумовлено порівняною стабільністю агрегатів колоїдів і кристалів, а також нашої планети, причому будь-який більш високий рівень стабільності включає всю інформацію попередніх рівнів і нову інформацію, характерну тільки для нього.

У структурній організації Всесвіту будь-який рівень має певне число енергії: кількість цих рівнів може бути необмеженим як на макро-, так і на мегарівні. Зародження розуму на найбільш багатому в інформаційному відношенні рівні передбачає її основну властивість – усвідомити сутність Всесвіту, щоб у перспективі управляти її еволюцією.

Отже, тіло людини включає все багатство інформації, яке несуть всі рівні стабільності, що управляються квантовими законами і водночас чутливі до ефектів гравітаційної взаємодії, що виявляється на рівнях Всесвіту. Якщо погодитися, то біологічна еволюція в мініатюрі – космічна еволюція, то можна зазначити, що максимум інформації про Всесвіт знаходиться в основному в голові індивіда і добувається завдяки голографічній природі мислення. Варто враховувати і те, що мозок сучасної людини є результатом тривалого розвитку планетарного життя, що він саме адаптований до земних умов і не адаптований до сприйняття й оброблення інформації (зокрема, усесвітів, які не входять в

зону його впливу). Варто враховувати і те, що мозок людини включає до 100 млрд нейронів – приблизно стільки, скільки планет у нашій Галактиці.

Цікавою є точка зору Н. Моїсеєва, згідно з якою Всесвіт є цілісною єдиною системою, хоча цим даним не суперечить постулат про відсутність до певного часу керуючого начала в саморозвитку, самоорганізації Всесвіту, адже цій системі властиві параметри стохастичності і невизначеності, а також, із точки зору її біфуркації, вони зумовлюють незворотність космологічного універсального часу, з чим пов'язана непередбаченість еволюції суперсистеми Всесвіту та її фрагментів.

Отже, навіть за відсутності цілепокладаючого начала розвиток Всесвіту характеризується деякою спрямованістю. Через це відбувається безперервне зростання різноманітності і складності матеріальних утворень, а на певному часі виникає жива речовина, яка слугує основою для виникнення Розуму, цілеспрямовано розвивається (у Всесвіті може бути багато таких зародків розуму).

Шлях розвитку нашого світу такий: від початкового вибуху до цілеспрямованого розвитку. Цей підхід не виключає положення про те, що людина в потенції вже існувала у стані зародка Всесвіту, що еволюція Космосу жорстко детермінована. Значення концепції самоорганізації суперсистеми Всесвіту в тому, що вона виявляє «ефект зборки»: системи нашого світу сягають такого рівня складності, що у Всесвіті виникають нові властивості, яких нема в її елементів (до них належить і людина з розумом).

Оскільки таких систем у Всесвіті багато, не виключається існування в ній позаземних, космічних цивілізацій, різноманітних форм життя і розуму. Земна еволюція життя унікальна, але це не виключає існування в ній позаземних форм життя. Світ – безмежний у просторі і часі, це фізичний вакуум, в якому виникають спонтанні фазові переходи, здатні дати життя новим усесвітам.

Концепція О. Колмогорова і О. Ляпунова про «великий біологічний вибух» підтверджує поширення життя в межах усього Всесвіту. Однією з головних проблем сучасної науки і світогляду є проблема виникнення земного життя, його зв'язку з Космосом, що передбачає обговорення масштабів поширення живої речовини у Всесвіті, зокрема і розумної форми у вигляді космічної цивілізації, що дає змогу розглядати земну біосферу як локальне згущення нескінченно космічного потоку живої речовини, а людство – як розумну частину живої речовини нашого Всесвіту (Метагалактики).

Фізик Л. Морозов висунув концепцію «великого біологічного вибуху», згідно з якою передбачається існування великомасштабної структури живої речовини у Всесвіті.

В 1960-х рр. О. Колмогоров і О. Ляпунов висунули гіпотезу про функціональну організацію космічної живої речовини, а американський фізик Ф. Дайсон сформулював концепцію космічних умов існування життя. У свою чергу, американський біолог К. Саган, аналізуючи проблему космологічних

основ виникнення життя, постулює існування загальної космічної закономірності: у Всесвіті протягом певного часу виникнення життя здійснюється як безперечне явище космологічної еволюції. Приватний випадок цієї закономірності – виникнення життя на Землі як виявлення загальної космологічної еволюції.

Умови виникнення життя на Землі визначили її розвиток як цілого, тобто у вигляді біосфери, єдиного моноліту живої речовини. Це означає, що еволюція біосфери залежить від сукупності земних і космічних явищ.

Антропний космічний принцип В. Налімова – положення, що затверджує привілейоване місце людини у Всесвіті, яке виходить з наявного взаємозв'язку світових констант, а саме, що Всесвіт – це дім людини. Цей принцип має дві версії: сильну (російський вчений В. Налімов) і слабку версію (американський космолог Б. Картер) з афоризмом: «Я мислю, отже, світ такий, який він є». Сильна версія антропоного космологічного принципу базується на тому, що реальність Всесвіту залежить від існування людини, що біологічний відбір фундаментальних констант визначає специфіку і структуру Всесвіту, що саме виникнення Всесвіту значною мірою детерміновано існуванням людини.

У крайньому вигляді сильна версія цього принципу сформульована американським фізиком Дж. Уїлером, який виходить із концепції так званого співучасного Всесвіту, тобто людина не просто спостерігає Всесвіт, а надає йому існування. Уявлення, що Всесвіт не тільки породжує життя, але і підтримує його і розвивається завдяки своїй волі, доходить висновку: людина є не тільки мірою всіх речей, а також і її творцем. У світоглядному плані інтерпретація Уїлером антропоного космічного принципу являє собою сучасне формулювання установок І. Канта про телеологічність світовлаштування.

Таку інтерпретацію антропоного космічного принципу поділяє російський вчений В. Налімов, який розкриває його шляхом включення ідеї про первісне існування смислів. Ці смисли лежать в основі Всесвіту і передбачені для розкриття людиною.

Глобальний еволюціонізм, що надає розвитку як біосфері, так і ноосфері, вважається можливим тому, що на Землі в Космосі загалом реалізувалися зовнішні умови, а в глибинах Всесвіту потенційні можливості семантичної природи, які в цих мовах розкрилися через багатоманітність живих текстів (людина і є одним із цих текстів). Людина стала виступати в єдності з цим Всесвітом, нерозривності з ним.

Саме в цьому смисл антропоного принципу (В. Налімов). Тут смисли являються самостійною реальністю і виявляються через матерію за допомогою геометрії Світу. Фактично Налімов відроджує, хоча і в деякому модифікованому вигляді концепцію Платона про одвічне існування «ідей», відблиском яких слугує матеріальний світ.

Такий підхід передбачає, що «ідея», чи смисл, виступає як код, що включає всю інформацію про еволюцію Космосу, виникнення життя і людини.

В. Налімов створив модель несвідомого, в якій поряд із фізичним вакуумом вводиться поняття «семантична культура», під якою розуміють невиявлене семантичне поле.

У стані глибокої медитації відбувається деперсоналізація індивіда, його злиття з цілісністю світу. У цій моделі індивідуальність кожної людини описується функцією розподілу, яка будується над загальним полем ознак. Ототожнення ЕГО з функцією рівномірного розподілу на усьому полі ознак сприяє розчиненню в цілісності світу (можливо, це те, що називають досягненням нірвани).

У цій моделі семантичні поля дискурсів виражають не парадигмальний досвід, а свідомість далекого минулого (міфи, символи). Звідси В. Налімов виводить гіпотезу про те, що сама культура включає не тільки свідоме, але й несвідоме, що знаходиться в підпіллі. Саме те, що віднесене до пізньої культури, і залишається нерозкритим.

Голографічна модель пізнання – моделювання пізнавальних процесів на основі їх хвильового кодування людських об'єктів зовнішнього світу. Хвильовий підхід дає змогу більш адекватно відтворити особливості різних об'єктів, ніж дискретна (алфавітна) мова.

Самі об'єкти в їх просторових особливостях можна розглядати як деякі системи хвильових характеристик, як розподіл амплітуд. Варто врахувати, що вже мають місце голографічні моделі світу (Всесвіту). Оскільки людина є породженням Всесвіту і являє собою гігантську голографічну систему, що має квантово-механічну природу, то і функціонування психіки людини має базуватися на голографічних і квантово-механічних принципах.

Саме з цього виходить голографічна модель людської психіки і Всесвіту, розроблена К. Прібрамом і Д. Бомом. Її суть в тому, що кожна точка простору Всесвіту включає всю інформацію про світ (аналогічно, справедливо і щодо психіки):

1) об'єктивна реальність (незалежне від неї зовнішнє середовище, яке людина намагається змінити відповідно до своїх планів);

2) між суб'єктивними реаліями різних людей (соціальних груп, спільностей) і різними аж до взаємовиключення програмами перетворення світу;

3) безперервно змінюючи світ та саму себе, людина прориває обмежений горизонт тваринного існування, залишаючись при цьому кінцевою істотою, смертною, прилучаючись до безмежності природи, культури і духу.

Таким чином, аналіз концепцій взаємовідносин «людина–суспільство», «людина–природа», «людина–людина» засвідчив про велику різноманітність проблем людини в інформаційно-комунікативному просторі

3.2 Взаємодія людини і соціуму як своєрідна іманентна суперечливість глобального інформаційно-комунікативного соціуму

Суспільство як соціум характеризує суспільний світ як саму абстрактну, в певному смислі невизначену усезагальність людського суспільного буття, яка охоплює весь суспільний світ без будь-яких виключень. Саме завдяки своїй абстрактності, у певній мірі невизначеності, соціум виступає як «чисте», концентроване втілення суті суспільного буття людини. Є. Андрос зазначає: «У ХХ сторіччі стало цілковито зрозумілим – і у цьому найбільша бентежна і страшна істина, що людина є єдиною на планеті живою істотою, здатною здійснювати цілеспрямоване, свідоме (!) нищення себе подібних. До того нищення масштабне».

Суспільство як системно-структурний цілісний світ – це рівень меншої абстрактності, ніж рівень соціуму. У ньому втілюється структурність суспільного життя, обмежена цілісність цієї структури, її основні елементи, певні детермінаційні, функціональні зв'язки цих елементів, до яких варто віднести і основні тенденції розвитку і функціонування цієї системи як цілісності.

Можливо, найбільш влучною характеристикою цього рівня суспільства є визначення суспільства як суспільного організму. Суспільство як соціосвіт повсякденності фіксує одинично-конкретний, безпосередньо відчутний світ суспільного буття. Це те середовище, безпосереднє протікання суспільного життя, в яке зануряється людина, людина у своїй унікальності і неповторності. Якщо поєднати ці три рівні через призму зв'язку з людиною, то такий аналіз буде вкрай інноваційним.

Спираючись на рівні суспільства, варто виокремити, відповідно, три рівні людини:

1) людина абстрактно-субстанціональна – людина у своєму усезагальноглибинному, так би мовити, в якісно-чистому визначенні;

2) людина соціологічно-функціональна – це людина, взята у таких якостях, які забезпечують існування і функціонування суспільства як системноцілісного організму;

3) людина екзистенційно-індивідуальна – це людина, занурена у світ повсякденності, людського самоствердження, що протистоїть зруйнуванню «людського елементу людської матерії» життя.

Якщо світ людського буття людини диференціюється на своєрідні три рівні і людина також диференціюється на три рівні, варто дійти висновку, що між людиною і світом її суспільного буття існує три пари антропосоціальних взаємовідносин, коли кожен рівень людини співвідноситься, корелюється з

відповідним рівнем суспільного буття людини.

Це такі види взаємовідносин: співвідношення людини як абстрактно-субстанційного суб'єкта і соціуму; співвідношення соціологічно-функціональної людини і суспільства як системноцілісного організму; співвідношення екзистенційно-індивідуальної людини та соціосвітів повсякденності.

Оскільки аналіз взаємовідносин «людина–суспільство» має суто методологічний характер, то й ця мисленнева конструкція ставить собі за мету досягнути загальні принципи співвідношення людини і суспільства. Співвідношення людини і соціуму як своєї іманентної суперечливості самої людини потребує витлумачення сукупності взаємовідносин, що формуються у суспільстві.

Перша сукупність взаємовідносин – це взаємовідносини абстрактно субстанціональної, з однієї сторони, і соціуму, з іншої. У цьому форматі людина виступає як абстрактний суб'єкт, в якого на першому плані перебувають його усезагально-субстанціональні якості. Тут людина відходить від будь-якої конкретики, від індивідуально-екзистенційних життєвих колізій, своїх професійних якостей, рольових та інших особливостей.

На цьому рівні навіть плинність буття не береться до уваги, а людина тут виступає як носій усезагальних субстанціональних якостей; соціум розглядається у своїй усезагально-абстрактній сутності, втрачає будь-яку структурно-елементну характеристику. Соціум як такий – це абстрактно-всезагальне, абстрактно-невизначене втілення суспільного буття людини як такої, що звеличується над більш конкретними характеристиками цього буття.

Адже людина створює соціум і втілюється у ньому: соціум, яким би він не був, якою б своєю межею не розкривався, завжди несе у собі будь-яке людське начало, він виражає, втілює людську суть, людську іманентність. Дійсно, яку б межу соціуму ми не взяли, завжди субстанціональною основою цієї межі є людська думка, людський дух, людська життєдіяльність, будь-яке виявлення людської життєвості. Усе вищесказане дає можливість визначити соціум як певне інобуття, адже соціум у певному смислі слова виступає як інше «Я» людини.

Причому соціум як інше «Я» людини є найбільш глибинним, дійсним «Я» людини, адже іншим «Я» людини є вона сама, проте об'єктивована, втілена в іншій формі, немовби відокремлена сама від себе і протилежна сама собі. Тому співвідношення людини і соціуму є своєю іманентною суперечливістю самої людини.

Друга сукупність взаємовідносин сприяє формуванню людини як соціологічнофункціонального суб'єкта, з однієї сторони, і суспільства як системно-структурного цілісного організму, з іншої.

Суспільство виступає тут вже не як абстрактно-субстанціональна сутність, а як субстанціональна невизначеність, як значно більш конкретний рівень

суспільного буття, який володіє певною, чітко вираженою цілісністю, структурністю, зі своїми фіксованими елементами, складними взаємозв'язками між ними.

Суспільство – це цілісний організм, пов'язаний із узагальненням порядків різних країн, своєрідна інтеграція суспільних форм організації людського буття. Отже, людина у цій сукупності відносин виступає не як носій абстрактно-субстанціонального начала, а у тому своєму рівневому виявленні, де виражаються його якості, пов'язані із суспільством як системно-структурним цілим. Тому і людину на цьому рівні варто характеризувати як соціально функціональний суб'єкт, чия діяльність націлена на забезпечення функціонування системно-цілісного суспільного організму певною мірою залежить від нього і визначається ним.

Людина виступає у цій сукупності відносин як член певної соціальності, колективності, як представник певної людської спільноти, як масовоколективний суб'єкт. Беззаперечну роль тут відіграє структурність суспільства як цілісності й оформлення елементів суспільства в окремі підструктури.

Оскільки суспільство структурується як цілісність, структуруються всі його елементи, різні підсистеми, на цій основі відбувається певне структурування людей у певні групи, оформлення людей у певну соціальну колективність у рамках суспільства.

Людина на цьому рівні відносин виступає як певна функціональна величина, тобто на цьому рівні людина своєю життєдіяльністю забезпечує нормально-оптимальне функціонування суспільного організму, а сама його життєдіяльність виступає як функція буття, розвиток суспільних структур і підструктур. Для того щоб існували, оптимально діяли і підтримувалися суспільні структури, необхідна постійна людська енергія, людська життєдіяльність, яка має функціональний характер.

На рівні співвідношення людини як соціологічно-функціонального суб'єкта і суспільства як системно-структурного організму є своєрідне домінування суспільства над людиною. Саме на цьому рівні суспільство являє собою силу, яка знаходиться над людиною, якоюсь мірою формує його установа, орієнтації, цінності. Відповідно, людина як суб'єкт залежний, підпорядкований суспільству, що обслуговує її підсистеми, підпорядковується її вимогам. Тому у відношенні «людина–суспільство» первинною ланкою виступає суспільство, а людина – фактором залежновторинними.

Третя сукупність взаємовідносин – це взаємовідносини

екзистенційно-індивідуальні, в контексті яких відбувається взаємозумовленість світів – соціосвіту та індивідуального світу. Людина виступає тут як індивідуальна істота, не як абстрактно-субстанціональний суб'єкт, не як арифметичний елемент людської багатоманітності націй, класу, а людина неповторна, унікальна, в якій і виявляється особливість і повнота

людської екзистенції.

У цій сукупності відносин людина проявляється в своїх неповторно індивідуальних характеристиках. У своїй життєвобуттєвій безпосередності людина, як зазначав М. Гайдеггер, укорінена у своєму бутті, своєму домі, своїй спільноті, первинно-буттєвих відносинах, які детермінуються значеннями, смислами, цінностями і становлять життєвий базис буття людини, в якому на передній план виходять індивідуально-неповторні характеристики людини.

У цій сукупності відносин людина проявляється у формах своєї життєвобуттєвої неповторності, в яку вона вкорінена, у своє середовище, свій дім, свою безпосередню спільноту, світ первинно-буттєвих предметів, невід'ємних від людини і даної повсякденності, смислів, значень, цінностей, які становлять життєвий базис його буття, що являє світ повсякденності. З одного боку, екзистенційно-індивідуальне володарює над світом, формує його саме таким, яким його хоче бачити людина, пристосувавши його до себе, до своїх власних інтересів і потреб.

З іншого боку, світ повсякденності щодо людини володіє такою пригніченою силою, що може переважати над людиною, втягувати його в рутину повсякденності.

Як свідчить екзистенційно-антропологічний аналіз, людина, по своїй суті, щодо світу свого суспільного буття є нескінченно багатоманітною, і у цих відносинах вона володіє сукупністю різноманітних якостей, які розподіляються за диференціацією по різних рівнях. У будь-якому разі людина у своєму ставленні до суспільного світу не виступає як дещо одноманітне, а розкривається як всезагальна субстанція суспільного світу, як всезагальна функціональна умова збереження і розвитку цього світу, як екзистенційно-буттєвий суб'єкт, який втілюється в індивідуальному світі повсякденності.

Різнманітність ставлення людини до світу суспільного буття безперервно зростає, ці відмінності являють собою багатоманітність, яка є певною ланкою єдності чи елементом системної єдності людського ставлення до світу.

Ця єдність багатоманітності розглядається як рефлексія багатомірності людини, яка вбирає в себе рівневі відмінності людського ставлення до світу, спирається на ці відмінності, виростає із цієї багатоманітності і втілює її у собі. Проте, аналізуючи людину як складну соціальну і цілісну істоту, необхідно схопити ці відмінності, їх внутрішній зв'язок і на цій основі досягнути складну цілісність людського ставлення до світу суспільного буття. Проведений аналіз спричинив виявлення тенденцій.

Тенденція перша:

а) ставлення людини до світу її суспільного буття вирізняє ставлення людини до соціуму і характеризується як певне творіння людиною самої себе, втілення себе у цьому світі і в цьому смислі – в домінуванні людини;

б) людина виступає не стільки як творець суспільства, не стільки як субстанція, яка втілюється в суспільстві, а, отже, яка певною мірою втримує

існування і функціонування суспільства у цьому сенсі, тобто підпорядковується його потребам і законам, а тому й виступає як сила, що у певному відношенні підпорядковується суспільству;

в) людина виступає як творець свого соціомікросвіту повсякденності і водночас як слуга, і як раб, що підкорюється тиранії.

У результаті дії цих трьох тенденцій ставлення людини до світу суспільного буття, формується певна тріада:

людина в рамках першої сукупності відносин домінує над світом;

в рамках другої – підпорядковується йому;

в рамках третьої проявляється своєрідний синтез – творіння людиною світу і залежності від нього, підкорення йому.

Усі три групи взаємозалежностей відносин проявляються разом, одночасно і є нерозривними, вони становлять єдину тенденцію, в основі якої закон заперечення.

У контексті цієї різноманітності відносин і формується момент цілісного ставлення людини до світу, його суспільного буття, а ця цілісність є нерозривною і робить нерозривним зв'язок всіх складових елементів. Людина одночасно панує над світом свого суспільного буття і підпорядковується йому, тому розірвати цю суперечливість людських відносин, у принципі, неможливо.

Тенденція друга. Вона може бути охарактеризована як тенденція виокремлення феномена людського. Так, на першому рівні взаємовідносин людське начало в абстрактно-субстанціальному сенсі представлене слабо, розчинене у всезагальній субстанціальності людини. У другій системі взаємовідносин воно виявляється більш виразно у масово-функціональному бутті, в його редукованості до соціальності, його обслуговуючій ролі.

Тенденція третя. На третьому рівні взаємовідносин людське розкривається найбільш наглядно, в його безпосередньо-чистому вигляді, що свідчить про те, що людське на різних рівнях взаємовідносин проявляється різними гранями, які нерозривно пов'язані між собою і створюють цілісність і обміну, і розподілу суспільно-значимої праці, через стани втрати суб'єктивності, появи почуттів самотійності і пригніченості. Отже, людина щодо світу виступає як цілісний і багатогранний суб'єкт, багатовимірність якого є надзвичайно складною проблемою.

3.3 Громадянське суспільство як «розвиток внутрішнього простору особистості»

Громадянське суспільство як суспільство рівноправних людей, у якому людина вільно проявляє свою особистість, творчу ініціативу, суспільство рівних можливостей, вивільнене від адміністративної регламентації,

оптимально поєднує людино-націо-державоцентричність на засадах паритетного захисту людини і нації. Законодавче визнання юридичної рівності на основі наділення їх правами і свободами – головна ознака і основа громадянського суспільства. На відміну від держави громадянське суспільство представляє собою систему багатоманітних зв'язків і відносин громадян, їх об'єднань, союзів, що базуються на рівності і особистій ініціативі громадян.

Проблемна ситуація у дослідженні громадянського суспільства як соціального феномена полягає у тому, що формування системи суб'єкт-суб'єктних відносин відбувається завдяки взаємодії людини, держави і громадянського суспільства, що сприяє підвищенню ефективності всіх його складових. В основі теоретико-методологічних підходів аналізу людини як об'єкта і суб'єкта громадянського суспільства слід виокремити наступні методи і підходи:

1. Системно-структурний метод (засновники Л. Фон Берталанфі, Н. Вінер, А. Богданов.) виокремлює загальні поняття цього методу: елемент, зв'язок, структура, субстрат (середовище, у якому існують елементи), цілісна сукупність елементів, зв'язків і субстрату, підсистема, суперсистема – сукупність систем, що використовуються для аналізу громадянського суспільства.

2. Системний метод як спосіб наукового пізнання та практичної діяльності вимагає розгляду частин громадянського суспільства у нерозривній єдності з цілим – державою, яка консолідує спільноту, є її підоймою.

3. Структурно-функціональний метод, при якому досліджуються елементи громадянського суспільства, завдяки якому відбувається вичленення в об'єкті стабільних елементів, їхніх структурних взаємозв'язків як системи, функціонально взаємопов'язаних змінних (Т.Парсонс, Істон, Р.Мертон). 4. Синергетичний метод використовується для аналізу громадянського суспільства як нелінійної системи, що розвивається в нелінійному суспільстві та має цілу низку поліфуркаційних (біфуркаційних) можливостей для свого розвитку [.]

Відмінність від попередніх досліджень полягає в теоретичній рефлексії синергетичної парадигми механізмів:

1) механізмів саморегуляції;

2) механізмів саморозвитку;

3) механізмів самовідтворення систем, в результаті чого саморозгортання функцій громадянського суспільства включається динаміку переходів від одного рівня якості суспільства до іншого, саморозгортання функцій визначається як простір, в якому відбувається процес розгортання компоненти, яка сприяє формуванню нової соціальної активності.

Відмінність від раніше досліджених положень полягає у мультипарадигмальній рефлексії (синергетичній, діалектичній, системній в їх поєднанні і взаємодоповнюваності) механізму громадянського суспільства, що

відбувається на засадах синтезу положень теорії систем, соціальної синергетики, кібернетичних теорій - зворотних зв'язків, гомеостазису системи, авторегуляції системи громадянського суспільства, здатних подолати антиентропійні процеси і досягти стабільності громадянського суспільства.

Синергетична методологія доповнюється системним підходом і методами кібернетики, що сприяє збагаченню їх новими онтологіями і законами процесів самоорганізації. Використання принципів соціальної самоорганізації для аналізу громадянського суспільства приводить до пояснення соціальних трансформацій у суспільстві через виявлення механізмів самоорганізації системи у стані нестабільності, «режимів із загостренням», пояснення станів економічної, фінансової, інфляційної, екологічної кризи, інтенсивної трансформації сучасних інститутів.

Самоорганізаційна методологія характеризує громадянське суспільство як відкриту, нелінійну систему, що постійно змінюється і має точки біфуркації, фрактали, енергоінформаційні характеристики. Синергетична методологія аналізу вимагає пояснення механізмів самовідтворення соціосистеми в контексті протікання всіх процесів – економічних, політичних, духовних, культурних. Самоорганізаційні механізми, які включають механізми організаційні, соціального розвитку, саморегуляції та самовідтворення, слід розуміти як механізми, які функціонують через параметри самоорганізації соціальних систем, тобто ентропійні механізми соціальної самоорганізації, які можна визначити як такі, що функціонують через параметри ентропії/негентропії соціальних систем.

Адаптаційні механізми громадянського суспільства реалізують функції мінливості, спадкоємності, відбору при збереженні характерних ознак системи у рамках одного й того ж соціального організму. Біфуркаційні (розгалужені) механізми громадянського суспільства реалізують вказані функції на основі послідовної зміни якісно нових станів систем, які втрачають характерні ознаки свого попереднього розвитку, хоча й зберігають спадкоємні ознаки. Перервність і розгалуженість (варіантність) дозволяє системі на основі багатоваріантного пошуку відібрати нові, більш ефективні стани. Ці ж механізми, забезпечуючи незворотність протікання процесів, реалізують важливі якості – закріплення соціальних змін, що відбуваються, сприяють формуванню синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства в контексті цивілізаційного контексту

Біфуркаційні механізми являються більш ефективними у порівнянні з адаптаційними, так як вони дозволяють збільшити темпи розвитку громадянського суспільства, поєднати всю сукупність механізмів і запустити їх у дію, в один ефективний механізм, який відповідає часу. Слід виокремити наступну сукупність механізмів, яка може бути задіяна у цьому процесі: механізм організації; механізм самоорганізації; механізм самоуправління; механізм управління; механізм формування трудової мотивації; інноваційний

механізм.

Якщо адаптаційні механізми ґрунтуються на негативному зворотному зв'язку і є близькими до механізмів негентропійних, то біфуркаційні механізми – до механізмів ентропійних. Перевага синергетичного підходу виражається в появі так званого нелінійного мислення, найважливішими ознаками якого є:

- 1) багатоваріантність та альтернативність еволюції;
- 2) можливість вибору її оптимальних шляхів;
- 3) можливість прискорення темпів розвитку, ініціювання прискореного нелінійного зростання;
- 4) вплив кожної особистості на макросоціальні процеси;
- 5) неприпустимість нав'язування соціальним системам шляхів розвитку;
- 6) перебіг соціальних процесів за невизначеності, нестабільності;
- 7) незворотність розвитку;
- 8) еволюційність та цілісність світу.

Громадянське суспільство вирішує чотири базові задачі:

- 1) забезпечення свободи (сприяння розкриттю) людини-індивіда, як головної умови самореалізації її життєвого потенціалу і креативної соціальної діяльності;
- 2) забезпечення свободи руху інформації та інших обмінних ресурсів по каналам (руслам) міжкомпонентного соціального зв'язку;
- 3) сприяння якісному відбору споживачами обмінних ресурсів;
- 4) узгодження темпу і ритму локальних соціальних дій.

В центрі предметної сфери громадянського суспільства – екстремальні процеси соціального життя та вплив на них в умовах нелінійного мислення. Саме синергетична методологія громадянського суспільства ґрунтується на дотриманні основних принципів: обов'язковість оцінки рівня самоорганізації та взаємодії, нелінійності, альтернативності шляхів розвитку, використання і функціонування інформації, системний, комплексний, порівняльний аналіз.

Таким чином, механізми громадянського суспільства повинні базуватися на:

- 1) соціоантропологічних засадах, в центрі яких «людина як міра всіх речей»;
- 2) синергетичних засадах, в основі якого нелінійне мислення як основа функціонування управління як складного соціального явища, здатного до самоорганізації в умовах непередбачуваності системи;
- 3) наявності альтернативних шляхів розвитку системи;
- 4) аналізі громадянського суспільства як відкритої системи, здатної до саморозвитку і самоорганізації;
- 5) необхідності оцінки конструктивної природи нестійкості і випадковості;
- 6) відмови від лінійного, шаблонного мислення і орієнтації на готовності суб'єкта до створення і сприйняття нововведень та інновацій. Все це дає

можливість по-новому використати механізми громадянського суспільства у практичній діяльності.

Громадянське суспільство як об'єкт впливу розвивається у відповідності з тими вимогами, які держава потребує від нього (суб'єкт-об'єктне відношення), але даний рівень розвитку міжособистісної взаємодії є ще далеким від ідеалу громадянського суспільства і не може вважатися фундаментом його побудови. Лише подолання розуміння іншої людини як об'єкта, як функції іншої людини може корінним чином змінити ситуацію, що склалася, і дозволить створити повноцінний фундамент громадянського суспільства, людей як суб'єктів громадянського суспільства, згуртованих єдністю цілей.

Під громадянським суспільством слід розуміти сукупність неполітичних відносин (економічних, духовно-моральних, релігійних, культурних) громадян та їх асоціацій, заснованих на принципах, які самі себе контролюють «знизу», самі ставлять і вирішують задачі - самодіяльності, автономії і невідповідності.

Саме у створенні умов і виявляються суб'єктивні якості індивідів для самовідтворення їх особистих якостей як суб'єктів самодіяльності. Громадянське суспільство виникає і самовідтворюється в сумісній індивідуальній діяльності людей, які відтворюють це суспільство своїм взаємозумовленим буттям. Модернізація економіки, інвестиційно-інноваційна, екологічна політика, розбудова соціальної інфраструктури, систем освіти, охорони здоров'я, соціального захисту повинні проводитися в рамках створення гідних людини умов як важливих складників формування громадянського суспільства. Нам для реалізації громадянського суспільства належить в економічному плані багато попрацювати, щоб Україна стала конкурентоспроможною всередині і на міжнародній арені і не лише економічно, а щоб добробут підвищувався разом з рівнем культури народу, його соціальними стандартами, інтелектуально-духовними характеристиками, показниками людського розвитку.

Суб'єктність нації, субсидіарність громад і окремих особистостей підвищується тоді, коли нація стає рівноправним суб'єктом дії, яка керується власним вибором шляху розвитку, інтеграції та формуванням умов для досягнення конкурентоспроможності нації та не ігнорує суб'єктів розвинутого громадянського суспільства.

Суб'єкт розвинутого громадянського суспільства - це джерело цілеспрямованої активності, носій предметно-практичної діяльності, оцінки і пізнання; це люди на вищому рівні активності, що відкривають буття і самореалізують свою самосвідомість; це єдність всіх якостей людини – природних, соціальних, суспільних, індивідуальних. Основною характеристикою суб'єкта являється переживання самого себе як суверенного джерела активності, здатного у певних межах здійснювати зміни оточуючого світу і самого себе.

Суспільний суб'єкт може здійснювати свою діяльність і реалізовуватися у діяльності і у бутті кожного конкретного індивіда, визначатися через своє відношення до іншої людини; представляючи собою своє «Я», одиничне, всезагальне, колективне. Об'єкт, навпроти, це те, що протистоїть суб'єкту, на що направлена предметно практична - оціночна і пізнавальна діяльність суб'єкта.

У нашому розумінні суб'єкт-об'єктна позиція являється першою сходинкою у виокремленні суб'єкта з оточуючого світу, а саме громадянського суспільства, в основі якого формування власної свідомості і самосвідомості як нації, так і окремої людини, свого власного «Я».

Суб'єктне пізнання іншого суб'єкта як об'єкта передуює суб'єктному пізнанню самого себе як об'єкта і тільки після цього на вищій ланці міжособистісного пізнання виступає як суб'єктне пізнання іншого суб'єкта як суб'єкта. На більш високому рівні самосвідомості ця протилежність, необхідна на першому рівні самовизначення у світі, повинна долатися на користь суб'єкт-суб'єктних відносин, у форматі яких інша людина виступає у ролі не стільки об'єкта впливу, скільки у ролі «значимого іншого».

Взаємодія людей може бути ефективною лише у тому випадку, якщо її учасники являються взаємно значимими. Поняття «суб'єкт-суб'єктного відношення» означає наявність прямого зв'язку між окремими індивідами чи людськими спільнотами (народами, етносами). Власне «Я» позначається у процесі виділення суб'єкта і об'єкта, коли людина починає усвідомлювати себе окремою істотою у світі, суспільстві, своєму бутті.

Колективний суб'єкт не виникає як механічне поєднання багатьох «Я», а виникає у процесі єдиної направленості суб'єктів на певні цілі, які вони сумісно реалізують саме на цьому етапі, коли відбувається усвідомлення окремими суб'єктами своєї єдності, коли формується полі-суб'єкт чи «ми-концепція». І чим далі ми будемо звеличуватися по сходинкам узагальнення суб'єктів у єдиному ціле покладанні, тим більше ми будемо об'єднані і стверджуватися, виражаючи єдине «Я», де кожний з елементів цього єдиного цілого з необхідністю може впливати на іншого.

Ці відносини переважно є матеріальними, тому що людина є учасником не тільки суб'єкт-суб'єктних, але й суб'єкт-об'єктних відносин, проте проявляється різними своїми сторонами. Суб'єкт-суб'єктне відношення передбачає у першу чергу взаємозв'язок і емоційно-духовну взаємодію людей, навпроти, об'єкт-об'єктне відношення використовує тілесно-фізичні властивості людей.

Коли людина реалізує не стільки свої інтелектуальні скільки тілесні властивості, то виступає скоріше об'єктом відносин, суб'єктних відносин необхідна обопільна спрямованість одного суб'єкта на іншого, забарвлена емоційно і як така, що передбачає взаємодію, взаємопроникнення, а не просто вплив суб'єкта на об'єкт. На духовному рівні це виражається у взаємному збагаченні, взаємному розвитку, наприклад, ідеями.

Деякі вчені (І.Вапчков і І.Гріншпун), у свою чергу, виділяють серед колективного суб'єкта полісуб'єкт, як його підструктуру, в контексті якого розгортається процес єдиного розвитку внутрішніх змістів суб'єктів, що знаходяться на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин.

Полісуб'єкт розуміється як цілісне динамічне психологічне утворення, що відображає феномен єдності розвитку внутрішніх змістів реальних суб'єктів, що знаходяться в суб'єкт-суб'єктних відношеннях і об'єднаних сумісною творчою діяльністю, що проявляється у здатності до активності, дієвості, інтеграції, здатності до перетворення оточуючого світу і самого себе, здатності виступати як цілісний суб'єкт у відносинах до процесу саморозвитку і до інших полісуб'єктів.

Продуктом самосвідомості полі суб'єкта являється «ми-концепція», що формується у процесі їх діяльності і розвитку. Взаємовідносини уданій концепції формуються наступним чином: «Я» переходить у систему «Ми», а потім повертається до «Я», і таким чином,

Виключається поглинання колективом суб'єкта і встановлюється широка взаємодія суб'єктів всередині полісуб'єкту. У зв'язку з цим слід виділити три рівня зв'язків, завдяки яким можливо визначити, чи є дана група людей полісуб'єктом:

1) інтегративний зв'язок – підструктури об'єднані єдиною спрямованістю;
2) неінтегративний зв'язок – неантагоністичні протиріччя; 3) дезінтегративний зв'язок – антагоністичні протиріччя і нульова стадія розвитку полісуб'єкта.

Тому не слід відмовлятися від свого власного «Я» на користь колективному, а слід лиш е правильно зрозуміти своє власне «Я» і своє місце у системі міжособистісних відносин (С.Рубінштейн). «Наше «Я»є всезагальність, яка властива всім, тобто кожному «Я», яке своїм об'єктом має індивідуальне, приватне «Я».

У взаємовідносинах суб'єктів немає будь-якої принципової переваги приватного «Я». Якщо суб'єкт-суб'єктна форма відносин забезпечує збереження людини у якості суб'єкта, то об'єкт-об'єктний зв'язок передбачає стійке функціонування речей, предметного середовища. І якщо буде стверджуватися суб'єкт-об'єктне відношення між людьми, то суб'єкт буде знищуватися для іншого суб'єкта і відсутність міжсуб'єктного зв'язку приведе до об'єктивації самого суб'єкта, світ людей перетвориться у низку об'єктів, де втрачається мораль, духовна цінність, істинна любов і почуття, що стосується самовираження суб'єкта, то воно пов'язано з суспільним життям, соціумом.

Тільки при умові, коли кожна людина буде бачити в другому особистість, іншого рівноправного суб'єкта, довіряти йому можлива сумісна діяльність, яка з великою ймовірністю досягне своєї цілі. Оптимальні умови для персоналізації індивіда існують в групі вищого рівня розвитку, у якій персоналізація кожного виступає у якості умови персоналізації всіх (саме у таких групах ми можемо

спостерігати, як проявляються суб'єкт-суб'єктні відносини, у контексті яких кожний член групи являється значимим для іншого, коли кожний намагається бути персоналізованим за рахунок деперсоналізації інших. Відповідь в тому, що людина вбачає своє буття в іншій людині, «іншобуттє» у ній і через свою пролонгованість в іншому розвивається особистість.

Розвиток здійснюється «у внутрішньому просторі особистості» (Е.Ільєнков), але цей простір його зв'язків з іншими людьми (інтер-індивідний, а не інтра-індивідний «простір життя»). Діяльність є основним шляхом та єдиним ефективним способом стати особистістю, сприяти виробленню суспільних – духовно-інтелектуальних, інформаційно-мовних, релігійних та інших критеріїв середовищеспроможності нації щодо відродження автентичних якостей її співгромадян.

Для громадянського суспільства надзвичайно важливо, щоб був вироблений інтеграційний індикатор, який відображає здатність громадян (соціуму) бути націєтворчим середовищем не лише в економічному, технологічному, екологічному планах, а й в духовно-інтелектуальному, мовно-інформаційному, етнічно-культурному, демографічно-ментальному, політично-патріотичному аспектах відтворення людини.

Ми вважаємо, що проблема сьогоденного суспільства в тому, що відсутня сама по собі мета діяльності, яка підпорядкувала б собі всі приватні діяльності окремих суб'єктів, проблема неусвідомленості окремими людьми своєї причетності до категорії колективного суб'єкта. Розрізненість цілепокладання властива не тільки суспільствам в цілому, але й окремим індивідам, у силу чого утруднюється міжособистісна взаємодія.

Це у свою чергу приводить до розшарування всієї системи громадянського суспільства і суспільства у глобальному розумінні. У людини повинна сформуватися не тільки відповідальність за себе, але й відповідальність за себе у загальній справі та за інших людей у смислі самоактуалізації, щоб не розчинитися у системі взаємозв'язків людей у суспільстві.

Отже, суб'єкт-суб'єктні відносини громадянського суспільства являються більш високою формою взаємодії, чим суб'єкт-об'єктні. Але самого високого рівня суб'єкт-суб'єктне відношення досягає саме в любові до іншої людини, а це вже являється аксіологічною стороною аналізованої нами проблеми, це рівень морального відношення до іншої людини. Людина для об'єднання з іншою людиною, як би це не називалося – персоналізацією, суб'єкт-суб'єктним відношенням – повинна здійснити по відношенню до «іншої значимої» людини акт трансценденції, тобто акт виходу за межі свого власного «Я», за межі свого суб'єктивного світу, на зустріч іншій суб'єктивності в умовах не лінійності, що формує особистість нелінійного суспільства.

Проаналізувавши умови, при яких людина може бути об'єктом і суб'єктом громадянського суспільства, зробимо підсумок: необхідно подолання суб'єкт-

суб'єктних відносин і утвердження суб'єкт-суб'єктних, в контексті яких особистість знайде своє істинне вираження, розуміння і прийняття, буде являтися «значимим іншим»;

відношення іншого «Я» до мого власного «Я» повинно виступати як умова мого існування, так як кожне «Я» постільки воно є і всезагальність «Я», є колективним суб'єктом, тому відсутній пріоритет одного «Я» над іншим;

для успішного функціонування особистості її предметна діяльність та її спілкування обов'язково повинні мати, крім об'єктивної доцільності, будь-який особистісний, суб'єктивний смисл, який розуміється як певний аспект «Я»;

необхідне встановлення довіри один до одного і формування інтегративної суспільної цілі чи ідеї, яка б об'єднала і згуртувала суб'єктів приватних діяльностей; не можливо перетворювати людину у маску, а стверджувати існування людини у всій повноті її буття;

людське «Я» не розчиняється у системі взаємозалежностей людей у суспільстві, а, навпроти, проявляє у ньому сили своїх дій; формування полісуб'єктної взаємодії між людьми, ми-концепції як фактора стабілізації своєї відповідальності за себе та іншу людину;

повинен здійснюватися процес персоналізації суб'єкта, який би отримував ідеальну представленість в життєдільності інших людей, і виступати у суспільному житті як особистість.

Таким чином, єднання людей повинно включати у свою структуру суб'єкт-суб'єктний тип відносин і лише на цьому фундаменті воно здатне функціонувати як розвинуте єднання громадян.

Реалізація даних відносин залежить від кожного з нас як суб'єктів суспільної, цілеспрямованої діяльності, від особливого образу виявлення наших сутнісних сил, нашого життя в людському розумінні цього слова, а також від діяльності державних органів освіти та інших соціальних інститутів. Але активність повинна виходити від нас самих, здійснюватися у нас і тим самим перетворювати нас, а для цього повинен реалізуватися принцип співрозвитку, що лежить в основі громадянського суспільства як єдиного соціального організму.

На шляху до застосування синергетичної методології громадянського суспільства сучасне українське суспільство зустрічається з негараздами ентропійного характеру, що свідчать про міру відхилення соціальної системи від еталонного (нормального, очікуваного) стану, яка виявляється у зниженні рівня ефективності інститутів державної влади, зниження темпів розвитку як економічного, так і соціального розвитку системи.

Теоретичні і практичні засади саморозгортання функцій громадянського суспільства виходять на проблему соціодіагностики антиентропійних процесів у їх реалізації, які зводиться до використання трьох ключових ідей синергетичної парадигми:

1) нелінійність розвитку;

2) багатоваріантність, альтернативність розвитку (економічні системи проходять через велику багатоманітність біфуркацій, точок розгалуження;

3) здатність соціально-економічної системи до якісного стрибка.

Накопичення незначних обурень у системі (флуктуацій) може викликати якісний перехід системи з одного рівня на інший, тому необхідно акцентувати увагу на поясненні організаційних змін, які у кінці ХХ століття стали однією з головних проблем сучасного розвитку і носять системний характер змін.

3.3 Людина у динаміці віртуально-комунікаційного простору

Сучасний інформаційно-комунікативний простір у глобальному масштабі в певних тенденціях стає згубною для особистості, гуманізму, духовних цінностей наративною структурою, гіперреальністю, тому що містить таку саму безособову частку «map», яка міститься у «людях». Саме тому сучасна людина стала вже не метою, а засобом досягнення (владними – формальними і неформальними – структурами) мети.

Проте, щоб адекватно зрозуміти цей процес субстанціональної втілюваності людини у соціумі, варто зафіксувати той всебічний факт, що людина з огляду на свої духовнозасадничі імпульси, іманентноактивну життєдіяльність здатна до своєрідного розщеплення, роздвоєння, що носить назву амбівалентності.

Через свій потенціал людина здатна до того, щоб свій власний зміст наділити подвійним життям, життям іманентним, життям у собі і життям зовнішньо-об'єктивованим, немовби відокремленим від себе. І вся ця іманентна здатність до роздвоєння, розщеплення себе виступає основою втілюваності людини у соціумі.

Інший висновок в тому, що сам соціум у цьому співвідношенні являє собою субстанціональне втілення людського начала, а його глибокою субстанціональною основою є саме людина та можливості її соціальної комунікації. Співвідношення людини і соціуму в контексті глобального інформаційно-комунікативного суспільства потребує аналізу:

- 1) суспільства як соціуму;
- 2) суспільства як системно-структурного цілісного світу;
- 3) суспільства як соціосвіту;
- 4) взаємовідносин між суспільством, людиною і природою;
- 5) виявлення тенденцій розвитку світу і людини;
- 6) взаємовідносин людини, соціуму і природи;
- 7) аналіз вимірів соціуму – фізичного, соціального, духовного;
- 8) аналіз мегасоціуму як єдиного цілісного і суперечливого організму.

У сучасному світі людина бере участь у великій кількості комунікацій

одночасно. Значна роль у цьому процесі належить розвитку інформації, упровадження якої в повсякденність породжує нові форми реальності. Віртуальна реальність як форма предметно-соціальної симуляції відтворює умови, які є близькими до об'єктивної реальності, за допомогою яких, з однієї сторони, можливе виконання деяких дій поза предметною дійсністю, а, з іншої, переживання у реальності відчуттів, недосяжних для повсякденного життя.

Основоположник віртуалістики Н. Носов виділяв чотири специфічних атрибути віртуальної реальності – актуальність, інтерактивність, автономність, переміщення. Віртуалізація розуміється як переміщення основних видів діяльності людини з соціального простору у віртуальний. У першу чергу це переміщення стосується інформаційної і комунікативної активності, яка масово переноситься в режим онлайн.

ЗМІ та інтерактивні технології створюють комунікативну систему, в якій реальність переноситься у штучний світ, світ віртуальних образів, які стають не просто засобами передачі інформації, а виступають певним специфічним досвідом людини. Якщо людина епохи модерну сприймала соціальну реальність як природну даність, в якій необхідно було існувати, то людина епохи постмодерну, усвідомлюючи штучність віртуального середовища, дедалі більше сприймає різні артефакти віртуального середовища як можливі альтернативи соціальному середовищу.

Ще з часів І. Канта питання про простір розкривається у контексті апріорності його виникнення у свідомості людини, оскільки цей простір розглядався умовою можливості існування людини. Існування віртуального простору свідчить про поліонтичність буття. Тому базова ідея віртуального світогляду – поліонтизм, який передбачає аналіз психіки людини як сукупності різноманітних реальностей, які не зводяться одна до одної.

Під віртуальністю розуміється ефемерний світ, який вибудовується згідно з логікою об'єктивного світу з невеликими змінами, у результаті чого віртуальна екзистенція виступає як паралель наявної. Об'єднуючи принципи дійсного світу і результати людської творчості, людина починає змінювати те, що, за своїм онтологічним статусом, не підлягає наявному впливу людини.

Комп'ютерна віртуальна реальність з'являється як результат не тільки розвитку інформаційних технологій, але й виступає соціальною необхідністю, що дає змогу людині урізноманітнювати мультиінтерпретації повсякденності відповідно до своїх бажань.

Важлива особливість цього процесу – інтерактивність, участь споживача у віртуальному континуумі, завдяки чому людина виступає як форма масової творчості, як своєрідний перформанс, учасником якого може стати будь-який бажаний. Комп'ютерна віртуальна реальність розглядається як альтернативна сфера буття, більш приваблива, ніж об'єктивна реальність, яка породжує нові форми ескапізму, психологічної залежності індивіда від віртуального світу та нові форми «абсолютно віртуального духу».

У цьому смислі корисними стають праці Г. Гегеля. Дослідження доробків Г. Гегеля про ідею Абсолютного Духу дають змогу тлумачити віртуальну реальність у тому смислі, що абсолютний дух є першопричиною усього оточення, який володіє самосвідомістю і здатністю щось творити.

Абсолютний Дух у процесі діалектичного відчуження проявляє себе у вигляді оточуючого світу, природи і людини. Потім, після зняття всіх протиріч, у результаті розвитку мислення і діяльності людини закономірне протікання діалектичного розвитку повертає його до самого себе, але вже в оновленому вигляді. Конкретно це може означати інтерпретацію гегелівської категорії Абсолютного Духу в аспекті філософії віртуальної реальності.

Гегелівський Абсолютний Дух може бути інтерпретований як константна реальність, яка породжує у процесі діалектичного відчуження світ предметної дійсності як віртуальну реальність. Віртуальна реальність як домінанта другої природи – це соціокультурний феномен, що виходить за межі сучасності і комп'ютерної термінології. Віртуальна реальність – це сукупність усіх реальностей: тілесності, свідомості, волі, внутрішніх якостей людини, кожна з яких має подвійну природу існування – константну і віртуальну. Тому сучасна філософія представляє сучасну людину як реальну і віртуальну, реальний та ідеалізований конструкт.

Це свідчить про те, що на зміну природничо-наукової чи механістичної онтології, яка умовно називається ньютонівською, приходить комунікативно-семантична чи дискурсивна онтологія, центром якої є людина як «автономний симулякр», різні спільноти і соціальні світи. Згідно з новою парадигмою пізнання світу, останній як принципово поліонтичний існує одночасно в рамках єдиного гіпертекста, який конструюється тим самим принципом, згідно з яким конструюється дискурс.

Віртуальна реальність має голографічну природу, в якій одночасно поєднуються зовнішня структура дискурсу (комунікативні модифікації та їх прояви – смайлики, картинки, сленги) та внутрішня його структура (смисли, що лежать в основі спілкування).

Голографічність цієї реальності проявляється в тому, що вона здається, на перший погляд, одновимірною для того, хто не розпізнає приховані в ній смисли, і, навпаки, є багатовимірною, адже здатна генерувати креативну інформацію і взаємовплив зовнішнього і внутрішнього середовища у свідомості учасників, втягнутих у цю реальність. Ця властивість віртуальної реальності дає людині змогу відтворювати засобами інформмоделей власний образ предметної реальності, наділеної особистісними смислами.

Отже, віртуальна реальність есплікується як штучно репродукована сфера-континуум, в якій індивід може трансформуватися, вступаючи у комунікацію із собою подібними і виступаючи у багатьох ролях – реципієнта і читача, співавтора і споглядача, конституюючи новаційно-еволюційну матрицю ментальних структур-моделей свідомості і позасвідомості, формуючи свій реальний і

віртуальний світ. Тому людина в динаміці віртуально-комунікаційного простору може модифікувати свою екзистенцію і своє буття.

У рамках синергетичного підходу особистість трактується як саморегульована, самоуправляюча система, тобто їй властива певна сукупність механізмів саморегуляції, в якій вирішальну роль управляючого фактора відіграє індивідуальна система цінностей особистості; як складана інформаційно-упорядкована система здатна у процесах взаємодії з середовищем до адаптивної самокорекції і прогресивної еволюції шляхом використання механізмів зворотного зв'язку; як відкрита система, яка може існувати у відриві від оточуючого природного і соціального середовища.

Між елементами цієї системи «особистість–суспільство» існує своєрідна динамічна рівновага, і будь-яке відхилення від неї слугує основним джерелом активності системи «особистість». Цілісність особистості – результат динамічної (нестійкої) рівноваги у системі «особистість–суспільство, проте ця рівновага постійно перебуває під загрозою порушення внаслідок тих змін, які відбуваються в суспільстві.

Самі зміни зовнішнього середовища є джерелом активності особистості, яка, адаптуючись до плінних умов, накопичує корисну інформацію, підвищує рівень своєї організації, тобто розвивається. Таким чином, зміни, що відбуваються у суспільстві, є джерелом розвитку особистості і в цьому сенсі є корисними для неї. У свідомості особистості вникає велика «карта можливостей», потенційних шляхів розвитку, вона отримує ймовірнісний, стохастичний характер, і діапазон ймовірнісних шляхів розвитку особистості є досить великим: від високих моментів самовираження до крайньої деградації.

Висновки до третього розділу

Методологічний аналіз рівнів людини дає змогу відобразити складність цієї багатогранності, багатство відмінностей, навіть суперечностей підходів до аналізу людини як складної соціальної істоти, незважаючи на велику різноманітність підходів до людини.

Багатовимірність людини має велику кількість вимірів індивіда, адже людина має космічний, фізичний, біологічний, соціальний, психологічний, культурний компонент.

Людина – історична і творча істота, яка в процесі перетворюючої діяльності перетворює природу, суспільство, саму себе, розвиваючи свої фізичні і духовні потенції. Творча, перетворююча діяльність людини свідчить про систему вищої складності, багатовимірну систему. Загалом багатовимірна людина – це така людина, яка володіє творчим мисленням і намагається самореалізувати себе як особистість.

Людина як соціокосмічний резонатор репрезентує спресований у рамках конкретного індивідуума Всесвіт, який чутко реагує на зміни соціуму і Космосу. Людина як голограма Всесвіту – метафоричний вислів, що вказує на

глибокий зв'язок людини і Всесвіту. У деяких моделях людини відзначається космічний вимір його екзистенційної сутності, якщо виходити з розуміння людини як космобіопсихосоціальної єдності. У цьому плані становить інтерес трактування людини як голограми Всесвіту, що пов'язане з корпускулярнохвильовим дуалізмом.

Наші знання про екзистенцію людини і функціонування її мозку і психіки ще не дають змоги створити єдину науку про людину, тому багато проблем обговорюються саме на метафоричному рівні. Функціонування центральної нервової системи людини, особливо головного мозку, свідчить про голографічну парадигму.

Сучасні вчені визначають духовну кризу особистості як вираження хаосу, що має амбівалентний характер, тобто, з однієї сторони, здійснює руйнівний вплив на особистість, який у результаті може привести до загибелі особистості, а з іншої, виступає як необхідний момент розвитку, як творче начало, конструктивний механізм еволюції, адже з нього може розвиватися нова організація і навіть народження нової особистості.

РОЗДІЛ 4

АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

(Воронкова В.Г., Нікітенко В.О.)

4.1 Формування людини інформаційної: проблеми та впливи

4.2 Нові вимоги перед людиною в умовах викликів інформаційної цивілізації

4.3 «Мережева людина» як об'єкт «культури суспільства епохи інформатизації»

4.4 Нові адаптивні механізми в умовах антропологічних та технологічних змін

Висновки до четвертого розділу

Останніми роками стійко складається уявлення, що індустріальне суспільство з розвитком технологій і засобів зберігання, обробки й передачі інформації трансформується в суспільство інформаційне. Частка інформаційного ринку зростає значними темпами і в розвинених країнах кількість працівників, зайнятих у сфері інформації, вже перевищує кількість працівників, зайнятих у сфері матеріального виробництва. Інформаційне навколишнє середовище й використання інформаційних технологій трансформують традиційні моделі соціальної, економічної, політичної діяльності. Розвиваються нові форми взаємодії в соціумі, які в перспективі можуть або гарантувати свободу й незалежність громадянського суспільства й індивіда, або призвести до жорсткої централізації й абсолютної підконтрольності людини бюрократичним структурам.

Перехід людського суспільства від індустріальної до інформаційної стадії розвитку приводить до якісної зміни не тільки умов людського буття, але й веде до модифікації самої природи людини. Сучасні інформаційні й комунікаційні технології, генна інженерія й біотехнології, а також нові технології виробництва їжі й енергії у глобальному масштабі принципово відкривають нові можливості входження людини в інформаційне суспільство і одночасно пред'являють особливі вимоги до її життєдіяльності й поведінки.

Вплив інформаційної компоненти на соціум різко посилюється з повою інтерактивних медійних технологій, а особливо Інтернету, який дозволяє не тільки споживати інформацію, а й брати активну участь у процесах вироблення та циркуляції інформаційних потоків. Як наслідок, інформація набуває цінності не тільки завдяки загальнодоступності, пізнавальності, економічному або політичному потенціалу, а й тому, що відкриває нові можливості для персоналізації та самоідентифікації особистості. Таким чином, новий інформаційний простір, генерований Інтернет-технологіями, виступає

одночасно і засобом, і середовищем соціального розвитку та становлення особистості.

4. 1 Формування людини інформаційної: проблеми та впливи

Суспільство, безперервно розвиваючись, встановлює свої власні закони, норми, цінності, правила поведінки. Як справедливо зазначає Л. Анпілогова, в умовах стрімкого вдосконалення інформаційних технологій і безмежного розвитку можливостей, що надаються ними, питання про ціннісні установки конкретної особистості стає одним з найактуальніших питань [1].

Формування нової людини – «людини інформаційної» – це одна з базисних характеристик інформаційного суспільства. У даній характеристиці важливими стають наступні визначальні моменти. По-перше, значущим є те, якою повинна бути особистість в умовах інформатизації. В умовах розгортання інформатизації кожне з діалектично взаємозв'язаних начал людини: фізичне, психічне й соціальне, вимагає спеціального урахування, оскільки тільки в цьому випадку нові можливості інформаційного суспільства можуть бути повною мірою використані для розвитку людини. Без урахування специфіки цих начал людини, інформатизація чревата негативними суспільними наслідками.

Кожна людина, вступаючи у суспільні відносини, одержуючи й передаючи певну інформацію, вливається в дане суспільство шляхом засвоєння й дотримання тих норм і правил, які історично в ньому склалися. І природно, що питання про роль суспільства в житті людини, так само як і питання про роль людини в житті суспільства, займає розум не одного покоління дослідників.

Різні галузі науки, що включають філософію, антропологію, соціологію, політологію й ін. розглядають феномен інформаційного суспільства, місце людини в новій соціально-економічній формації, а також вплив різних чинників соціальної, економічної й політичної взаємодії в нових умовах на особистість і на суспільство в цілому.

Основними соціальними проблемами, пов'язаними з особистістю, в умовах інформатизації є [2-4]:

проблема мовної комунікації, що становить ядро інформатизації; проблема інформаційної безпеки особистості, під якою

розуміється стан захищеності інформаційного середовища суспільства, що забезпечує її формування й розвиток на користь громадян, організацій і держави. Проблема забезпечення інформаційної безпеки особистості означає її право на отримання об'єктивної інформації і припускає, що одержана людиною з різних джерел інформація не перешкоджає вільному формуванню й розвитку її особистості.

Впливами на особистість можуть виступати [4-7]:

- цілеспрямований інформаційний тиск з метою зміни світогляду, політичних поглядів і морально-психологічного стану людей;
- розповсюдження недостовірної, спотвореної, неповної інформації;
- використання неадекватного сприйняття людьми достовірної інформації.

Інформаційні впливи є небезпечними або корисними не стільки самі по собі, скільки тим, що управляють могутніми речовинно-енергетичними процесами. Суть впливу інформації якраз і полягає в її здатності контролювати речовинно-енергетичні процеси, параметри яких є на порядок вищими за саму інформацію; комп'ютерна злочинність, віруси.

Спроба творців вірусів, як правило, молодих людей реалізувати себе у вірусотворчості пов'язана низкою причин: бажанням самостверджуватися, «прогриміти», а також відсутністю усвідомлених життєвих цілей.

Інформаційне суспільство як суспільство нового типу, має низку особливостей у порівнянні з попередніми типами суспільств. Відбувається різке збільшення кількості інформаційних потоків і технічних засобів, що не тільки забезпечує циркуляцію інформації в суспільстві, але й забезпечує життєздатність інформаційного суспільства, виявляє нові проблеми і труднощі у взаємодії різних соціальних груп. Соціальні комунікації і соціальна взаємодія в цілому відбуваються тепер по-іншому, аніж двадцять або тридцять років тому. У різних сферах людської діяльності спостерігаються процеси інтеграції, що спричиняють процес глобалізації. З'являється єдина глобальна комунікаційна система, що забезпечує людство великими обсягами досяжної інформації [8-9]. Зміни у сфері виробництва, у культурному середовищі, у мовному середовищі спричиняють зміну в моделях поведінки людини. І ці моделі повинні бути осмислені й прийняті людиною.

Відповідно, при переході до інформаційного суспільства, змінюються соціальні відносини у цьому суспільстві. Так, наприклад, для сучасного суспільства характерні тенденції до концентрації, бюрократизації й монополізації у сфері масово-інформаційних процесів [4, 7]. Це примушує по-новому поглянути на певні зміни у структурі соціальної системи. З'являються нові форми комунікації, викликані розвитком глобальної комунікаційної системи. Важливою умовою для функціонування особистості в сучасному інформаційному середовищі стають процеси соціальної комунікації, які стали можливими завдяки віртуалізації сучасного суспільства [10-12]. Перенесення процесів фізичної соціальної взаємодії в середовище симуляції актуалізує появу нового погляду на розвиток особистості.

Соціум сьогодні – це комунікаційна система, де постійно здійснюється обмін інформацією та думками, і де кожен член суспільства має право на доступ до інформації, на відстоювання власної позиції. Як зазначає С.Куцепал, комунікація пронизує всі соціальні процеси, проте має не лише позитивні, а й

тривожні наслідки, оскільки призводить до віртуалізації реальності, уможлиблює маніпуляцію свідомістю, перетворює людину у «розірваного» «часткового» суб'єкта, який перетворюється на «ретранслятора» повідомлень, наслідком чого стає втрата власного «Я», втрата особистості [13, с. 531].

Людина є однією з ланок, що об'єднує всю суспільну систему. Вона водночас виступає як суб'єктом, так і об'єктом соціальних інтересів, потреб та духовно-моральних цінностей, ідеалів, переконань і прагнень. Безпосередньо пов'язані з інформаційною сферою моральні цінності істотно впливають на поведінку й діяльність людини, формують всю систему її індивідуально-суспільних відносин.

Саме людина як найвища соціальна цінність акумулює в основних формах своєї життєдіяльності й інформаційно фіксує взаємозв'язок матеріального й духовного, відображаючи в цілісному вигляді життя як об'єктивну реальність, де виявляються внутрішньо взаємозалежні її інтереси, моральні цінності, ідеали, її культура, релігійні вподобання та суб'єктивне розуміння сенсу життя. Суспільство стає тією універсальною матеріальнодуховною сферою, в якій особистість реалізує себе цілісно. З іншого боку, разом із соціально-економічними та політичними трансформаціями інформаційного суспільства відбувається процес переоцінки духовних цінностей, формування принципово нових засад моралі. Все це ускладнює процес формування особистості в нинішніх інформаційних умовах.

У сучасній філософії, особливо останніми роками, віртуальна реальність, розглядається як концептуалізація революційного рівня розвитку техніки й технологій, що дозволяють відкривати й створювати нові виміри суспільства. Суб'єкти взаємодії в умовах віртуальної реальності також одержують нові виміри свого буття. Множення контекстів для взаємодії, майданчиків для комунікації і додавання нових вимірів цим майданчикам для комунікації, робить вірогідною можливість появи багатовимірних суб'єктів соціальних відносин. Це дозволяє припускати можливість конструювання багатовимірної особистості в умовах віртуальності.

В умовах віртуалізації соціуму інтенсивне застосування наукових знань більше, аніж коли-небудь, починає впливати на положення самої людини у світі, формування її як особистості, змінює сам характер людської діяльності. Людина повинна відповідати всім строгим запитам сучасного суспільства, знаходитися в гармонії з сучасними технологіями і науковими відкриттями. Змінюється і сама наукова діяльність, специфіка наукових досліджень. На перший план починають висуватися міждисциплінарні дослідження, широко застосовуватися комплексні дослідницькі програми, в яких беруть участь фахівці різних напрямів.

Наукові дослідження починають носити все більш соціальний характер, картини реальності окремих сфер дослідження стають взаємозалежними, у зв'язку з чим особливо гостро ставиться питання про історичність,

еволюційність наукового знання. У сучасній науці все більше усвідомлюється той факт, що неможливо побудувати таку картину світу, яка буде незалежною від людини, природи; така картина світу є ілюзією. Наукове знання складається не тільки з об'єктивних фактів, воно має і суб'єктивну складову, сучасна наукова картина світу є людиною розмірною [14].

Сьогодні динамічно експоненційно зростає кількість наукової інформації, котра зумовлює для людини можливість творчого вибору закономірних способів зміни або створення нових технологічних варіантів. І нарешті, це динамічний канал самоврівноважування різних форм соціального життя: управління та самоуправління суспільними об'єктами, процесами і системами всіх рівнів; поділу та інтеграції в опосередковано складних системах праці, науки і культури; регулювання економічного життя через фінансово-грошову систему; управління політичною, соціально-психологічною й екологічною сферами тощо.

Відповідно, буттєва вкоріненість сучасної людини в інформаційно-технічні детермінанти цивілізаційного розвитку, без сумніву, сьогодні стає актуальною та злободенною проблемою. У контексті цього Н.Лазарович слушно зауважує, що соціокультурні виміри інформаційного суспільства також зумовлені виникненням особливого типу автономії особистості: людина може змінювати свої корпоративні зв'язки, не будучи до них жорстко прив'язаною; вона може і здатна дуже гнучко будувати відносини з іншими людьми, долучатися до різних соціальних спільнот і різних культурних традицій. Світ, який постійно змінюється, обриває численні коріння минулого, змушуючи людину одночасно жити у різних традиціях, культурах, пристосовуватись до перманентно змінних соціокультурних та технічно зумовлених обставин [15].

Перехід від індустріального до постіндустріального, а далі – до інформаційного суспільства вимагає якісного переосмислення тих життєвих реалій, які були визначальними в масовому суспільстві. Новий тип суспільства – це своєрідний поворот від всіх наших звичок, початкових посилок. Сучасна людина спрямована до активності, а розвиток інформаційних технологій веде до створення відкритого суспільства. Комунікативні процеси обумовлюють прояв нових якостей людської особистості, що розвиваються в епоху «третьої хвилі»: ініціативності, комунікабельності, різностороннього розвитку.

Як відзначає А.Назаретян, «події складаються таким чином, що для забезпечення подальшої життєздатності розумний суб'єкт буде вимушений штучно трансформувати свою матеріальну основу, послідовно звільняючись від тих, що сковують і прирікають його на звироднілість біологічних залежностей» [16, с. 179].

В ході розвитку нових інформаційних технологій стрімко формується нова біоприрода, пов'язана із задоволенням потреб сучасного суспільства. «У ХХ ст., – відзначає В.Кутирєв, – на Землі утворилися дві реальності, «два світи» – світ природного і світ штучного. З одного боку, зберігається те, що може

існувати без людини, з іншого – набуло небаченої значущості і власних законів розвитку те, що нею створено... Якщо це відношення загостриться до несумісності, до того, що один зі світів буде пригнічений або поглинений іншим, людина, як така приречена на зникнення. Або безпосередньо, в результаті біологічної деградації, або в результаті переродження в інший стан» [17, с. 3]. Така взаємодія біологічного й технологічного в людині призводить до екотехнологічної трансформації, яка, за словами С.Чувіна, є «докорінна зміна біосоціальної природи людини і її інтеграція з технікою й техносферою в цілому під впливом багатьох чинників, і, в першу чергу, – наукотехніки» [18, с. 150-151]. Дослідник відзначає у зв'язку з цим три основних напрями трансформації людини: біологічний, етично-психологічний й соціокультурний.

Багато філософів ведуть мову про антропологічну катастрофу, яка безпосередньо пов'язана з руйнуванням і розпадом достовірно людського в людині, з негативними змінами в її природі й духовному світі, з глибокою і тотальною кризою людини. Ця криза, яка багато в чому стала наслідком віртуалізації людського життя, веде до втрати людиною підстав свого існування – природних, соціальних, культурних та інших, до зникнення самої перспективи до існування.

Чому виникла проблема пошуку нових вимірів людини? Перш за все, тому, що в традиційних вимірах (біологічний, соціальний, психологічний, синергетичний) не вдається створити про неї адекватного уявлення, яке дозволило б ефективно вирішувати життєво важливі для соціуму проблеми і забезпечити нормальний гармонійний розвиток суспільства в нових інформаційних умовах. Б.Юдін упевнений, що «безпосередня причина сьогоднішнього звернення до питання про природу людини – це перспективи, деколи зовсім близькі, але частіше віддаленіші, таких дій на людину, які здатні викликати в ній глибокі й радикальні зміни» [19, с. 113].

У численних наукових працях, присвячених інформаційній ері, здебільшого підкреслюється, що змінюється не тільки технологічна база й інформаційно-технологічні можливості людини, але й сама людина, її самосвідомість. Сучасна людина стає немислимою без інформаційних технологій, які здійснюють величезний вплив на все її існування – як біологічне, так і соціальне. Предметом дискусій стає лише те, що несуть ці зміни і при всій суперечності точок зору практично всі вчені погоджуються в одному: особливу роль у сучасному світі й становленні нової людини відіграє інформація.

Відомий теоретик інформаційного суспільства Е.Тоффлер розглядає «особистість майбутнього», котра глибоко вкорінена в динаміку соціокультурних перетворень. Він неодноразово зазначає, що третя хвиля є продуктом драматичних змін рис, нав'язаних суспільством, – не нова людина, а новий соціальний характер. А це означає, що відповідно до різноманітності, поліваріативності, багатоцентровості інформаційної соціальної системи

особистість теж являтиме собою розмаїтість рольових моделей і життєвих стилів. Зрештою, поява «конфігуративного» чи «модулятивного Я» – це необхідність в умовах інформаційного суспільства. «Модульна людина» – це людина, яка здатна змінювати типи діяльності, може потенційно вписуватись у будь-які сфери соціальної системи: організації, угруповання, співтовариства, а також легко їх полишати, змінювати власні переконання. «Третя хвиля змінює природу ідентичності...

Перехід до гетерогеннішого, диференційованішого суспільства передбачає те, що індивід все менше зв'язаний контекстом свого народження і володіє великим вибором у самовизначенні. Прихід Третьої хвилі пов'язаний також із помітним прискоренням темпів соціальних та культурних змін, так що ідентифікації, які обираються, стають короточаснішими, а люди приймають чи відмовляються від якихось компонентів своїх ідентичностей швидше, аніж будь-коли» [20, с. 281-282]. Тому «Третя хвиля найбільше винагороджує за пізнавальні здібності та освіту, а також людей, які здатні до швидкого пристосування, до змін... Вона винагороджуватиме людей допитливих, цікавих, які прагнуть з'ясувати, що відбувається, і впливати на те, що відбувається, людей, які здатні володіти собою в умовах хаосу та незрозумілості. Їй знадобляться люди, які...можуть не мати навиків у якійсь одній спеціальності, але володіють досвідом у деяких різних сферах і здатністю екстраполювати ідеї з однієї сфери в іншу. Вона буде винагороджувати індивідуальність та підприємливість» [20, с. 287].

В інформаційному суспільстві, що формується, відбувається не тільки кількісне розширення застосування інформаційних технологій, але і з'являються якісно нові форми комунікації. Інформація і знання, розміщені в мережі Інтернет, стають вирішальним ресурсом індивідуального розвитку, що дозволяє одержувати результати в різних галузях знання.

Головним принципом соціального самовизначення індивіда в мережевих комунікаціях є гнучкість, еластичність ідентичності, яка позбавлена «внутрішньої» центрації, вільно впускає в себе зовнішнє й також легко проникає в зовнішнє, граючи своїми ролями та уявленнями. Є.Уханов справедливо вважає, що умовою успішного самовизначення індивіда та його самоідентифікації в мережевих комунікаціях є «мережева» внутрішня структура індивіда – метастабільна, без центру, мозаїчна ідентичність.

Однією з умов вдалого самовизначення індивіда в мережевих комунікаціях є «розірваний», нецілісний характер свідомості, інакше було б складно сприймати реальність, якої «не існує». Це є однією з основних умов успішної соціалізації в процесі самовизначення індивіда. Нестійка, ігрова, ситуативна ідентичність характерна не тільки для мережевої реальності, але й для постмодерної ситуації в цілому. Визначальною рисою безпосередньо мережевих комунікацій є гіпертрофований вияв цієї тенденції. Це сприяє більш гнучкому соціальному конструюванню реальності порівняно з повсякденною

реальністю.

Однією з важливих рис самовизначення індивіда в мережевих комунікаціях є взаємопроникнення віртуалізованої соціальної реальності та внутрішнього світу індивіда. Суттєвою відмінністю від повсякденної, «реальної» реальності є те, що актуалізація індивідом віртуальної реальності робить його частиною віртуальної реальності також за умови «неперебування» безпосередньо індивіда в мережі.

Людина є не тільки суб'єктом інформаційних комунікацій, які вона створює й використовує. Не меншою мірою вона стає й об'єктом дії інформаційних мереж, оскільки її життєдіяльність забезпечується ними. На думку Е.Фромма, «людина, застосовуючи своє розуміння фізичного світу до практичних цілей, підвищує свої внутрішні здібності, і їй необхідна комунікація, що відповідає її здатності мислити і творити». Тому, у наш час різко зростає значення комунікаційних мереж, що украй формалізують процес отримання людиною інформації.

Інформаційні мережі існують з виникнення поштового зв'язку, потім телеграфу й телефону. Сьогодні значна частина економічної, наукової й суспільної діяльності є просто незбагненою без сучасних інформаційних мереж. Зважаючи на їх тривалу історію й поступовий розвиток, можна погодитися з думкою В.Гухмана, що прискорений розвиток таких мереж обумовлений «зростаючою інформатизацією сучасного соціуму, в якому від 1/3 до 1/2 – сциентистсько-технократично орієнтоване покоління, раціонально мисляче в інформаційних поняттях, виховане в інформаційному середовищі, сприймаюче і таке, що раціоналізувало її як повсякденний атрибут свого буття, не мисляче себе поза цим середовищем». Саме наростання процесу комп'ютеризації викликає підвищений інтерес у наукових концепціях, в яких інформаційні мережі будуть інтерпретовані як ключова тенденція трансформації людини.

На думку А.Наріньяні, «трансформація тільки починається, вона торкається кожного різною мірою, але ми вже не ті Номо, якими були 20 років тому, хоча ще й не такі, якими станемо через 10-20 років». Тим самим, комунікації беруть безпосередню участь у формуванні й відіграють вирішальну роль у створенні моделей нової «комп'ютерної» людини. Модель людини можна визначити як «упаковане знання», що несе цілком певну антропологічну інформацію, закодовану у спеціальну форму. І ця модель містить не тільки ту антропологічну інформацію, яка послужила її джерелом, у даному випадку це – інформаційна революція. Вона може містити потенційне знання, яке людина, «досліджуючи модель, може отримати, зробити наочним і використовувати у своїх практичних життєвих потребах».

Моделі людини знаходять віддзеркалення у відомій концепції М.Кастельса, який при аналізі нових форм суспільства опирається на поняття «комунікаційна система» і «мережеве суспільство». Філософське дослідження

комунікацій включає проблему відношення глобальних мереж і людини. Аналіз даної проблеми дозволяє виділити відношення між мережею й людиною, визначаючи тим самим спосіб розгляду концепції М.Кастельса. Нова людина формується в такому суспільстві, яке, на думку дослідника «вказує на атрибут специфічної форми соціальної організації, в якій завдяки новим технологічним умовам, що виникають в даний історичний період, генерування, обробка і передача інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності і влади».

У роботах М.Кастельса представлений синтез емпіричних досліджень і аналітичної роботи, проведених автором у цілій низці країн. Вчений як відправну точку своїх роздумів використовує комунікації, як основні ознаки нового світопорядку, що формується. Виходячи з цього, основне положення його концепції полягає в тому, що інформаційна епоха позначає появу нової людини, яка виникає завдяки розгортанню мереж і пріоритетному значенню інформаційних потоків. Дослідник вважає, що «визначальні дії у всіх сферах людської практики роблять на основі інформаційних технологій, що такі дії організовані (у глобальному масштабі) в інформаційні мережі і зосереджені на обробці інформації (символів)».

М.Кастельс представляє державу інформаційної епохи як новий тип мережевої держави, заснованої на мережі національного, регіонального, місцевого й локального рівнів. Він підкреслює, що таке використання інформації і знань веде до виникнення нової людської трансформації, причому значення даного переходу для історії людства таке велике, що він не може навіть бути зіставлений з переходами ані від аграрного до індустріального, ані від індустріального до сервісного господарства. Така інформаційна революція, за словами А.Ракітова, «здійснює зростаючий вплив на перебіг історичних подій, поступово змінюючи систему цінностей, світогляд і уявлення людей про саму людину, сенс її буття й призначення. Тому філософська рефлексія над комп'ютерною революцією переростає у завдання осмислення соціально-історичної долі людства».

Наскільки ширшою є сфера застосування технічного, настільки менше аспектів людської діяльності залишаються незалежними від неї. Постійне зростання матеріальних і культурних потреб – причина розвитку промисловості і головний стимул технологічних удосконалень. Але технологічні інновації, крім досягнення своєї прямої мети – підвищення ефективності матеріального виробництва – одночасно розхитують і традиційні основи суспільного життя, і базу традиційної культури.

Ці технологічні зміни істотно перетворюють не тільки місце існування людини, але і впливають на саму людину, на організацію всіх видів її діяльності, на взаємини між спільнотами людей на ринку сировини, товарів і послуг, на систему освіти і, нарешті, на норми й закони, що фіксуються і розвиваються законодавчою, судовою і виконавчою владою.

Зауважимо, що людство було вимушене адаптуватися до природного й штучно створеного інформаційного середовища протягом усього свого розвитку, проте, життя сучасної людини визначається новими реаліями, новими екологічними й соціальними обставинами. Технічні досягнення у сфері комунікацій визначають першу відмінність нової «мережевої» людини – середовище взаємодії. Людина живе в такому комунікаційному просторі, відмінними рисами якого є відсутність меж, а взаємини відрізняються цілою низкою нових рис і характеристик, які виникають на основі не вертикальних, а горизонтальних зв'язків.

4.2 Нові вимоги перед людиною в умовах викликів інформаційної цивілізації

Створення сучасного світового інформаційного простору поступово висуває нові вимоги перед людиною як духовно-суспільною істотою, здатною приймати виклики інформаційної цивілізації і нести відповідальність за власні дії та їх наслідки. Як зазначає Л.Овсянкіна, сучасний світ як система складних і суперечливих глобальних соціально-економічних, політичних, духовних, культурних та інформаційних взаємозв'язків активно підводить людство до вироблення нових цінностей і світоглядних орієнтирів, необхідних для його виживання сьогодні. В епоху, коли руйнуються минулі авторитети і стереотипи, дефіцит духовності може стати серйозною загрозою для подальшого розвитку сучасної цивілізації.

Вражаючим є прогрес комп'ютерів і телекомунікацій які послужили тому, що маловідома технологія Інтернет перетворилася на рушійну силу переходу до мережевого суспільства. Мережева структура проникає у всі сфери життя людини й суспільства: економіку, політику і культуру, і тим самим перетворює людину. Як відзначає М.Кастельс, «незважаючи на всі спроби врегулювати, приватизувати й комерціалізувати Інтернет і системи, які входять до нього, мережі комп'ютерних комунікацій, як в Інтернеті, так і за його межами, характеризуються щонайширшим розповсюдженням, багатобічною децентралізацією й гнучкістю». Кастельс вважає Інтернет технологічним базисом формування нової людини. На його думку сучасний Інтернет-мислитель уподібнюється енергетичній системі і електродвигуну, тому що «він здатний поставляти «інформаційну енергію» для будь-яких сфер людської діяльності».

Наступною важливою межею в «мережевій» людині М.Кастельса є трансформація простору і часу, яка стала також результатом інформаційної модернізації й розвитку комунікацій. Подолання відстані за допомогою комунікацій і швидких транспортних систем дозволяє людині проводити час

спільно без просторового зближення, що робить можливим її включення в гнучкі міжтериторіальні структури, які еволюціонують у функціональні мережі взаємодії й нові форми зайнятості.

Подолання інформацією величезного простору за короткий проміжок часу, призводить до перегляду розуміння часу, який знищений швидкістю зв'язку між комп'ютерами. Цьому підпорядковано прагнення уникнути марних витрат часу, які призводять до втрати можливостей людини хоча б на секунду, що стосується організації праці. У концепції М.Кастельса, «позачасовий час» інформаційної епохи приходить на зміну біологічному часу більшої частини людській історії і хронологічному часу індустріальної ери. «Влада над часом, контроль над ритмічністю колонізували території й перетворили простір у процесі широкомасштабної індустріалізації».

Він вводить поняття «простір потоків», що поступово встановлюють панування над простором місць. У цих потоках представлена більшість стратегічно важливих видів діяльності, а людина облаштовує життя, накопичує досвід і набуває відчуття ідентичності. Сама ідентичність формується не на природних підставах, а на інформаційних (оскільки інформація, а не природні процеси, стає основним сенсом життя людей), тобто, є створеною самою людиною на основі проектів і програм.

Час, згідно з М.Кастельсом, має різну цінність і різний темп у цих двох різних просторах. Новий професійний клас великих міст прагне якомога більше зробити за 24 години, тим самим заперечуючи часові обмеження. Тут існує лише сьогоднішнє, причому не тільки в роботі, але і в житті. Для значної більшості людей, вкорінених у просторі місць, час має інше значення і набагато повільніший темп. Людина використовує час як основний ресурс для вирішення багатьох проблем. Парадокс полягає у тому, що ті люди, чий час має високу цінність, прагнуть знищити його несамовитими спробами витіснення з нього останньої краплі грошової вартості. Ті ж, чий час не має цінності з точки зору системи, використовують його як єдиний ресурс як для виживання, так і для життя, що означає великий ступінь особистого контролю над своїм часом. Простір потоків перевизначає поняття відстані і встановлює різні часові режими для мешканців двох форм простору.

Також, на думку М.Кастельса, нова людина з одного боку, позбавляється свого конкретного простору, тобто занурюється в безособовий «простір потоків» і виводиться в «передчасний час» миттєвих інформаційних повідомлень. З іншого боку, комунікації наділяють незадоволені пануванням такого негативного «передчасного часу» групи такою могутньою зброєю, як Інтернет, через що ці групи дістають можливість мимовільної самоорганізації й миттєвої концентрації своїх зусиль.

Наступною характеристикою сучасної людини є можлива втрата ідентичності і можливість анонімного доступу до наявної інформації. Весь цей світ зв'язаний телекомунікаціями, комп'ютерами і загальними джерелами

інформації. Нові технології і мережева логіка зв'язують воєдино все цінне, виключаючи з цих зв'язків все і всіх, що не володіють цінністю ані як виробник, ані як споживач, незважаючи на їх пристрасне бажання бути включеними в ці мережі. М.Кастельс стверджує, що «приналежність до тієї або іншої мережі або відсутність такої разом з динамікою одних мереж по відношенню до інших виступають як найважливіші джерела влади і змін у нашому суспільстві». Проте, сучасні суспільства здебільшого структуруються навколо протистояння мережевих систем і осіб, причому саме поява організаційних мереж, розповсюдження культури віртуальної реальності і розвиток технології викликає до життя наростання самотності, що

У контексті цього можна стверджувати, що децентралізовані, мережеві і глибоко вкорінені процеси людської зміни, що використовують інформаційні і комунікаційні інструменти і створюють нову людину, є новим алгоритмом соціальної трансформації. У зв'язку з цим, у сучасному суспільстві все більшої значущості набуває особистісне, продуктивне, творче, особливе. Суб'єктивне, національне, соціальне, виходять на перший план. Поняття ідентичності, яке охоплює і суб'єктивний час, і особисту діяльність, і національні особливості є однією з найважливіших характеристик сучасної («мережевої») людини.

Розділяючи поняття «віртуальний» і «реальний», М.Кастельс спирається на ідею початкової віртуальності нашого культурного досвіду, який посилюється засобами комунікацій і стає фундаментальною межею культури нової «мережевої» людини. Оскільки роль мереж полягає не в їх змісті, а в самому факті доступу до них, то якщо людина не знаходиться в мережі, то вона не зможе повноцінно брати участь в житті мережевого суспільства. Сама ж культура, визначена як «культура реальної віртуальності», виявилася значною мірою захопленою електронним гіпертекстом, який комбінує, артикулює й виражає сенси у вигляді аудіовізуальної мозаїки, здатної до розширення або стиснення, узагальнення або специфікації залежно від аудиторії.

Особливістю культури реальної віртуальності є те, що вона утворює систему, в якій сама реальність повністю занурена у віртуальні образи. Розвиток комп'ютерних мереж веде до формування специфічних віртуальних співтовариств, при цьому спостерігається широка соціальна й культурна диференціація. Важливим антропологічним аспектом стає проблема відчуження. І.Негодаєв особливо виділяє, що «пасивне споживання інформації формує жорсткість мислення, позбавляє людей безпосереднього спілкування один з одним, звужує персональний простір, призводить до втрати міжособового спілкування».

Це призводить до того, формується клас професіоналів, які, управляючи зв'язками з глобальною економікою, здійснюючи їх сервісне обслуговування й контролюючи розвиток приватного бізнесу, утворюють місцеві суспільства, які живуть у новій інформаційній епосі. Але в цілому «становлення інформаційного суспільства породило канали трансляції соціокультурних норм

і цінностей», що характерне для появи масової культури, маніпуляції свідомістю людини, що стає могутнім засобом антропосоціогенезу.

4.3 «Мережева людина» як об'єкт «культури суспільства епохи інформатизації»

В результаті культурологічний аспект «мережевої» людини є важливим і сприяє появі на наших очах нового типу культури як «культури суспільства епохи інформатизації». І.Негодаєв виділяє три її рівні: звичаї і традиції; сегменти культури, що забезпечують відтворення існуючих в даний час форм життєдіяльності; програму майбутніх форм життєдіяльності людей – етап, який і визначає сучасний етап розвитку культури. Необхідно також підкреслити, що «в епоху інформатизації зникає минула відмінність між матеріальною й духовною культурами», що інформаційне суспільство характеризується суперечністю еволюційних процесів в культурі – наявністю як диференціації, так і інтеграції.

На думку М.Кастельса, мережеві структури здійснюють вплив на гендерний чинник «мережевої» людини. «Нова самобутність, спрямована в майбутнє, – вважає М.Кастельс, – виникає не з минулої самобутності громадянського суспільства, якою характеризувалася індустріальна епоха, а з розвитку сьогоденної самобутності опору». До суб'єктів цього опору віднесені, перш за все, релігійні, екологічні, жіночі й феміністські організації і рухи. Аналізуючи гендерні характеристики інформаційного суспільства, М.Кастельс говорить про фемінізацію праці, заміну «організаційної людини» на «мобільну жінку», підкреслюючи, що ці риси в цілому характеризують трудову сферу й систему виробничих відносин. Він відзначає, що для мережевого суспільства характерна загальна криза патріархату.

На його думку, «культурна революція в жіночій соціальній поведінці, сексуальності, в репродуктивних технологіях і поведінці, опір цим процесам чоловіків, центрована на «я» культура, індивідуалізація життєвих зразків і ослаблення впливу держави, зацікавленої в збереженні патріархізму – все це процеси, які, з одного боку, зрушують, а з іншого – самі виявляються можливими тільки за умови зрушення міжособових відносин від нуклеарної сім'ї до системи мережевих відносин. Те, що залишилося від сім'ї, трансформувалося в партнерство, яке є мережевими вузлами. Сексуальність відокремилася від сім'ї і перетворилася на споживчий образ, стимульований і симульований електронним гіпертекстом. Тіло стає вираженням ідентичності».

Людина «втрачається» у світі інформації і не встигає цю інформацію успішно обробляти й використовувати її на користь свого «біосферного» життя. Як відзначив Д.Тапскотт, «ера Мережевого Інтелекту – це ще й ера

потенційного ризику. Для окремих громадян, організацій і суспільств, які не встигають влитися в струмінь, розплата наступить швидко».

З питання впливу на моральний світ людини мережевої реальності висловлюються діаметрально протилежні точки зору, неначе йдеться про абсолютно різні явища. Оцінки коливаються від визнання світової мережі головним розсадником пороку до віри в можливість вирішення всіх соціальних проблем. «Криза традиційних людських форм комунікації необхідно спричиняє собою кризу моральності, оскільки вона за своєю суттю є уявленнями про ідеальні відносини між людьми».

За допомогою мережевого простору можна вивчати мови, ознайомитися зі світовою культурою, брати участь в інтерактивних конференціях. Іншими словами, перед людиною є вибір: використовувати мережу як розвагу, або з її допомогою займатися власною освітою. І цей вибір залежатиме не від факту наявності Інтернету, а від виховання й соціального оточення людини. На відміну від спілкування з людиною технікою, яке носить знеособлений характер і примушує бути такими ж тих, хто ставить своє життя в залежність від подібного спілкування, мережева реальність є місцем прояву яскраво виражених особових якостей.

З цього виходить, що головний вплив на трансформацію людини здійснюють інформаційні й комунікаційні технології. Технологічний розвиток можна розглядати як відхід від початкових умов людського існування. За інформаційними технологіями слідує біотехнології, які вже можуть змінювати нас самих, а не характер наших дій.

Сучасна наука і техніка, зберігаючи загальну установку на перетворення об'єктивного світу, втягує в орбіту людської дії принципово нові типи об'єктів, які змінюють тип раціональності й характер діяльності, що реалізується у виробничих і соціальних технологіях. На думку В.Стьопіна, «йдеться про складні системи, що саморозвиваються, серед яких головне місце займають людинорозмірні, які включають у себе людину як свій особливий компонент.

Зразки таких систем – біосфера як глобальна екосистема, біогеоценози, об'єкти сучасних біотехнологій, соціальні об'єкти, системи сучасного технологічного проектування, складні інформаційні комплекси й системи штучного інтелекту». При вивченні людинорозмірних об'єктів пошук істини виявляється пов'язаним з визначенням можливих напрямів перетворення такого об'єкта, що безпосередньо торкається гуманістичних цінностей.

В результаті складається багатовимірна структура відносин, яка володіє згуртованістю й лояльністю у відношенні один до одного. Визначальними в біотехнологічних перспективах людини є інформаційні технології і саме з їх допомогою відбувається вироблення нових смислових орієнтирів і цінностей сучасного суспільства.

Аналізуючи зв'язок технологічної інновації зі станом знання, М.Кастельс писав, що «технологічна інновація не є ізольованою подією, вона відображає

даний стан знання, конкретне інституційне й індустріальне середовище, наявність необхідної кваліфікації, щоб описати технологічну проблему й вирішити її». Цикл таких передумов привів до нової інформаційної ери, що ґрунтується не стільки на механічній техніці, скільки на інтелектуальних технологіях, що дозволяє говорити про новий принцип суспільної організації.

Як відзначає М.Кастельс, «в кінці двадцятого століття ми переживаємо один з ... рідкісних в історії моментів. Момент цей характеризується трансформацією нашої «матеріальної культури» через роботу нової технологічної парадигми, побудованої навколо інформаційних технологій». Стрибокподібний розвиток інформаційних технологій йде врозрід з можливостями людського чинника. Людський чинник виявився серйозною перешкодою на шляху широкого впровадження інформаційних технологій не тільки в тих, що розвиваються, але і в розвинених країнах.

4.4 Нові адаптивні механізми в умовах антропологічних та технологічних змін

При виявленні майбутніх антропологічних змін, необхідно відзначити етичні наслідки технологічних змін. Як відзначає Е.Фромм, «людина реагує на зміну зовнішньої обстановки тим, що змінюється сама, а ці психологічні чинники, у свою чергу, сприяють подальшому розвитку економічного й соціального процесу».

Виходячи з цього, за словами А.Ракітова, «по відношенню до інформаційних технологій людина повинна зробити особливий, наддетермінуючий історичний вибір, заснований на чіткому розумінні страхітливої сили пов'язаних з ними негативних наслідків, а також конструктивних, позитивних можливостей».

Американський футуролог Е.Тоффлер приводить міркування Д.Міллера про душевне здоров'я людини: «Механізм людської поведінки ламається під дією перевантаження інформацією... але вже зараз, не розуміючи її потенційного впливу, ми збільшуємо швидкості змін в суспільстві. Ми тиснемо на людей, примушуючи їх адаптуватися до нових ритмів життя... ми спонукаємо їх обробляти інформацію з набагато більшою швидкістю. Тому можна не сумніватися, що ми піддамо їх свідомість Perezbudzhenню» [37, с. 386].

Таким чином, нова мережева форма організації сприяє становленню нової «мережевої людини», причому комунікації беруть безпосередню участь у формуванні й відіграють вирішальну роль у трансформації такої людини. Перша відмінність нової «мережевої» людини – середовище взаємодії. Людина живе в такому комунікаційному просторі, відмінними рисами якого є

відсутність меж, а взаємини відрізняються цілою низкою нових рис і характеристик, які виникають на основі горизонтальних зв'язків. Другою важливою межею в «комп'ютерній» людині М.Кастельса опиняється трансформація простору й часу, яка стала також результатом інформаційної модернізації й розвитку комунікацій. Третьою характеристикою нової «мережевої» людини є втрата ідентичності. Культура «віртуальної реальності» стає фундаментальною четвертою межею нової «мережевої» людини. П'ятою відмінністю є гендерні зміни. Основною суперечністю мережевого суспільства, що формується, і людини, є суперечність між глобалізацією світу й ідентичністю конкретної людини, між віртуальним простором і присутністю в ньому малих етнічних і культурних груп, що претендують на збереження ідентичності.

Найважливішою характеристикою інформаційної цивілізації є необхідність організації й відбору інформації. Одним з основних питань, що стоять перед сучасним суспільством повинне стати питання не просто про отримання, але й про відбір інформації. Неконтрольована, неорганізована інформація не може стати соціальним ресурсом, освітньою базою.

Структурована інформація – цінність, розрізнена ж створює хаос, інформаційні деструкції людської свідомості.

З іншого боку, дистанційованість сучасної людини від собі подібних, її свого роду ізоляваність призводить до того, що в ній розвивається внутрішня вимога діалогу, необхідність комунікації. Особливістю сучасного суспільства є те, що постійне впровадження технологічних нововведень веде до того, що люди постійно прагнуть бути разом, виникає інтерес іншого типу – тяга до комфорту, душевності, гуманізації всього життєвого простору, гуманітаризації сфери освіти. Інакше кажучи, виникає потреба в таких фахівцях як вчителі, юристи, бібліотекарі, архітектори, репортери, соціальні працівники і т.п. Спроба перерости з масового індустріального суспільства, приводить до різнопланового прояву людської індивідуальності.

Сучасний етап у розвитку суспільства є таким, що людині все швидше і швидше доводиться переходити від звичного способу життя до якісно нового. Головні зміни повинні відбутися в свідомості людей, в першу чергу, відносно розуміння того, що основою сучасного суспільства є розвинена особа, у якій існує можливість вибирати. Людина повинна зрозуміти, що сучасні знання технології – це основний потенціал майбутніх інновацій. Розвиненість сучасного суспільства, технічна оснащеність інститутів гуманітарної сфери дає можливість розвиватися висококваліфікованій універсальній особистості. Одним із завдань сучасного суспільства, якщо воно дійсно піклується про своє майбутнє, повинне стати формування уміння пошуку й відбору інформації, яка в єдності з новітніми технологіями її обробки виступає стратегічним ресурсом соціального прогресу.

Як зазначалося у попередніх авторських публікаціях, серед переваг, які

демонструє нам нова інформаційна епоха, можна виділити наступні: високий рівень взаємодії комп'ютерів з людиною. Комп'ютер виступає в ролі персонального помічника людини, він здатний взяти на себе функції всіх існуючих засобів масової інформації відразу.

Це означає, що людина отримує можливість вибирати ті види засобів масової інформації, через які вона хоче одержувати й передавати ідеї; оскільки інформація може бути представлена у видовому різноманітті, людині надається можливість багатобічно розглянути ідеї або проблеми і звести воедино інформацію від різних джерел. За допомогою комп'ютера можна одержати не просто статистичні викладки, а наочні моделі, які описують і перевіряють теорії, що суперечать одна одній, забезпечують можливість більш наочного «бачення» світу; нові можливості у вирішенні проблеми успішної адаптації людини в інформаційному середовищі відкриваються з розвитком низки передових інформаційних технологій, зокрема Інтернет.

Перш за все, розширюються когнітивні й комунікативні можливості людини, використання нових засобів комунікації принципово знижує витрати передачі інформації, спрощує й стрімко прискорює процес створення нових соціальних спільнот, члени яких територіально розсіяні, відповідно, розширюються соціальні мережі взаємодії.

Життєдіяльність сучасної людини тепер реалізується на шляхах все більш активного спілкування з технічними пристроями; якщо раніше вони були як би продовженням людських рук і сприяли посиленню її фізичних потенцій, то виникнення комп'ютера різко змінило положення: він грає роль співробітника, що спільно виконує складну інтелектуальну роботу. Людина потенційно готова жити і працювати в якісно новому інформаційному середовищі, адекватно сприймати його реалії і, більше того, успішно розвивати його. Таким чином, це змінює не тільки умови життя людини, але і її саму.

Проте, ці зміни носять суперечливий характер, що пов'язано з багатьма вельми різноплановими чинниками, наприклад, з необхідністю виділення значних ресурсів суспільства, з неминучою і нерідко хворобливою ломкою різних структур (соціально-економічних, виробничо-технологічних, культурних, чисто інформаційних тощо), з труднощами культурно психологічної адаптації людини до нетрадиційних інформаційних засобів і технологій. Коротше кажучи, цей процес не можна представляти як суто позитивне явище, без недоліків, витрат і небажаних наслідків.

Один з найсерйозніших моментів, який необхідно враховувати в першу чергу, – можливий негативний вплив новітніх інформаційних засобів і технологій на здоров'ї людей, особливо дітей і підлітків. Крім того, зараз, в епоху різкого зростання ролі комп'ютерної техніки, проблема збереження самобутності людської особистості набуває особливої важливості як у сфері теоретичного осмислення місця людини в сучасному суспільстві, так і у зв'язку з назрілою необхідністю нових підходів до виховання людини.

Існує побоювання, що комп'ютеризація діяльності фахівця, вирішення пізнавальних задач, що не володіє фундаментальною культурою, здатна перетворити людину на придаток машини, позбавити її здатності до творчої діяльності.

Багато дослідників заговорили про виникнення нової культури, демонструючої залежність трансформації свідомості від використання абсолютно нового для людської руки інструменту – кнопки. І дійсно, користувач персонального комп'ютера проводить за ним стільки часу і так швидко звикає до механізмів роботи, що можна стверджувати, що кнопка стає новим культурним артефактом.

Висновки до четвертого розділу

У світі глобальних інформаційних потоків, неконтрольованого зростання інформаційних ресурсів і необмеженого доступу до них людина стикається з проблемою переробки інформації, вибору необхідної для себе діяльності. І тут комп'ютер не помічник, він може лише видати результат пошуку, але аналіз інформації – завдання людського мислення. А воно не завжди готове до цього вибору, і тоді настає зниження сприйняття й розумових здібностей.

Взаємодія людини й інформаційного середовища здійснює радикальні перетворення і в людській свідомості, вона реалізується на основі вирішення складного завдання розвитку мислення, завдання оперування формальними поняттями і об'єктами. У зв'язку з цим, розвиток комп'ютерної техніки породжує нові парадигми в наукових уявленнях і, відповідно, зміни у звичках і поглядах людей.

Нові парадигми формують нове сприйняття людиною свого місця по відношенню до інформаційного середовища і відповідно нове усвідомлення себе і своєї свободи. Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що проблема адаптації людини до інформаційного середовища є гостро сучасною, дуже актуальною, смисложиттєвою для нинішнього етапу цивілізаційного розвитку людства.

Отже, сучасне інформаційне середовище можна визначити як «сукупність інформаційних умов існування суб'єкта (наявність інформаційних ресурсів і їх якість, розвиненість інформаційної інфраструктури), а також соціально-економічних і культурних умов реалізації процесів інформатизації».

Отже, розвиток аудіовізуальних засобів передачі інформації (телефон, радіо, кіно, телебачення) і, особливо, комп'ютерних технологій у багато разів розширило і якісно змінило потік інформації, що обрушується на людину.

Інформаційні засоби здійснюють величезний вплив на свідомість людини і її культуру, на процеси соціальної адаптації, сприяючи формуванню певних цінностей і зразків поведінки.

З'являються такі адаптивні механізми, як утворення соціальних структур за групами ідентичності і стереотипність масової культури й масової

свідомості. Перераховані проблеми, що виникають в ході взаємодії людини й сучасного інформаційного середовища, вимагають подальшого комплексного осмислення для пошуку оптимальних шляхів їх вирішення.

РОЗДІЛ 5

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ (STEM-ОСВІТИ) ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ SMART-СУСПІЛЬСТВА ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

(Воронкова В.Г., Кивлюк О.П., Нікітенко В.О.)

5.1 Інноваційна освіта як виклик глобалізації

5.2 Глобалізація освіти як феномен, процес, результат та інститут

5.3 Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності

5.4 Трансформація освіти в «культурний продукт» в контексті культурологічної парадигми

5.5 Stem-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної реальності

5.6 Дослідження інноваційних підходів до формування інформаційного суспільства та формування нової концепції інноваційної освіти в Україні в умовах глобалізації

Висновки до п'ятого розділу

В умовах розвитку інформаційного суспільства, масового впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, збільшення об'єму інформаційних потоків, скорочення життєвого циклу знань, підвищення вимог до професійних характеристик особистості, швидкоплинності соціальних змін і т.д. освіта втрачає свій базовий одноразовий характер і набуває властивостей послідовного, системного, безперервного процесу. Інноваційна освіта - це освіта, що базується на знаннях, представляє його як основний ресурс: для економіки знань уміння та інтелект є основою виробничою силою, яка дозволяє створити додаткову вартість, що є основною метою нової економіки. Інноваційна освіта як потенційний інтелектуальний ресурс суспільства орієнтується на пріоритети інноваційного економічного розвитку та визначення того, яким бути спеціалісту епохи Інтернет та інформаційного суспільства.

5.1 Інноваційна освіта як виклик глобалізації

Інноваційна освіта в нових умовах нового тисячоліття розглядалася такими вченими, як В.Андрущенко, Т.Андрущенко, О.Базалук, А.Бойко, В.Вашкевич, В.Воронкова, Л.Губерський, Е.Герасимова, Л.Горбунова, І.Добронравова, Т.Жижко, О.Кивлюк, С.Клепко, Н.Кочубей, А.Кравченко, В.Кремень, М.Култаєва, С.Куцепал, В.Кушерець, В.Муляр, І.Немчинов, О.Панченко, О.Пунченко, І.Родіонова, Т.Розова, В.Савельєв, Д.Свириденко, Воронкова В.Г., Кивлюк О.П., Нікітенко В.О.

Н.Скотна, С.Терепищій. Серед білоруських вчених ми виокремлюємо П.Водоп'янова, А.Зеленкова, А.Лазаревича, В.Старжинського, В.Цепкало.

Одним з недосліджених феноменів філософії освіти ми вважаємо інноваційну освіту як соціальний інститут, що розвивається як суб'єкт інноваційного розвитку освітніх закладів в умовах глобалізації. Ми також спираємося на сумісні праці з О.П.Кивлюк.

Відмітимо, що основна мета освіти – передавати інформацію, вона покликана допомагати людині сформувати певні навички, за допомогою яких матеріальне виробництво зростає кількісно і якісно; освіта повинна сприяти зростанню творчого потенціалу особистості; вона повинна повністю змінити позиції індивіда, приводячи до покращення відносин між людьми і до колективних досягнень у всіх сферах життя. Всесвітній мир через всесвітню освіту повинні стати реальністю.

На межі ХХ-ХХІ ст. філософія освіти стає однією з фундаментальних дисциплін, яка притягує до себе увагу представників різних напрямків – педагогів, психологів, політологів, соціологів, філософів. Освіта як центральна проблема створення нових форм означає, що вона є базовим процесом, направленим на формування діючого суб'єкта всіх перетворень у суспільстві. Освіта є проєктивним процесом, завдяки якому створення нових форм направлено в майбутнє. Тим самим освіта є одним із найважливіших механізмів розвитку не тільки індивіда, але і суспільства в цілому, направленим на формування і розгортання в тих чи інших формах фізичного та інтелектуального потенціалу. Філософське осмислення освіти виходить з того, що головною ланкою освітнього процесу є людина. Філософія освіти ставить питання про місце людини в світі. В широкому сенсі освіта є розташування людиною себе в світі, це процес взаємного перетворення людини і світу, в результаті чого світ набуває людського виміру (світ – для – людини, світ – з – людиною), а людина стає невід'ємною частиною буття (людина – в – світі, людини – для – світу); це постійний процес зустрічі людини зі світом, в результаті чого формуються нові форми їх взаємного буття.

1. Освіта є входження людини в світ, тобто занурення людини у соціокультурний простір.

2. Освіта є осягнення людиною смислів буття, тому задача освіти в тому, чому і як вчити, щоб пробуджувати в людині власне людське, гуманне.

3. Освіта є основою формування людиною свого образу, формування людиною своєї унікальності та індивідуальності.

Освіта є основою пробудження людиною духовності, яка є процесом і результатом здійснення людиною своєї всезагальної природи, тому без духовної складової освіта не може бути повноцінним процесом у предметному полі філософії освіти за умов глобалізації.

Інноваційна освіта – це одна із найважливіших галузей людської діяльності; охоплює буквально все суспільство і витрати на неї постійно

зростають. В розвинених країнах в цю сферу вкладаються 5-8% валового національного продукту. ООН, в індексі, що характеризує ступінь розвиненості країни, поряд з валовим продуктом на душу населення і середньою тривалістю життя населення, визначає кількість грамотних людей і середню кількість років навчання її громадян в навчальних закладах. В суспільстві склалося розуміння того, що саме в сфері освіти формуються основи стратегії розвитку не тільки для кожної країни, але і всього людства. Разом з тим стан освіти в сучасному світі оцінюється як кризовий, що виявляється в невисокій якості, слабкій стійкості знань і вмінь, незадовільному стані їх моральності і громадськості, пониженому стані здоров'я молоді, в широко розповсюдженій у середовищі молоді наркоманії, злочинності.

Значна кількість школярів всього світу виходять з школи до її закінчення; у багатьох школах, в т.ч. і в економічно розвинених країнах, не вистачає кваліфікованих вчителів, ефективних методик навчання, недостатньо високий рівень оплати педагогічних працівників і фінансування всієї системи навчання. Особливо велика відмінність в рівнях освіти розвинених країн і країн, що розвиваються, що визначається перш за все національними можливостями її фінансування. В цілому слаборозвинені країни виділяють у розрахунку на одного жителя у 25 раз менше засобів, чим розвинені країни. Велику тривогу викликає характерна майже для всіх країн „втеча мозку”, яка ще більше збільшує диференціацію між державами.

Хоча кожна країна вирішує свої проблеми з врахуванням економічних можливостей і культурних традицій, в цілому слід виокремити основні напрямки сучасних реформ в сфері освіти:

- реалізація швидкого розвитку системи безперервної освіти з широким використанням сучасних комп'ютерних технологій;
- демократизація, фундаменталізація, гуманізація і гуманітаризація освіти;
- забезпечення високого рівня природничо-наукової, математичної і комп'ютерної грамотності;
- введення державних стандартів для всіх рівнів освіти;
- здійснення органічного зв'язку системи освіти з суспільними структурами і засобами масової інформації, що являють собою найважливіші джерела неформальної освіти громадян; – інтернаціоналізація освіти.

Вирішення цих проблем повинно забезпечити країні входження в світовий економічний, політичний і культурний простір.

Інноваційна освіта нині набуває основних значень в контексті того, що вона:

- 1) складова частина соціалізації особистості, в процесі освіти людина набуває знання, навички, цінності, норми;
- 2) система інформації, яка включається в освітні програми різних шкіл і навчальних закладів і здійснюється в процесі навчання;

- 3) інституціонально організована діяльність, яка забезпечується системою освітянських закладів;
- 4) характеристика (чи якість) інтелектуального розвитку населення;
- 5) рівень освіти різних соціальних груп, що визначають економічний і культурний потенціал суспільства.

Інноваційна освіта в умовах глобалізації виконує нові суспільні функції. Так, освіта в умовах глобального світу стає економічним фактором. Для глобального світу характерними є процеси міграції людей, культур, руйнуються культурні зразки, традиційні цінності, втрачається ідентичність народу, зростає етнічна напруга між етнічними групами. Силою, яка здатна подолати ці суперечності, привести людей до взаєморозуміння, вирівнювання культурних відмінностей, може стати освіта як фактор соціальної згуртованості. Задачею освіти є підготовка людини до роботи в нових організаційних структурах і широкого розповсюдження інформаційних технологій, які змінюють організацію праці. Метою освіти повинно стати вироблення навиків роботи в команді; освіта розглядається як спосіб вирішення проблем безробіття; освіта і самоосвіта стають засобами самореалізації особистості. Однією з найважливіших залишається проблема забезпечення рівних можливостей отримання освіти різними соціальними групами в умовах інформаційного суспільства [5].

Освіта виступає механізмом забезпечення історичної спадковості, формування трансляції і наслідування „соціального генофонду”. Спочатку через звичаї і традиції, а пізніше через знання транслуються найбільш ефективні моделі життя і поведінки, історично вироблені даною спільнотою. Як такий механізм, освіта має дві істотні функції: 1) спадкова, чи соціально-відтворювальна функція, що наділяє молодь зразками досвіду і навичками соціально-організованого життя. Молодь, соціалізуючись, вписується в життя конкретного суспільства, цим забезпечує виробництво благ, дотримання норм життєдіяльності, суспільного укладу і порядку даного суспільства; 2) розвиваюча, чи адаптивно-змінна функція, яка формує у нового покоління здатність до розвитку, творчості, інновацій і забезпечує її інтелектуальним ресурсом. Істотні функції освіти, протилежні одна до одної, знаходяться в протиріччі в умовах становлення інформаційного суспільства.

Якщо функція збереження здатна законсервувати суспільство, то функція розвитку направлена проти „історичного спадку” і здатна привести суспільство до втрати своєї ідентичності. Функція розвитку в освіті повинна бути підпорядкована функції збереження стійкості суспільства, і тільки в єдності двох функцій освіта повинна стати механізмом соціального наслідування і соціального відтворення суспільства. Освіта уявляється основним засобом відтворення соціального порядку, коли останній зруйнований чи йому властиві недоліки. Не обмежуючись феноменом передачі знань, освіта в широкому смислі слова є основним засобом, за допомогою якого країна повинна сприяти

формуванню громадянського суспільства. Саме тому основною задачею системи вищої освіти є саме всестороння освіта, яка може сприяти укріпленню зв'язків між громадянами різних держав. Цінність освіти, заснована на багатому історичному досвіді міжкультурного обміну, стала в сучасному світі особливо актуальною.

5.2 Глобалізація освіти як феномен, процес, результат та інститут

Глобалізація освіти – це процес все більшого пристосування системи навчання і виховання до запитів розширеної глобальної ринкової економіки, що намагається подолати кордони національних держав. Зростаюча залежність економіки від знань породжує ідею створення єдиної світової освітньої системи (ЄСОС), засновану на єдиних освітніх стандартах. Освіта розглядається як платна послуга і товар, як сфера підприємництва і ринкових відносин, більш того, як одна з високоприбуткових галузей економіки. Те, про що говорить Робертсон, свідчить не стільки про присутність глобальних артефактів у локальному контексті, скільки про процес інституціоналізації, у ході якого відбувається глобальне творення локальності (у нашому випадку освіти).

Глобалізація освіти як процес, результат і інститут по своїм наслідкам суперечлива. Сьогодні зростає попит на освіту, особливо вищу; позитивною тенденцією є масовізація вищої освіти: чисельність студентів в світі з 13 млн. в 1960 р. збільшилася до 82 млн. в 2000 р., а в 2025 р. може перевищити 100 млн.

Глобалізація освіти – це серйозний виклик національним інтересам країни, на який повинна бути знайдена відповідь у вигляді оптимального співвідношення сильної системи державної національно-орієнтованої відповіді і сильної системи високоякісної недержавної освіти, здатними вести конкурентну боротьбу з провідними структурами Заходу.

Глобалізація освіти – це всезагальна зміна порядку розповсюдження знань через освітні інститути, за допомогою яких поступово формується інтелектуально-інформаційне суспільство.

Глобалізація освіти зумовлена перш за все економічною інтеграцією різних держав (наприклад, ЄС, країни АСЕАН, СНД), діяльністю транснаціональних корпорацій (Coca-Cola, McDonalds, IBM, Sony, BMW), перерозподілу фінансових потоків і більш вільною міграцією робочої сили.

Глобалізація освіти безпосередньо пов'язана з загостренням суперечностей між розвиненими індустріальними державами і країнами третього світу (т. звана проблема Північ-Південь). Основними напрямками цього протиріччя в сфері освіти являються:

а) забезпечення спадковості освіти національної школи (етноцентризм) і мультикультурної університетської освіти;

б) інвестування в людський капітал (human capital);

в) пошук збалансованого співвідношення навчальних програм, направлених на підготовку працівників для ринку праці, і програми, що забезпечують всебічний розвиток людини як особистості.

Сьогодні виокремлюють два напрямки глобалізації освіти:

1) Маркетизація освіти – зумовлена інвестиціями великого бізнесу і міжнародних фінансових інститутів в стандартизацію і розповсюдження навчальних модулів, для працівників у відповідності з технологічними вимогами. До негативних моментів цього напрямку глобалізації освіти відноситься вузька спеціалізація, і, як наслідок, незахищеність молоді людини перед постійно плинною економічною ситуацією, неможливість врахування персональних інтересів і переваг у сфері навчання [8].

2) Другий напрямок глобалізації освіти пов'язаний з програмами подолання базової неграмотності. В 1990 р. на Всесвітній конференції „Освіта для всіх” (Таїланд) уряди майже всіх країн світу підтвердили свою готовність виступати в якості донорів чи бенефіціарів навчання 113 млн. дітей, які знаходяться поза межами держави і більше 1 млрд. неграмотних дорослих (переважно жінок).

Одним з напрямів розвитку інноваційної освіти в епоху глобалізації є безперервна освіта. Термін *lifelong learning*, або безперервна освіта, з'явився в середині 60-х рр. ХХ ст. та набув концептуального статусу. У світовій педагогічній літературі поняття «безперервна освіта» виражається через такі терміни: «триваюча освіта» (*continuing education, continuous education*), «освіта протягом життя», «довічна освіта» (*life-long education*), «перманентна освіта» (*permanent education*), «подальша освіта» (*further education*), «освіта дорослих» (*adult education*), «освіта, що відновлюється» (*recurrent education*) тощо.

Lifelong learning – це насамперед соціальне явище, представлене у вигляді освітньої діяльності протягом всього життя, яке є необхідною умовою динамічного та ефективного розвитку суспільства. Отже, *lifelong learning* орієнтується на постійне, систематичне, послідовне вдосконалення і багатогранний, цілісний, повноцінний розвиток людини як особистості протягом усього життя, підвищення можливостей професійної і соціокультурної адаптації її у світі, що швидко змінюється.

Ще на початку 70-х років в роботах відомого дослідника Р. Даве визначив, у рамках програми розвитку теоретичних основ безперервної освіти Інституту освіти ЮНЕСКО, щодо базових принципів безперервної освіти відносяться: реалізація освітньої діяльності (навчання, виховання, розвитку) протягом всього життя людини; включення в систему освіти крім навчальних, підготовчих, дошкільних, позашкільних, вищих навчальних закладів, центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації, тобто формальної освіти, неформальних та інформальних форм освіти; інтеграція між етапами освіти та напрямками; універсальність, гуманізація та демократичність освіти; поєднання

базової та професійної освіти; індивідуалізація та диференціація навчання; гнучкість і різноманітність змісту, форм, засобів, методик, часу і місця навчання; відкритість освітньої системи процесу подальшого самовдосконалення та саморозвитку.

Переваги lifelong learning очевидні, нагадаємо деякі з них: отримання нових та оновлення відомих знань, вмінь та навичок; отримання новітнього досвіду та презентація власного; професійне та інтелектуальне зростання; формування та задоволення пізнавальних запитів, внутрішніх, духовних, морально-етичних потреб, розвиток творчих здібностей та креативності, збагачення культурного потенціалу нації тощо.

Незаперечним лишається і той факт, що у зв'язку з стрімкою трансформацією професійної діяльності (від дуже вузької спеціалізації, до спеціалістів широкого профілю, які володіють декількома іноземними мовами, мають два, а то і більше дипломи про вищу освіту, наукові ступені тощо) виникає необхідність у пошуку нових підходів до класифікації професій та модернізації вищої освіти взагалі. Ці питання потребують окремого розгляду і виходять за межі даної статті. Ми ж розглянемо моменти, які пов'язані саме з неформальною безперервною освітою особистості.

Неформальна безперервна освіта, на наш погляд, формується на основі уявлень людини про ймовірне поле своєї професійної активності та можливих векторах особистісного просування в цьому полі, або ж як складової саморозвитку, чи то самоосвіти в межах самореалізації та підвищення самооцінки, або ж підняття власного статусу, іміджу тощо. Межі цього поля з одного боку визначаються рівнем розвитку відповідної науки, яка є теоретико-методологічною основою професійної діяльності та відповідним інноваційним досвідом, а з іншого – можливостями, схильностями, здібностями, аксіологічною та мотиваційно-вольовою складовою, характером особистості.

Модернізація освіти неможлива без модернізації системи освіти. Досить очевидно, що розвиток економіки забезпечують у першу чергу інженерно-технічні та природничо-наукові спеціальності. Юристи, фінансисти, бухгалтери, філологи, соціологи, політологи, культурологи вносять свій вклад у підвищення національної конкурентоспроможності опосередковано. Саме тому при порівняльній оцінці різних країн їх інноваційного потенціалу і розрахунку індексу конкурентоспроможності у якості основного потенціалу використовують такий показник, як кількість студентів та аспірантів інженерних та природничо-наукових спеціальностей на 1000 жителів.

Відповідно співвідношення гуманітарної і технічної підготовки в університетах – 70% і 30%, у той час як у країнах, що розвиваються, пропорція зворотна – 70% «технарів» і 30% «гуманітаріїв». Навіть експрезидент Б. Обама запустив цілий ряд програм інженерно-технічного і математичного профілю освіти, які включають серйозні фінансові інструменти (податкові скидки, гранти тощо). Згідно з його словами, це необхідно для того, щоб США

повернути лідируючі позиції у світі як високотехнологічної та інноваційної нації.

Постільки стара модель (парадигма) освіти втрачає своє значення, нами була поставлена мета – показати зміну цінностей та установок при переході до інноваційного суспільства, на яке впливає глобалізація, яка культивує нові точки відрахунку, підходи та цінності. Саме економіка інновацій може стати локомотивом технологічних і соціальних перетворень і основою побудови конкурентоспроможного суспільства. Суть економіки інновацій в тому, що вона вимагає формування нової інноваційної освіти, яка базується на використанні інтелектуального ресурсу, який є надзвичайно ефективним і потребує регенерації знань. Ми акцентуємо увагу на тому, що інноваційному розвитку потрібна інноваційна освіта, яка б сприяла упровадженню інновацій (дифузії інновацій) та появі відповідних агентів змін. Дифузія – це процес, під час якого інновація з плином часу через певні канали поширюється серед членів освітянської (соціальної) системи. Освіта у будь-якому суспільстві часів глобалізації представляє собою інноваційний ресурс, слугує розвитку інноваційного підприємництва, розвитку ІТ-освіти, які направлені на перетворення освіти в інтелектуальний (інноваційний) ресурс. Серйозної уваги заслуговують головні проблеми інноваційної освіти – чому і як навчати, який зміст, форми і методи слід розвивати, упроваджуючи інноваційну освіту. Вирішення конкретних задач інноваційного розвитку дозволяє приблизити науку до реальних проблем соціально-економічного розвитку. Що стосується чисто освітянських проблем, то слід використовувати таку форму і взаємозв'язку науки, освіти і виробництва, як кейс-освіта. Однією з пріоритетних залишається комерціалізація науки. Проектування суспільства, що базується на знаннях, включає в себе розвиток науки як соціального інституту, головне призначення якого – виробництво наукових знань, а також підготовка висококваліфікованих спеціалістів. Головна задача розвитку науки за часів глобалізації – це реалізація концепції інноваційної освіти, яка б стала конкурентоспроможною і вийшла на міжнародний рівень. Специфіка застосування інструментів інноваційної освіти – у симбіозі сучасної науки, освіти і бізнесу та формуванні концепції практико-орієнтованої освіти.

5.3 Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності

Сучасне інформаційне суспільство, яке з проекту перетворилося у реальність, вражає своїми можливостями, потенціалом і, водночас, ризиками та загрозами. Інформаційна епоха, яка почала свій шлях з кінця ХХ століття, як відомо, асоціюється з початком масового використання інформаційно-

комунікаційних систем і технологій в усіх сферах людського життя: управління, виробництво, комунікація, освіта, повсякденний побут тощо. Дослідження у галузі кібернетики сприяли утвердженню категорії «інформація» як базової для багатьох наук, причому не тільки природничих, а й гуманітарних. Як відомо, у філософії інтерес до «інформації» як категорії, привів до концептуалізації теорії «інформаційного суспільства» (Д. Белл, М. Кастельс, Дж. Нейсбіт, Ю. Хаяші і Т. Умесао, Е. Тоффлер і т.д.) та введення в науковий обіг таких понять як: «інформаційна революція», «інформаційна культура», «інформаційна педагогіка», «інформаційна економіка» тощо. Отже, треба відмітити, що філософські стратегії цивілізаційних змін в бік інформаційного суспільства виявились виправданими.

Як свідчить аналіз першоджерел, інформаційне суспільство – це не тільки історичний етап еволюційного розвитку людства, а й створення єдиного інформаційного простору (за допомогою Інтернету), який об'єднує природний світ, соціум та людину в цілісну систему, що по суті-то і формує глобалізаційну реальність. Однак далеко не всі ознаки інформаційного суспільства виявились універсальними та визначеними, а саме формулювання та ідеалізація поняття «інформаційного суспільства» лишається дискусійним. Зрозумілим лишається і той факт, що інформатизація як процес ще не остаточно реалізувала свій потенціал, хоча нині, вже можна говорити про ряд суджень відносно характеру змін, що відбуваються. Інформаційні процеси, які зростають в геометричній прогресії не тільки надають необмежені можливості, щодо використання інформаційних ресурсів, а й призводять до нових стилів життя, поведінки, комунікації особистості, яка існує в людському соціумі, а не за межами його.

Значимість впливу циркулюючих в суспільстві інформаційних потоків на розвиток освітніх процесів безумовно незаперечний. На них також здійснюють вплив соціокультурні колізії, які носять мультикультурний характер взаємодії. Крім того, в освіті відображаються не тільки атрибути культури, а й закладаються на майбутнє шляхи розвитку даної культури, а отже і людської цивілізації. Існує багато різних тлумачень поняття «культура» — «це сукупність способів і прийомів організації, реалізації та простору людської життєдіяльності, способів людського буття; сукупність матеріальних та духовних цінностей на певному історичному рівні розвитку суспільства і людини, які втілені в результатах продуктивної діяльності; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації; особлива реальність, буттєвий вимір унікальності існування різномасштабних індивідів історії – осіб, племен, спільнот, націй, цивілізацій, суспільств тощо» [6, С. 313]. У широкому розумінні, культура є специфічна якісна характеристика суспільства, яка є сукупністю засобів, способів, форм, зразків, правил, орієнтирів взаємодії (діяльності, спілкування) людей між собою у відповідному середовищі.

Культура – це нерозривна єдність традицій та інновацій. «Культура – це не

що інше, як тлумачення людиною власного життя, набір вдалих або невдалих рішень, які він приймає в процесі подолання труднощів і потреб. Останні можуть бути матеріальними і духовними. А оскільки дані рішення призначені для істинних проблем, самі вони теж істинні. Це ідеї, оцінки, людські прагнення, різні підходи в філософії, мистецтві, праві і т.д.» [3, С. 303]. Отже, погоджуючись з означенням Х. Ортега-и-Гассета, можна узагальнити, що по суті культура характеризує всі сторони людського буття. У свою чергу, ми будемо намагатися розглянути лише одну, з так би мовити, усіх цих сторін – освіту.

Освіта і культура – це два ціннісно взаємодетерміновані феномени людського існування, які насичують, збагачують і доповнюють одне одного. Тому виникнення поняття освітня культура, а подекуди зустрічається і науковоосвітня культура, або ж освітньо-інформаційна культура, не є випадковим.

Освітня культура – це відносно самостійна сфера людського буття, яка відображає своєрідність, історизм та специфічність культурних традицій та інновацій, що обумовлені визначеною системою цінностей, рівнем соціальної активності людей та місцем інституту освіти у суспільстві.

Освіта як складний діалектичний процес досліджується з різних позицій: культурологічних, соціологічних, історичних, філософських тощо. В соціологічному аспекті освіта розглядається як соціальний інститут, який займається підготовкою, пристосуванням та долученням особистості до життєдіяльності в конкретному соціумі.

Сучасна наука приділяє особливу увагу вивченню соціальних інститутів, де виняткове місце займає інститут освіти. Чому виняткове? В природі освіти закладені певні протиріччя, які обумовлені бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і формуванням глобалізаційної реальності (підміна знання інформацією; інтелектуалізація (раціоналізм) суспільства, чи втрата духовності; індивідуалізм мас, чи масова індивідуальність; віртуальна реальність, чи втеча від існуючої...).

Коли розвиток суспільства набуває цілісного та максимально ефективного характеру, особливості якого дозволяють визначити та подолати протиріччя і внутрішні конфлікти цього прогресу, то освіта і є тим засобом досягнення гармонії.

Тобто освіта як соціальний інститут має можливість отримати новий якісний статус, що дозволив би йому зайняти провідне місце в процесі реалізації цивілізаційного розвитку, стати стилем життя, його новою формою, одним з кроків у напрямку виходу з аксіологічної кризи сучасного суспільства, як наслідку прогресуючого інформаційного суспільства.

5.4 Трансформація освіти в «культурний продукт» в контексті культурологічної парадигми

Освіта в контексті культурологічної парадигми трактується як культурний процес спрямований на виховання високодуховної особистості, де духовність виступає аксіологічною складовою людського буття, в межах якого гармонійно функціонують та розвиваються освіта і культура. Функції збереження та розвитку в системі освіти завжди були і залишаються провідниками культурної, національної, духовної традиції суспільства. З точки зору філософії, освіта розглядається як функція суспільства, що забезпечує створення, відтворення та розвиток самого суспільства на основі процесу трансляції культурних форм, норм, правил в ході неперервних історичних змін.

На наш погляд, саме філософське осмислення соціальних реалій сучасності, а саме її частини – освітньої культури дозволить нам знайти відповіді на питання, які є актуальними для глобалізаційного світу, що постійно трансформується під впливом науково-технічного прогресу. Глобалізаційний вимір соціального буття в інформаційному суспільстві сприяє уніфікації людини та робить її однотипною. Причому в суспільстві спостерігається безперервне зниження важливості духовного, ціннісного, морального, а культурний аспект, поряд з освітнім, переходить у розряд масового, повсякденного ужитку в контексті існування «суспільства попиту», або «Семи культур капіталізму» (індивідуального успіху, розваг, скандалу, порнофікації, страху, іміджу, насильства) за популярною роботою Ч. Хемпедена-Тернера і Ф. Тромпенаарса, що по-суті немає нічого спільного з аксіологічними орієнтирами розвитку людства.

Культура трансформується в «культурний продукт» і відповідно, до принципу ринкової економіки, чим більше попит на цей продукт, тим швидше він стає частиною культури суспільства. Отже, ми маємо справу з культурною кризою сучасності, коли духовність редукується до розуму, або навіть до логіки. Відбувається деградація суспільства в контексті втрати духовності. Сучасна освіта перетворилась у набір знань, умінь та навичок для виконання конкретно визначених професійних завдань, що спрямовані на отримання певного «кінцевого» результату, як правило матеріального. Отже, освіта стає підсистемою економіки, що відверто звужує її функції як системи формування та виховання повноцінної особистості. Тому вища освіта, яка набуває глобального значення і стає масовим явищем не повинна асоціюватися лише з професійним та кар'єрним зростанням особистості, а повинна бути обов'язковий мінімум для досягнення соціальної гармонії (узгодження, універсалізації, консолідації різноманіття у реалізації єдності), яка постійно вимагає від людини, як повноцінного члена суспільства, саморозвитку, а отже і

самоосвіти, бо розвиток без освіти неможливий.

Освіта в умовах інформатизації всі свої зусилля повинна спрямувати на ціннісне об'єднання суспільства, до якого входять різні соціальні інститути. А це означає, що освіта повинна вийти за рамки соціальної інституалізації, яка переживає процес глобальної динамічної нерівномірності та постійного обмеження визначеними часовими і нормативно-правовими межами. Перед сучасною освітою стоїть декілька важливих задач, а саме: адаптація індивіда в глобалізаційній реальності; запобігання та нейтралізація негативних наслідків впливу ІКТ на особистість і на соціум взагалі; сформулювати культурологічну парадигму освіти; популяризація та адаптація системи цінностей до умов сьогодення; гуманітаризація освітнього процесу; наповнення змісту освіти аксіологічним сенсом; симбіотичне функціонування триєдиної освітньої мети: навчання, розвитку, виховання; створення культурно-освітнього середовища, яке б сприяло самореалізації та саморозвитку особистості.

Одним із засобів культурного самовираження людини є освіта. Отримання освіти в будь-якому віці визнається соціумом як одне з невід'ємних культурних прав людини і це право визначається рівнем індивідуальної культури. Цей рівень характеризується вмінням «спілкування з культурою» і в культурному середовищі, здатністю до відтворення і примноження культурних цінностей. В даному контексті з'являється поняття «культура неперервної освіти», яке виникло на вимогу сьогодення щодо необхідності навчання протягом життя. По відношенню до особистості, освітня культура в умовах неперервної освіти є інтегрованою рисою – її творчих та інтелектуальних здібностей, особистісного розвитку, що відображає кількість і якість накопичених компетентностей у відповідній галузі. Зрозуміло, що можливість навчання протягом життя ставить як перед людиною – суб'єктом культурно-освітньої діяльності, так і перед освітніми інститутами нові завдання, вирішення яких потребує додаткових зусиль, котрі б забезпечили невинну готовність до постійного навчання і його продовження у формах і з використанням засобів, еквівалентних рівню культурно-технічному розвитку суспільства.

Якщо навчання протягом життя розглядати з точки зору розділення його на формальне і неформальне, то можна назвати наступні завдання:

1) організація (зміна форм, методів, способів, часу, місця навчання) багаторівневої формальної освіти (друга вища освіта, підвищення та перекваліфікація кадрів, «перехресні» магістерські програми, дистанційна освіта, медіа-освіта тощо);

2) обґрунтування, переваги та запобігання ризиків масштабного поширення неформальної субкультури неперервної освіти (закриті та відкриті освітні об'єднання; ризики: рівень якості освіти, асоціальність особистості, рівень достовірності та науковості отриманого знання, збереження фізичного та емоційного здоров'я, несистематичність навчання; переваги: свобода в освітньому просторі; поява аутодидактів – деміургів культури самоосвіти;

мобільність, добровільна мотивація; часова та фінансова незалежність тощо);

3) збереження наступності та інтегрованість освітніх результатів (визначення і диференціація особистісних завдань та результатів освіти, отриманих як формальним так і не формальним шляхом; проблема імітація освіти на всіх рівнях формальної освіти; виправданість переходу з одної освітньої системи в іншу; можливість відновлення та продовження навчання);

4) пошук нової стратегії професійного становлення (поява сучасних та трансформація відомих професій, що веде до накопичення та отримання нових професійних компетентностей; видозмінення та проектування освітніх професійних програм з урахуванням норм і стандартів; об'єктивна оцінка та самооцінка професіоналізму, майстерності, особистісних рис характеру людини);

5) наповнення змісту неперервної освіти (професійного зростання, чи накопичення різнопрофільних знань, умінь та навичок) аксіологічною складовою, тобто процес пізнання повинен мати соціокультурний характер, котрий модифікував би первинні знання, які б формували не тільки професійні компетентності, а й духовність особистості (людяність).

В даному контексті також можна стверджувати, що кожна людина на певному просторово-часовому етапі своєї життєдіяльності обирає вид чи форму освітньої діяльності в залежності від соціокультурних умов: моди, традицій, фізичних та творчих здібностей, інтелектуальних нахилів, фінансових можливостей, сфери професійно-трудової діяльності тощо. В межах сучасної освітньої кризи також активно розвиваються напрями: культурологія освіти (Н. Крилова, С. Сисоева, А. Флієр), педагогічна культурологія (М. Аріарський, В. Бенін, О. Кравченко, В. Кірсанов), культурологічна освітня парадигма (І. А. Зязюн), освітньо-інформаційна культура (О. Кочеткова, О. Остроумова), культурологічна методологія (Б. Братаніч, О. Запесоцький).

Досить цікавою, на наш погляд, є культурологічна освітня парадигма академіка І. Зязюна. «Сутність культурологічного підходу у професійній освіті полягає у вивченні світу людини в контексті її культурного існування, в аспекті того, чим світ є для людини, яким сенсом він для неї наповнений. Це вивчення культурної наповненості реальності, існуючих культурних програм. Культурологічний підхід як конкретно-наукова методологія пізнання та перетворення ґрунтується на аксіології – ученні про цінності та ціннісну структуру світу. Культурологічний підхід зумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей. (...) Ключовим моментом дидактичних передумов культурологічної парадигми професійної освіти, який стосується всієї системи навчання і виховання (принципів, змісту, форм, методів, засобів), є єдина мета освіти – формування цілісної картини світу і виховання гармонійних стосунків як між окремими людьми, так і між суспільними цивілізаціями».

У своїх дослідженнях О. Кочеткова, О. Остроумова розглядає освітньо-

інформаційну культуру, як співіснування освітньої та інформаційної культури, для якої характерні наступні характеристики: гносеологічна (синтез знань, умінь і навичок в професійній освіті, самоосвіті, інформаційних технологій, що дозволяє управляти інформацією і генерувати її в нове знання), рефлексивна (аналіз причинно-наслідкових зв'язків в особистісній, освітній, професійній сферах життєдіяльності), спонукаюча (забезпечує стійкість цілісної інформаційної діяльності по досягненню усвідомлено обраної траєкторії освіти), цілеутворююча (обумовлена сутністю «людини яка постійно розвивається» і тому що задає вектор розвитку особистості), нормативно-оцінювальна (підтримує рівновагу в системі інформаційно-освітньої діяльності, зменшуючи вплив дестабілізуючих факторів в інформаційному середовищі, зумовлюючи дотримання правових відносин).

У свою чергу, культурологічна педагогічна парадигма є початковою теорією, множиною теоретичних домінант, ідей та переконань щодо розуміння освіти як явища культури, а її мети як введення особистості до світу культури й забезпечення діалогу двох взаємозалежних систем: «людини в культурі» й «культури в людині» [4]. У визначенні сутності, місця та ролі освітньої культури залишається багато нерозглянутого у межах даної статті. Не з'ясованими залишаються соціокультурні механізми та перспективи взаємовпливу освітньої культури національних традицій та глобальних викликів інформаційного суспільства. Як це відобразиться на мисленні, свідомості, ментальності людей? Сучасна глобалізаційна реальність диктує нам нові принципи існування людини в соціумі. Видозмінення поведінкових форм індивіда є демонстрація отриманих знань, вмінь та навичок на відповідну ситуацію в світі. Вчинки та діяльність особистості, як члена суспільства, є зброєю у боротьбі за виживання, бажанням прилаштуватися до реальної дійсності. Всі наявні соціальні цінності, які відображають властивості та структуру відповідної цивілізації, є складовою частиною, результатом або наслідком функціонування людини.

5.5 Stem-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної реальності

Stem-освіта один з головних трендів інформаційно-інноваційного суспільства (S – science; T – technology; E – engineering; M – mathematics) включає підготовку креативних особистостей, необхідних для культивування суспільства інформаційно-інноваційного, яке по своїй природі є smart-суспільством. Stem-освіта – це основа підготовки висококонкурентних спеціалістів, здатних стати креативною основою формування інноваційно-інформаційного суспільства, яке є високотехнологічним, високорозумним, що

потребує виховання креативної особистості, креативної освіти, креативної творчості.

Саме ці процеси є головними тенденціями світового розвитку та головними трендами інноваційно-інформаційного суспільства, що еволюціонує до ноосферного суспільства (суспільства розуму, інтелекту, науки, моралі, справедливості, творчості). Культуротворчість пов'язана з роботою над даними великого об'єму аналітики даних інформації (Big Data), необхідних для творчості, та використання масиву неструктурованих знань - інформації (Data Mining) для прийняття рішень в різних сферах діяльності та для творчості. Для того, щоб процеси культуротворчості стали основоположними в школі (вищій, середній), особистість повинна оволодіти передбаченням, щоб побудувати таку діяльність, яка дозволила б отримати гарантований (необхідний) результат людині. Культуротворчість Stem-освіти базується на рефлексії структури проектно-конструктивістської діяльності, в основі якої управління проектами креативно-творчої діяльності (робототехніка, нанотехнології). Мета Stem-освіти – отримання інновацій задля потреб людини і вона саме підходить для проектно-творчої діяльності, так як базується на проектуванні чи конструюванні об'єкта. Інструментальна модель, над якою ми працюємо, представляє собою когнітивний артефакт, в основі якого: 1) концептуальна (пояснююча) ідеальна модель, що знімається поняттям «проектування»; 2) проектувальна модель (праксеологічна), яка доповнює концептуальну і зливається в конструктивно-творчій методології, яка поєднує теорію і практику. Stem-освіта – це не тільки науково-когнітивна теорія, але й практика, яка допомагає регламентації пізнавальної діяльності, в основі якої процеси культуротворчості.

Конструктивна методологія культуротворчості - це методологія творчої діяльності, яку повинна культивувати школа, та базуватися на проектуванні, конструюванні самого процесу пізнання та його об'єктів. Основою конструктивної методології є модель і процесії побудови, що розглядається як когнітивний артефакт і включає в себе концептуальну (пояснюючу) і інструментальну (передписуючу) складові творчо-когнітивного процесу. Модель як проект якогось об'єкта включає в себе не тільки відображення чи копію деякого стану справ, але й репрезентацію майбутньої практики. Тому автор об'єкта повинен перейти від ідеальної моделі конструювання до вирішення проблем у конкретній історико-культурній чи виробничій сфері. Інструментальна модель сконструйованого об'єкта виступає як додаткова вартість (інтелектуальна вартість) до концептуальної і представляє собою систему конкретних процедур діяльності щодо переходу від «суцього до должного». З точки зору філософії, концептуальна модель об'єкта є теоретичним обґрунтуванням інструментальної моделі, що дозволяє реконструювати різні сфери у напрямі формування інформаційно-інноваційного суспільства, тобто впровадження новацій.

Таким чином, Stem-освіта є основою формування smart-суспільства., що продиктовано системою конкурентоспроможності як освіти, так і держави, та слугує основою трансформації суспільства від інформаційного до «суспільства знань», а від нього до «smart-суспільства», щоб слугувати основою високотехнологічного розвитку суспільства, що потребує підготовки висококомпетентних та творчих особистостей. А це ключова задача вищої і середньої школи, які потребують формування ефективного освітнього середовища та висококомпетентних фахівців у всіх сферах діяльності. Активізація розвитку Stem-освіти є ключем до вирішення багатьох проблем реформування школи в умовах глобалізації, інформаційного суспільства, «суспільства знань». У США діяльність Stem координується так званою коаліцією Stem-освіти, у яку входять більше 1 тис. високопрофесійних спеціалістів, які об'єднують такі напрями, як біомедицина, комп'ютерні та інформаційні технології, нанотехнології, математична біологія, біоінформатика, комп'ютерна безпека, математика, економіка, фінанси, міжнародна справа, соціально-поведінкові науки та інші, які в цілому підвищують ефективність Stem-освіти. У США виокремлюються такі сфери, що потребують спеціалістів із Stem-освіти: автомобілебудування, будівництво, фінансові послуги, національна безпека, транспорт, аерокосмічна сфера, біотехнології, сфера передових індустріальних технологій, енергетика, охорона здоров'я, сфера інформаційних технологій та інші. 6 липня 2009 р. Конгрес США прийняв закон «Про координацію дій у сфері Stem-освіти (STEM Education Coordination Act of 2009). Є пропозицій, щоб такі центри були створені і в Україні при провідних навчальних закладах України та при Міністерстві освіти, яке зацікавлене у формуванні Stemосвіти. Тому хочемо висловити ряд порад, які б допомогли формуванню концепції Stem-освіти.

1. Створити раду (National Science and Technology Council) при Міністерстві освіти і науки України, наділеної функцією координації національних проектів (програм) у сфері підтримки Stem-освіти.

2. Розробляти і впроваджувати кожні 5 років стратегічний план Stemосвіти, який повинен включати короткострокові і довгострокові пріоритетні наукові напрями і програми, визначати єдині виміри прогресу країни та Міжнародних індексів її розвитку у досягненні поставлених цілей.

3. Стимулювати інвестиції в розвиток Stem-освіти, залучаючи передові наукові сили та молодь у дану сферу, сприяючи фінансуванню наукових проектів з означеної проблематики.

4. Ввести спеціальність отримання смарт-менеджера та Stem-освіти з дипломами молодшого спеціаліста та пролонгувати навчання на магістерській освітній рівень з Stem-освіти, розширюючи нові дисципліни з вказаного профілю та забезпечуючи їх викладання висококваліфікованими кадрами.

5. Підготувати кваліфікований педагогічний персонал, здатний працювати у сфері Stem-освіти, націленої на формування нової економіки.

6. Здійснювати тісний взаємозв'язок шкіл, університетів, інститутів та академій, які б працювали та виконували спільні наукові програм та проекти та здійснювали підготовку з цих напрямків, здійснюючи «ефект розповсюдження знань з Stem-освіти в ширину».

7. Залучати молодь до дослідницької роботи в ключі потреб нової економіки, яка б активно втягувалася у дослідницькі проекти та найновіших інноваційних технологій.

8. Кожний із наукових центрів навчальних закладів повинен розробити чіткі стандарти нано-науки і нано-технологій для того, щоб додати їх у наступні варіанти змін навчального плану шкільної системи.

9. Навчальні заклади повинні розробляти нові національні стандарти, відповідальні за розробку нових національних стандартів зі Stem-освіти, розробляти курси з нано-дисциплін та впроваджувати їх в шкільній системі, культивуючи креативне мислення та креативних особистостей.

10. Розвивати віртуальні університети (школи, інститути, академії), покращуючи дизайн навчальних програм, готуючи навчальні доробки на іноземних мовах, використовуючи наукові успіхи провідних наукових інституцій.

11. Розробляти нові інформаційно-комунікаційні технології, здатні сприяти переходу інформаційного суспільства в «суспільство знань» і в «смарт-суспільство», в якому культивується Stem-освіта, широкосмугові мережеві можливості, дистанційне навчання, електронне навчання (освіта) як інструмент підготовки високоспеціалізованих та висококомпетентних педагогів.

12. Формувати креативну особистість, здатну працювати в інноваційноінформаційно-ноосферному суспільстві.

5.6 Дослідження інноваційних підходів до формування інформаційного суспільства та формування нової концепції інноваційної освіти в Україні в умовах глобалізації

За останні десятиліття в світі відбулися радикальні зміни, пов'язані з глобалізацією, інформатизацією, що висунули на передній план інноваційну освіту, яка базується на знаннях та інноваціях та набуває великої актуальності. Постановка проблеми - в аналізі філософсько-методологічних та соціально-економічних проблем інноваційної освіти як складного соціального феномена і динамічного процесу, що формується системою освітніх закладів. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційна освіта в нових умовах нового тисячоліття розглядалася такими вченими, як В.Андрущенко, Т.Андрущенко, О.Базалук, В.Вашкевич, В.Воронкова, Л.Губерський, Е.Герасимова, Л.Горбунова, І.Добронравова, Т.Жижко, О.Кивлюк, С.Клепко, Н.Кочубей, Воронкова В.Г., Кивлюк О.П., Нікітенко В.О.

А.Кравченко, В.Кремень, М.Култаєва, С.Куцепал, В.Кушерець, В.Муляр, І.Немчинов, О.Панченко, О.Пунченко, І.Родіонова, Т.Розова, В.Савельєв, Д.Свириденко, Н.Скотна, С.Терепищій. Серед білоруських вчених ми виокремлюємо П.Водопянова, А.Зеленкова, А.Лазаревича, В.Старжинського, В.Цепкало.

Одним з недосліджених феноменів філософії освіти ми вважаємо інноваційну освіту як соціальний інститут, що розвивається як суб'єкт інноваційного розвитку освітніх закладів в умовах глобалізації.

Головна мета дослідження – концептуалізація феномена інноваційної освіти в умовах глобалізації, яка здійснює вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства. Методологія – метод системного та структурно-функціонального аналізу, що дозволив систематизування звання про освіту як соціальний інститут та сприяти удосконаленню напрямів розвитку інноваційної освіти.

Визначено суть інноваційної освіти як одного з самих сучасних перспективних напрямів становлення і розвитку інноваційного суспільства, в основі якого інновації, інноваційна людина, інноваційне мислення, дифузія інновацій. Розкрито проблеми сучасного розвитку освіти часів модерності та глобалізації, що потребують упровадження ІКТ та формування ІТ-спеціалістів. Розкрито функції інноваційної освіти, що свідчить про місце і роль, яку повинна займати інноваційна освіта в сучасну епоху та з'ясовано такий напрямок сучасного розвитку, як глобалізація освіти, що означає процес все більшого пристосування системи навчання і виховання до запитів розширеної глобальної ринкової економіки. Обґрунтовано такий напрямок розвитку інноваційної освіти в епоху глобалізації, як безперервна освіта (lifelong learning). Наукова новизна дослідження в тому, що представлено такий новий напрямок філософії освіти, як інноваційна освіта, за якою майбутнє нації. Обґрунтовано процес становлення нової концепції інноваційної освіти, в основі якої формування інноваційної людини та інноваційного мислення. Представлено аналіз нових вимог до системи інноваційної освіти, в основі якої синтез освіти, науки, бізнесу.

Актуальність теми дослідження. В умовах розвитку інформаційного суспільства, масового впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, збільшення об'єму інформаційних потоків, скорочення життєвого циклу знань, підвищення вимог до професійних характеристик особистості, швидкоплинності соціальних змін і т.д. освіта втрачає свій базовий одноразовий характер і набуває властивостей послідовного, системного, безперервного процесу. Інноваційна освіта - це освіта, що базується на знаннях, представляє його як основний ресурс: для економіки знань уміння та інтелект є основою виробничою силою, яка дозволяє створити додаткову вартість, що є основною метою нової економіки Інноваційна освіта як потенційний інтелектуальний ресурс суспільства орієнтується на пріоритети інноваційного економічного розвитку та визначення того, яким бути спеціалісту епохи

Інтернет та інформаційного суспільства.

Постановка проблеми - в аналізі філософсько-методологічних та соціально-економічних проблем інноваційної освіти як складного соціального феномена і динамічного процесу, що формується системою освітніх закладів.

Інноваційна освіта в нових умовах нового тисячоліття розглядалася такими вченими, як В.Андрущенко, Т.Андрущенко, О.Базалук, А.Бойко, В.Вашкевич, В.Воронкова, Л.Губерський, Е.Герасимова, Л.Горбунова, І.Добронравова, Т.Жижко, О.Кивлюк, С.Клепко, Н.Кочубей, А.Кравченко, В.Кремень, М.Култаєва, С.Куцепал, В.Кушерець, В.Муляр, І.Немчинов, О.Панченко, О.Пунченко, І.Родіонова, Т.Розова, В.Савельєв, Д.Свириденко, Н.Скотна, С.Терепищій. Серед білоруських вчених ми виокремлюємо П.Водоп'янова, А.Зеленкова, А.Лазаревича, В.Старжинського, В.Цепкало.

Одним з недосліджених феноменів філософії освіти ми вважаємо інноваційну освіту як соціальний інститут, що розвивається як суб'єкт інноваційного розвитку освітніх закладів в умовах глобалізації.

Головна мета дослідження - концептуалізація феномена інноваційної освіти в умовах глобалізації, яка здійснює вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства. Методологія – метод системного та структурно-функціонального аналізу, що дозволив систематизування звання про освіту як соціальний інститут та сприяти удосконаленню напрямів розвитку інноваційної освіти.

Дана мета реалізується в наступних задачах:

- визначити суть інноваційної освіти як одного з самих сучасних перспективних напрямів становлення і розвитку інноваційного суспільства;
- розкрити проблеми сучасного розвитку освіти за часів модерності та глобалізації;
- розкрити функції інноваційної освіти, що свідчить про місце і роль, яку повинна займати інноваційна освіта в сучасну епоху;
- з'ясувати такий напрямок сучасного розвитку, як глобалізація освіти – це процес все більшого пристосування системи навчання і виховання до запитів розширеної глобальної ринкової економіки
- обґрунтувати такий напрямок розвитку інноваційної освіти в епоху глобалізації, як безперервна освіта (lifelong learning).

Відмітимо, що основна мета освіти – передавати інформацію, вона покликана допомагати людині сформувати певні навички, за допомогою яких матеріальне виробництво зростає кількісно і якісно; освіта повинна сприяти зростанню творчого потенціалу особистості; вона повинна повністю змінити позиції індивіда, приводячи до покращення відносин між людьми і до колективних досягнень у всіх сферах життя. Всесвітній мир через всесвітню освіту повинні стати реальністю.

На межі ХХ-ХХІ ст. філософія освіти стає однією з фундаментальних дисциплін, яка притягує до себе увагу представників різних напрямків – педагогів, психологів, політологів, соціологів, філософів. Освіта як центральна

проблема створення нових форм означає, що вона є базовим процесом, направленим на формування діючого суб'єкта всіх перетворень у суспільстві. Освіта є проєктивним процесом, завдяки якому створення нових форм направлено в майбутнє. Тим самим освіта є одним із найважливіших механізмів розвитку не тільки індивіда, але і суспільства в цілому, направленим на формування і розгортання в тих чи інших формах фізичного та інтелектуального потенціалу. Філософське осмислення освіти виходить з того, що головною ланкою освітнього процесу є людина. Філософія освіти ставить питання про місце людини в світі. В широкому сенсі освіта є розташування людиною себе в світі, це процес взаємного перетворення людини і світу, в результаті чого світ набуває людського виміру (світ – для – людини, світ – з – людиною), а людина стає невід'ємною частиною буття (людина – в – світі, людини – для – світу); це постійний процес зустрічі людини зі світом, в результаті чого формуються нові форми їх взаємного буття.

1. Освіта є входження людини в світ, тобто занурення людини у соціокультурний простір.

2. Освіта є осягнення людиною смислів буття, тому задача освіти в тому, чому і як вчити, щоб пробуджувати в людині власне людське, гуманне.

3. Освіта є основою формування людиною свого образу, формування людиною своєї унікальності та індивідуальності.

Освіта є основою пробудження людиною духовності, яка є процесом і результатом здійснення людиною своєї всезагальної природи, тому без духовної складової освіта не може бути повноцінним процесом у предметному полі філософії освіти за умов глобалізації.

Інноваційна освіта – це одна із найважливіших галузей людської діяльності; охоплює буквально все суспільство і витрати на неї постійно зростають. В розвинених країнах в цю сферу вкладаються 5-8% валового національного продукту. ООН, в індексі, що характеризує ступінь розвиненості країни, поряд з валовим продуктом на душу населення і середньою тривалістю життя населення, визначає кількість грамотних людей і середню кількість років навчання її громадян в навчальних закладах. В суспільстві склалося розуміння того, що саме в сфері освіти формуються основи стратегії розвитку не тільки для кожної країни, але і всього людства. Разом з тим стан освіти в сучасному світі оцінюється як кризовий, що виявляється в невисокій якості, слабкій стійкості знань і вмінь, незадовільному стані їх моральності і громадськості, пониженому стані здоров'я молоді, в широко розповсюдженій у середовищі молоді наркоманії, злочинності.

Значна кількість школярів всього світу виходять з школи до її закінчення; у багатьох школах, в т.ч. і в економічно розвинених країнах, не вистачає кваліфікованих вчителів, ефективних методик навчання, недостатньо високий рівень оплати педагогічних працівників і фінансування всієї системи навчання. Особливо велика відмінність в рівнях освіти розвинених країн і країн, що

розвиваються, що визначається перш за все національними можливостями її фінансування. В цілому слаборозвинені країни виділяють у розрахунку на одного жителя у 25 раз менше засобів, чим розвинені країни. Велику тривогу викликає характерна майже для всіх країн „втеча мозку”, яка ще більше збільшує диференціацію між державами.

Хоча кожна країна вирішує свої проблеми з врахуванням економічних можливостей і культурних традицій, в цілому слід виокремити основні напрямки сучасних реформ в сфері освіти:

- реалізація швидкого розвитку системи безперервної освіти з широким використанням сучасних комп’ютерних технологій;
- демократизація, фундаменталізація, гуманізація і гуманітаризація освіти;
- забезпечення високого рівня природничо-наукової, математичної і комп’ютерної грамотності;
- введення державних стандартів для всіх рівнів освіти;
- здійснення органічного зв’язку системи освіти з суспільними структурами і засобами масової інформації, що являють собою найважливіші джерела неформальної освіти громадян;
- інтернаціоналізація освіти.

Вирішення цих проблем повинно забезпечити країні входження в світовий економічний, політичний і культурний простір.

Інноваційна освіта нині набуває основних значень в контексті того, що вона:

- 1) складова частина соціалізації особистості, в процесі освіти людина набуває знання, навички, цінності, норми;
- 2) система інформації, яка включається в освітні програми різних шкіл і навчальних закладів і здійснюється в процесі навчання;
- 3) інституціонально-організована діяльність, яка забезпечується системою освітянських закладів;
- 4) характеристика (чи якість) інтелектуального розвитку населення;
- 5) рівень освіти різних соціальних груп, що визначають економічний і культурний потенціал суспільства.

Інноваційна освіта в умовах глобалізації виконує нові суспільні функції. Так, освіта в умовах глобального світу стає економічним фактором. Для глобального світу характерними є процеси міграції людей, культур, руйнуються культурні зразки, традиційні цінності, втрачається ідентичність народу, зростає етнічна напруга між етнічними групами. Силою, яка здатна подолати ці суперечності, привести людей до взаєморозуміння, вирівнювання культурних відмінностей, може стати освіта як фактор соціальної згуртованості. Задачею освіти є підготовка людини до роботи в нових організаційних структурах і широкого розповсюдження інформаційних технологій, які змінюють організацію праці. Метою освіти повинно стати вироблення навиків роботи в

команді; освіта розглядається як спосіб вирішення проблем безробіття; освіта і самоосвіта стають засобами самореалізації особистості. Однією з найважливіших залишається проблема забезпечення рівних можливостей отримання освіти різними соціальними групами в умовах інформаційного суспільства.

Освіта виступає механізмом забезпечення історичної спадковості, формування трансляції і наслідування „соціального генофонду”. Спочатку через звичаї і традиції, а пізніше через знання транслуються найбільш ефективні моделі життя і поведінки, історично вироблені даною спільнотою. Як такий механізм, освіта має дві істотні функції: 1) спадкова, чи соціально-відтворювальна функція, що наділяє молодь зразками досвіду і навичками соціально-організованого життя. Молодь, соціалізуючись, вписується в життя конкретного суспільства, цим забезпечує виробництво благ, дотримання норм життєдіяльності, суспільного укладу і порядку даного суспільства; 2) розвиваюча, чи адаптивно-змінна функція, яка формує у нового покоління здатність до розвитку, творчості, інновацій і забезпечує її інтелектуальним ресурсом. Істотні функції освіти, протилежні одна до одної, знаходяться в протиріччі в умовах становлення інформаційного суспільства.

Якщо функція збереження здатна законсервувати суспільство, то функція розвитку направлена проти „історичного спадку” і здатна привести суспільство до втрати своєї ідентичності. Функція розвитку в освіті повинна бути підпорядкована функції збереження стійкості суспільства, і тільки в єдності двох функцій освіта повинна стати механізмом соціального наслідування і соціального відтворення суспільства. Освіта уявляється основним засобом відтворення соціального порядку, коли останній зруйнований чи йому властиві недоліки. Не обмежуючись феноменом передачі знань, освіта в широкому смислі слова є основним засобом, за допомогою якого країна повинна сприяти формуванню громадянського суспільства. Саме тому основною задачею системи вищої освіти є саме всестороння освіта, яка може сприяти укріпленню зв'язків між громадянами різних держав. Цінність освіти, заснована на багатому історичному досвіді міжкультурного обміну, стала в сучасному світі особливо актуальною.

Глобалізація освіти – це процес все більшого пристосування системи навчання і виховання до запитів розширеної глобальної ринкової економіки, що намагається подолати кордони національних держав. Зростаюча залежність економіки від знань породжує ідею створення єдиної світової освітньої системи (ЄСОС), засновану на єдиних освітніх стандартах. Освіта розглядається як платна послуга і товар, як сфера підприємництва і ринкових відносин, більш того, як одна з високоприбуткових галузей економіки. Те, про що говорить Робертсон, свідчить не стільки про присутність глобальних артефактів у локальному контексті, скільки про процес інституціоналізації, у ході якого відбувається глобальне творення локальності (у нашому випадку освіти).

Глобалізація освіти як процес, результат і інститут по своїм наслідкам суперечлива. Сьогодні зростає попит на освіту, особливо вищу; позитивною тенденцією є масовізація вищої освіти: чисельність студентів в світі з 13 млн. в 1960 р. збільшилася до 82 млн. в 2000 р., а в 2025 р. може перевищити 100 млн.

Глобалізація освіти – це серйозний виклик національним інтересам країни, на який повинна бути знайдена відповідь у вигляді оптимального співвідношення сильної системи державної національно-орієнтованої відповіді і сильної системи високоякісної недержавної освіти, здатними вести конкурентну боротьбу з провідними структурами Заходу.

Глобалізація освіти – це всезагальна зміна порядку розповсюдження знань через освітні інститути, за допомогою яких поступово формується інтелектуально-інформаційне суспільство.

Глобалізація освіти зумовлена перш за все економічною інтеграцією різних держав (наприклад, ЄС, країни АСЕАН, СНД), діяльністю транснаціональних корпорацій (Coca-Cola, McDonalds, IBM, Sony, BMW), перерозподілу фінансових потоків і більш вільною міграцією робочої сили.

Глобалізація освіти безпосередньо пов'язана з загостренням суперечностей між розвиненими індустріальними державами і країнами третього світу (т. звана проблема Північ-Південь). Основними напрямками цього протиріччя в сфері освіти являються:

- а) забезпечення спадковості освіти національної школи (етноцентризм) і мультикультурної університетської освіти;
- б) інвестування в людський капітал (human capital);
- в) пошук збалансованого співвідношення навчальних програм, направлених на підготовку працівників для ринку праці, і програми, що забезпечують всебічний розвиток людини як особистості [6, с. 26-30].

Сьогодні виокремлюють два напрямки глобалізації освіти:

1) Маркетизація освіти – зумовлена інвестиціями великого бізнесу і міжнародних фінансових інститутів в стандартизацію і розповсюдження навчальних модулів, для працівників у відповідності з технологічними вимогами. До негативних моментів цього напрямку глобалізації освіти відноситься вузька спеціалізація, і, як наслідок, незахищеність молодого людини перед постійно плинною економічною ситуацією, неможливість врахування персональних інтересів і переваг у сфері навчання [8].

2) Другий напрямок глобалізації освіти пов'язаний з програмами подолання базової неграмотності. В 1990 р. на Всесвітній конференції „Освіта для всіх” (Таїланд) уряди майже всіх країн світу підтвердили свою готовність виступати в якості донорів чи бенефіціарів навчання 113 млн. дітей, які знаходяться поза межами держави і більше 1 млрд. неграмотних дорослих (переважно жінок).

Одним з напрямів розвитку інноваційної освіти в епоху глобалізації є безперервна освіта. Термін *lifelong learning*, або безперервна освіта, з'явився в

середині 60-х рр. XX ст. та набув концептуального статусу. У світовій педагогічній літературі поняття «безперервна освіта» виражається через такі терміни: «триваюча освіта» (continuingeducation, continuouseducation), «освіта протягом життя», «довічна освіта» (life-longeducation), «перманентна освіта» (permanenteducation), «подальша освіта» (furthereducation), «освіта дорослих» (adulteducation), «освіта, що відновлюється» (recurrenteducation) тощо [3].

Lifelonglearning – це насамперед соціальне явище, представлене у вигляді освітньої діяльності протягом всього життя, яке є необхідною умовою динамічного та ефективного розвитку суспільства. Отже, lifelonglearning орієнтується на постійне, систематичне, послідовне вдосконалення і багатогранний, цілісний, повноцінний розвиток людини як особистості протягом усього життя, підвищення можливостей професійної і соціокультурної адаптації її у світі, що швидко змінюється.

Ще на початку 70-х років в роботах відомого дослідника Р. Даве визначив, у рамках програми розвитку теоретичних основ безперервної освіти Інституту освіти ЮНЕСКО, щодо базових принципів безперервної освіти відносяться:

реалізація освітньої діяльності (навчання, виховання, розвитку) протягом всього життя людини;

включення в систему освіти крім навчальних, підготовчих, дошкільних, позашкільних, вищих навчальних закладів, центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації, тобто формальної освіти, неформальних та інформальних форм освіти; інтеграція між етапами освіти та напрямками; універсальність, гуманізація та демократичність освіти;

поєднання базової та професійної освіти; індивідуалізація та диференціація навчання; гнучкість і різноманітність змісту, форм, засобів, методик, часу і місця навчання; відкритість освітньої системи процесу подальшого самовдосконалення та саморозвитку.

Переваги lifelonglearning очевидні, нагадаємо деякі з них: отримання нових та оновлення відомих знань, вмінь та навичок; отримання новітнього досвіду та презентація власного; професійне та інтелектуальне зростання; формування та задоволення пізнавальних запитів, внутрішніх, духовних, морально-етичних потреб, розвиток творчих здібностей та креативності, збагачення культурного потенціалу нації тощо.

Незаперечним лишається і той факт, що у зв'язку з стрімкою трансформацією професійної діяльності (від дуже вузької спеціалізації, до спеціалістів широкого профілю, які володіють декількома іноземними мовами, мають два, а то і більше дипломи про вищу освіту, наукові ступені тощо) виникає необхідність у пошуку нових підходів до класифікації професій та модернізації вищої освіти взагалі. Ці питання потребують окремого розгляду і виходять за межі даної статті. Ми ж розглянемо моменти, які пов'язані саме з неформальною безперервною освітою особистості.

Неформальна безперервна освіта, на наш погляд, формується на основі

уявлень людини про ймовірне поле своєї професійної активності та можливих векторах особистісного просування в цьому полі, або ж як складової саморозвитку, чи то самоосвіти в межах самореалізації та підвищення самооцінки, або ж підняття власного статусу, іміджу тощо. Межі цього поля з одного боку визначаються рівнем розвитку відповідної науки, яка є теоретико-методологічною основою професійної діяльності та відповідним інноваційним досвідом, а з іншого – можливостями, схильностями, здібностями, аксіологічною та мотиваційно-вольовою складовою, характером особистості.

Модернізація освіти неможлива без модернізації системи освіти. Досить очевидно, що розвиток економіки забезпечують у першу чергу інженерно-технічні та природничо-наукові спеціальності. Юристи, фінансисти, бухгалтери, філологи, соціологи, політологи, культурологи вносять свій вклад у підвищення національної конкурентоспроможності опосередковано. Саме тому при порівняльній оцінці різних країн їх інноваційного потенціалу і розрахунку індексу конкурентоспроможності у якості основного потенціалу використовують такий показник, як кількість студентів та аспірантів інженерних та природничо-наукових спеціальностей на 1000 жителів.

Відповідно співвідношення гуманітарної і технічної підготовки в університетах – 70% і 30%, у той час як у країнах, що розвиваються, пропорція зворотна – 70% «технарів» і 30% «гуманитаріїв». Навіть экс-президент Б. Обама запустив цілий ряд програм інженерно-технічного і математичного профілю освіти, які включають серйозні фінансові інструменти (податкові скидки, гранти тощо). Згідно з його словами, це необхідно для того, щоб США повернути лідируючі позиції у світі як високотехнологічної та інноваційної нації.

Постільки стара модель (парадигма) освіти втрачає своє значення, нами була поставлена мета – показати зміну цінностей та установок при переході до інноваційного суспільства, на яке впливає глобалізація, яка культивує нові точки відрахунку, підходи та цінності. Саме економіка інновацій може стати локомотивом технологічних і соціальних перетворень і основою побудови конкурентоспроможного суспільства. Суть економіки інновацій в тому, що вона вимагає формування нової інноваційної освіти, яка базується на використанні інтелектуального ресурсу, який є надзвичайно ефективним і потребує регенерації знань. Ми акцентуємо увагу на тому, що інноваційному розвитку потрібна інноваційна освіта, яка б сприяла упровадженню інновацій (дифузії інновацій) та появі відповідних агентів змін. Дифузія – це процес, під час якого інновація з плином часу через певні канали поширюється серед членів освітянської (соціальної) системи.

Освіта у будь-якому суспільстві часів глобалізації представляє собою інноваційний ресурс, слугує розвитку інноваційного підприємництва, розвитку ІТ-освіти, які направлені на перетворення освіти в інтелектуальний (інноваційний) ресурс. Серйозної уваги заслуговують головні проблеми

інноваційної освіти – чому і як навчати, який зміст, форми і методи слід розвивати, упроваджуючи інноваційну освіту. Вирішення конкретних задач інноваційного розвитку дозволяє приблизити науку до реальних проблем соціально-економічного розвитку.

Що стосується чисто освітянських проблем, то слід використовувати таку форму і взаємозв'язку науки, освіти і виробництва, як кейс-освіта. Однією з пріоритетних залишається комерціалізація науки. Проектування суспільства, що базується на знаннях, включає в себе розвиток науки як соціального інституту, головне призначення якого – виробництво наукових знань, а також підготовка висококваліфікованих спеціалістів. Головна задача розвитку науки за часів глобалізації – це реалізація концепції інноваційної освіти, яка б стала конкурентоспроможною і вийшла на міжнародний рівень. Специфіка застосування інструментів інноваційної освіти – у симбіозі сучасної науки, освіти і бізнесу та формуванні концепції практико-орієнтованої освіти.

Висновки до п'ятого розділу

Глобалізаційні процеси у світі призвели до виникнення нового соціально-інформаційного (віртуально-комунікаційного, соціокультурного, інформаційно-комунікаційного, освітньо-інформаційного) середовища, яке вимагає формування людини нового типу, якій характерні відповідні риси: здатність до адаптації, інновації, мобільності, креативності, самоосвіти, самомотивації, самодисципліни, самоконтролю, конкурентоспроможності, творчого мислення, де бажання постійно підвищувати рівень освіти, і не тільки професійної, а й освітньої культури повинно посідати провідне місце. Аксиологічний компонент освітньої культури, в свою чергу, включає позицію особистості, щодо її ставлення до об'єктів і явищ культурної традиції та інновації в контексті швидкоплинної варіативності інформаційного суспільства, поглядів на глобалізаційні процеси в світі, можливості та проблеми його пізнання і перетворення.

РОЗДІЛ 6

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ФАКТОРА ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Ажажа М.А.)

6.1 В.Вернадський про концепцію ноосферного розвитку сучасного соціуму

6.2 Розвиток концепції когнітивного управління в інформаційному суспільстві як основи конкурентоспроможності, стабільності та досягнення стратегічних інтересів держави

6.3 Розвиток концепції гуманістичного менеджменту як запит на пошуки нових смислів і значень у сучасному менеджменті в умовах інформаційного суспільства

6.4 Розвиток концепції механізмів оптимізації інформаційного суспільства в Україні в контексті ноосферного розвитку

6.5 Розвиток концепції ноосферного мислення як основи інформаційної культури особистості та її адаптації до життя в інформаційному суспільстві

6.6 Формування концепції гуманітарного розвитку сучасної України в умовах глобалізації

Висновки до шостого розділу

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму була розвинена В.І.Вернадським, який висунув поняття «стійкого соціального стану суспільства на основі ноосфери» (терміна, вперше вживаного Т. де Шарденом та Е.Ле-Руа). У ноосфері (чи сфері розуму), як і в звичайній біосфері, відбувається замкнений кругообіг речовин, які повинні утилізуватися і знову переходити у свій корисний продукт. Людина при цьому не повинна жити за рахунок біосфери, її пригнічення і подавлення, а людина та її продуктивні сили повинні стати частиною ноосфери, як безперервно буде обмінюватися речовиною з біосферою.

Виникає напрямок і узгоджений розвиток людини і оточуючого середовища, що називається коеволюція, яка визначається можливостями людського інтелекту, який повинен взяти на себе відповідальність за долю планети. У зверхкладних системах принципово неможливо регламентувати всі елементи процесів, тому система управління не є зверхцентралізованою, а повинна спиратися на принципи, реалізовані у біологічних системах, впливаючи на стратегію розвитку і певні інтегральні характеристики.

Ноосферний шлях розвитку уявляється природним на фоні стрімкого зростання ролі науки (чи колективного розуму) у всіх сферах людської діяльності. Так, у економіці набувають вирішального значення темпи

упровадження нових наукових досягнень та створення нових технологій. Тому необхідне поглиблене пізнання біосферних явищ та закономірностей людського суспільства.

Сьогодні перед людством сформувалися два шляхи розвитку, які ведуть:

- 1) до ноосфери, тобто збільшення зкорельованості процесів у природі і суспільстві;
- 2) до самознищення цивілізації і планети в цілому.

6.1 В.Вернадський про концепцію ноосферного розвитку сучасного соціуму

В. І. Вернадський (1863 - 1945) розвинув сучасне вчення про біосферу і ноосферу. Науку глибокими ідеями, що лягли в основу нових провідних напрямків сучасної мінералогії, геології, гідрогеології, визначив роль організмів у геохімічних процесах. Цінність учення В. І. Вернадського про ноосферу саме в тому, що він виявив геологічну роль життя, живої речовини в планетарних процесах, в створенні і розвитку біосфери і всієї різноманітності живих істот в ній. Серед цих істот він виділив людину як могутню геологічну силу. Сам термін "ноосфера", як і термін "біосфера", не належить В.І. Вернадському, який впродовж всієї своєї невтомній могутній діяльності остерігався засмічувати наукову літературу зайвими словами. Цей термін вперше був використаний в 1926-1927 рр. в статтях П. Тейяра де Шардена і Е. Леруа, написаних після того, як вони прослуховували в Сорбонне в 1922-1923 рр. курс лекцій В. І. Вернадського з проблем геохімії і біогеохімії. В ученні П. Тейяра де Шардена термін "ноосфера" мав сенс містичний. Він вживав його як синонім "царства людського розуму", пройнятого єдиним релігійним світоглядом. В. Вернадський почав застосовувати термін "ноосфера" лише з початку 30-х років, причому в істотно іншому, чим його автори, строго матеріалістичному сенсі. У В. І. Вернадського ноосфера - це не відвернуте царство розуму, а історично неминуха стадія розвитку біосфери. Ноосфера - це нова геологічна оболонка Землі, що створюється на наукових підставах. У 1926 р. в статті "Думки про сучасне значення історії знань" він писав, що створена протягом всього геологічного часу, стала в своїй рівновазі біосфера починає все сильніше і глибше мінятися під впливом наукової думки людства. Ноосфера — ця єдина організована ціла сфера, всі частини якої на самих різних рівнях гармонійно зв'язані і діють погоджено один з одним. Ноосфера — це новий стан деякої глобальної суперсистеми як сукупності трьох могутніх підсистем: "людина", "виробництво" і "природа", як трьох взаємозв'язаних елементів при активній ролі підсистеми людина.

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму є новою галуззю

філософського знання, яка сприяє підвищенню ефективності розвитку сучасного соціуму в усіх його сферах, детермінується визначальною роллю управління у житті суспільства і окремого індивіда в контексті нових викликів глобалізації. Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму, будучи синтезом науки і мистецтва, знання і досвіду, філософії та етики представляє собою широке дослідницьке поле для вивчення сучасного соціуму, розуміння його природи у різних ситуаціях, постільки управління пронизує всю систему взаємовідносин у суспільстві. Специфікою філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму є його міждисциплінарний характер, наявність сучасних теоретичних концепцій з орієнтацією на вирішення гуманістичних задач соціуму. Філософія ноосферного управління занурюється в культуру, яка визначає розвиток самоуправлінських начал, аналізується у форматі аксіологічних, гносеологічних і методологічних принципів, що переломлюються через гуманістичні та аксіологічні чинники розвитку сучасного соціуму. Філософія ноосферного управління - особливий тип свідомої діяльності людини, вища форма управлінської діяльності, в центрі якої людина, як говорив В.Вернадський. В основі філософії ноосферного управління – суб'єкт-суб'єктне управління, пов'язане з формуванням суб'єкт-орієнтованого світу, детермінованого засадами гуманістичного менеджменту.

6.2 Розвиток концепції когнітивного управління в інформаційному суспільстві як основи конкурентоспроможності, стабільності та досягнення стратегічних інтересів держави

В контексті філософії ноосферного розвитку сучасного соціуму виділяється поняття «когнітивне управління», що використовується для посилення зворотних зв'язків суб'єкт-суб'єктного управління, постільки необхідно постійно відслідковувати, як проектні зміни впливають на підвищення ефективності всього сучасного соціуму. Управління у цьому процесі розуміється як інформаційний вплив, в контексті якого інформація несе в собі не тільки готове рішення, а як таке, що детермінується всією внутрішньою структурою того виду діяльності, який виконує функцію управління. У професійній практиці управлінців розробляється достатньо велика кількість технологій технологічного рівня, але вони, не маючи під собою будь-яких категоріальних засад, дають лише мозаїчну картину і знаходяться на рівні дослідницьких технологій та індуктивних знань. Слід виділити деякі групи технологій когнітивного управління: 1) рефлексивне управління, що включає рекламу, брендінг і формування культурних зразків переважно через візуальне сприйняття; 2) управління знанням, що об'єднує нові типи знань (тести, бази даних) і традиційні знання (факти, методики,

моделі, проблеми, задачі); 3) управління через спільноти (партії, суспільні організації, молодіжні рухи, Інтернет-спільноти); 4) інфраструктурне управління, яке включає різні соціальні структури освіти, фізичної культури, мистецтва, форм дозвілля, корпорації, мережі; 5) нормативне управління, у тому числі законодавство, релігійні і моральні приписи, стандарти освіти, бізнесу, організаційні схеми і стратегії.

В основі філософії ноосферного розвитку сучасного соціуму – якісні гуманістичні характеристики управлінського процесу, перехід на вищий щабель, що демонструє загально-цивілізаційний рівень, виражає універсальні зв'язки і явища, що демонструють якісний розвиток сучасного соціуму в усіх сферах життєдіяльності – економічній, політичній, соціальній, духовній. Тому вчені дотримуються того, що філософія ноосферного управління повинна базуватися на якості прийняття управлінських рішень, досягненні поставлених цілей («дерево цілей»). Філософія ноосферного управління розвивається у темпоральному вимірі, що враховує простір і час, детермінованих ментальністю, в основі якого «життєвий світ» народу, суспільства, нації, держави, людини. Як засвідчує аналіз, в умовах глобальної трансформації людства змінюються мотиви поведінки, ціннісні орієнтації, соціально-психологічні властивості людини та її відношення до людини, соціуму, природи, самого себе. Глобалізація впливає на розпад стійких соціальних зв'язків, в результаті чого посилюються імміграційні тенденції, неадаптованість сучасної людини до викликів сучасності, що приводить до зростаючої дестабілізації сучасного соціуму, падіння життєвих стандартів, соціально-психологічної дезадаптації сучасної людини, тому ноосферне управління направлене на подолання деструктивних явищ і процесів.

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму базується на науковому менеджменті і когнітивному управлінні, постільки кожного разу слід відслідковувати, як впливає ноосфера на природні та господарські процеси управлінські парадигми. Вчені розробили соціальні технології когнітивного управління, що знаходиться в основі філософії управління і включає: 1) рефлексивне управління; 2) управління знаннями; 3) управління через спільноти (мережеві товариства, Інтернет-спільноти); 4) управління через громадянське суспільство (партії і суспільні рухи); 5) інфраструктурне управління (соціальні структури освіти, науки, молоді і спорту); 6) нормативне управління (через законодавство); 7) управління змінами; 8) управління організаційним розвитком; управління інформаційними системами. Використання неадекватної інформації (теорії) приводить до неадекватної практики управління і неадекватного прийняття управлінських рішень в умовах інформаційного суспільства і глобалізації. Філософія ноосферного публічного адміністрування означає сукупність таких процесів, у яких поєднуються три види еволюції – природна, соціальна і діяльнісна, у центрі якої людина як «міра всіх речей» (Протагор).

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму виходить з синергетичного і нелінійного бачення шляхів подолання загальноцивілізаційних проблем, у контексті яких можливий альтернативний перехід від техногенної моделі розвитку, у якій людина протиставляється природі - до коеволюційної моделі існування соціуму, яка акцентує увагу на формуванні ноосоціогенезу. Філософія ноосферної концепції управління означає, що політика, влада і управління визначаються сферою розуму (ноосферою), моралі і справедливості, базуються на науково-раціональній і морально-справедливій основі, ноосферних підходах до розвитку суспільства. В ноосферному управлінському організмі соціуму повинна сформуватися здоровою кожна клітинка організму, щоб бути стійкою до динаміки космічного життя, ментальних вихрів, силового впливу зі сторони інших цивілізацій. Ноосферний погляд вселяє віру в те, що на вершині розвитку людина у змозі творити світ паралельно з природою, не руйнуючи світу, створеного ним, а сприяючи гармонійній взаємодії всіх життєвих факторів.

6.3 Розвиток концепції гуманістичного менеджменту як запит на пошуки нових смислів і значень у сучасному менеджменті в умовах інформаційного суспільства

Управлінська концепція гуманістичного менеджменту формується на основі вітчизняного й зарубіжного досвіду теорії і практики, науки, культури, освіти, включає принципи гуманізму і людиноцентризму, доведених теорією та перевірені практикою у провідних країнах, що мають відповідати високим ефективним стандартам високорозвинутих суспільств. Постіндустріальна епоха як соціокультурний контекст сучасної діяльній парадигми породжує нові соціокультурні тенденції, пов'язані зі становленням нової парадигми гуманітарності, діяльності і професіоналізації.

Необхідність позиціонування гуманістичного менеджменту в контексті сучасності пов'язана з вивченням теоретичних основ постіндустріалізму і постмодернізму. Сучасні концепції постіндустріального, інформаційного, когнітивного суспільства потребують культурологічного обґрунтування становлення і розвитку гуманітарно-орієнтованих інноваційних діяльній феноменів.

Засади гуманістичного менеджменту: людські відносини, людські ресурси, біхевіоризм (бехевіоралізм). В основі гуманістичного менеджменту принцип антропологічної редукції як пояснення об'єктивних утворень політики, влади, культури через віднесеність їх до людини; принцип органону як цілісне сприйняття сутності людини, виходячи зі створених нею об'єктивних форм культури; принцип антропологічної інтерпретації окремих явищ людського

буття; антропологічні принципи антропологічної школи.

Саме постіндустріальна епоха взаємозумовлює еволюцію гуманітарних соціокультурних процесів і розвиток менеджерального професіоналізму, що дозволяє зафіксувати істотний для нового типу діяльності зміну парадигми - соціокультурного розвитку, зокрема, формування «символічної людини», породженої інформаційною епохою Кастельса; формування постіндустріального гуманітарного ринку; запит на пошуки нових смислів і значень у сучасному менеджменті; формування нових типів діяльності і систем професіоналізації, орієнтованих на гуманітарне виробництво (виробництво людини); формування децентралізованих інноваційних професійних ідентичностей.

Гуманістичний менеджмент - це новий тип управлінської діяльності, направлений на досягнення позитивних якісних змін в контексті всіх сфер життєдіяльності суспільства засобами гуманізму, людиноцентризму, антропоцентризму, з використанням гуманітарних ресурсів і технологій.

Гуманістичний (гуманітарний) менеджмент базується на концептах гуманітарності, ідентичності, компетенції, комунікації, професійного самовизначення, культурно-символічного капіталу, культурної політики.

Гуманістичний (гуманітарний) менеджмент концептуалізований як інноваційний тип діяльності в її інноваційній інтерпретації як соціокультурний і антропологічний феномен, введений у контекст постіндустріальної шкали цінностей, що базується на теоріях діяльності.

Гуманістичний менеджмент як тип діяльності описаний на основі системної моделі, що включає оціночний, дескриптивний та інструментальний кластери:

1) до оціночного кластеру відносяться цінності стратегічного мислення і спів-діяльності, ефективною комунікації і продуктивної рефлексії, відповідальності і розвитку, підвищення якості життя;

2) дескриптивний кластер окреслений такими об'єктами гуманістичного менеджменту як символи, інституції, спільноти, території, простори, соціокультурні процеси, а також включає професійні спільноти гуманітарних менеджерів як значущий суб'єкт соціокультурного поля;

3) інструментальний кластер формує такі типи ресурсів, як символічні (простір комунікації і мова професії), компетентнісні (комунікативність, рефлексивність, креативність і проектність).

В контексті аналізу парадигми гуманістичного менеджменту слід також окреслити науковий інструментарій, який найчастіше застосовується для аналізу проблем гуманістичного менеджменту, зокрема,:

- системний метод - передбачає систематизацію сукупності взаємодіючих об'єктів, виявлення їх зв'язків і взаємодії, в сонові якого принцип упорядкування і систематизації;

- структурно-функціональний аналіз – виявляє зв'язки і взаємодію груп

об'єктів системи гуманістичного менеджменту, включаючи зворотні зв'язки між владою і суспільством, управлінням і суб'єктами господарювання, владою і громадянським суспільством;

- порівняльний метод (порівняльно-історичний, порівняльно-правовий) дозволяє знайти аналоги й детермінанти гуманістичного менеджменту, спостерігати в динаміці розвиток ситуацій;

- SWOT-аналіз, що є методикою поєднання порівняння факторів (загроз і можливостей), які негативно/позитивно впливають на діяльність суб'єкта та об'єктивно існують як усередині суб'єкта так і аналізі об'єкта

- антропологічний підхід, в основі якого «людина як міра всіх речей».

В основі формування нової концепції гуманістичного менеджменту в Україні закладена можливість формування планетарної свідомості і елементів загальнолюдської культури, які детермінуються:

- потребами соціальної практики, які диктують необхідність рефлексії феномена гуманістичного менеджменту в умовах глобальної трансформації;

- необхідністю комплексного осмислення сутності, змісту, функцій, напрямків розвитку гуманістичного менеджменту в умовах соціалізації економіки;

- особливостями гуманістичного менеджменту як цілісної соціальної системи, визначення місця й ролі основних субструктур гуманістичного менеджменту,

- важливістю ефективного управління економічними й соціальними системами в умовах суспільств транзитивного типу, утримання стану політичної, соціальної, економічної та культурної стабільності, пов'язаної з ефективними механізмами забезпечення гуманістичного менеджменту;

- необхідністю забезпечення всіх рівнів управлінського механізму гуманістичними науковими знаннями про сутність і характер взаємозв'язку об'єктивних умов реалізації забезпечення гуманістичного менеджменту в організаціях, особливостями його функціонування в умовах трансформаційних процесів (транзитивних, перехідних, модернізаційних).

У сучасних умовах розбудови держави для розробки і упровадження парадигми гуманістичного менеджменту необхідно:

- аналіз об'єктивної потреби у розвитку гуманістичного менеджменту як єдиної соціальної і економічної соціальної системи в контексті якої злагоджено працюють зворотні зв'язки;

- виявлення „фундаментальних економічних та управлінських констант”, які складають стійку основу функціонування управлінської системи в умовах ринку;

- вироблення напрямків оптимізації механізму ефективного забезпечення гуманістичного менеджменту для підготовки якісно нової управлінської еліти XXI століття;

- розробка і упровадження соціоантропологічної парадигми

гуманістичного менеджменту, в основі якої самоорганізаційні та системні процеси.

Гуманістичний менеджмент як управлінська концепція XXI століття є мультипарадигмальною сферою знання, в основі якої декілька самостійних парадигм, які детермінуються наступними факторами:

1) практичними: гуманістичний менеджмент є практичною сферою діяльності, яка пов'язана з вирішенням практичних задач, які виникають у різних сферах життєдіяльності суспільства;

2) інституційними: гуманістичний менеджмент представляє собою сукупність інститутів, які здійснюють гуманістичну управлінську діяльність;

3) діяльними: гуманістичний менеджмент представляє собою діяльність по управлінню державою;

4) нормативно-правовими: гуманістичний менеджмент виступає як нормативно-правовою системою, яка регулює управління державою;

5) сциєнтистськими: гуманістичний менеджмент представляє собою сферу наукового знання, яка реалізується у діяльності держави;

6) системними: гуманістичний менеджмент повинен формуватися у вигляді системи, яка потребує системної регуляції і саморегуляції;

7) інструментальними: гуманістичний менеджмент представляє собою сукупність інструментів управління державою і впливу держави на суспільство;

8) інноваційними: гуманістичний менеджмент виступає як важливий механізм реалізації інновацій і оновлення усіх сфер суспільства;

9) патерналістськими: гуманістичний менеджмент являється сферою централізованого розподілу ресурсів;

10) ліберальними: гуманістичний менеджмент являється способом регулювання відносин між суб'єктами політики, влади, управління/

Як засвідчує аналіз, у сучасних умовах зміщується перехід від однієї парадигми управління до іншої:

1) від патерналістської до ліберальної, у контексті якої зміщуються акценти соціального захисту кожного громадянина на створення умов для соціально-економічної незалежності індивіда від держави, перетворення індивіда на партнера держави;

2) відбувається активізація інструментально-прагматичного парадигмального комплексу, зумовленого зміною акцентів державного управління на соціально-орієнтоване державне управління, що здійснюється на антропологічних засадах;

3) загальне домінування системної та синергетичної парадигми, які мають сукупність транскрипцій, так як загострюється потреба в інноваційній, практичній та інституціональній парадигмах, які означають розуміння реформ як реальних інноваційних процесів інституційного характеру.

Аналіз парадигми гуманістичного менеджменту свідчить, що методи гуманістичного менеджменту включають як методи пізнавальної діяльності, так

і методи практичної діяльності, які виступають образами владного впливу на процеси соціального розвитку держави. Саме системна методологія гуманістичного менеджменту стає загальною методологічною основою для адекватного вирішення проблем кризового соціуму з метою переведення соціальної системи у якісно новий соціальний стан.

Як свідчить аналіз, сучасному українському суспільству властиві багатокультурність, неоднорідність, тенденції до глобалізації, плюралістичність, демократизація, що виступають визначальним полем реалізації концепцій гуманістичного менеджменту. В останні роки багато видатних учених вважає, що суттєво новою парадигмою діяльності людства, вибору наших оптимальних рішень має стати система принципів синергетики – теорії самоорганізації складних і відкритих систем. Один із засновників цієї теорії, лауреат Нобелівської премії І. Пригожин, говорячи про необхідність перегляду понятійного апарату науки в цій теорії, відмічав, що його кінцевою метою має стати глибше проникнення у складні механізми рішень, які характеризують виживання суспільства.

Застосування гуманістичної системи принципів синергетичної парадигми може відіграти визначальну методологічну роль у прискоренні темпів «руху на випередження» у розвитку соціальної сутності держави і особливо ліквідації недоліків сучасного управлінського стану.

Україна повинна не механістично запозичувати чужі моделі розвитку гуманістичного менеджменту, які лежать в основі соціально-орієнтованого державного управління багатьох провідних країн світу, а розробляти свої специфічні моделі, детерміновані національним менталітетом. Синергетична модель гуманістичного менеджменту дає нам надію на „виживання суспільства”, розроблення своєї унікальної концепції входження України в лоно цивілізованих країн, сприяння руху «на випередження». Завдяки утвердженню ефективної парадигми гуманістичного менеджменту в усіх галузях суспільно-економічного життя, утвердження загальнолюдських пріоритетів Україна має зайняти гідне місце у світі, а українське суспільство рухатиметься цивілізованим шляхом до суспільства сталого людського розвитку.

Системність методології гуманістичного менеджменту зумовлена тим, що в її основу покладені принципи порядку, упорядкування і системності. Великого методологічного значення набуває ідея багатоваріантності розвитку, в основі якого переоцінка ролі об'єкта і суб'єкта у сторону розвитку суб'єкт-суб'єктного управління, в результаті чого гуманістичний менеджмент повинен сьогодні перетворитися на соціально-орієнтований державний менеджмент, прийнятий за парадигму сталого розвитку сучасного українського суспільства.

Формуючи парадигму гуманістичного менеджменту ХХІ століття, більшість громадян нашої країни чекають реальних суспільних змін і конструктивних дій від демократично обраної влади. Саме тому повернення довіри до влади, консолідація суспільства та послідовне здійснення актуальних

реформ, відповідає прагненню громадян України незалежно від їх регіональних ідентичностей, послідовного впровадження гуманістичних принципів у наше життя.

Перспектива українського суспільства безпосередньо залежить від того, як швидко буде усвідомлена необхідність ефективного політичного керівництва і компетентного соціально-орієнтованого державного управління, щоб просуватися Україні шляхом демократичних реформ, правової держави і вільної економіки. Існуюча в Україні соціальна система, яка є основою гуманістичного менеджменту, не відповідає потребам населення, яке опинилося за межею бідності.

Формування гуманістичного менеджменту не спрямовано на реалізацію його головного призначення – створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту прав, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних послуг сталого розвитку.

Перед владою постали виклики, які потребують ефективного та швидкого реагування:

1) економічна неспроможність переважної більшості територіальних громад здійснювати делеговані їм повноваження і бути відповідальними перед своїм населенням;

2) недостатність ресурсів у бюджетах розвитку для інвестицій в інфраструктуру міста, села, області, регіону.

Державі належить провідна роль у розвитку гуманістичного менеджменту в Україні, тому державна гуманітарна компонента гуманістичного менеджменту потребує оздоровлення, модернізації і систематизації, що передбачає вирішення ряду проблем, які є наслідком довготривалих суперечливих соціокультурних процесів. Реалізація цих пріоритетів неможлива поза контекстом розвинутого громадянського суспільства, формування «суспільства знань», культурної і політичної консолідації нації.

Національні пріоритети гуманістичного менеджменту мають бути зорієнтовані на формування сучасної конкурентоспроможної нації, позбавленої замкнутості і консерватизму, готової до осмисленого і критичного освоєння всього нового, відкритої до діалогу і співробітництва зі світом.

Практичні рекомендації:

- формувати спеціальність – гуманітарних менеджерів, необхідних для роботи у державному і муніципальному управлінні, здійсненні ними соціальної і культурної політики, означивши ключові контексти діяльності гуманітарного менеджменту у культурній політиці: а) смисловій (семіотичній); б) особистісного зростання і діяльнісного самовизначення (антропологічний); в) територіально-просторовий; г) стратегічного мислення і політичної дії.

- сприяти розвитку гуманітарного світогляду, в основі якого розвиток особистих здібностей, вміння давати різносторонню оцінку явищам людського

життя, практичних умінь у прийнятті рішень, формувати гуманне відношення до світу.

- сприяти розвитку гуманітарних технологій, що являють собою сукупність науково обґрунтованих прийомів і спеціальних технік непрямого впливу на суспільство через управління соціальною поведінкою людини.

- сприяти розвитку трьохвимірної методології соціального пізнання, що включає природноісторичний, чи об'єктивний підхід, діяльнісний і особистісний, або гуманістичний: якщо методологія – це світобачення, тобто бачення реальності та її фрагментів у якості предмета чи об'єкта дослідження, то метод є засіб чи сукупність засобів дослідження, що визначають конкретний шлях пізнавальної діяльності.

- сприяти модернізації соціогуманітарного простору України, для чого необхідно:

Філософія гуманістичного менеджменту в умовах інформаційного суспільства представляє собою таку гуманістичну сферу, в якій управління реалізується морально-справедливим розумом і глобальним інтегральним інтелектом. Критерієм рівня розвитку і якості життя людини є гуманістичні цінності і знання людини, яка живе в гармонії з оточуючою природою і природним середовищем.

В контексті ноосферних функцій управління соціумом виділяються:

1) екологічні особливості, потенціал території населення, оцінку стану соціоприродних ресурсів країни в біосфері Землі (еко-);

2) екологічні обмеження (норми) у способах взаємодії з природою – екологічність території земельного, водного, лісного, містобудівного господарства (техно-);

3) врахування критеріїв безпеки території в оцінці стану середовища життя населення (паспорт території) і функцій інститутів суспільства, що регулюють взаємодію з природою (-поліс);

4) етико-моральне і справедливе управління.

Філософія управління як нова парадигма управління розвитком сучасного соціуму включає модель стратегії розвитку України, що формується на основі розвитку інноваційної моделі, безпосередньо пов'язаної з формуванням суспільства знань.

Теперішнє наростання негативних наслідків в економіці, гострота соціальних конфліктів і політичних реакцій у суспільстві є наслідком системних вад державного управління, штучного балансу структури державної влади в Україні та порушення основних конституційних прав і свобод людини, нехтування інституційними чинниками суспільного розвитку. Зазначені суперечності зумовили високий рівень соціальної напруженості в суспільстві та сформувавши критичний запит на трансформацію країни. Саме неможливість реалізувати його через наявні інструменти громадянського суспільства призвели до втрати соціальної легітимності соціальних інститутів влади.

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму ставить своєю метою реалізувати ідею В.Вернадського про розвиток гармонійних відносин в онто-соціо-природних процесах людської життєдіяльності на основі знання, релігії і філософії.

Ноосферна концепція осмислює уявлення про особливу роль людини у Всесвіті як єдиного носія розуму і направлена на формування діалогу (полілогу) між людьми різних культурних традицій, національностей, релігійних конфесій, поколінь і гендерних відмінностей. У соціальному організмі регіону як світі-онтосі-континуумі повинна сформуватися здоровою кожна клітинка організму, яка повинна бути стійкою до динаміки космічного життя, ментальних вихрів, силового впливу зі сторони інших цивілізацій.

Ноосферний погляд уселяє віру в те, що «на вершині свого розвитку людина буде у змозі творити світ паралельно з природою, не руйнуючи світ, створеного ним». Ноосферу слід визначити як сферу розуму, яка сприяє гармонічній взаємодії всіх життєвих факторів, що забезпечують необмежений за часом розвиток Людства з його абсолютними функціями – пізнанням Всесвіту, продукуванням життя і розвитком життєоблаштування у сфері ноосфери, що розвивається (Суббето А.І. «Маніфест ноосферного соціалізму»).

Ноосферна економіка регіону повинна бути планово-ринковою, інтелектуальною, наукоємною, освітоємною, квалітативною економікою, що формує світ-соціум-екологію з точки зору соціальної чи гуманітарної політики, у центрі якої людина як творець всього сущого. Економіка, з поступовим переходом до прибутку, як провідного функціонала ринку і управління, до функціоналу якості життя на планових началах управління розвитком.

Прогрес ноосферної якості життя як провідний показник ноосферо-економічного прогресу допомагає окремому індивідууму результативно вирішувати проблеми, здійснювати раціональний вибір, генерувати інноваційні матриці культури. Ноосферу як глобальну оптимізовану соціально-економічну систему слід уявити як комплекс чотирьох взаємопов'язаних підсистем: 1) природної (вода, повітря, клімат, флора, фауна); 2) економічної (населення, промисловість, сільське господарство, транспорт); 3) соціокультурної (наука, мистецтво, охорона здоров'я, освіта, релігія); 4) етносоціальної (побут, традиції, звичаї, мова).

6.4 Розвиток концепції механізмів оптимізації інформаційного суспільства в Україні в контексті ноосферного розвитку

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму – це безперервно розширяюча у просторі і часі сфера розуму і духу, сфера, на якій базується життєдіяльність сучасної цивілізації, ядром якої слугує історична біосфера

Землі. Необмежена у часі життєдіяльність Земної цивілізації досягається гармонійною взаємодією людства і біосфери, регламентованим індексом стійкості розвитку (менше одиниці), і гармонійним розвитком всередині самого суспільства, що визначається індексом соціально-економічної дисгармонії (менше 10-15). Ноосферна економіка регіону як «економіка суспільного інтелекту» є освітня економіка, у якій освіта виступає «базисом базису» матеріального і духовного відтворення якості людини, якості освітніх послуг у суспільстві, якості суспільного інтелекту. Ноосферна економіка регіону – це економіка, яка спирається на ноосферо-технологічний базис, який залучає суб'єкта до соціокультурних феноменів даного соціуму. Ноосферна економіка як економічна і соціально-філософська наука включає у свої закони соціально-економічного розвитку окремих регіонів, з врахуванням дії закону енергетичної вартості, специфічних умов взаємодії господарсько-природно-ноосферної системи з регіональними особливостями виявлення гомеостатичних механізмів Біосфери і Планети Земля. Ноосферна економіка є економіко-господарська основа соціоприродної еволюції на основі суспільного інтелекту і освітянського суспільства» [2, 584с.].

Ноосфера розвитку сучасного соціуму як відкрита система, виявляючи свої іманентні сили розвитку, сприяє відтворенню своїх складових компонентів суспільного організму, сприяє формуванню загальнолюдської парадигми культури і цінностей. Розвиток чи еволюція відкритих систем (у тому числі складноорганізованих систем, як людська свідомість чи суспільство в цілому), відбувається за загальними для всього Космосу об'єктивним законам. Знаючи космічні закони, що регулюють світ, можна пройти через кризи з найменшими втратами до розвитку суспільного цілого. Такими законами розвитку відкритих систем являються закони самоорганізації і вільної волі у точці біфуркації при режимах із загостренням. Розвиток ноосферної економіки буде сприяти коеволюції (тобто узгодженої еволюції), яка означає, що гармонічно організоване суспільство виникає тоді, коли стратегія розвитку Природи і стратегія розвитку людства не суперечать один одному, а співпадають. Коеволюція – це співрозвиток взаємодіючих елементів однієї системи, яка розвивається і зберігає свою цілісність. Найбільш перспективними є типи спів розвитку, які передбачають зближення двох взаємопов'язаних еволюціонуючих систем, але не рух до одного загального образу (конвергенція). Останнє означає взаємну адаптацію, тобто коли зміни, що відбулися в одній з систем, ініціюють такі зміни в іншій системі, які, як мінімум, не приводять до небажаних чи тим більше неочікуваних наслідків. При аналогічних взаємодіях обов'язковою є деяка відносна симетрія, що означає рівнозначність коеволюціонуючих систем, що передбачає у кожній з них наявність набору потенційно можливих змін. Коеволюція сприяє збереженню різноманітності у системі, елементи якої коеволюціонують, що визначає безумовну коеволюцію системи перед конфліктним розвитком. Згідно з В.І.Вернадським, наша планета і Космос

уявляються як єдина система, у якій життя як жива речовина зв'язує у єдине ціле процеси, що протікають на землі, з процесами космічного походження. Сучасні досягнення науки вже сьогодні дозволяють зробити кроки у формуванні принципу єдності енергоінформаційної взаємодії природи і суспільства і на цій основі створити ряд нормативних і законодавчих актів, які можуть стати визначальним вектором космічного мислення і світогляду, які будуть сприяти розвитку цивілізації XXI століття.

6.5 Розвиток концепції ноосферного мислення як основи інформаційної культури особистості та її адаптації до життя в інформаційному суспільстві

Вже сьогодні активно розвивається ноосферне мислення, що представляє собою ключовий вузол ноосферогенезу, всієї концепції ноосфери. Ноосферогенез переживає самий складний етап, на якому відбувається вибір основного напрямку розвитку. У межах біосфери відбувається боротьба самих різноманітних стратегій, одна з яких являє собою формування ноосферної оболонки, квазірівновагомий подальший розвиток людства. Проте цій стратегії протистоять інші, у тому числі і руйнівні, в результаті чого ноосфера може і не відбутися, тому так важливим є формування ноосферного мислення і світогляду. У ноосферному мисленні слід виділити декілька основних напрямків: планетарне мислення, формування нообіогеоценозів, усвідомлення ноосферогенезу в цілому. Людина не може поки що охопити своєю свідомістю всі аспекти ноосфери: її багатовимірність, складне ієрархічне облаштування і саморозвиток. Першою фундаментальною задачею у процесу становлення ноосфери являється формування планетарного мислення.

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму як найбільш широкий синтез економічного і гуманітарного знання, покликана розкривати принципи і закони ноосферного господарювання у регіоні, діючого у просторі гомеостатичних механізмів біосфери і планети земля. Ноосферна економіка структурує конструкти духовної економіки, у якій економічна поведінка «економічної людини» повинна включати примат духовних потреб над матеріальними потребами. На те, що господарство являє собою явище духовного життя, звертав увагу С. Булгаков, і таким його робить саме свобода творчості. Ноосферно-духовна концепція регіону проголошує однією з головних цілей - формування мистецтва управління, що являє собою сукупність державних (публічних цілей), направлених на вироблення ефективних і якісних управлінських рішень. Головна функція ноосферного мислення – це забезпечення інтегральної цілісності, єдності, безпеки і добробуту своїх громадян, що забезпечується за рахунок вмілого керівництва та ефективного

управління. Так як регіону завжди доводиться долати дисипативні структури, повинен бути вироблений адаптаційний механізм самоорганізуючої системи за рахунок кооперативних зв'язків, організації простору для того, щоб не тільки виживати при різних ідеологічних впливах, але й протистояти руйнації усталеного

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму означає сукупність таких процесів, у яких поєднуються три види еволюції – природна, соціальна і власне діяльнісна, у центрі якої людина як міра всіх речей. Перш за все ноосферне мислення повинно бути сформовано на основі наукового менеджменту, виходити з синергетичного і нелінійного бачення шляхів подолання загально-цивілізаційних проблем, у контексті яких можливий альтернативний перехід від техногенної моделі розвитку, у якій людина протиставляється природі до коеволюційної моделі існування людства, модель якої акцентує увагу на формуванні ноосоціогенезу [4, 786с.].

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму означає, що політика визначається сферою розуму (ноосферою), моралі і справедливості, базується на науково-раціональній і морально-справедливій основі, на ноосферних підходах до розвитку суспільства. Ноосфера регіону представляє собою таку гуманістичну сферу управління, в якій управління реалізується морально-справедливим розумом і глобальним інтегральним інтелектом. Критерієм рівня розвитку і якості життя людини є гуманістичні цінності і знання людини, яка живе в гармонії з оточуючою природою і природним середовищем. В контексті вироблення ноосферних функцій управління регіоном слід враховувати: 1) екологічні особливості, потенціал території населення, оцінки стану соціоприродних ресурсів країни в біосфері Землі (еко-); 2) екологічні обмеження (норми) у способах взаємодії з природою – екологічність території земельного, водного, лісного, містобудівного господарства (техно-); 3) врахування критеріїв безпеки території в оцінці стану середовища життя населення (паспорт території) і функцій інститутів суспільства, що регулюють взаємодію з природою (-поліс).

Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму свідчить, що ноосферні функції органів влади як гаранта збереження оточуючого середовища, екологічної безпеки населення реалізуються в екотехнополісі територіальних поселень держави – інституційної моделі біосферо-сумісного ведення господарства у певних умовах планети. Світоглядно екотехнополіс населення – це ноосферна функція інститутів стійкого життєзабезпечення поколінь, безпечної життєдіяльності суспільства і стійкості господарства держави. Практично екотехнополіс – це ноосферна функція гармонізації взаємодії населення з середовищем життя у природокористуванні поколінь у регіоні біосфери Землі.

Вона охоплює весь комплекс знань про ноосферу, закони і тенденції її становлення і розвитку, включаючи учення про перехід цивілізації до «стійкого

суспільства» і «стійкої держави». Ноосферологія мислиться як та частина майбутнього, яка акцентує увагу на виживанні людства шляхом розвитку морального гуманізованого та екологізованого розуму, становлення ноосферного колективного інтелекту на основі засобів інформатики. Забезпечення безпеки є основою стійкого розвитку у ході становлення ноосфери, що здійснюється головним чином за допомогою раціональних заходів, найновіших інформаційно-інтелектуальних технологій. З однієї сторони, мова йде про використання природних механізмів (типу природної безпеки, біологічної стабілізації і регуляції оточуючого середовища), які необхідно включати у сферу взаємодії природи і суспільства. З іншої сторони, гармонізація цієї взаємодії повинна досягатися за допомогою раціонально-духовних механізмів, що оптимально організують соціальну діяльність і переводять її на інтенсивно-коєволюційний шлях розвитку, що у сукупності забезпечує всезагальну безпеку і стратегічну стабільність.

Саме у ноосфері досягається системно-синергетичний синтез всіх складових стійкого розвитку, причому не тільки у самому соціумі, який виступає як ноосферо-глобальне ціле, але і в його взаємовідносинах з природою, як земною, так і космічною. Причому у відношенні космосу також у перспективі повинна бути забезпечена безпека у результаті становлення космоноосфери, де глобальна безпека забезпечується у її зовнішньому, геокосмічному і власне космічному варіантах, про які мріяв К.Цюлоковський.

Україна як самостійна держава, маючи великий природний, економічний, культурний та інтелектуальний капітал, зацікавлена в удосконаленні європейської архітектури безпеки. В умовах глобалізації ми стикаємося з більш складними проблемами, які пов'язані з нестійкими рівновагомими станами у політиці, економіці і суспільстві. Хаос, порядок і самоорганізація, як у природі, так і у суспільстві, виникають у відповідності з законами складних динамічних систем. До яких висновків слід прийти у відношенні управління складними системами на підприємствах, у фірмах та адміністративних структурах? Слід враховувати в управлінні складними соціально-економічними системами, що потребують розвитку ноосферного мислення: перехід від лінійної до нелінійної динаміки; самоорганізацію і динаміку у природі і суспільстві; самоорганізацію і динаміку в економіці і суспільстві; самоорганізацію і динаміку в комп'ютерних, інформаційних і комунікативних системах; самоорганізацію і динаміку в управлінні підприємствами і адміністративними системами; самоорганізацію і динаміку у глобалізаційну епоху. Країни і нації також представляють собою складні соціально-економічні і соціально-культурні системи, розвиток яких підпорядковується законам нелінійної динаміки.

Нелінійна динаміка означає, що цими процесами у всіх деталях неможливо управляти централізовано. Тому необхідно своєчасно розпізнавати моменти нестійкості і можливі параметри порядку, які можуть домінувати у глобальних тенденціях розвитку. Вчені засвідчують, що в наших силах

впливати на нелінійну динаміку і нелінійні процеси. В умовах нелінійного динамічного розвитку вільних ринків організації і підприємства повинні перебудовуватися, а самоорганізація необхідна для того, щоб справитися із зростаючою складністю нелінійного розвитку.

6.6 Формування концепції гуманітарного розвитку сучасної України в умовах глобалізації

Актуальність формування концепції гуманітарного розвитку сучасної України зумовлена тим, що сучасна цивілізація перебуває на переломному етапі і потребує вироблення нової парадигми філософії гуманітарного розвитку. Людству загрожує загострення різноманітних глобальних криз, в суспільстві зростає напруга, в умовах глобальної трансформації виникає суспільство величезних ризиків. За цих обставин нагальною є вироблення якісно нової стратегії розвитку людської цивілізації у ситуації соціальних невизначеностей, яка спирається на парадигму «філософії глобалізації» та передбачає створення механізмів соціально-орієнтованого та антикризового управління, діяльність яких має бути спрямована на приборкання загрозливих процесів, мінімізації їх руйнівних наслідків, забезпечення стабільного розвитку сучасного соціуму. Такими механізмами є, насамперед, усталені соціальні інститути – економіка, політика, право, культура, управління, що сприяють інституціоналізації сучасного українського суспільства.

Актуальність дослідження формування концепції гуманітарного розвитку сучасної України зумовлена тим, що:

по-перше, недостатньою теоретичною розробленістю концепції гуманітарного розвитку сучасного українського суспільства в нових умовах глобалізації, так і осмислення комплексу кумулятивних змін, які набувають практично-світоглядного значення, що сприяють досягненню стабільного розвитку сучасного суспільства;

по-друге, на сьогоднішній день в Україні спостерігається певний дефіцит теоретико-методологічної рефлексії інструментів і технологій мінімізації ентропійних тенденцій у сучасному українському суспільстві, вирішенню яких може слугувати соціодіагностика антиентропійних процесів, котра може сприяти досягненню стабільності українського соціуму завдяки упровадженню соціально-орієнтованого державного управління;

по-третє, становлення і розвиток гуманітарної парадигми сучасного українського суспільства обумовлено, з одного боку, об'єктивним перебігом антропо-культурного сучасного процесу, що утверджується у вітчизняному соціальному просторі, з іншого – впливом суб'єктивного чинника управлінської суб'єкт-суб'єктної парадигми, в центрі якої людина не як засіб, а як міра всіх

речей;

по-четверте, соціоантропологічні засади, на яких базується сучасний соціум ХХІ століття, продовжує поглиблювати значення досліджень про соціально-орієнтоване управління, антикризові заходи держави, поставивши вимогу розробки таких категоріальних форм соціоантропологічного дискурсу, який міг би узгоджуватися з сучасними реаліями глобалізації і глокалізації.

Вирішити ці проблеми можливо, якщо докорінним чином сформувати теоретичне підґрунтя розвитку концепції гуманітарного розвитку сучасного українського суспільства, що базується на соціоантропологічній парадигмі, та сприяти рефлексії соціально-орієнтованого державного управління, методологічних прийомів і технік його впровадження; структуризації, так і інституціонального впливу держави на економіку, політику, культуру, соціальну сферу, можливих варіантів вирішення проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства, використовуючи самоорганізаційні і креативні аспекти; по-п'яте, у сучасній соціально-філософській науці має місце пізнавальна наукова проблема, яка пов'язана з дефіцитом теоретичної та практичної рефлексії механізмів розвитку сучасного соціуму, в центрі якої антропологічна проблематика, яка сприяє поглибленню підґрунтя для аналізу загальнолюдських цінностей в умовах загальносвітових тенденцій - глобалізації і глокалізації.

Розв'язання зазначених питань потребує системного дослідження, а також розробки відповідних науково-теоретичних важелів для упровадження нових механізмів соціально-орієнтованого спрямування розвитку сучасного українського суспільства. Під терміном „глобалізація” розуміється взаємозв'язок процесів інтернаціоналізації економіки, розвитку єдиної системи світових взаємовідносин, зміни функцій національної держави у напрямку активізації діяльності транснаціональних корпорацій.

Основна мета – розробка концепції гуманітарного розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації у контексті розвитку сучасних процесів - економічних, політичних, соціальних, культурних тощо. Підходи до аналізу глобалізації є найрізноманітнішими - соціоантропологічні, соціоекономічні, соціокультурні, соціоуправлінські

Автори виходять з того, що глобалізація має складний багаторівневий характер розгортання соціально-історичного процесу у соціоекономічних, соціоантропологічних та соціокультурних вимірах як об'єктивного і всеохоплюючого інтеграційного процесу, у контексті якого відбуваються: інтеграція і диференціація; універсализація (морально-етичних цінностей) та уніфікація (у вигляді “вестернізації”); інформатизація через формування громадської думки суспільства та зростання взаємозалежності (політичної, економічної, безпеки існування) всіх учасників постіндустріального суспільства. Проблеми глобалізації є надзвичайно актуальними у контексті викликів, що постають перед українським суспільством і більшість дослідників

відмічає суперечливість їх впливу процесів глобалізації на розвиток сучасного соціуму.

Метою концепції гуманітарного розвитку сучасного українського суспільства, що детермінується глобалізаційними чинниками, опрацювання синергетичної та системної методології аналізу складних і суперечливих процесів глобалізації, що розвивається в контексті соціоантропологічних, соціоекономічних та соціокультурних вимірів сучасності.

Мета роботи – розробити концепцію виходу сучасного українського соціуму з кризи та обґрунтувати соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні засади його сучасного розвитку, а також опрацювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності гуманістичних, антропологічних та культурних засад; розробити соціальні технології алгоритмів подолання ентропійних процесів та досягнення системного стабільного стану сучасного соціуму.

Об'єкт дослідження – феномен гуманітарного розвитку держави в умовах глобалізації та євроінтеграції, що базується на соціоекономічних, соціоантропологічних та соціокультурних вимірах, який потребує реалізації людського та соціального чинника у системі глобалізованих світових і регіональних спільнот і направлений на виживання людини і людства у складних процесах сучасної глобалізації.

Предмет дослідження – шляхи і напрями оптимізації сучасного гуманітарного розвитку українського суспільства в контексті соціально-орієнтованого та антикризового управління.

Як засвідчив аналіз, глобалізація тісно пов'язана з економікою, політикою, культурою, управлінням, тому для її адекватного аналізу досліджено соціоекономічні, соціоантропологічні, соціокультурні виміри, з акцентуацією аналізу політики, економіки, управління, культури, в центрі яких підтримка і розвиток людського фактору, що здійснюється через соціально-орієнтоване державне управління.

Наукова гіпотеза дослідження. Науково-дослідна робота направлена на розробку концепції техногуманітарного балансу сучасного українського суспільства, що являє собою концептуальну модель, котра описує механізм загострення і подолання антропогенних та культурогенних криз в умовах глобалізації, детермінованих економічними кризами; формування концепції культури, яка відігравала б роль компенсаторського фактора, який виступає як визначальний у періоди криз і сприяє відновленню порушеного балансу інструментального (техногенного) і гуманітарного характеру.

Стан розроблення проблеми.

У зарубіжному соціогуманітарному знанні тема глобалізації розроблена такими вченими, як Шнайдер-Детерс В., Дені де Ружмон, Геген Д., Дейвіс Н., Гоці С., Радьяр Д., Бжезинський Зб., Валлерстайн І., Робертсон Р., Розенау Дж., Тоффлер Е., Фукуяма Ф., Хантінгтон С.; лідируючі позиції в світі займають –

В.Чешков, В.Тишков, С.Хантінгтон, Ф. Фукуяма, С. Хоффман, У.Бек, К.Денчев, В. Уткін, Л. Абалкін, Дайчев Д; фахівці в Україні – В.Бех, В.І.Луговий, В.М.Князєв, М.Михальченко, М.Степико, А.Толстоухов, Ю.Пахомов, О.Дергачов; концепція сталого економічного розвитку - Бицюра Ю., Гальчинський А., Руденко Л., Геєць В., Мельник Л., Білявський О., Гапоненко С., Котвицька Н., Єрмилов С., Кіндратець О.М.

В рамках філософських засад гуманітарного розвитку слід назвати роботи таких вчених, як О.Алімов, О.Амоша, В.Беседін, Д.Богиня, А.Гальчинський, П.Гайдучський, В.Геєць, Н.Дєєва, В.Дем'яненко, В.Дорофійенко, М.Герасимчук, О.Гришкін, М.Долішній, С.Дорогунцов, Ю.Зайцев, Б.Кваснюк, С.Кирєєв, С.Криниця. І.Лютій, Е.Лібанова, І.Лукінов, М.Павловський, Ю.Пахомов, В.Симоненко, В.Тарасович, М.Чумаченко. В зарубіжній науковій літературі проблеми гуманітарного розвитку викладено у працях Р.Акоффа, Р.Арона, П.Бергера, Г.Блумера, П.Бурд'є, М.Вебера, Е.Гоффмана, Д.Гвішіані, Р.Дафта, Р.Кантера, М.Кроз'є, У.Мастенбука, Д.Міда, Р.Мертон, Т.Парсонса, П.Сорокіна, Ю.Хабермаса, П.Штомпки; гуманістичні засади управління розроблялися у творах К.Адджеріса, Р.Блейка, П.Друкера, Ф.Герцберга, К.Левіна, Р.Лайкерта, А.Маслоу, Е.Мейо, Д.Макгрегора, Р.Мінцберга, Д.Моутона, А.Етціоні, Ф.Фідлера, М.Фоллет.

Одним з визначних дослідників проблем самоорганізаційних процесів та суб'єкт-суб'єктної парадигми був О.Богданов, який приділяв увагу як проблемі системної цілісності суспільства та його окремих підсистем різного роду, так і розробці тектології. Крім того, автори дослідження базувалися на працях постнекласичних методологій, зокрема, синергетичній, в контексті якої використовувалися ідеї Л.Кіященка, В.Алексєєвського, В.Аршинова, О.Астаф'євої, В.Буданова, К.Делокарова, М.Кагана, О.Князєвої, С.Курдюмова; вітчизняних дослідників – Л.Бевзенко, Л.Горбунової, І.Добронравової, В.Кизима, Н.Кочубей, С.Корабльової, В.Лутай, Г.Нестеренко, М.Нестерової, І.Предборської, І.Карпенка. У своїй роботі автори спираються на доробок д.ф.н., проф. М.Култаєвої «Соціологія глобалізації», зокрема аналіз суспільства в ситуації соціальних невизначеностей.

Автори дослідження спираються на Програму «Гуманістичного Маніфесту -2000» як заклик до планетарного гуманізму, схваленого 136 видатними вченими із 29 країн світу, що у даному випадку направлено на розвиток гуманістичного та організаційного менеджменту; Програму економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» на 2010-2014 роки; Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (Відомості Верховної ради України (ВВР), 2009, №14, ст.181; серію законів Президента України і Верховної Ради України щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та формування суспільства сталого

розвитку. Проблема розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації є ще малодослідженою і потребує аналізу тенденцій глобалізації, виявлення проблем кризового соціуму сучасного українського суспільства, шляхів підвищення ефективності добробуту населення та соціальних стандартів; розвитку людського та соціально-гуманітарного розвитку в контексті формування програми заможного суспільства, конкурентоспроможності економіки та ефективної держави, що в цілому направлено на модернізацію українського суспільства з метою включення його до цивілізаційних загальнопланетарних процесів у добу глобалізації.

Зазначені праці представляють соціалізаційний, соціоуправлінський, соціокультурний, соціоантропологічний підходи до вирішення проблем соціально-орієнтованого державного управління. Проведений аналіз літератури показав, що у соціально-філософській літературі ще не вироблена єдина точка зору на зміст і основні напрями розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації; не досліджені механізми соціально-орієнтованого державного управління, направлено на гуманістичні чинники, існує термінологічна невизначеність понять «соціально-орієнтоване управління» і «соціально-орієнтоване державне управління», не розкритий взаємозв'язок антропологічних та соціально-економічних засад, які б сприяли підвищенню ефективності розвитку сучасного українського суспільства та виходу України з системної кризи. Чимало питань зазначеного спектра не знайшли свого теоретичного обґрунтування, на даний час відсутні наукові дослідження розробки і упровадження механізмів соціально-орієнтованого управління на рівні регіону в умовах глобалізації і глокалізації; залишаються невисвітленими чимало проблем концептуального та емпіричного характеру соціодіагностики соціального розвитку в умовах кризового соціуму. Основна мета наукового доробку направлена на те, щоб створити філософію глобального розвитку.

Методи дослідження:

Для формування концепції гуманітарного розвитку сучасної України в умовах глобалізації і глокалізації слід використати методи аналізу і синтезу, моделювання і прогнозування, кросскультурного (порівняльного) аналізу, інституційний, системний, синергетичний, структурно-функціональний, соціального гуманізму, антропологічної експертизи, зокрема для аналізу сучасних соціоекономічних, соціоантропологічних, соціокультурних процесів:

1. Логічного моделювання – для словесного опису концептуальних підходів до формування та розвитку соціально-управлінських систем.
2. Компаративістський - для порівняння концептуально-спеціальних соціально-економічних і соціально-управлінських систем, сформованих на принципах компаративістських теоретико-методологічних засад.
3. Структурно-логічного моделювання – для словесного опису концептуальних підходів до формування та розвитку сталого економічного розвитку.
4. Структурно-функціонального аналізу – для розкриття основних характеристик механізмів соціально –

орієнтованого державного управління, взаємозалежності окремих суспільних і політичних процесів у розвитку і динаміці. 5. Наукової абстракції і нелінійного (недетермінованого) мислення – з метою виявлення взаємодії прямих і зворотних зв'язків у лінійних (суб'єкт-об'єктних) і нелінійних (суб'єкт – суб'єктних) системах. 6. Системного аналізу – для аналізу різних соціальних інститутів, що забезпечується соціально-філософським усвідомленням стійкого розвитку країни як єдиного соціального організму. 7. Економіко-математичного моделювання – для побудови моделі прогнозування індексів людського розвитку регіонів. 8. Антропологічної експертизи, направленої на виявлення соціально-орієнтованого державного управління, в центрі якого „людина як міра всіх речей”; виявлення позитивного соціального індикатору соціально-орієнтованого державного управління та впровадження його моделі на рівні територіальної громади.

Методологічні принципи дослідження концепції гуманітарного розвитку ґрунтуються на принципах теорії самоорганізації складних систем та теорії дисипативних структур, які збагачують принципи синергетики. Базовими для аналізу сталого економічного розвитку в умовах модернізації українського суспільства стали основи положення соціальної синергетики: поняття соціальної ентропії, ідей порогових ефектів, біфуркацій, параметрів порядку, принципи мінімальної дисипації, синергетичного резонансу та не прогнозованості розвитку соціальних систем, подолання яких може привести до моделі стійкого розвитку.

Методологічні підходи концепції гуманітарного розвитку: синергетичний, системний, діяльнісний, порівняльний, які виступають засадничими у дослідженні становлення сталого економічного розвитку як нового соціального феномена у кризові періоди розвитку соціуму, що розвивається в контексті методу режимів із загостренням; це дає можливість зрозуміти сучасний світ як стохастичний, що формується в умовах нелінійності та має багато альтернативних шляхів у точках біфуркації (вибору розвитку системи). Моделі: західноєвропейська модель «держави добробуту»; етнонаціонального культурного організму; партисипаторної демократії (демократії участі); гуманітарного управління; соціальної (консолідованої) демократії; єдиного глобального ринку та глобального управління; динаміки національної економіки в умовах конкурентоспроможності. Концепції: постіндустріального капіталізму; неоліберальної демократії; використання людського капіталу; загальнопланетарної перспективи виживання людства; формування постматеріальних цінностей; стійкого економічного розвитку; постіндустріальної трансформації; суспільства добробуту; нової економіки знань; системного моніторингу, результати якого є основою оптимізації соціальної політики в регіоні.

В умовах ситуації невизначеностей в добу глобалізації необхідною умовою формування концепції оптимізації гуманітарного розвитку сучасного

українського суспільства є: 1) створення умов для забезпечення його прогресивного розвитку шляхом відновлення цілісності соціуму на рівні економіки, політики, культури, управління через подолання дестабілізуючих факторів; 2) створення сталого розвитку сучасного українського суспільства, яка б відображала цілі прогресивного розвитку; 3) формування механізмів антикризового соціуму, що детермінується соціантропологічними, соціоекономічними та соціокультурними чинниками.

Висновки до шостого розділу

Таким чином, філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму є новою галуззю філософського знання і сприяє підвищенню ефективності розвитку сучасного соціуму в усіх його сферах, поява якої викликана визначальною роллю управління у житті суспільства і окремого індивіда в контексті нових викликів глобалізації. Філософія ноосферного публічного управління, будучи синтезом науки і мистецтва, знання і досвіду, філософії та етики представляє собою широке дослідницьке поле для вивчення сучасного соціуму, розуміння його природи у різних ситуаціях, постільки управління пронизує всю систему взаємовідносин у суспільстві. Специфікою філософії ноосферного публічного управління являється його міждисциплінарний характер, наявність сучасних теоретичних концепцій з орієнтацією на вирішення гуманістичних задач соціуму. Філософія ноосферного публічного управління занурюється в культуру, яка детермінує розвиток управлінських начал, аналізується у форматі аксіологічних, гносеологічних і методологічних принципів, що переломлюються через гуманістичні та аксіологічні чинники управління. Філософія ноосферного публічного управління - особливий тип свідомої діяльності людини, вища форма управлінської діяльності, в центрі якої людина. В основі філософії ноосферного публічного управління – суб'єкт-суб'єктне усвідомлене управління, що пов'язане з формуванням суб'єкт-орієнтованого світу, детермінованого засадами гуманістичного менеджменту.

В основі філософії ноосферного публічного управління – якісні гуманістичні характеристики управлінського процесу, перехід на вищий щабель, що демонструє загально-цивілізаційний рівень, виражає універсальні зв'язки і явища, що демонструють якісний розвиток сучасного соціуму в усіх сферах життєдіяльності – економічній, політичній, соціальній, духовній. Тому деяка група вчених дотримується того, що філософія ноосферного публічного управління повинна базуватися на якості прийняття управлінських рішень, що базуються на досягненні поставлених цілей («дерево цілей»). Філософія ноосферного публічного управління розвивається у темпоральному вимірі, що враховує простір і час, детермінованих ментальністю, в основі якого «життєвий світ» народу і людини. Як засвідчує аналіз, в умовах глобальної трансформації людства змінюються мотиви поведінки, ціннісні орієнтації, соціально-психологічні властивості людини та її відношення до людини, соціуму,

природи, самого себе.

Глобалізація впливає на розпад стійких соціальних зв'язків, в результаті чого посилюються імміграційні тенденції, неадаптованість сучасної людини до викликів сучасності, що приводить до зростаючої дестабілізації сучасного соціуму, падіння життєвих стандартів, соціально-психологічної дезадаптації сучасної людини. Філософія ноосферного публічного управління повинна базуватися на науковому менеджменті і когнітивному управлінні, постільки кожного разу слід відслідковувати, як впливає ноосфера на природні та господарські процеси управлінські парадигми. Вчені розробили соціальні технології когнітивного управління, що знаходиться в основі філософії публічного управління і включає: 1) рефлексивне управління; 2) управління знаннями; 3) управління через спільноти (мережеві товариства, Інтернет-спільноти); 4) управління через громадянське суспільство (партії і суспільні рухи); 5) інфраструктурне управління (соціальні структури освіти, науки, молоді і спорту); 6) нормативне управління (через законодавство); 7) управління змінами; 8) управління організаційним розвитком; управління інформаційними системами. Адже використання неадекватної інформації (теорії) приводить до неадекватної практики публічного управління і неадекватного прийняття управлінських рішень в умовах інформаційного суспільства і глобалізації.

РОЗДІЛ 7

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.)

7.1 Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму

7.2 Напрями оптимізації інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології

7.3 Соціальна мережа як засіб розвитку соціального капіталу в умовах формування глобального інформаційно-комунікативного суспільства

7.4 Напрями оптимізації проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової цивілізації

7.5 Формування концепції інформаційно-інноваційного менеджменту в умовах цифрової цивілізації

Висновки до сьомого розділу

7.1 Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму

Людство на протязі всього часу накопичувало знання у вигляді інформаційних ресурсів. Постійне удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин в індустріальному суспільстві визначило різко зростаючу потребу в отриманні різноманітної інформації (згідно з деякими дослідженнями характер зміни потреби відповідає експоненціальній кривій). Все зростаючі світові інформаційні ресурси викликали необхідність різкого розвитку інформаційних технологій та їх автоматизації. У результаті таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву інформаційного суспільства. Інформаційна індустріалізація, яка виникла на даному етапі, випередила по числу зайнятих працівників, пропиту і пропозиції, обміну інформаційними продуктами і інформаційними послугами, промислову індустріалізацію. Наступила епоха «інформаційної революції», чи «інформаційного вибуху».

Сучасні інформаційні технології дозволили прискорити процеси генерації і формування нових інформаційних ресурсів і створили базу для інтенсивного росту інформації. У теперішній час кількість інформаційних ресурсів щороку подвоюється. Темпи росту інформаційних ресурсів перекрыли темпи зростання інформаційних потреб людини, які обмежені і наближаються до своєї межі. Людство стикнулось з новою проблемою – проблемою засвоєння ними лавино

зростаючих ресурсів. Таким чином, наступила епоха інформаційного насичення, чи епоха інформаційної кризи. Вирішення цієї проблеми можливе лише за рахунок науково-технічного прогресу. Як свідчить аналіз, кінець ХХ-початок ХХІ ст. засвідчили розробкою нових засобів комп'ютерної обробки інформації і засобів зв'язку, що привело до революційного етапу інформатизації суспільства.

Відбувається цілеспрямована інтеграція систем обробки і передач інформації. Цьому сприяли в основному три технічних досягнення, що привели до розвитку сучасних інформаційних технологій:

1) поява нових технологій в середовищі накопичення і збереження інформації у тому числі за допомогою лазерної техніки);

2) розробка і широке повсюдне розповсюдження засобів зв'язку без обмежень у часі і просторі за допомогою різних ліній зв'язку (у тому числі оптоволоконні, супутникові та ін.) з переходом на цифрові технології;

3) автоматизована обробка інформації за допомогою комп'ютерних і мікропроцесорних засобів по заданим алгоритмам.

На цьому етапі виникла інформаційна індустріалізація, що випередила і по зайнятості працівників, пропиту, попиту і обміну інформаційним продуктами промислову індустріалізацію. Рушійною силою суспільства виступає виробництво у першу чергу інформаційного продукту, що дозволяє виробляти матеріальні продукти з інформаційної точки зору більш місткі, використовуючи при цьому більш широкі знання у сфері інноваційних рішень, у виробничо-технологічній і економічній сферах, а також у ринкових відносинах.

Таке суспільство, у якому більшість працівників займається виробництвом, збереженням, переробкою і реалізацією інформації, отримало назву інформаційного суспільства. Процес інформатизації суспільства направлений на забезпечення всім його членам можливості доступу до надійних джерел інформації. Коли говорять про феномен інформаційного суспільства, то у якості його символів виділяють Інтернет, який перетворив нашу планету у «світове село», тимчасові Філософія Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму 34 переміщення багатомільярдних «гарячих грошей» із країни в країну, з континенту на континент і появу повсюдних транснаціональних корпорацій (ТНК).

Проаналізувавши тенденції розвитку сучасного суспільства в Україні, можемо засвідчити, що саме інформаційна революція у поєднанні з новими напрями розвитку біотехнології, робототехніки, створення автоматизованих систем, нових засобів пересування привела до появи суми знань про новий тип суспільства – інформаційного. Становлення глобальної економіки не було просто результатом сліпої гри ринкових сил. «Глобальна економіка була створена не ринками, а взаємодією між ринками, урядами і міжнародними фінансовими інституціями», - стверджує М.Кастельс (Постіндустріальний світ і Росія.- М.: 2001.-С.74).

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

Фундаментальні зсуви у господарській діяльності, викликані появою інформаційних технологій, отримали титул «нової економіки», яка була покликана стати фундаментом мегасуспільства, що формується. «Нову економіку» не випадково називають «суспільством знань», акцентуючи особливу роль науки та освіти у розвитку сучасного виробництва. Згідно з давними ОЕСР, у середині 90-х років минулого століття лідером у світовій гонці за знаннями називають не США.

Проаналізувавши прояви інформаційного суспільства у залежності від критеріїв, які використовуються для визначення інтелектуального рівня суспільства, до яких відноситься питома вага високотехнологічних галузей, частка доходів на дослідження і розробку, програмне забезпечення і освіту у ВВП, відсоток висококваліфікованої робочої сили, засвідчимо, що на перше місце виходять такі країни, як Японія, Швеція, Німеччина. Відповідно до проблеми нашого дослідження суперництво на передових рубежах науково-технічного прогресу передвіщає загострення конкуренції всередині групи країн-лідерів - між США, Євросоюзом та Японією.

Інформаційна революція (ІР), що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, провістила людству не менше, чим у свій час парова машина чи електродвигун. Досягнута на початку ХХ століття комунікаційна єдність світу набуває якісно нового змісту: швидкість розповсюдження великих об'ємів інформації набагато перевершує пересування людей і товарів. Створюється глобальний інформаційний простір, який швидко освоюється людською спільнотою. Важливою передумовою пізнання взагалі та соціального пізнання зокрема є теза про те, що інформаційна революція докорінним чином перетворює людське і суспільне буття.

Втім, глибоке розуміння інструментальних важелів інформаційного суспільства свідчить, що у процесі його розвитку відбувається стиснення часу і простору, завдяки важелям якого встановлюються контакти у будь-якій точці земної кулі, змінюється зміст різних видів діяльності, індивіди перетворюються на громадян планети. Під впливом інформаційної революції форми просторово-часової організації соціальні зв'язки і відносини, а втім і сама людина відчують глибоку трансформацію. Рефлектуючи з нагоди концептуалізації сучасних досягнень про інформаційне суспільство, зазначимо, що процеси соціальної взаємодії інтенсифікуються і набувають небаченої динаміки, тому слушно ставити питання про його спрямованість, тенденції та пріоритети.

Втілившись в об'єктивну дійсність, інформаційне суспільство проявляється у нових формах комунікацій, у нових формах взаємодії, у нових творчих можливостях, а глобалізаційні тенденції, як з'ясовується при детальному розгляді, сприяють формуванню економічних засад інформаційного суспільства. Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства володіє єдиним адресним простором і складається з багатьох взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, у рамках яких здійснюється

обмін цифровою інформацією. Процеси глобалізації базуються на широкому запровадженні нових інформаційних технологій, що реалізуються через Інтернет.

У 1969 р. у рамках Міністерства оборони США було створено бюро передових досліджень (Advanced Research Projects Agency – ARPA), перед яким була поставлена задача розробити комунікаційну мережу, яка залишалася б мобільною в умовах бойових дій. Головна мета, яка була поставлена при створенні даної мережі, - збереження повідомлень навіть у випадку руйнування частини мережі. Так виникла перша комп'ютерна мережа – ARPAnet.

Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що на початку 70-х рр. ARPAnet розрослася до 23 хостів (мережевих комп'ютерів), так як виникла гостра проблема у швидкому обміні даних між вузлами мережі. Інженер Р.Томлінсон вирішив цю проблему, написавши першу у світі програму для електронної пошти вже через рік, три четверті даних, що пересилалися через ARPAnet, складали електронні листи.

Завдяки електронній пошті мережа стала надзвичайно зручною не тільки для вчених і спеціалістів комп'ютерщиків, але й для людей, що працюють поза межами університетських програм. ARPAnet перетворилася у самий швидкісний засіб передачі комунікаційних даних в комп'ютерних мережах, що включають також телефонні мережі, мережі стільникового зв'язку, мережі кабельного телебачення. До середини 2000р. число користувачів Інтернету досягло 304 млн.

Щільність електронної мережі, що об'єднала весь світ, нерівномірна по країнам і континентам. Можемо узагальнити, що у кінці 90-х рр. 88% користувачів Інтернет проживали у розвинених країнах, на частку яких приходилося біля 15% світового населення. У той же час статистичні дані свідчать, що у США та Канаді, де проживає менше, чим 5% жителів планети, було зосереджено більш 50% користувачів Інтернет. Зафіксувавши стан розвитку інформаційного суспільства, відмітимо, що у той же час до Інтернет було підключено лише 1 млн. жителів Африки і 5,3 млн. жителів з Південної Африки.

Інтернет у його сучасному вигляді, як він розвивається сьогодні, може слугувати своєрідною інформаційною моделлю глобалізації. У серпні 2001 р. загальна кількість користувачів Інтернет виросла до 459 млн. людей, а частка громадян США та Канади понизилася до 40%. У той же час згідно з прогнозами, у найближчі часи місце і роль Інтернет у розвитку сучасного українського суспільства буде зростати, а його соціальний облік, безперервно, перетерпить глибоку трансформацію. В умовах глобалізації національна держава перестає виступати у якості єдиного суб'єкта, що монополює інтегрує інтереси великих спільнот і представляє їх на міжнародній арені. Транснаціональні корпорації з їх політехнічним населенням, міжнародні профспілкові товариства, неурядові організації, неформальні групи по різноманітним інтересам, що виникають на основі Всесвітньої павутини - Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

Інтернету, - відіграють все зростаючу роль у світовій політиці.

Формування мегасуспільства, формування взаємопов'язаного світу ставить людство перед гострою проблемою управління глобальним розвитком. Сучасна світова цивілізація покликана вирішити найважливішу задачу – забезпечити управління у нових масштабах - у ширину – на всьому просторі планети, в глибину – на всіх рівнях організації – від локальної до всесвітньої.

Створюючи нову, наднаціональну реальність Інтернету глобалізація змінює соціальний імідж різних суспільств. Вона не тільки виділяє ядро активних учасників процесу, але й сильно впливає на останніх. Глобалізація надає процесу розвитку соціальної структури сучасних суспільств наднаціональний вимір. Вона породжує суспільство другого порядку, яке, зберігаючи традиційні форми національних держав, створює наднаціональні, глобальні системи зав'язків і відносин, нових потреб і ролей, нові механізми соціалізації, нові можливості самореалізації особистості.

Паралельно, крім ARPAnet, винили комп'ютерні мережі в інших країнах, але так як вони використовували різні стандарти, програмні мови і комп'ютери, особливо гострою стала проблема їх сумісності. Об'єднати розрізнені мережі у єдине ціле вдалося американцям Р.Кану і В.Серфу, які запропонували підключити до мереж загальний комп'ютер, який би слугував відправником, отримувачем і інтерпретатором даних.

Стандартом програмного забезпечення для міжмережевого зв'язку став протокол TCP, а пізніше – TCP/IP Transmissior Control Protocol/Internet Protocol (Протокол управління передачею чи Міжмережевий протокол). Проблема об'єднання всіх джерел інформації у мережі була вирішена із створенням нової системи, що була названа WorldWideWeb (Всесвітня павутина).

У розвитку Інтернету на початку XXI ст. спостерігаються наступні тенденції:

- 1) широке розгортання розподілених систем;
- 2) інтеграція із мобільними (сотовими) і супутниковими системами зв'язку. Що привела до виникнення IP- телефонії;
- 3) інтеграція глобальної мережі і засобів масової інформації – розвиток інтерактивного телебачення, електронних видань;
- 4) упровадження прогностичних самонавчаючих комплексів на основі методів нечіткої логіки, нейронних мереж, генетичних алгоритмів (четверте покоління систем штучного інтелекту).

Відповідно, Інтернет, як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства, представляє собою глобальну комп'ютерну мережу, яка, як правило, об'єднує велику кількість локальних мереж, – мільйони комп'ютерів на планеті з метою обміну даними і доступу до спільних інформаційних ресурсів.

Інтернет – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-

протоколі, визначеному міжнародними стандартами. Проведений аналіз дозволяє засвідчити, що Інтернет як тенденція розвою інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяв тому, що в результаті всіх цих процесів утворився кіберпростір (англ. cyberspace) – термін, який входить у цілий ряд понять (кіберкультура, віртуальна реальність, гіпертекст, мережева комунікація, інформаційне суспільство, мережеве суспільство, «знаннєве суспільство» та ін.), за допомогою яких сьогодні відбувається осмислення тих кардинальних змін структур комунікативного досвіду людини, яка потягла за собою інтенсивний розвиток в останні десятиріччя ХХ ст. дигітальних (цифрових) інформаційних технологій.

Найбільш відчутним результатом цього розвитку виявилось створення глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, який перетворився із простого засобу зв'язку між воєнними, урядовими, науковими і освітніми установами США (проект DARPA) у принципово нову мас-медіа, яка нараховувала мільйони користувачів, породжену комунікативним середовищем, що дозволяє кожному жителю планети звести до мінімуму затрати будь-яких інформаційних трансакцій, майже моментально встановити контакт з будь-яким іншим користувачем мережі і підключеної до неї бази даних.

Тим не менше терміни «Інтернет» і «кіберпростір» не є синонімами. У той же час терміном «кіберпростір» визначається реально існуюча на сьогоднішній день складна технологічна інфраструктура глобальної комунікації, кіберпростір реально лише віртуально, ніде не існує у фізичному світі, крім чисто гіпотетичного виміру, у який вступають у зв'язок між собою все те, хто використовує для цього цифрові технології спілкування.

Сьогодні кіберпростір виявляється простором експериментальним практично у всіх сферах людської життєдіяльності. Комунікативне за своїм охопленням глобальне середовище самоорганізується за принципом мережі, породжуючи феномен мережевого суспільства. У його межах анулюються відстані, що розділяють континенти, ліквідуються державні кордони і вся планета стискається до розмірів «глобального села» (М.Маклюен). Порівнюючи всі ці визначення і дискутуючи з вище означеними авторами та тенденціями, автор формулює своє визначення означених процесів. Інтернет – це об'єднання самостійних вузлів, національних і регіональних мереж, що мають єдиний адресний простір, загальні методи зв'язку, що користуються загальним мережевим протоколом зв'язку і форматом адресу.

По об'ємам і темпам росту мережа Інтернет далеко перевищує всі останні глобальні мережі разом взяті. В мережі Інтернет є самі багаті і різноманітні ресурси, в якій ймовірність знайти інформацію на будь-яку тему практично не є рівнозначною нулю. Слід зазначити, що ХХІ ст. проходить під гаслом «інформаціоналізм і мережеве суспільство», основні ідеї якого означено у роботі М.Кастельса «Інформаційне століття: економіка, суспільство і культура». Опрацювавши грандіозний емпіричний матеріал,

М.Кастельс дійшов висновку, в США ще у Філософія Інтернет як
Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму 38 1970-х рр. в інформаційних технологіях (комп'ютери) відбулася інформаційна революція. Ця революція привела до фундаментальної перебудови капіталістичної системи і появи того суспільства, яке М.Кастельс назвав «інформаційним капіталізмом». Крім того, інформаційні суспільства стали виникати і в інших країнах, між якими існують значні культурні та інституційні відмінності.

Своєрідним онтологічним альтер-его раціонального способу оперування знаннями є інформаційне суспільство, що проголошує примат інформації, при якому основним джерелом продуктивності виступає якісна здатність суспільства оптимізувати використання факторів виробництва на основі інформації та знання. Розповсюдження інформаціоналізму, особливо інформаційного капіталізму, приводить до виникнення інформації як серцевини, стрижня і субстанційного начала розвитку суспільства. У даному контексті цілком доречним є сутність аналізу, проведеного М.Кастельсом, який прийшов до висновку, що глобальні тенденції розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства детерміновані парадигмою інформаційної технології. Інформаційні технології володіють такими атрибутами, які впливають на інформацію. Так як інформація виступає складовою частиною всієї людської діяльності, то вона здійснює повсюдний вплив на всі сфери людської життєдіяльності. Згідно даного аналізу, всі системи, які використовують інформаційні технології, визначаються «мережевою логікою», яка дозволяє їм впливати на багато процесів і організацій.

Повсюдний вплив інформаційних технологій виявляється в тому, що інформаційні технології достатньо гнучкі, дозволяють їм постійно змінюватися і адаптуватися. Окремі технології, які пов'язані з інформацією, поєднуються в інтегровану систему. У зв'язку з впливом інформаційних технологій на всі сфери людської життєдіяльності, відмітимо, що Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаціоналізму і мережевого суспільства сприяє розвитку глобальної інформаційної економіки.

Ця економіка є інформаційною тому, що продуктивність її господарських одиниць фундаментальним чином залежить від їх здатності виробляти, обробляти та ефективно застосовувати основу на знаннях інформацію. Як свідчить М.Кастельс, економіка є глобальною тому, що володіє здатністю функціонувати як єдине ціле у реальному часі у масштабах всієї планети. Весь масив емпіричних досліджень свідчить, що нова економіка носить глобальний характер, в основі якої певні відмінності в регіонах (Північна Америка, Європейський Союз, Південно-Східна Азія).

Крім того, існують значні відмінності всередині кожного регіону, і тому важливо, щоб ті чи інші області земної кулі включалися у процес інформаціоналізму та мережевого суспільства, які на собі ще відчувають негативний вплив цього розвитку. Разом з тим слід мати на увазі, що

виникненню нової глобальної інформаційної економіки сприяла поява нової організаційної форми – мережевого підприємства. Даний вид підприємства характеризується гнучким, а не масовим виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються скоріше на горизонтальній, а не на вертикальній моделі і поєднанням великих корпорацій у стратегічні альянси.

Тому не випадково найважливішим фундаментальним компонентом функціонування інформаційного суспільства є сукупність мереж. Саме по цій причині Кастельс [Castells, 1996, p.171] стверджує, що нова організаційна форма виникла як характерна для інформаційної/глобальної економіки. Мережеве підприємство, яке визначається як специфічна форма підприємства, система засобів якого створюється пересіченням сегментів автономних систем цілей. Адекватне й аргументаційно переконливе пояснення цього феномену зводиться до того, що мережеве підприємство як матеріалізація культури глобальної інформаційної економіки робить можливим перетворення сигналів у товари завдяки обробленню знань.

У результаті цих процесів змінюється природа праці (наприклад, індивідуалізація праці через посередництво введення гнучких форм графіку робочого часу), конкретний характер виявлення цих відмінностей ми спостерігаємо у різних державах. Мережеве підприємство є вбудованим в мережу всередині фірми чи організації, сформоване навколо окремих бізнес-проектів, які займаються комерційною діяльністю. Модель мережевого підприємства поширюється у всіх сферах діяльності. Суто он-лайнівські компанії, такі як портали, Інтернет конвент-провайдери та ті, що спеціалізуються на Інтернет-торгівлі, залежать від здатності організувати управління, виробництво чи збут через Інтернет.

Суть Інтернет-бізнесу полягає в інтерактивному зв'язку через мережу Інтернету між виробниками, споживачами та провайдерами послуг. Мережеве підприємство створює умови для масштабування, інтерактивності, управління гнучкістю, іміджевої реклами та кастомізації (орієнтації на клієнта) у світі мереженого бізнесу. Тому перетворення ринків капіталу є першопричиною становлення Інтернет-фірм і всієї нової економіки. Новий фінансовий ринок – це ключ до нової економіки і нового бізнесу, що відбувається в нових умовах глобалізації та взаємозалежності фінансових ринків, що трансформуються через електронну торгівлю. Електронна торгівля збільшує кількість інвесторів, які користуються надзвичайно різноманітними стратегіями, діють через децентралізовану мережу інвестиційних джерел. Саме працівники цих Інтернет-бізнесових мережевих структур залишаються джерелом продуктивності, інновацій та конкурентоспроможності.

Тому талант - ключовий фактор виробництва для Інтернет-бізнесу. Нова економіка, яку очолює сьогодні Інтернет-бізнес, є економікою, яку рухають інформаційні технології і яка організована навколо комп'ютерних мереж. Це, мабуть, і є джерела зростання продуктивності праці, і відповідно створення багатства у вік Інформації. Інтернет-компанія - це нова форма ведення бізнесу, Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

за допомогою Інтернету, через Інтернет і в Інтернеті. Інтернет - економіка поступово трансформує стару економіку в нову, яка охоплює цілу планету. Таким чином, нова форма ведення бізнесу через Інтернет потребує ще більшої персональної відповідальності бізнес-планів, через які можна заробити багато грошей. Ця форма бізнесу базується на новій інформаційній культурі, якою не володіють часто підприємці, - а це культура інновацій, культура ризику, культура очікувань, культура втілення надії в майбутньому.

Так, як Україна знаходиться на початковому стані формування інформаційного суспільства, і цей вид бізнесу розвинений ще недостатньо, необхідно розвивати особистісну філософію інформаційної культури та великої персональної відповідальності бізнесових структур перед суспільством в контексті нової проблеми – Інтернет-галактики, яка є новим комунікаційним середовищем. Нові форми бізнесу давно вже вимагають нових гнучких процедур інституціонального регулювання, а нові форми корпоративного бізнесу потребують значно більшої персональної, індивідуальної, соціальної відповідальності як окремого індивіда, так і нашого уряду, відповідальності, від якої залежить майбутнє України.

Кастельс [Castells, 1996, p.373] розглядає виникнення культури віртуальної реальності, породженої інформаціоналізмом та мережевим суспільством, що супроводжується розвитком засобів мультимедійних технологій завдяки об'єднанню засобів масової інформації та комп'ютерних технологій. У культурі віртуальної реальності сама культура повністю поглинається віртуальними образами, а світ, через який передається досвід, сам стає досвідом, у якому матеріальне/символічне існування людей повністю змінює відношення людини до світу. На відміну від минулого, у якому панував «простір міста», сьогодні виникла нова просторова логіка, які слід назвати «логікою інформаційних (мережевих) потоків». У сучасному світі стали панувати процеси, а не фізичне розташування індивіда, хоча й останнє має місце.

Аналогічним чином ми вступили в епоху «без часового часу», у якому інформація доступна у будь-якому куточку земної кулі. М.Кастельс [Castells, 1996, p.470] стверджує, що панівні функції і процеси в інформаційну епоху у все більшій міру організовані навколо мереж, що визначаються певною сукупністю взаємопов'язаних вузлів. Мережі відкриті, здатні до необмеженого розширення, динамічні і можуть відновлюватися, не ліквідовуючи систему, а те, «що наша епоха визначається мережами не означає «кінця капіталізму». Мережі дозволяють капіталізму вперше стати дійсно глобальними і організованими на основі глобальних фінансових потоків, у яких прикладом слугують глобальні «фінансові казино».

Гроші, які тут програють і виграють, сьогодні тут мають більше значення, чим ті, що заробляються у процесі виробництва. Проте гроші відокремилися від виробництва, так як ми живемо в капіталістичну епоху, яка культивує інше

відношення до грошей, відокремлене від виробництва. Розвиток мереж, культури реальної віртуальності, інформаціоналізм і особливо використання в інформаційному капіталізмі не відбувається сьогодні без перешкод. З точки зору Кастельса, у новому світі з його глобалізацією економіки і залежністю від глобальних ринків капіталу держава стає все менш міцною.

Спостерігається глобалізація злочинності і створення глобальних мереж, які знаходяться за межами контролю окремої держави, які стають вузлами більш широкої мережі влади. Ми солідаризуємося з думкою про те, що останнім часом Інтернет перетворився з інфраструктури для задоволення тих чи інших потреб суспільства і бізнесу, обміну інформацією та знаннями на фактор суспільного виробництва. Швидкісний Інтернет та технології, що створені на його основі, дають можливість скоротити витрати і підвищити конкретність компаній, галузей та національної економіки.

Вони дозволяють подолати суттєві перешкоди економічного розвитку – фізичні та просторові, - оскільки уможливають віртуальний обмін інформаціями та ідеями. Зважаючи на роль, яку відіграє Інтернет в економіці та суспільстві більшості країн світу (окрім, найбідніших), експерти почали процес його «концептуалізації» як одного з основних рушіїв технологічного, суспільного прогресу та економічного зростання. Лідером цього руху є Всесвітній економічний форум (ВЕК, World Economic Forum), який створив концепцію «інтернет-економіки», що визначається як сукупна купівельна спроможність для інтернет-користувачів.

Таким чином, наведений ілюстративний приклад дозволяє вибудувати висновок, що головними детермінантами інтернет-економіки для будь-якої країни є:

- 1) кількість користувачів Інтернету;
- 2) середній рівень доходів на душу населення;
- 3) збільшення кількості користувачів Інтернету.

Проникнення сучасних телекомунікаційних мереж у широкі верстви населення розвиненого світу, так і в країнах, що розвиваються, стимулює унікальні процеси спільного виробництва товарів і послуг, а також підвищує рівень економічної та соціальної свободи мільйонів людей. Втім, частка населенням з доступом до Інтернету в так званих «нових лідерах» (emerging economies), до яких відноситься і Україна, у 2010 р. досягла 30% порівняно з 15% у 2005р. та 6% у 2000 р. [3, с. 51].

Отже, прогнози розвитку країн світу вказують на те, що через 10-15 років різниця в економічному розвитку між країнами, що визнали пріоритетом розвитку інформаційне суспільство та Інтернет-економіку, та тими, які цього не зробили, буде значно більшою, ніж сьогодні. Сьогодні закладаються основи формування єдиного світового інформаційного простору, що об'єднує все людство в інформаційну спільноту людей. Це означає, що в оглядовому майбутньому всі суспільства приречені в тій чи іншій мірі вдаватися до послуг інформаційного суспільства.

7.2 Напрями оптимізації інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті вимірів нелінійно-синергетичної методології

Актуальність дослідження концептуалізації парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології пов'язана з інформаційною революцією, що здійснює революційний вплив інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) на всі сфери життєдіяльності. Інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) представляють собою сукупність методів, виробничих процесів, програмно-технічних та лінгвістичних засобів, що інтегруються з метою збирання, обробки, збереження, розповсюдження, відображення та використання інформації в інтересах користувачів та їх впливу на всі сфери життєдіяльності суспільства.

Це явище інтегрує в собі ефекти попередніх революційних винаходів типу книгодрукування, телефонія, радіозв'язок, персональні комп'ютери, Інтернет, що створюють технологічну основу для подолання будь-яких відстаней при передачі інформації та Філософія Концептуалізація інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології 14 об'єднання інтелектуальних здібностей та духовних сил людства.

По-перше, дослідження концептуалізації парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології сучасного соціуму як нової парадигми розвитку цивілізації XXI століття представляє собою новий науковий напрямок, у контексті якого формується парадигма інформаційно-комунікативного менеджменту, в основі якого управління інформацією, кореляції-відносини щодо створення інформаційних ресурсів, які транслюються в інформаційному просторі організації завдяки посередництву кодів-сигналів-референцій-свідчень. В контексті інформаційно-комунікативного менеджменту відбувається управління за допомогою інформації, що сприяє формуванню управлінських технологій, тобто упровадженню в життя організації ефективного менеджменту у самому прямому смислі цього слова.

По-друге, дослідження концептуалізації парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології покликане аналізувати інформаційну спрямованість економічних проблем організації через посередництво упорядкування перетворень висхідних субстанцій чи ресурсів організації, щоб знайти способи забезпечення їх балансу в умовах стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки.

По-третє, саме за таких умов розвиток інформаційно-комунікативного менеджменту XXI століття продовжує поглиблювати значення категоріальних контурів інформаційної парадигми як сукупності знань, направлених на

вироблення технологій організації управлінської діяльності, досягнення цілей організації завдяки інформації і перетворення її на вироби чи послуги. За таких умов регуляторами системи прибуткових відносин виступають механізми інформаційно-комунікативного менеджменту, що здатні сприяти виявленню інформаційного потенціалу організації, який допомагає досягнути певних рівнів розвитку інформаційних стандартів та інформаційного забезпечення організації, сприяти удосконаленню інформаційного соціуму, що направлений на розвиток людського (інтелектуального, інформаційного) потенціалу.

По-четверте, актуальність теми дослідження концептуалізації парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту у контексті нелінійно-синергетичної методології у тому, що науковий і технологічний прогрес у розвитку комунікацій безпрецедентно прискорив управління інформацією, тобто потоками та інформаційними ресурсами у напрямі глобалізації і формування глобального інформаційного суспільства та створення інформаційно-комунікативної інфраструктури (Information and communication infrastructure), що включає в себе всю сукупність засобів обчислювальної техніки, телекомунікаційного обладнання, каналів передачі даних та інформаційних систем, засобів комутації та управління інформаційними потоками, а також організаційних структур, правових і нормативних механізмів, що забезпечують їх ефективне функціонування [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спираються автори Результати фундаментальних досліджень концептуалізації парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології як нової парадигми розвитку цивілізації XXI століття представлено у наукових працях Р.Абдеева, В. Андрущенко, Д. Белла, Н.Вінера, В.Воронкової, О.Базалука, С.Гнатюка, В.Глушкова, В. Даніл'яна, О. Дзьобань, Ю. Дорошенка, Д.Дубова, У.Ешбі, К.Коліна, В.Мельник, В.Кременя, С.Курдюмова, М.Ожевана, Л.Петрушенка, К.Поппера, І.Пригожина, О.Пунченка, С.Савченко, О.Сосніна, А. Урсула, Р.Фішера, Г. Хакена, Р. Хартлі, К. Шеннона.

На нашу думку, поняття «інформаційно-комунікативного менеджменту» слід розглядати в одному ряду з такими типовими характеристиками, як «постіндустріальне суспільство» (Д.Белл), «інформаційне суспільство» (М.Порат, Й.Масуда), «мережеве суспільство» (М.Кастельс), «нове індустріальне суспільство» (Дж.Гелбрейт), «активне суспільство» (А.Етціоні), «постекономічне суспільство» (В.Іноземцев), «організаційне суспільство» (Р.Престус), «пострадянське суспільство» (Ж.-Ф.Ліотар).

Згідно з Й.Хергетом, центральним пунктом інформаційно-комунікативного менеджменту є постулат, згідно якого інформація представляє собою найважливіший ресурс, фактор виробництва і конкурентоспроможності і потребує цілеспрямованої координації. Й.Хергет відмічає, що суть інформаційно-комунікативного менеджменту у тому, що підприємницька інформаційна інфраструктура повинна координуватися за допомогою Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

вирішення трьох задач:

- 1) формування (побудова інформаційних систем – людина, інформаційні ресурси, інформаційні і комунікаційні технології);
- 2) керування (управління інформаційними процесами);
- 3) розвиток (перманентна здатність адаптації інформаційних систем до плинного оточуючого середовища).

Й.Хергет відмічає, що сфера інформаційно-комунікативного менеджменту включає у себе декілька складових:

- 1) інформацію;
- 2) інформаційні і комунікаційні технології;
- 3) індивідуальних споживачів інформації.

Г.Вірзіг розглядає інформаційно-комунікативний менеджмент як інтеграцію інформації і комунікації, виділяючи в ньому три аспекти інформаційного менеджменту, в результаті чого інформаційний менеджмент носить технократичний характер:

- 1) комунікативний менеджмент;
- 2) управління інформаційними ресурсами;
- 3) управління обробкою інформації.

Й.Хентце і А.Хайнеке визначають інформаційно-комунікативний менеджмент як сукупність правил, технічних засобів і систем (систематичне планування, організацію і координацію і контроль інформаційної діяльності і процесів, а також комунікації всередині організації), які визначають інформаційну і комунікаційну структуру організації, визначаючи при цьому цілеспрямоване використання інформації як ресурсу.

Г.Вольфрам розглядає інформаційно-комунікативний менеджмент як функцію управління у бізнесі, орієнтовану на ресурси, відносячи до його змісту задачі надання інформації і розробки інформаційних систем у сфері інформаційно-технічної інформації. Е. Фогель вводить поняття «менеджменту інформаційних ресурсів» як синонім інформаційно-комунікативного менеджменту, головна задача якого координація обробки інформації [2].

Перехід до інформаційного суспільства став носити характер технократичного проекту (проектів), що має в своїй основі інноваційний характер, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях і включає створення автоматизованих інформаційних систем, які повинні задовольняти вимоги інформаційного суспільства. У зв'язку з цим всі країни світу приділяють велику увагу для упровадження сучасних інформаційних технологій в економіку країн і життя суспільства та розвитку інформаційно-комунікативного менеджменту.

У Японії ще у 1972 р. був підготовлений «План створення інформаційного суспільства до 2000 р.». У США у 1993 р. був підготовлений документ, що визнавав стратегію адміністрації країни у сфері інформатизації під назвою: «Національна інформаційна інфраструктура: план дій».

У Європейському Союзі підготовлена у 1994 р. і прийнята комісією Європейської спільноти програма «Європейський шлях в інформаційне суспільство». З 2000 р. почала реалізовуватися програма «Електронна Європа – інформаційне суспільство для кожного».

У Фінляндії у 1995 р. розроблена програма «Фінський шлях в інформаційне суспільство», яка відома не тільки як високорозвинуте суспільство, але й як одна з самих конкурентоспроможних економік світу, що свідчить про дієздатність суспільства та інформаційно-комунікативного менеджменту.

У 1996 р. уряд Німеччини представив програму «Шлях Німеччини в інформаційне суспільство» (Germany's Way to the Information Society).

На протязі 1990-х рр. XX ст. у більшості найбільш розвинутих держав і цілому ряду країн, що розвиваються, були прийняті програми розвитку інформаційного суспільства [3]. Створено ряд міжнародних організацій, покликаних сприяти побудові інформаційного суспільства - Information Society Forum, European survey of the Information Society (ESIS).

На кінець, у 2000 р на зустрічі G8 Була прийнята Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства. Окінавська хартія приділяє особливу увагу упровадженню сучасних інформаційних технологій, що здійснюють свій вплив на економіку країн, образ життя людей та соціальний розвиток, взаємодію державних структур та населення.

Більшість країн, що підписали Окінавську хартію, приділяють особливу увагу упровадженню сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що представляють собою парадигму створення інформаційного суспільства. Вона включає:

1) трансформацію змін в економічній і соціальній сферах – у максимальному використанні знань і передових ідей, в контексті яких повинен бути подоланий розрив у сфері доступу до інформації і знань що існує між країнами;

2) хартія підтверджує принцип, що всі люди повинні мати рівні права використовувати переваги глобального інформаційного суспільства;

3) хартія звертається з закликом до всіх ліквідувати розрив, що існує між країнами у сфері інформації та знань [4]. Концептуалізації парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту сприяв розвиток теорії соціальних мереж та мережевого суспільства. Теорії соціальних мереж представляють собою методологічний апарат, найбільш адекватний дослідженням складного соціуму, що нелінійно розвивається за умов глобального соціуму.

Мережа трактується як динамічна структурна форма, що дозволяє акумулювати нерівновагомі горизонтальні зв'язки, включаючи результати свідомих дій індивідуальних і колективних акторів, а також їх непередбачувані наслідки у відкриту систему. Саме мережеве суспільство починає виступати суспільством символічної реальності, яке може розширятися шляхом

включення нових вузлів, які здатні до комунікації. Тому ускладнення соціуму, ускладнення його динаміки, яка приймає нелінійний характер, потребує оновлення теоретико-методологічного апарату в контексті нелінійно-синергетичної методології, переосмислення її базових категорій, як соціальний простір і час, соціальна структура, соціальна стратифікація, мобільність, що викликає до життя нові форми теоретизування, у тому числі в контексті мережевого підходу до аналізу глокального соціуму [5].

Відмітимо, що поняття «мережеве суспільство» (network society) ввів в обхід американський соціолог М.Кастельс, згідно з яким мережа є динамічний соціум, що не має константних структур і передає по своїм комунікаціям масовані потоки інформації у прискореному режимі. Одиниця є мережа як нова просторова форма, що домінує у мережевому суспільстві, сформована з різноманітної сукупності суб'єктів і організацій, безпосередньо модифікованих.

У контексті парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології виникають різні інтерпретації інформаційно-комунікативного менеджменту: іноді у ньому вбачають синонім внутрішньо-організаційного управління обробкою даних; в інших випадках він ототожнюється з комунікаційними та інформаційними процесами організації, що пов'язано з більш широким трактуванням інформації як ресурсу - самостійного фактору виробництва, який лежить основі процесу прийняття рішень.

З позицій системного підходу інформаційно-комунікативний менеджмент охоплює планування, організацію, координацію і контроль інформаційної діяльності і Філософія Концептуалізація інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології 18 процесів, а також комунікації всередині організації з метою покращення її роботи.

Інформаційно-комунікативний менеджмент стосується всіх функцій управління сучасних організацій, а також процесів комунікації і прийняття рішень. Інформаційно-комунікативний менеджмент передбачає загальну методологію роботи з інформацією в управлінських структурах. Враховуючи той факт, що основним носієм інформації в управлінні є документ, то слід зробити висновок про те, що методологія інформаційно-комунікативного менеджменту у повній мірі може бути застосована до управління документацією в організації [6].

Концептуалізація поняття «інформаційно-комунікативний менеджмент» пов'язується з двома основними групами – типом ресурсів та типом інструментів, що кваліфікується як технологія управлінської діяльності і відбувається в умовах стохастичності інформаційного суспільства та мережевої економіки.

Умовно ми можемо виокремити найбільш розповсюджені дефініції інформаційно-комунікативного менеджменту:

1) інформаційне забезпечення діяльності організації на всіх рівнях

управління у самому широкому сенсі слова;

- 2) інформаційні ресурси організації та управління ними;
- 3) інформаційні послуги і підприємництво;
- 4) інформаційні системи, технічна підтримка і управління ними;
- 5) обробка та аналіз інформації;
- 6) офіс-менеджмент;
- 7) стратегічне планування і менеджмент.

Отже, парадигма інформаційно-комунікативного менеджменту включає інформацію як базовий компонент інформаційної системи організації, що розвивається за рахунок інформаційно-комунікативних технологій і систем в результаті інформаційних процесів, що відбуваються в організації.

Всі країни вирішують проблеми концептуалізації інформаційно-комунікативного менеджменту (інформаційної економіки, інформаційних технологій, інформаційних систем, інформаційних ресурсів) з метою створення єдиного інформаційного простору, включаючи:

- 1) розробки консалтингового проекту (проектів) формалізації вимог до створення системи інформаційного простору організації;
- 2) проектування автоматизованих інформаційних систем та методів їх проектування;
- 3) реінжинірингу (реконструкції) бізнес-процесів інформаційного суспільства;
- 4) новий системний підхід, що регламентує проектування, розробку, супроводження і розвиток інформаційних систем (нове системне проектування);
- 5) розробку технологій інформаційно-комунікативного менеджменту – інформаційна техніка, інформаційні функції, інформаційне і комп'ютерне середовище системного менеджера, засоби інформаційного менеджменту тощо;
- 6) опис технологій інформаційно-комунікативного менеджменту у системах соціального захисту – інформаційні ресурси і моделі системи соціального захисту, технології інформаційного менеджменту даної системи, включаючи корпоративну автоматизовану інформаційну систему і систему персоналізованого обліку [7].

Слід виділити простір концептуалізації інформаційно-комунікативного менеджменту як матеріальної форми підтримки процесів і функцій, що домінують в організації в інформаційному суспільстві:

- 1) матеріальна опора простору (мікроелектроніка, телекомунікації, комп'ютерна обробка даних, системи сповіщення і високошвидкісного транспорту, що базуються на інформаційних технологіях);
- 2) вузли й комунікації, тобто простір потоків, що базуються на електронній мережі, яка пов'язує між собою конкретні місця з чітко виділеними соціальними, культурними, фізичними і функціональними характеристиками;
- 3) просторова організація домінуючих менеджерських еліт, що здійснюють управлінські функції, навколо яких формується організаційний

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

простір. Звідси витікає надзвичайно важливий висновок, що мережа впливає на соціальну організацію спільноти [8].

Нелінійно-синергетична парадигма інформаційно-комунікативного менеджменту Парадигму інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології слід розглядати як еволюцію розвитку західних суспільств (рівні, кондиції, еволюцію соціальних феноменів), кожний елемент якої слід експлікувати як мікросистему чи субсистему, яка може бути складовою системою будь-якої макросистеми чи макромоделі.

Структура парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту потребує визначення архітекτονіки диференціальних моделей, субмоделей і субсистем інформаційного суспільства з метою визначення його властивостей (атрибутів) як системи з урахуванням евристично-еволюційних тенденцій подальшого розвитку.

Міждисциплінарна матриця парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту (філософська, кібернетична, соціологічна та інше) містить у собі відповідний понятійний ряд, що включає онтологічне, гносеологічне та аксіологічне визначення. Дана проблематика визначення парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту визначається соціокультурною детермінацією всієї системи діяльності, об'єктивними передумовами та суб'єктивними чинниками, взаємодією між суб'єктом та об'єктом, засобами та цілями, раціональним та ірраціональним, свідомим та несвідомим у системі розвитку інформаційного суспільства [9].

Концептуалізація нелінійно-синергетичної парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології як нової парадигми розвитку цивілізації XXI століття представлена у роботах вчених синергетичного спрямування (І.Пригожин, І.Стенгерс, Г.Ніколіс, Г.Хакен). У творах цих авторів дається аналіз основних принципів постнекласичного пізнання, звернення до деяких аспектів їх застосування при аналізі інформаційно-комунікативного менеджменту, вони є корисними для нелінійно-синергетичної методології інформаційно-комунікативного менеджменту як складаного соціального, економічного і культурного феномену та процесів його розвитку.

Так, І.Пригожин, Г.Ніколіс, Г.Хакен здійснили спробу аналізу з синергетичної точки зору пізнання інформаційних процесів сучасності, їх теоретико-методологічні праці зіграли провідну роль у становленні нової парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту у загальнонауковому і соціальному пізнанні. Так, С.Курдюмов підкреслює, що ідеї І.Пригожина аналогічні дослідженням процесів самоорганізації у відкритих нелінійних системах, які проводилися в Інституті прикладної математики ім. М.Келдиша в контексті нелінійно-синергетичної методології 20 один десяток років.

Особливо імпонувало С.Курдюмову те, що І.Пригожин здійснив спробу установити на рівні філософських узагальнень якісні зміни, які відбуваються у

сучасних фізичних явищах про природу і світ у цілому. Нелінійно-синергетична методологія прояснює багато явищ інформаційно-комунікативного менеджменту, у якому відбуваються складні і суперечливі процеси [10].

У результаті наукових розвідок І.Пригожина та І.Стенгерс теорія самоорганізації перетворюється на самостійну науку, що постійно розвивається, в контексті якої значний інтерес відіграють нелінійні процеси і нерівновагомність станів.

Цей напрямок розвивався шляхом розвитку методів термодинамічного аналізу явищ самоорганізації. І.Пригожин та І.Стенгерс відмічали труднощі застосування синергетики до аналізу різноманітних процесів (управлінських, соціальних, економічних) у зв'язку з невизначеністю перемінних; необхідністю врахування жорстко визначеного оточення, з яким певна система обмінюється речовиною, енергією та інформацією.

Як засвідчує соціально-філософський аналіз, всі розмисли про застосування синергетичного підходу до аналізу економічних явищ, процесів і розвитку суспільства виходять із розуміння управління цим суспільством як складною дисипативною системою [11]. У контексті парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту переважає відкритість (здатність обміну системи з зовнішнім середовищем), неурівновагомність, виникнення хаотичних і неупорядкованих структур більш високого порядку, до яких відносяться і мережеві структури. Ієрархія дисипативних систем інформаційно-комунікативного менеджменту створює ґрунт для виникнення різних рівнів синтезу порядку і хаосу.

На феноменологічному рівні аналізу порядку і хаосу в дисипативних системах слід розкрити механізм їх соціальної самоорганізації, що приводить, з однієї сторони, до ускладнення соціальних структур з їх спрощенням через дії, що сприяють елімінації процесів – ієрархізації. З іншої сторони, до розпаду складних дисипативних структур на більш прості, і як результат - приводять до переходу від упорядкованості соціальної системи до її хаотичного стану. Чергування процесів ієрархізації та деієрархізації в інформаційно-комунікативному менеджменті організації як складної соціотехнологічної системи визначається характером аттракторів, в процесі реалізації яких процеси ієрархізації визначаються як прості аттрактори, в інших - деієрархізації – дивні аттрактори [12].

Специфіка нелінійно-синергетичної методології інформаційно-комунікативного менеджменту Специфіка нелінійно-синергетичної методології парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту у тому, що самоорганізація може бути проаналізована як виникнення нового цілого, утвореного узгодженою поведінкою складових елементів висхідного середовища. Визначальним фактором формування самоорганізації є виникнення набору подальшого відбору через посередництво масштабних флуктуацій. Розвиток, що розуміється як спонтанна природна самоорганізація, може бути пов'язаний з сталою закономірністю тільки як перехід від одних Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

відносно сталих систем до інших.

Причому, на рівні послідовних фаз розгортання нелінійного динамічного процесу здійснюється перехід до чергового вибору сталих структур, тобто буде здійснюватися сценарій переходу від хаосу до порядку і навпаки. Креативна робота соціальної випадковості у проблемному полі розгортання нелінійного динамічного процесу обмежена рамками особливих ситуацій, коли здійснюється біфуркаційний перелом і народжуються нові структури. У спокійних ситуаціях рівновагового існування управлінської системи домінує детермінізм, здатний розглядати випадкову флуктуацію як направлену всупереч встановленої детерміністської тенденції [13].

До аналізу інформаційно-комунікативного менеджменту можуть бути застосовані приклади нелінійно-синергетичної методології аналізу інформаційного суспільства. Народження нового типу інформаційно-комунікативного соціуму, що потребує упровадження на всіх рівнях інформаційно-комунікативного менеджменту, пов'язано з порушенням висхідної просторово-часової симетрії.

По-перше, виникає часова неоднорідність – одному з можливих історичних шляхів розвитку інформаційного суспільства віддається перевага.

По-друге, виникає нова просторова неоднорідність – з'являється нова структура, яка свідчить про те, що моделі інформаційного суспільства виникали у різні часи і в різних просторових координатах країн. Ще один з найважливіших синергетичних аспектів аналізу інформаційного суспільства – біфуркаційні ситуації, як здатні порушити послідовно лінійне протікання подій.

Постільки джерелами оновлення порядку виступають самі найрізноманітніші сфери (детермінанти) буття – від природних до кібернетичних, то виникає необхідність полідетерміністського, багатовимірного описання цілісності самоорганізуючої системи, де був би врахований взаємовплив детерміністських імпульсів самої різноманітної природи. «Біфуркаційний хаос», що виникає в результаті розломів суспільства і цивілізацій є джерелом не тільки руйнації, але й творення нового, що й привело до еволюції соціумів від індустріальної і постіндустріальної стадії до інформаційної та «суспільства знань» [14].

Отже, смисл всіх переходів в інформаційному соціумі від порядку до хаосу і навпаки - у пошуках сталості організації як складної соціотехнологічної системи, яка здійснює управління підвищення місця і ролі (виконання функцій) інформаційно-комунікативного менеджменту. Цей пошук проявляється у протилежних тенденціях:

1) прагненні до максимально неупорядкованого стану (хаосу) у замкнутих системах;

2) прагненні до форм упорядкування (при певних умовах) у відкритих системах.

В результаті мірою безладу організації (дезорганізації) є величина, яка

називається ентропією, а мірою порядку (організації) – негативна ентропія, що називається негентропією, чи «інформацією» [15].

Суттєвий аналіз процесів самоорганізації в організаціях як складних соціотехнологічних системах дає відповідь на питання: який характер тієї рушійної сили, що змушує дисипативні структури ускладнюватися у процесах ієрархізації чи спрощуватися у процесах деієрархізації та самоорганізуватися до стану упорядкування всіх структур.

Саме реалізації цих функцій і допомагає інформаційно-комунікативний менеджмент як нова цивілізаційна парадигма розвитку соціуму у ХХІ столітті. Американський спеціаліст М.Аттінджер вводить поняття «інтегрованого інформаційного менеджменту», під яким розуміється створення такої інформаційної структури, де всі «частинки» інформації забезпечують необхідний рівень співпадіння всіх інформаційних компонентів організації і сприяють її сталому розвитку.

Під інформаційним суспільством слід розуміти таке суспільство, в якому інформаційно-комунікативний менеджмент розглядається як невід’ємний компонент управлінських технологій, в контексті якого інформаційні технології слугують інструментом досягнення цілей організації, яке здатне розподіляти і використовувати інформацію.

Інформаційно-комунікаційний менеджмент – процес, що включає технології організації управлінської діяльності, направлені на досягнення цілей організації через посередництво упорядкування перетворень висхідних субстанцій та ресурсів організації завдяки інформації і перетворення її на вироби та послуги.

7.3 Соціальна мережа як засіб розвитку соціального капіталу в умовах формування глобального інформаційно-комунікативного суспільства

Актуальність теми дослідження проявляється в тому, що перманентна трансформація соціокультурної реальності потребує усвідомлення сучасної комунікативної ситуації і вироблення відповідних стратегій і тактик управління комунікативними процесами, здатності індивіда і суспільства сприймати і конструювати комунікативні інновації.

Проникнення комунікації в усі сфери життєдіяльності суспільства, виникнення і розвиток якісно нового типу комунікативних структур потребують глибокого переосмислення комунікативної природи соціальної реальності, що актуалізує проблему мережевої комунікації у сучасному науковому пізнанні. Проблема дослідження ролі і місця соціальних мереж у комунікативному просторі сучасного суспільства зумовлена тим, що соціальні мережі перетворилися у своєрідний глобальний координаційний центр, здатний компенсувати не тільки нормативний вакуум, але й регулювати комунікативні

процеси у соціальних системах.

У другій половині 1990-х рр. минулого століття відбувся вибухоподібний розвиток мережі Інтернет і комунікаційних технологій. Вже в кінці ХХ ст. в Інтернеті нараховувалося більше 300 млн. постійно підключених до нього серверів, а «бум соціальних мереж» потряс своєю інформаційною силою все людство.

В результаті цих процесів складний процес зміни комунікаційних стандартів став сприйматися як занурення країни у простір мозаїчної, хаотично орієнтованої культури, у зв'язку з чим загострилося питання ціннісних орієнтирів особистості в соціальних мережах. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.

Науковою проблемою дослідження виступає соціальний феномен соціальних мереж як засобів конструювання комунікативного простору сучасного суспільства, яка стала представляти головний концепт інформаційного суспільства, в основі якого саморозвиток і самореалізація особистості.

Мережеве суспільство - це суспільство, у якому значна частина інформаційних взаємодій відбувається за допомогою електронних мереж. В сучасних умовах, зумовлених інтенсивним розвитком інформаційних технологій і процесами глобалізації, формується мережева інформація, що компенсує щільність і багатоманітність інформації.

Соціальні мережі характеризуються періодичністю, інформаційно-аналітичною і фінансовою доступністю, глобальністю, демократичністю, наявністю зворотного зв'язку, що й сприяє розгортанню їх конструктивного соціального потенціалу в сучасному комунікативному просторі.

Види соціальних мереж визначаються геометричною конфігурацією акторів і зв'язками між ними, спрямованістю інформації, інтерактивністю, відкритістю, що створює умови для накопичення і реалізації соціального капіталу як культури довіри до людей та інститутів, соціальної солідарності.

Основними характеристиками соціальної мережі є мультифункціональність і соціабельність, що сприяють підвищенню ефективності мережевої комунікації за рахунок формування інформаційної компетентності та інформаційної культури особистості. В той же час слід наголосити на аксіологічному статусі соціальних мереж, які виступають механізмом конструювання сучасного комунікативного простору, накопичення і реалізації соціомережевого соціального капіталу і дифузії інновацій.

Всебічний аналіз соціальних мереж, мережевої комунікації як феноменів сучасної соціальної реальності, визначення їх конструктивного потенціалу потребує міждисциплінарного підходу – соціальної філософії, комунікології, соціології комунікації, когнітивістики і віртуалістики. Особливе значення для нашого дослідження мають праці К.Шеннона, Н.Вінера, Л.Вітгенштейна, К.-О.Апеля, М.Бубера, Е.Левінаса, М.Кастельса. Ю.Габермаса, Н.Лумана.

Соціальна реальність активно конструюється людиною та її діяльністю, що несе з собою індивідуальну цінність та індивідуальний смисл. У цьому аспекті слід відмітити роботу П.Бергера і Т.Лукмана «Соціальне конструювання реальності».

Аналіз соціальних мереж оформився як ключова техніка соціальних досліджень Дж.Морено. Саме поняття «соціальної мережі» вперше виникає в класичній соціальній філософії модерніті в роботах Г.Зіммеля; мережева архітектура соціального простору розглядалася в роботах П.Бурдьє. Аналітики інформаційного суспільства (Д. Белл, З. Бжезинський, Ж. Бодрійяр, П. Дракер, Е. Тоффлер, М. Кастельс, Ф. Уебстер, У. Еко та ін.) наголосили на змінах в базових соціальних інститутах під впливом нових інформаційних технологій.

Важливе місце в таких дослідженнях займає осмислення аксіологічних аспектів трансформації сучасної культури під впливом нових видів соціальної комунікації. Екранна культура має такі характерні риси: безпосереднє підключення до світу чуттєвих сприйняття суб'єкта; багаторазове збільшення дистанційності і оперативної взаємодії між людьми та між людиною і машиною; багатосемантичність інформації, яка набуває деяких ознак міфу, не втрачаючи при цьому своєї адекватності та об'єктивності; виразність засобів і форм, завдяки яким телебачення та Інтернет, як раніше кіно, збільшують свій вплив на масову свідомість людства.

Сучасне дослідження соціальних мереж пов'язане з аналізом інформаційної безпеки в соціальних мережах, специфіки їх функціонування, зумовлених геометричною конфігурацією соціальної мережі та їх інформаційною спрямованістю. У роботах Д.Коулмана, Р.Пантема Ф.Фукуями проблема соціального капіталу розглядається як особливий ресурс соціальних мереж, що впливає на динамічність і широту мережі і одночасно впливає на формування цього капіталу.

Аналіз вказаних робіт свідчить, що до сих пір недостатньо розкрита проблема ролі соціальної мережі в конструюванні комунікативного простору сучасного суспільства, так як мережа розглядалася тільки як засіб комунікації, а не як умова формування соціального капіталу суспільства. Поняття «інформаційне суспільство» було введено в науковий обіг на початку 1960-х років майже одночасно в США і Японії Ф. Махлупом і Т. Умесао.

У 1970-ті та 1980-ті роки найбільший внесок у розвиток даної концепції зробили М. Порат, Й. Масуда, Т. Стоуньєр, Р. Катц і деякі інші вчені. Розглядаючи виникнення і розвиток теорії інформаційного суспільства, не можна не зазначити, що ця концепція отримала найбільше визнання саме в 1970-1980 рр., у період, що характеризувався швидким поширенням технологічних досягнень і значних успіхів країн, що засвоювали нову інформацію та знання.

Інформаційно-комунікативне суспільство визначається як ступінь в розвитку сучасної цивілізації, що характеризується збільшенням ролі інформації і знань в житті суспільства, зростанням долі інформаційних

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх соціальних і особистісних потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Інформаційно-комунікативне суспільство базується на інформаційних технологіях, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації всіх сфер і галузей економіки та управління, єдиній найновішій інтегрованій системі розвитку соціального капіталу в умовах формування глобального інформаційно-комунікативного суспільства.

Соціальна мережа як концепт інформаційно-комунікативного суспільства представляє собою симбіоз соціальної і технічної реальності, що утворює багатоманітні комунікативні конфігурації (просторово-часові, суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні), які компенсують високу інформаційну щільність сучасного суспільства і здійснюють всі види соціальної комунікації (масової, міжособистісної, групової) на всіх технологічних рівнях: вербальному, мовленнєвому, аудіо-візуальному.

Соціальні мережі характеризуються нескінченним числом незалежних центрів акумуляції і розповсюдження інформації, що визначає її глобальність, демократичність, але й безконтрольність. Ці характеристики визначають нові смислові конструкти в організації комунікативного простору, в контексті якого соціальний капітал слугує джерелом мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням. Феномен довіри являється основою соціабельності і дає можливість суб'єкту підтримувати певне число контактів.

У результаті ефективного функціонування мережі створюється соціомережевий соціальний капітал, який сприяє соціалізації користувача і задоволенню професійних, ділових, комерційних та інших потреб, що підвищує рівень інформаційної культури та ефективності мережевої комунікації. Соціальна мережа як концепт інформаційно-комунікативного суспільства сприяє розвитку соціального капіталу, що є фундаментальною складовою демократичного суспільства та ринкової економіки. За визначенням Ф.Фукуями, соціальний капітал – набір неформальних цінностей та норм, які є спільними для певної соціальної групи і створюють можливості для співпраці.

Соціальний капітал набуває свого наповнення і цінності лише коли стає суспільним надбанням і використовується широким колом індивідуумів, тобто є характеристикою суспільства або його великих груп, а не характеристикою індивідуумів.

Соціальний капітал слугує джерелом розвитку мережі і безпосередньо пов'язаний з її функціонуванням. Аксіологічний статус соціальних мереж у сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві зумовлений тим, що соціальні мережі виступають як компенсаційний механізм, що формується в умовах неефективності держави та інших соціальних інститутів, а з іншої сторони, - представляє собою універсальний соціальний механізм, який

здійснює свої функції в умовах відносної соціальної та групової солідарності і доповнює у цій якості інші інститути.

Ціннісний аспект мережевої комунікації проявляється у тому, що мережі сприяють дифузії інновацій, які охоплюють освітню, науково-інноваційну, політичну та економічну сфери сучасного суспільства, та сприяють конструюванню комунікаційного простору. Мережеві комунікації сьогодні представляють не просто теоретичний проект, а емпіричну реальність, що включає: електронну пошту, чати, служби повідомлень, форуми, блоги, мережеві спільноти, що є маніфестацією динаміки електронного обміну інформацією, яка неухильно розгортається в інформаційно-комунікативному просторі.

Взаємодія суб'єктів мережевої комунікації відображає нову якість інформаційних суб'єкт-об'єктних відносин, що зумовлено специфічними функціями соціальних мереж. Онлайніві соціальні мережі, які, крім виконання функцій підтримки спілкування, обміну думками і отримання інформації, стають об'єктами і засобами інформаційного управління та ареною інформаційного протиборства.

До мережевих засобів масової інформації слід віднести частину ресурсів платформи WWW (World "Wide Web, Всесвітня павутина, Веб), що складають зміст та інтелектуальну складову (контент) Інтернету.

Мережа – це не тільки засіб передачі інформації, але й можливість її обробки, яка виступає універсальним засобом структурування соціального простору, суть якого у тому, щоб сприяти створенню гнучкої та одночасної взаємодії великої кількості вузлів, функції яких виконують індивіди, що є соціальними акторами.

Відповідно соціальна мережа є системою, що пов'язує між собою канали зв'язків акторів. Найбільш важливою характеристикою мережевої комунікації є отримання і створення соціального капіталу через посередництво функціонування соціальної мережі.

Соціальний капітал визначає форми мережевої комунікації, тобто потреби, цілі і мотиви учасників комунікації, а властивості причетності до соціальної мережі розкривають динаміку інформаційних потоків і потенційну безкінечність росту системи, її емерджентність, що посилює даний ефект.

Соціальний капітал слугує джерелом розвитку мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням, тобто може проявляти себе у якості особливого виду реальних і потенційних ресурсів. Форми мережевої комунікації залежать від геометричної конфігурації соціальних акторів, від міри реалізації і накопичення соціального капіталу, від інформаційної змістовності.

Соціальна мережа як засіб розвитку соціального капіталу володіє конструктивним потенціалом у динаміці формування глобального інформаційних потоків, безумовно має аксіологічний статус в сучасному суспільстві. Основна цінність соціальної мережі у тому, що в сучасних умовах

вона є не просто засобом комунікації, а механізмом конструювання комунікативного простору сучасного суспільства. Ціннісним аспектом у даному випадку є вільна горизонтальна комунікація і самоорганізація мережі, що визначає її ентропійність.

Всі учасники мережевої спільноти визнають, перш за все, свободу слова не обмежену статусними межами і цінують право вільно формувати організаційні структури для досягнення ефективної взаємодії і генерації ідей. Тому аксіологічний статус соціальної мережі у сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві проявляється у даному аспекті як засіб накопичення інформації та реалізації особистого і соціального капіталу.

Сучасний світ у всій своїй багатоманітності єдиний, і його частини взаємопов'язані. Глобалізація процес інтеграції держав і народів у різних сферах діяльності. Основні причини глобалізації: перехід від індустріального суспільства до інформаційного, до високих технологій; перехід від централізації економіки до децентралізації; від національної економіки до світової; використання нових комунікаційних технологій; Інтернету; супутникового телебачення.

Глобалізація - це процес, в ході протікання якого зростає взаємовплив і взаємозв'язок народів і держав. Світ єдиний і багатоманітний: чим сильніше тенденція до єдності, тим яскравіше проявляється багатоманітність культур, образів життя, соціальних цінностей. У сучасну епоху людство набуває єдності не тільки антропологічної як біологічний вид, але і як соціальної – об'єднуючись у цілісну всесвітню соціальну систему, і культурної – постільки у процесі взаємообміну досягненнями різних культур створюється єдина загальнолюдська культура.

Основні фактори єдності сучасного людства та їх наслідки:

- 1) зміна засобів масової комунікації – в єдиний інформаційний потік поєдналися практично всі регіони планети;
- 2) зміна транспорту – швидкість переміщення з однієї частини світу в інший: світ став доступний для пересування;
- 3) характер сучасної техніки – реальна загроза знищення всього людства;
- 4) економіка – виробництво, ринки стали дійсно світовими, виробничі сили перетворилися в основу єдності сучасного людства;
- 5) глобальні проблеми – їх вирішення можливе тільки загальними зусиллями всієї світової спільноти. У цих умовах особливо потребує розвиток комунікаційної діяльності органів державної влади, які втягнуті у глобалізаційний процес.

В умовах глобалізації на перший план висуваються не проблеми технізації суспільства, а проблеми його інтелектуалізації, створення і упровадження нових технологій, що базуються на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знання, що свідчить про набуття людським суспільством нової якості і створення інфосфери – інформаційної культури, що

включає:

1) матеріальну складову (інфокомунікації): глобальні мережі добування, передачі, оброблення і збереження інформації;

2) гуманістичний світогляд людей: світогляд людей, менталітет, психологія, «шкала цінностей. М.Кастельс визначив глобалізацію як «нову капіталістичну економіку», визнавши у якості основних її характеристик наступні константи: інформація, знання та інформаційні технології слугують головними джерелами зростання продуктивності і конкурентоспроможності, ця нова економіка організується переважно через мережеву структуру менеджменту, виробництва і розподілу, а не окремих фірм, як раніше, тому вона являється глобальною.

В глобальному інформаційно-комунікативному просторі світ і суспільство розгортаються через призму комунікації, що потребує адекватного аналізу даного феномена. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву «глобальна революція у спілкуванні». Саме тому напрями оптимізації комунікативного менеджменту в епоху глобалізації викликані детермінантами культурної сфери, що сприяє тому, в її основі – спілкування як головний феномен ХХ століття, в який втягнуті всі народи і цивілізації.

7.4 Напрями оптимізації проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової цивілізації

В умовах сучасного мінливого бізнес-середовища головним завданням для компанії (організації) стає швидке реагування на зовнішні зміни та відповідне впровадження ефективних заходів і методів взаємодії в середовище цифрової цивілізації.

Напрями оптимізації проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової цивілізації розвиваються в контексті розвитку smart-бізнесу та smart-економіки. Аналіз ринку, потреб споживачів, моніторинг змін в їх перевагах і поведінці стають стратегічно важливими для бізнес-процесів, визначають подальшу діяльність організацій в інтернет-середовищі, що поступово стає «тканиною нашого життя» завдяки спроможності поширювати силу інформації всією цариною людської активності (М. Кастельс).

Бізнес-процеси в умовах інформаційного суспільства, що переходить в smartсуспільство, представляють собою сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на створення кінцевого продукту, – від розробки концептуальної ідеї до її втілення, що є технологічною засадою організаційної форми інформаційної епохи-мережі. Мережі як організаційні засоби простору Інтернет мають неабиякі переваги через властиві їм гнучкість та адаптаційність – принципові якості для виживання й успіху в довкіллі, що жваво змінюється.

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

На сьогоднішній день Україна займає четверте місце в світі по кількості і якості ІТ-фахівців, і сам цей факт вражає. Ми тепер повинні створити можливості, щоб ІТ-продукт вироблявся в Україні, кінцевий продукт, а не тільки наші фахівці працювали на аутсорсинг, щоб Україна стала центром, де виробляється сучасний інформаційний продукт. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спираються автори

Результати фундаментальних досліджень концептуалізації проектно-орієнтованого бізнесу від інформаційного суспільства до цифрової цивілізації представлено у наукових працях Р. Абдєєва, Д. Белла, Н. Вінера, В. Глушкова, У. Ешбі, К. Коліна, І. Пригожина, А. Урсула, Р. Фішера, Г. Хакена, Р. Хартлі, К. Шеннона. На нашу думку, поняття «концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу» слід розглядати в одному ряду з такими типовими характеристиками, як «постіндустріальне суспільство» (Д. Белл), «інформаційне суспільство» (М. Порат, Й. Масуда), «мережеве суспільство» (М. Кастельс), «нове індустріальне суспільство» (Дж. Гелбрейт), «активне суспільство» (А. Етціоні), «постекономічне суспільство» (В. Іноземцев), «організаційне суспільство» (Р. Престус), «пострадянське суспільство» (Ж.-Ф. Ліотар).

Аналіз напрямів оптимізації проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової цивілізації вимагає від компаній (організацій) здійснення ефективного управління бізнес-процесами задля зайняття переконливих позицій на ринку. Перехід до цифрового бізнесу означає прозорість процесів, підвищення адаптивності організації до зовнішніх факторів, гнучкість і адаптивність. Найбільш дієво це реалізується в межах проектно-орієнтованих організацій, що представляють собою по суті тип інноваційної організації.

У всьому світі набирає обертів соціальна економіка, коли пріоритетним виступає не інтерес інвестора/акціонера, а суспільне благо, Sharing economy, social entrepreneurship, smart city, open big data, все те, що відкриває нові можливості для створення суспільних благ. Модель проектно-орієнтованої організації застосовується до цілого ряду галузей і сфер економічної діяльності, яка володіє всіма внутрішніми і зовнішніми ресурсами, що формують передумови для створення окремого бізнесу як аналогу індивідуального проекту. Різні структурні моделі проектно-орієнтованих організацій спрямовані на пристосування типових і традиційно структурованих організацій до потреб окремих споживачів.

Основна перевага проектно-орієнтованої організації полягає в тому, що всі зусилля концентруються на вирішенні одного конкретного завдання [1]. Еволюція концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу від інформаційного суспільства до smart-суспільства визначається як мистецтво застосування системи сучасних методів ІКТ для досягнення певних результатів проектно-орієнтованої організації як однієї з перспективних у плані розвитку smart-суспільства.

Основними принципами концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в умовах інформаційного суспільства є:

1) поглиблення рівня обґрунтованості інвестиційних рішень, що приймаються через посередництво багатоваріантних (не менше 3-х) і багатофакторних оцінок (технологічних, економічних, соціальних та інших);

2) висока міра координації і контролю у процесі виконання інвестиційних проектів;

3) системний аналіз і постійне відслідковування зовнішніх змін (кон'юнктури ринку з усіх видів ресурсів, різних невизначених обставин і негативних факторів, що виникають на шляху інвестиційного циклу).

Для аналізу еволюції концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу до цифрової цивілізації слід використати: 1) технічний аналіз; 2) комерційний аналіз; 3) фінансовий аналіз; 4) економічний аналіз; 5) організаційний аналіз; 6) екологічний аналіз; 7) соціальний аналіз; 8) гуманістичний аналіз. Проектування виконується послідовно і включає: 1) вибір проекту; 2) оформлення контрактів; 3) планування проектно-кошторисних робіт і послуг; 4) власне проектування і узгодження проектно-кошторисної документації.

В основі концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в контексті еволюції від інформаційного суспільства до smart-суспільства - формування вмій і знань з управління проектно-орієнтованим розвитком бізнесу, що розвивається у рамках мережі. Мережі поширюються у всіх сферах економіки, переважаючи та перемагаючи вертикально організовані корпорації та централізовані бюрократії. Формування вмій і знань з управління проектно-орієнтованим розвитком бізнесу проводиться на основі комплексного підходу з урахуванням того, що процеси управління проектами направлені на досягнення стратегічних цілей мережевого підприємства (організації) та їх економічної вигоди [2].

Сучасна концепція розвитку проектно-орієнтованого розвитку бізнесу в умовах еволюції від інформаційного суспільства до smart-суспільства включає усвідомлення місця та ролі управління проектами у загальній системі організаційно-економічних знань у соціальних науках, включаючи менеджмент; вивчення та обґрунтування основного змісту та структури процесів управління проектом; основні поняття та підходи до управління проектами в умовах еволюції від інформаційного суспільства до smartсуспільства, основні інструменти та навички проектно-орієнтованого розвитку бізнесу, самоменеджменту та творчого (креативного, інтелектуального) пошуку; конкурентні переваги від проектно-орієнтованого розвитку бізнесу, що включає гуманістичні аспекти, націлені на людину, її потреби та інтереси.

Сучасна концепція розвитку проектно-орієнтованого розвитку бізнесу в умовах еволюції від інформаційного суспільства до smart-суспільства направлена на те, щоб вміти застосовувати організаційний інструментарій і професійні знання та навички на практиці; використовувати основні складові

контекстуальної компетенції проектного менеджменту в управлінні проектами; класифікувати проекти за масштабом, складністю, термінами, характером цільової задачі, предметною сферою діяльності; ідентифікувати, аналізувати та ранжувати зацікавлених сторін проекту; управляти розвитком організації шляхом реалізації проектів на усіх стадіях життєвого циклу; узагальнювати матеріали аналізу стану підприємства (організації) для формування пропозицій щодо проектно-орієнтованого розвитку бізнесу; творчо використовувати проектний підхід і smart-підхід для адекватного вирішення проблем динамічно-інноваційного середовища [3].

Слід проаналізувати поняттєво-категорійний апарат концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу у напрямі до впровадження цифрової цивілізації.

У професійному управлінні з поняттям «проекту» пов'язується процес здійснення комплексу цілеспрямованих заходів щодо створення нового продукту чи послуг у рамках встановленого бюджету, часу і якості. При цьому процес розділяється на дві складові проектного чи продуктово-орієнтованого процесу, направленої власне на створення продукту чи послуги, що розповсюджується на всі види людської діяльності – від створення книги до освоєння космосу.

Проектно-орієнтована організація як основа розвитку проектно-орієнтованого бізнесу – це організація, що динамічно розвивається і трансформується соціально, мета якої досягається на основі внутрішньо-організаційної інтегрованої/децентралізованої розробки та реалізації соціально-економічних проектів інноваційного розвитку. При цьому процеси інтеграції та/або децентралізації повинні бути збалансованими.

Основою діяльності проектно-орієнтованої організації є виконання проектів, а основними статтями витрат – витрати на персонал та інформацію. Продуктом діяльності проектно-орієнтованої організації вважається результат проектної роботи: програма, дослідний зразок, звіт або стаття про результати дослідження, рекламна кампанія для замовника тощо. Основна перевага проектно-орієнтованої організації полягає в тому, що вона концентрує всі зусилля на вирішенні одного завдання, у той час як керівник функціонального відділу може одночасно займатися кількома проектами [4].

Проектно-орієнтований підхід, що тисячоліттями використовується в інженерній справі чи техніці, перенесений на організаційні, економічні, соціальні чи інші проекти у нетрадиційних сферах, приводить в умовах інформаційного суспільства до колосальних успіхів. Багатоманітні замисли, заходи, плани в не інженерних сферах слід розглядати як проекти і застосовувати до них проектно-орієнтовану технологію: чітко визначати цілі, результати проекту, склад робіт, враховувати зв'язки і вплив на проект оточуючого середовища і учасника проекту та виводити обґрунтовані розрахунки реалізації проектів.

Такий підхід дозволяє не тільки зрозуміти, але й визначити, які ми хочемо отримати результати, які кадри та ресурси необхідні, у які терміни ми прагнемо отримати результат і скільки це буде обходитися. Отже, з нечітких, несистемних бажань у сфері різних соціальних, економічних та організаційних перетворень за допомогою проектно-орієнтованого підходу можна перейти до обґрунтованих, розрахованих і забезпечених реаліями параметрам проекту, який можна реалізувати як ефективний проект.

Основна ідея технології проектно-орієнтованого менеджменту має чітко визначити цілі, склад робіт, розподілити відповідальність і ресурси, планувати всі види робіт з врахуванням ризиків і можливостей, постійно контролювати ситуацію і своєчасно реагувати на зміни і відхилення для досягнення цілей проекту у рамках встановленого часу, бюджеті та якості. В основі цієї технології лежить комп'ютерне уявлення проекту як динамічної моделі комплексу робіт з визначенням розрахункових і прогнозованих характеристик і показників проекту [5].

За допомогою формальної моделі і спеціальних програмних засобів концепція розвитку проектно-орієнтованого бізнесу розглядається, з нашої точки зору, як невикористаний ресурс в Україні і здійснюється за рахунок:

- 1) безперервного комплексного і прогнозованого планування з врахуванням обставин, що сформувалися на даний момент часу;
- 2) безперервного моніторингу просування проекту, контролю виконаних робіт, видатків на засоби і ресурси, а також інші показники проекту;
- 3) регулювання процесу виконання проекту шляхом його перепланування з врахуванням виконаних робіт і ситуації, що склалася в рамках і за межами проекту.

Сучасна концепція розвитку проектно-орієнтованого розвитку бізнесу в умовах розвитку цифрової цивілізації включає аналіз проблем за допомогою наступних видів аналізу:

- 1) проектний аналіз – визначення цінності проекту;
- 2) технічний аналіз – уточнення кошторису і бюджету проекту; уточнення фізичних і цінових непередбачуваних факторів, які приводять до непередбачуваним витратам;
- 3) комерційний аналіз – оцінка проекту з точки зору споживачів продукції чи послуг, що пропонуються проектом; у загальному вигляді ці задачі можливо звести до трьох: маркетинг; джерела і умови отримання ресурсів; умови виробництва і збуту;
- 4) екологічний аналіз – встановлення потенційного зиску, що наноситься оточуючому середовищу як в інвестиційному, так і післяінвестиційному періоді, а також визначення заходів, необхідних для подолання чи пом'якшення цього ефекту;
- 5) організаційний аналіз - оцінка організаційної, правової, політичної та адміністративної обстановки, у рамках якої проект має здійснюватися і реалізуватися;

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

б) соціальний аналіз – визначення здатності плану проекту для його користувачів, результат соціального замовлення, який повинен забезпечити можливість стратегії взаємодії між проектом та його користувачами, підтримка населення і сприяння досягнення цілей проекту.

Це бізнес, результати якого надаються споживачу у вигляді реалізованих проектів і програм, метою яких є створення продуктів і надання різноманітних послуг. Цей бізнес являє собою виробничу систему, на вході якої замовлення, контракти, угоди, договори, кожний з яких реалізується як програма чи проект, а на виході представляє створені продукти чи послуги. До проектно-орієнтованого бізнесу відносяться: інноваційна, інвестиційна сфери, консалтинг, інжиніринг [6].

Концептуалізація проектно-орієнтованого бізнесу в умовах розвитку цифрової цивілізації особливо актуальна для таких галузей, в яких суттєву частку складає проектно-орієнтований бізнес. Це енергетика, нафтогазова промисловість, металургійна промисловість, велике машинобудування, аерокосмонавтика, транспортні комунікації, телекомунікації, інвестиційно-будівельна сфера, банківська справа, фінанси і страхування, інформаційні технології, перероблювана промисловість, автомобілебудування, фармацевтика, сфера торгівлі і обслуговування, науково-дослідна та інноваційна діяльність, а також державне управління на всіх рівнях, професійні послуги, управлінське консультування.

Менеджмент проектів при його широкомасштабному застосуванні забезпечує високу ефективність здійснення проектно-орієнтованої діяльності. Упровадження менеджменту проектів в економіку України буде сприяти масштабному соціально-економічному розвитку України за рахунок підвищення ефективності державного управління на центральному, регіональному і муніципальному рівнях, підвищенню якості управління державними і приватними підприємствами, а також інвестиційного клімату та інтенсивності обігу фінансово-кредитних ресурсів, що неминуче приведе до підвищення частки ВВП та рівня життя населення.

Використання проектно-орієнтованих систем управління в сучасному бізнесі дозволяє керівництву фірми вибудувати ефективну систему зв'язків між ланками, що беруть участь у розробці й реалізації проекту, і в кожний момент часу одержувати об'єктивну й повну картину діяльності організації. В основі управління проектами як нової парадигми організаційного мислення, лежить принципово нова комунікативна парадигма в сфері управління організацією. Хоча основним поняттям управління проектами є проект, реалізація ідеології проектно-орієнтованого управління неминуче приводить до стирання меж між управлінням окремими проектами й управлінням фірмою у цілому, що приводить до зближення, а потім і злиття понять проектного менеджменту та загального менеджменту [7].

Цифрова економіка базується на високих, у тому числі енергозберігаючих

технологіях та екологічній інфраструктурі; в мережевій економіці формується нова якість послуг, їх генерують самі користувачі, громадяни смарт-суспільства, що взаємодіють з органами державного управління і приватним бізнесом не по вертикальним, а по горизонтальним зв'язкам. При цьому передбачається «fifthlevel service», коли сама послуга «знаходить» клієнта, а не навпаки.

Застосування ІКТ дозволяє підприємствам (організаціям) добиватися значних економічних успіхів за рахунок швидкої адаптації до плинного бізнес-середовища, використання віддалених офісів, безперервної Інтернет-комунікації зі споживачами і партнерами. Розвиток інтернет-технологій формує унікальні умови для виникнення з працівниками і роботодавцями нових трудових відносин.

Зокрема, у рамках технології Смарт-Стаффіngu реалізовані нові високотехнологічні підходи до залучення персоналу. Спеціалісти, що працюють в одній команді на загальний результат використовуються не одночасно, а послідовно, по певному графіку, а велика частина працівників може виконувати трудові функції у дистанційному режимі. Реалізація технології Смарт-Стаффіngu відбувається через розподільчу інтелектуальну Інтернет-b2b-платформу, за допомогою якої роботодавці на значній відстані залучають і перерозподіляють між собою доступні компетенції співробітників, а також заключають угоди з віддаленими працівниками за допомогою електронного документообігу.

Еволюція бізнес-моделі сьогодні відбувається від електронного навчання до Smart-університету в контексті розвитку каталізатора інновацій в освіті: просування на інституційному/ національному рівні; система кібер-навчання в кібер-університетах, Центрах перепідготовки і навчання.

«Стаффінг» (staffing) – термін, що означає представлення персоналу на тих чи інших умовах: staff leasing - «аренда» персоналу, temporary staffing - поставлення тимчасового персоналу на короткий строк, аутстаффінг – виведення персоналу за межу штату.

Smart staffing - «розумний стаффінг» - це у першу чергу ринкова технологія регулювання попиту і пропозиції трудових ресурсів, дотримуючи розумний компроміс між реаліями кадрового ринку і сучасними технологічними трендами, які відкривають нові можливості для управління доступністю персоналу потрібної якості і кількості, а також для сучасного його використання.

Серед напрямів оптимізації проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової цивілізації формування концепції розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової трансформації до Smart-суспільства: проникнення Інтернету у всі сфери нашого життя, зростання інтересу до віддаленої роботи і популярності «віртуальних офісів», розвиток «хмарних» технологій. Цифрова економіка епохи Інтернету формує унікальні умови для виникнення нових відносин між роботодавцями і працівниками, так і між компаніями, що розсіяні

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

по всьому світу.

Смарт-стаффінг за рахунок динамічного перерозподілу трудових ресурсів, у кінцевому рахунку, сприяє збільшенню національного «кадрового потенціалу». Частка «людського капіталу» у створенні «додаткової вартості», що повинна превалювати практично у будь-якому сучасному проекті. Для того, щоб своєчасно вирішувати унікальні задачі і підтримувати свою конкурентоспроможність, організації повинні мати доступ до кадрових ресурсів у потрібний час, сприяючи розвитку «людського капіталу» як конкурентоспроможного ресурсу для створення додаткової вартості, яка є інтелектуальною платформою, кадровою і соціальною інновацією.

Місія компаній - надавати якісні, високопрофесійні послуги та впроваджувати інноваційні технології і рішення для управління бізнесом, в результаті чого компанії-клієнти стрімко та прогнозовано будуть рости та успішно розвивати свій бізнес.

Принципом роботи SMART-business є побудова довгострокових відношень з клієнтами, як наслідок високого результату та якості послуг. Smart-інновації породжують нову парадигму розвитку суспільства, яка вважається найважливішим фактором становлення Smart-суспільства.

Не випадково це зростання зафіксоване у документі «Європа - 2020: Стратегія розумного стійкого та інклюзивного розвитку» (Smart growth) - стратегія, що включає розвиток економіки, що базується на знаннях та інноваціях, та сприяє стійкому розвитку (Sustainable growth), більш ефективному використанню ресурсів, що включає інклюзивне зростання (Inclusive growth) та укріплення високої зайнятості населення, що в цілому сприяє розвитку Інтернет-економіки [8].

Не випадково передові країни вже давно сформували концепції (парадигми, теорії) розвитку цифрової економіки як розумної економіки, суспільства, розумного уряду, розумної освіти, розумного міста, що пов'язано з формуванням «економіки знань». В основі Smart-суспільства лежить розвиток «суспільства знань», цифрових технологій, цифрового суспільства, всього того, що зветься «цифровою ерою» розвитку цивілізації.

Smart-суспільство побудоване таким чином, що «розумна» робота, яка утворена «розумним» життям, державою і бізнесом, базується на «розумній» інфраструктурі і «розумних» громадянах, які відіграють центральну роль у створенні smart-культури. Зарубіжні вчені вважають, що розвиток таких галузей, як Smart-транспорт, Smart-охорона здоров'я, Smart-енергетика, Smart-суспільство приведе до появи Smart-світу, детермінованого цифровими технологіями. Останнім часом стали виникати світові тренди у розвитку Smart: Smart-міста; Smart-країни; Smart-мобільності; Smart-екології; Smart-освіта; Smart-життя. Сучасна концепція смарт-уряду (Smart Government) базується на найновішій платформі «Smart Networks». Платформа Smart networks («розумних мереж») передбачає використання комунікаційних мереж для

управління системами різної природи.

Розумна мережа виражається через три складових розвитку Інтернет:

1) міжмашинна взаємодія (M2M), тобто технології, що дозволяють машинам обмінюватися інформацією між собою або ж передавати її одностороннім порядком;

2) хмарові обчислювання (CC);

3) аналіз великих даних (Big Data).

Smart-економіка – це економіка, що базується на комплексній модернізації та інноваційному розвитку всіх секторів на основі технологій нового покоління, що забезпечують високу додаткову вартість, енергоефективність, формування якісного оточуючого середовища і соціальну стабільність. Smart-економіка базується на високих, у тому числі енергозберігаючих технологіях та екологічній інфраструктурі. У «мережевій» економіці формується нова якість послуг: їх генерують самі користувачі, громадяни смарт-суспільства, що взаємодіють з органами державного управління та приватним бізнесом не по вертикальним, а по горизонтальним зв'язкам [9].

При цьому передбачається «fifth level service» така ситуація, коли сама послуга «знаходить» клієнта, а не навпаки. Застосування ІКТ дозволяє підприємствам добиватися значних економічних успіхів за рахунок швидкої адаптації до плинного бізнес- середовища, використання віддалених офісів, безперервної комунікації з споживачами і партнерами. Смарт-суспільство кооперується в загальнонаціональну мережу, трудова діяльність в якому організується на основі колективного інтелекту, що породжує «смарт-роботу».

У результаті зміни потреб інформаційного суспільства з'являються нові вимоги до трудових ресурсів, в контексті якого витребуваним є оволодіння колективною мережевою компетенцією. Смарт-суспільство включає в себе «розумні технології», освіту, управління містом, все те, що пов'язане з Інтернетом, та сприяє підвищенню ефективності нової ролі інформаційних технологій, які виступають у якості єдиної інфраструктури нового суспільства.

Поняття «цифрової економіки» характеризує постіндустріальний рівень його розвитку, на якому величезне значення має такий ресурс, як інформація. На зміну інформаційному суспільству йде «суспільство знань», яке інколи ототожнюється з інформаційним, проте в інших випадках його називають наступною стадією розвитку («Towards Knowledge Societies», доповідь ЮНЕСКО) з його найважливішим ресурсом знання. Розвиток інформаційного суспільства пов'язаний з початком ери становлення розуму.

Логічним продовженням мережевого суспільства є смарт-суспільство (smartsociety), що розвивається на основі смарт-технологій. Концепція смарт-суспільства знаходиться в основі сучасних державних програм розвитку країн Південної Кореї та Японії, зокрема, в Південній Кореї Національним соціальним агентством розроблена «Стратегія смарт-суспільства», що є надзвичайно актуальною. Smart-суспільство трансформує бізнес, роблячи управління більш інтелектуальним (гнучким, розумним), а діяльність, Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

направленою на використання знань та інновацій. Освіта, за рахунок використання електронних і колективних технологій, стає більш масовою та ефективною.

Smart-економіка – це економіка, що базується на комплексній модернізації та інноваційному розвитку всіх секторів на основі технологій нового покоління, що забезпечують високу додаткову вартість, енергоефективність, формування якісного оточуючого середовища і соціальну стабільність. Smart-економіка базується на високих, у тому числі енергозберігаючих технологіях та екологічній інфраструктурі. У «мережевій» економіці формується нова якість послуг: їх генерують самі користувачі, громадяни смарт-суспільства, що взаємодіють з органами державного управління та приватним бізнесом не по вертикальним, а по горизонтальним зв'язкам [12].

При цьому передбачається «fifth level service» така ситуація, коли сама послуга «знаходить» клієнта, а не навпаки. Застосування ІКТ дозволяє підприємствам добиватися значних економічних успіхів за рахунок швидкої адаптації до плинного бізнес-середовища, використання віддалених офісів, безперервної комунікації з споживачами і партнерами.

Смарт-суспільство кооперується в загальнонаціональну мережу, трудова діяльність в якому організується на основі колективного інтелекту, що породжує «смарт-роботу». У результаті зміни потреб інформаційного суспільства з'являються нові вимоги до трудових ресурсів, в контексті якого витребуваним є оволодіння колективною мережевою компетенцією. Висновки Отже, смарт-суспільство включає в себе «розумні технології», освіту, управління містом, електронне управління, все те, що пов'язане з Інтернетом, та сприяє підвищенню ефективності нової ролі інформаційних технологій, які виступають у якості єдиної інфраструктури нового суспільства.

Технології Smart Home вже почали заповнювати світовий ринок. Такі передові країни, як Німеччина, Австрія, Іспанія, Великобританія, США чи Франція, на особистому прикладі показали, що інтерес до цієї технології зростає, і під впливом інформаційних технологій сьогодні з'являються такі галузі, як електронна комерція, електронна економіка, електронний маркетинг, електронне навчання і охорона здоров'я, навіть електронний туризм, що свідчить про еру смарт-суспільства (розумного, інтелектуального, технологічного), в якому розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій набуває масового характеру, коли Інтернет і мобільні вирішення отримують велику частку охоплення населенням, які поступово трансформують світ.

Технології стають сприйнятливими для збирання інформації про реальний світ і перетворюють її на знання, сприйнятливі для практичного використання. У результаті за рахунок ІКТ змінюються бізнес-процеси, державне та організаційне управління, відбувається реформування менеджменту, що перетворює економічні, соціальні та управлінські процеси за рахунок

оптимізації, автоматизації та забезпечення можливості для колективної роботи.

Таким чином, як висновок зробимо, що цифрова цивілізація – це нова якість суспільства, у якому сукупність використання нових технологій дозволить людям підвищити якість свого життя, а основна ідея проектно-орієнтованого бізнесу - як з ідеї зробити проект, а з нього – бізнес.

7.5 Формування концепції інформаційно-інноваційного номенеджменту в умовах цифрової цивілізації

Концепція інформаційно-ноосферного розвитку суспільства ставить своєю метою реалізувати ідею В.Вернадського про розвиток гармонійних відносин в онто-соціо-природних процесах людської життєдіяльності на основі знання, релігії і філософії. Інформаційно-ноосферна концепція розвитку суспільства осмислює уявлення про особливу роль людини у Всесвіті як єдиного носія розуму і направлена на розвиток глобального інтелекту, що веде до розвитку інноваційного суспільства.

У соціальному організмі інформаційно-ноосферного суспільства повинна сформуватися здоровою кожна клітинка організму, яка повинна бути стійкою до динаміки космічного життя, ментальних вихрів, силового впливу зі сторони інших цивілізацій. Ноосферний погляд уселяє віру в те, що «на вершині свого розвитку людина буде у змозі творити суспільство паралельно з природою, не руйнуючи її.

Ноосферу слід визначити як сферу розуму, яка сприяє гармонійній взаємодії всіх життєвих факторів, що забезпечують інноваційний розвиток суспільства з його функціями – розвитком життєоблаштування ноосфери. а Господарство являє собою явище духовного життя, на це звертав увагу С. Булгаков, і таким його робить саме свобода творчості. Ноосферно-духовна концепція інформаційно-інноваційного номенеджменту в умовах цифрової цивілізації проголошує однією з головних цілей - формування мистецтва управління, що являє собою сукупність державних (публічних цілей), направлених на вироблення ефективних і якісних управлінських рішень (В.Воронкова, О.Соснін, М.Максименюк, В.Нікітенко).

Концепція інформаційно-ноосферного розвитку управління включає розвиток ноосферної економіки як планово-ринкової, інтелектуальної, наукоємної, освітоємної, квалітативної економіки, що сприяє розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства. Вона формує соціум з точки зору соціальної чи гуманітарної політики, у центрі якої людина як творець всього сущого. Економіка, з поступовим переходом до прибутку, як провідного функціонала ринку і управління, до функціоналу якості життя на планових началах управління розвитком суспільства. Прогрес ноосферної якості управління як провідний показник ноосферно-економічного поступу допомагає окремому

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

індивідууму результативно вирішувати проблеми, здійснювати раціональний вибір, генерувати інноваційні матриці культури. Ноосферу як глобальну оптимізовану соціально-економічну систему адміністративного нооменеджменту слід уявити як комплекс чотирьох взаємопов'язаних підсистем:

- 1) природної (вода, повітря, клімат, флора, фауна);
- 2) економічної (населення, промисловість, сільське господарство, транспорт);
- 3) соціокультурної (наука, мистецтво, охорона здоров'я, освіта, релігія);
- 4) етносоціальної (по бут, традиції, звичаї, мова) (В.Вернадський).

Вчені засвідчують, що в наших силах впливати на нелінійну динаміку і нелінійні процеси. В умовах нелінійного динамічного розвитку вільних ринків організації і підприємства повинні перебудовуватися, а самоорганізація необхідна для того, щоб справитися із зростаючою складністю нелінійного розвитку (С.Куцепал, Н.Кочубей, В.Воронкова). В основі ноосферно-інформаційно-інноваційного управління лежить коеволюція як співрозвиток взаємодіючих елементів системи, яка розвивається і зберігає свою цілісність. Сутність ноосферного адміністрування - сукупність таких процесів, у яких поєднуються три види еволюції – природна, соціальна і власне діяльнісна, у центрі якої людина як міра всіх речей.

В основі концепції інформаційно- ноосферного розвитку суспільства ноосфера як безперервно зростаюча у просторі і часі сфера розуму і духу, сфера, на якій базується життєдіяльність сучасної цивілізації, ядром якої слугує біосфера Землі. Необмежена у часі життєдіяльність земної цивілізації досягається гармонійною взаємодією людства і біосфери, регламентованим індексом стійкості розвитку (менше одиниці), і гармонійним розвитком суспільства, що визначається індексом соціально-економічної дисгармонії (менше 10-15). Концепція інформаційно-ноосферного розвитку суспільства включає розвиток ноосферної економіки як «економіки суспільного інтелекту», що включає освітню економіку.

Освіта виступає «базисом базису» матеріального і духовного відтворення якості людини, якості освітніх послуг у суспільстві, якості суспільного інтелекту. Ноосферна економіка інформаційно-ноосферного суспільства – це інноваційна економіка, яка спирається на ноосферо-технологічний базис, який залучає суб'єкта до соціокультурних феноменів даного соціуму.

Ноосферна економіка як економічна і соціально-філософська наука включає у свої закони соціально-економічного розвитку окремих регіонів, з врахуванням дії закону енергетичної вартості, специфічних умов взаємодії господарсько-природно-ноосферної системи з регіональними особливостями виявлення гомеостатичних механізмів Біосфери і Планети Земля. Ноосферна економіка є економіко-господарська основа соціоприродної еволюції на основі суспільного інтелекту і освітянського суспільства» [2].

Суспільство як відкрита система, виявляючи свої іманентні сили розвитку, сприяє відтворенню своїх складових компонентів суспільного організму, сприяє формуванню загальнолюдської парадигми культури і цінностей. Розвиток чи еволюція відкритих систем (у тому числі складноорганізованих систем, як людська свідомість чи суспільство в цілому), відбувається за загальними для всього Космосу об'єктивним законам. Знаючи космічні закони, що регулюють світ, можна пройти через кризи з найменшими втратами до розвитку суспільного цілого. Такими законами розвитку відкритих систем є закони самоорганізації і вільної волі у точці біфуркації при режимах із загостренням.

Розвиток ноосферної економіки буде сприяти коеволюції (тобто узгодженої еволюції), яка означає, що гармонічно організоване суспільство виникає тоді, коли стратегія розвитку Природи і стратегія розвитку людства не суперечать один одному, а співпадають. Коеволюція – це співрозвиток взаємодіючих елементів однієї системи, яка розвивається і зберігає свою цілісність. Найбільш перспективними є типи співрозвитку, які передбачають зближення двох взаємопов'язаних еволюціонуючих систем, але не рух до одного загального образу (конвергенція).

Останнє означає взаємну адаптацію, тобто коли зміни, що відбулися в одній з систем, ініціюють такі зміни в іншій системі, які, як мінімум, не приводять до небажаних чи тим більше неочікуваних наслідків. При аналогічних взаємодіях обов'язковою є деяка відносна симетрія, що означає рівнозначність коеволюціонуючих систем, що передбачає у кожній з них наявність набору потенційно можливих змін.

Коеволюція сприяє збереженню різноманітності у системі, елементи якої коеволюціонують, що визначає безумовну коеволюцію системи перед конфліктним розвитком. Згідно з В.І.Вернадським, наша планета і Космос уявляються як єдина система, у якій життя як жива речовина зв'язує у єдине ціле процеси, що протікають на землі, з процесами космічного походження.

Сучасні досягнення науки вже сьогодні дозволяють зробити кроки у формуванні принципу єдності енергоінформаційної взаємодії природи і суспільства і на цій основі створити ряд нормативних і законодачих актів, які можуть стати визначальним вектором космічного мислення і світогляду, які будуть сприяти розвитку цивілізації XXI століття [3, 485 с.].

Вже сьогодні активно розвивається ноосферне мислення, що представляє собою ключовий вузол ноосферогенезу, всієї концепції ноо сфери. Ноосферогенез переживає самий складний етап, на якому відбувається вибір основного напрямку розвитку. У межах біосфери відбувається боротьба самих різноманітних стратегій, одна з яких являє собою формування ноосферної оболонки, квазірівноважний подальший розвиток людства. Проте цій стратегії протистоять інші, у тому числі і руйнівні, в результаті чого ноосфера може і не відбутися, тому таким важливим є формування ноосферного мислення і світогляду.

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

У ноосферному мисленні слід виділити декілька основних напрямків: планетарне мислення, формування нообіогеоценозів, усвідомлення ноосферогенезу в цілому. Людина не може поки що охопити своєю свідомістю всі аспекти ноосфери: її багатовимірність, складне ієрархічне облаштування і саморозвиток. Першою фундаментальною задачею у процесу становлення ноосфери є формування планетарного мислення.

Ноосферна економіка як найбільш широкий синтез економічного і гуманітарного знання, покликана розкривати принципи і закони ноосферного господарювання у регіоні, діючого у просторі гомеостатичних механізмів біосфери і планети земля. Ноосферна економіка структурує конструкти духовної економіки, у якій економічна поведінка «економічної людини» повинна включати примат духовних потреб над матеріальними потребами.

Головна функція ноосферного мислення – це забезпечення інтегральної цілісності, єдності, безпеки і добробуту своїх громадян, що забезпечується за рахунок вмілого керівництва та ефективного управління. Так як завжди доводиться долати дисипативні структури, повинен бути вироблений адаптаційний механізм самоорганізуючої системи за рахунок кооперативних зв'язків, організації простору для того, щоб не тільки виживати при різних ідеологічних впливах, але й протистояти руйнації усталеного соціуму. Ноосферне адміністрування означає сукупність таких процесів, у яких поєднуються три види еволюції – природна, соціальна і власне діяльнісна, у центрі якої людина як міра всіх речей.

Перш за все ноосферне мислення повинно бути сформовано на основі наукового менеджменту, виходячи з синергетичного і нелінійного бачення шляхів подолання загальноцивілізаційних проблем, у контексті яких можливий альтернативний перехід від техногенної моделі розвитку, у якій людина протиставляється природі до коеволюційної моделі існування людства, модель якої акцентує увагу на формуванні ноосоціогенезу.

Ноосферна концепція управління означає, що політика визначається сферою розуму (ноосферою), моралі і справедливості, базується на науково-раціональній і морально-справедливій основі, на ноосферних підходах до розвитку суспільства. Ноосфера представляє собою таку гуманістичну сферу управління, в якій управління реалізується морально-справедливим розумом і глобальним інтегральним інтелектом. Критерієм рівня розвитку і якості життя людини є гуманістичні цінності і знання людини, яка живе в гармонії з оточуючою природою і природним середовищем.

В контексті вироблення ноосферних функцій управління слід враховувати:

- 1) екологічні особливості, потенціал території населення, оцінки стану соціоприродних ресурсів країни в біосфері Землі (еко-);
- 2) екологічні обмеження (норми) у способах взаємодії з природою – екологічність території земельного, водного, лісного, містобудівного господарства (техно-);

3) врахування критеріїв безпеки території в оцінці стану середовища життя населення (паспорт території) і функцій інститутів суспільства, що регулюють взаємодію з природою (- поліс).

Досвід людства свідчить, що ноосферні функції органів влади як гаранта збереження оточуючого середовища, екологічної безпеки населення реалізуються в екотехнополісі територіальних поселень держави – інституційної моделі біосферо-сумісного ведення господарства у певних умовах планети.

Світоглядно екотехнополіс населення – це ноосферна функція інститутів стійкого життєзабезпечення поколінь, безпечної життєдіяльності суспільства і стійкості господарства держави. Практично екотехнополіс – це ноосферна функція гармонізації взаємодії населення з середовищем життя у природокористуванні поколінь біосфери Землі.

Вона охоплює весь комплекс знань про ноосферу, закони і тенденції її становлення і розвитку, включаючи учення про перехід цивілізації до «стійкого суспільства» і «стійкої держави».

Ноосферологія мислиться як та частина майбутнього, яка акцентує увагу на виживанні людства шляхом розвитку морального гуманізованого та екологізованого розуму, становлення ноосферного колективного інтелекту на основі засобів інформатики. Забезпечення безпеки є основою стійкого розвитку у ході становлення ноосфери, що здійснюється головним чином за допомогою раціональних заходів, найновіших інформаційно-інтелектуальних технологій.

З однієї сторони, мова йде про використання природних механізмів (типу природної безпеки, біологічної стабілізації і регуляції оточуючого середовища), які необхідно включати у сферу взаємодії природи і суспільства. З іншої сторони, гармонізація цієї взаємодії повинна досягатися за допомогою раціонально-духовних механізмів, що оптимально організують соціальну діяльність і переводять її на інтенсивно-коєволюційний шлях розвитку, що у сукупності забезпечує всезагальну безпеку і стратегічну стабільність.

Саме у ноосфері досягається системно-синергетичний синтез всіх складових стійкого розвитку, причому не тільки у самому соціумі, який виступає як ноосферо-глобальне ціле, але і в його взаємовідносинах з природою, як земною, так і космічною. Причому у відношенні космосу також у перспективі повинна бути забезпечена безпека у результаті становлення космоноосфери, де глобальна безпека забезпечується у її зовнішньому, геокосмічному і власне космічному варіантах, про які мріяв К.Ціолоковський.

Все це свідчить, що управління складними сучасними системами в умовах ринкової економіки є надзвичайно складним процесом, який повинен враховувати багато факторів – економічних, політичних, міжнародних, глобалізаційних, екологічних, що породжують безліч ризиків. Україна як самостійна держава, маючи великий природний, економічний, культурний та інтелектуальний капітал, зацікавлена в удосконаленні європейської архітектури безпеки. В умовах глобалізації ми стикаємося з більш складними проблемами,

Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Хлебнікова А.А., Ажажа М.А.

які пов'язані з нестійкими рівновагомими станами у політиці, економіці і суспільстві. Хаос, порядок і самоорганізація, як у природі, так і у суспільстві, виникають у відповідності з законами складних динамічних систем.

До яких висновків слід прийти у відношенні управління складними системами на підприємствах, у фірмах та адміністративних структурах? Слід враховувати в управлінні складними соціально-економічними системами, що потребують розвитку ноосферного мислення:

- перехід від лінійної до нелінійної динаміки;
- самоорганізацію і динаміку у природі і суспільстві;
- самоорганізацію і динаміку в економіці і суспільстві;
- самоорганізацію і динаміку в комп'ютерних, інформаційних і комунікативних системах;
- самоорганізацію і динаміку в управлінні підприємствами і адміністративними системами;
- самоорганізацію і динаміку у глобалізаційну епоху.

Країни і нації також представляють собою складні соціально-економічні і соціально-культурні системи, розвиток яких підпорядковується законам нелінійної динаміки. Нелінійна динаміка означає, що цими процесами у всіх деталях неможливо управляти централізовано. Тому необхідно своєчасно розпізнавати моменти нестійкості і можливі параметри порядку, які можуть домінувати у глобальних тенденціях розвитку.

Таким чином, необхідно сформулювати ноосферні індикатори адміністративного менеджменту, виокремлюючи критерії випереджаючого стратегічного планування та управління, адаптовані до соціально-економічних умов кризових (чи депресивних) регіонів.

Під індикатором (лат. *indicator* – показчик) ми розуміємо доступну спостереженню і визначенню характеристику якості середовища життя населення; під індексом (лат. *index* - показник) - комбінацію індикаторів, що виражають міру чи критерій розумності взаємодії суспільства з середовищем проживання, що буде сприяти інноваційності суспільства.

Формування концепції ноосферно-інформаційно-інноваційного розвитку адміністративного нооменеджменту у ХХІ ст. є новою галуззю філософського знання і сприяє підвищенню ефективності розвитку сучасного соціуму в усіх його сферах, поява якої викликана визначальною роллю управління у житті суспільства і окремого індивіда в контексті нових викликів глобалізації.

Філософія ноосферного публічного управління, будучи синтезом науки і мистецтва, знання і досвіду, філософії та етики представляє собою широке дослідницьке поле для вивчення сучасного соціуму, розуміння його природи у різних ситуаціях, постільки управління пронизує всю систему взаємовідносин у суспільстві. Специфікою філософії адміністративного менеджменту є міждисциплінарний характер, наявність сучасних теоретичних концепцій з орієнтацією на вирішення гуманістичних задач соціуму. Філософія

адміністративного менеджменту занурюється в культуру, яка детермінує розвиток управлінських начал, аналізується у форматі аксіологічних, гносеологічних і методологічних принципів, що переломлюються через гуманістичні та аксіологічні чинники управління.

Філософія ноосферного публічного управління - особливий тип свідомої діяльності людини, вища форма управлінської діяльності, в центрі якої людина. В основі філософії адміністративного менеджменту – суб'єкт-суб'єктне усвідомлене управління, що пов'язане з формуванням суб'єкт-орієнтованого світу, детермінованого засадами гуманістичного менеджменту.

В основі адміністративного нооменеджменту - гуманістичні характеристики управлінського процесу, перехід на вищий щабель, що демонструє загальноцивілізаційний рівень, виражає універсальні зв'язки і явища, що демонструють якісний розвиток сучасного соціуму в усіх сферах життєдіяльності – економічній, політичній, соціальній, духовній. Тому деяка група вчених дотримується того, що адміністративний нооменеджмент в сучасну епоху повинен ґрунтуватися на якості прийняття управлінських рішень, що базуються на досягненні поставлених цілей («дерево цілей»).

Філософія ноосферного адміністративного менеджменту розвивається у темпоральному вимірі, що враховує простір і час, детермінованих ментальністю, в основі якого «життєвий світ» народу і людини.

Як засвідчує аналіз, в умовах глобальної трансформації людства змінюються мотиви поведінки, ціннісні орієнтації, соціально-психологічні властивості людини та її відношення до людини, соціуму, природи, самої себе. Глобалізація впливає на розпад стійких соціальних зв'язків, в результаті чого посилюються імміграційні тенденції, неадаптованість сучасної людини до викликів сучасності, що приводить до зростаючої дестабілізації сучасного соціуму, падіння життєвих стандартів, соціально-психологічної дезадаптації сучасної людини [5].

Висновки до сьомого розділу

Філософія ноосферного публічного управління повинна базуватися на науковому менеджменті і когнітивному управлінні, постільки кожного разу слід відслідковувати, як впливає ноосфера на природні та господарські процеси та управлінські парадигми. Вчені розробили соціальні технології когнітивного управління, що знаходяться в основі адміністративного нооменеджменту:

- 1) рефлексивне управління;
- 2) управління знаннями;
- 3) управління через спільноти (мережеві товариства, Інтернет- спільноти);
- 4) управління через громадянське суспільство (партії і суспільні рухи);
- 5) інфраструктурне управління (соціальні структури освіти, науки, молоді і спорту);
- 6) нормативне управління (через законодавство);
- 7) управління змінами;

- 8) управління організаційним розвитком;
- 9) управління інформаційними системами.

Адже використання неадекватної інформації (теорії) приводить до неадекватної практики адміністративного менеджменту і неадекватного прийняття управлінських рішень в умовах інформаційного суспільства і глобалізації. Ноосферно-інформаційно-інноваційний розвиток сучасного соціуму базується на філософсько-методологічних і соціально-економічних проблемах побудови суспільства інновацій, інформаційній інфраструктурі, засобах факторів інноваційно-інформаційного розвитку, антикризової стратегії адміністративного менеджменту, високої ролі інтелектуального ресурсу та розвитку освіти і науки, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності держави та можуть стати локомотивом технологічних і соціальних перетворень на шляху модернізації суспільства.

РОЗДІЛ 8

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРАДИГМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ (Воронкова В.Г.)

8.1 Парадигма глобалізації: сутність, значення, нове розуміння

8.2 Політична глобалізація як новий тип міждержавних відносин.

8.3 Економічна глобалізація як нова стадія процесу інтернаціоналізації.

8.4 Культурна глобалізація як процес формування нової глобальної культури.

8.5 Глобалізація як системна цілісність економічних, політичних, культурних та національних процесів.

8.6 Місце і роль України в глобалізаційних процесах

Висновки до восьмого розділу

8.1 Парадигма глобалізації: сутність, значення, нове розуміння

Сучасний світ надзвичайно складний і динамічний. Визначальним є посилення процесу глобалізації, тобто збільшення взаємодії економічних, політичних, соціальних, культурних, правових та інших факторів. Зміст глобалізації зводиться до неминучості повної планетарної інтеграції, переходу від безлічі держав, народів, націй і культур до єдиної світової держави.

По суті, під терміном „глобалізація” розуміється взаємозв’язок процесів інтернаціоналізації економіки, розвитку єдиної системи світового зв’язку, зміни й ослаблення функцій національної держави, активізації діяльності транснаціональних недержавних утворень, у тому числі таких, як етнічні діаспори, релігійні рухи, мафіозні групи.

Основна мета даного наукового дослідження – виявити **парадигму глобалізації** в контексті сучасних процесів – економічних, політичних, соціальних, культурних. Тому підходи до аналізу глобалізації будуть самі найрізноманітніші - онтологічні, феноменологічні, антропологічні, аксіологічні, метафізичні тощо.

Парадигма – це:

1) поняття античної і середньовічної філософії, що характеризує сферу вічних ідей як первообраз, зразок, у відповідності з яким бог-деміург створює світ суцього;

2) у сучасній філософії науки-система теоретичних, методологічних та аксіологічних установлень, що сприймаються в якості зразка вирішення наукових задач, які розділяються всіма членами наукової спільноти.

Термін “парадигма” в філософію науки в філософію вперше вводить позитивіст Г.Бергман, але адекватний пріоритет у його використанні і розповсюдженні належить Т.Куну. У своєму доробку “Структура наукових
Воронкова В.Г.

революцій” (1962)

Т.Кун говорить про можливість виявлення двох основних аспектів: епістемологічного; соціального. В епістемологічному плані парадигма являє собою сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, які виступають в якості зразка наукової діяльності, в соціальному – характеризуються через конкретну наукову спільноту, що розподіляє певні наукові погляди, цілісність і межі якою вона розділяє. Існування парадигми, згідно з Т.Куном, пов’язано з періодом нормальної науки, в межах яких вони виконують проектно-програмну і селективно-заборонену функції.

Зміна парадигми здійснюється через наукові революції, що пов’язано із своєрідним переключенням наукової спільноти на нову систему світобачення і цінностей. Критика надмірного психологізму в розумінні парадигми спонукало Т.Куна конкретизувати свою позицію через посередництво поняття “дисциплінарної матриці”, синонімічно епістемічному контексті парадигми.

В структуру дисциплінарної матриці євроінтеграційної парадигми входять: символічні узагальнення, що складають формальний апарат і мову, характерну для конкретної наукової дисципліни; метафізичні компоненти, що визначають найбільш фундаментальні теоретичні і методологічні принципи світорозуміння; цінності, що детермінують панівні ідеали і норми побудови і обґрунтування наукового знання.

Поняття парадигми в пізніших доробках Т.Куна пов’язано в більшій мірі з характеристикою інтегральних соціально-психологічних аспектів наукової спільноти. Разом з тим в контексті сучасної соціальної філософії поняття парадигми є більш продуктивним при опису еталонних теоретико-методологічних засад наукового пошуку.

В сучасну парадигму глобалізації входять наступні її різновиди:

1) фактуалістська парадигма (структурний функціоналізм теорій соціального конфлікту);

2) дефіціоністська парадигма (символічний інтеранціонізм, феноменологія, етнометодологія);

3) парадигма соціального біхевіоризму (соціального обміну концепції). Для теорій Т.Куна характерно, що стара і нова парадигми не сумісні: нова парадигма не продовжує відбутися розрив, так як нова парадигма повинна підпорядкуватися новим принципам, законам, тенденціям.

Парадигма глобалізації зводиться до наступного:

- виявлення сутності, природи і основних характеристик глобалізації, яка являє собою процес універсалізації;

- становлення єдиних для всієї планети Земля структур, зв’язків і відносин в різних сферах життя суспільства;

- глобалізація має складний багаторівневий характер розгортання як соціально-історичного процесу сучасності загальнопланетарного масштабу;

- в межах глобалізації, як об’єктивного і всеохоплюючого

інтеграційного процесу, відбуваються: інтеграція та диференціація; універсалізація (морально-етичних цінностей) та уніфікація (у вигляді “вестернізації” у площині масової культури та стандартизації життя); інформатизація та нові аспекти дезінформації (через формування “бажаної” громадської думки) суспільства;

- зростання взаємозалежності (політичної, економічної, в питаннях безпеки існування) всіх учасників постіндустріального дискурсу, а разом з тим – і рівня напруженості у світі, яка проявляється в антиглобалізаційних виступах та рухах, появі організованого “світового тероризму”, з одного боку, та створення образу ворога за “віссю зла”, – з іншого.

Нерівномірність економічного розвитку країн та розвиненості демократично-правових і громадянських інститутів у різних суспільствах спричиняють як до принципового не сприйняття західних цінностей ліберальної демократії та громадянського суспільства менш розвиненими країнами та спільнотами. Зростання темпу життя та ефективності використання часу (в тому числі й тривалості життя окремого індивіду) у якості негативних наслідків спричиняє до ефекту “футурошоку”, конформізму кризи самоідентифікації та фрагментарності світосприйняття.

Глобалізація, як процес, який з кожним наступним обертом викликає гострі суперечності, а відтак спричиняє опір самому собі, перетворюючись на практичну й теоретичну проблему, у якості історичної альтернативи може або:

1) спричинити до принципово нового етапу поступального розвитку людства;

2) або ж призвести до крайньої форми загострення протистояння її учасників, “війни всіх проти всіх” і, зрештою, до світової катастрофи.

Попри весь драматизм даного твердження, бажано, щоб глобалізація відбувалася тільки в гуманітарному вимірі, а за всіх інших неоімперських варіантів розділення загальнолюдської спільноти за будь-якими факторами та критеріями нерівності, вона рано чи пізно призведе до краху та катастрофи.

З кола тих протиріч, які, з одного боку, уможливають подальший розвиток глобалізації як динамічного процесу, а з іншого, – є постійною загрозою стабільності та безпеці існування в світі, можна виокремити їхні три основні рівні:

а) протиріччя на рівні суб’єктів міжцивілізаційних відносин та контактів (найбільше напруження спостерігається між західною та ісламською цивілізаціями);

б) загострення та наростання протиріч в межах самої глобалізації як всеохоплюючого інтеграційного процесу; зокрема йдеться про зростання невдоволення в свідомості європейців порушенням прав і свобод людини в економічній та соціальній сфері, з відповідним акцентуванням уваги на цінностях соціальної справедливості – як в традиційному контексті, так і з огляду на сучасні міжнародні конфлікти у їх “глобалістському” вимірі несправедливості;

Воронкова В.Г.

в) протиріччя, пов'язанні з фрагментарністю світосприйняття у свідомості, збільшення темпу життя та кризою самоідентифікації як на особистісному рівні, так і на рівні окремих спільнот (Мозговий О.Л.)

За визначенням ООН, **глобалізація** - це загальний термін, що позначає усе більш складний комплекс трансграничних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами і ринками, що виявляється в розширенні потоків товарів, технологій і фінансових засобів, у неухильному зростанні й посиленні впливу міжнародних інституцій, громадянського суспільства, у глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, у значному розширенні масштабів трансграничних комунікаційних та інформаційних обмінів, насамперед через Internet, у трансграничному перенесенні захворювань і екологічних наслідків і в усе більшій інтернаціоналізації певних типів злочинної діяльності.

Під глобалізацією можна розуміти поступове перетворення світового простору в єдину зону, де безперешкодно переміщуються капітали, товари, послуги, вільно поширюються ідеї і пересуваються їхні носії, стимулюючи розвиток сучасних інститутів, шліфуючи механізми їхньої взаємодії.

Глобалізація – це утворення міжнародного правового і культурно-інформаційного поля, інфраструктури міжрегіональних, у тому числі інформаційних обмінів. Сьогодні дати чітке і єдине визначення глобалізації складно, різні питання цього процесу є предметом вивчення багатьох наук, кожна з яких має свій дискурс. Крім того, необхідно прийняти до уваги, що глобалізація є історичним процесом, що розвивається протягом сторіч і цей ще незавершений.

Особливостями глобалізації в умовах ХХІ ст. є кілька основних факторів, серед яких слід виділити наступні:

1. **Системна цілісність** світу як посилення взаємозв'язку між центром і периферією та посилення впливу сильних держав.

2. **Зростаюча глобальна стратифікація**, що пов'язана з поділом світу на багаті (28) та бідні (160) держави, серед яких більше мільярда людей використовують менше одного долара на день, 826 мільйонів недоїдають, майже мільярд не має доступу до чистої води.

3. **Технологічна диференціація**, що розвивається в умовах постіндустріального, індустріального та інформаційного суспільства.

4. **Системна вестернізація**, яка охоплює всі сфери життя, поширюючи швидкими темпами явища „макдональдизації”, західного способу життя та гомогенізації культур.

Теоретична розробка і реалізація національних конкурентоспроможних, глобально орієнтованих стратегій розвитку сьогодні є найактуальнішим питанням. Оцінюючи місце України у сучасному світі, ми повинні враховувати різні фактори, виходячи також із перспективи.

Європейська інтеграція відповідає життєво важливим інтересам українського народу, вона є визначальним чинником як міжнародної діяльності

України, так і її внутрішньої політики на тривалу перспективу, зміцнює безпеку країни та позитивно впливає на відносини України з усіма державами світу. Неухильна реалізація курсу на інтеграцію до Європейського Союзу забезпечуватиме гарантії верховенства права плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки.

8.2 Політична глобалізація як новий тип міждержавних відносин

Політична глобалізація охопила всі країни і народи, являючи собою мережу найрізноманітніших політичних взаємозв'язків, що швидко зростають; поглиблення взаємозв'язків між найважливішими політичними центрами; інтенсифікація **транскордонних політичних зв'язків**; широкий спектр міжполітичних взаємовідносин, що призводять як до взаємозбагачення, так і до виникнення нових економічних проблем; визначення нової ролі держави та інших суб'єктів міжнародного життя у глобалізованому світі; перспективи становлення глобального суспільства; формування нових політико-економічних систем та нових „політичних акторів” на міжнародній арені, що являє собою нові напрями інтернаціоналізації світового господарства. Політична глобалізація означає фундаментальну зміну світового порядку, демонструє собою виникнення політичної культури, політичної свідомості, нового типу міждержавних відносин. Параметри політичної глобалізації визначаються кризою потенціалу окремих держав, зростанням глобальних проблем планетарного масштабу, посиленням ролі міжнародних організацій. Найбільшого впливу в контексті політичної глобалізації зазнали такі сфери, як міжнародні відносини і політична і економічна культура. Важливою рисою політичної глобалізації є те, що в жодній сфері вона не досягла такого високого рівня, як у глобалізації фінансових ринків. Теорія політичної глобалізації робить акцент на масштабності тих змін, які охопили майже весь світ, а з іншого, начебто свідчила про потенціал західної моделі розвитку, яка визначає і уособлює цю тенденцію до глобалізації. Особливого поширення ідей політичної глобалізації набувають в період 90-х років, коли західний світ досяг значного економічного зростання, азійський світ уповільнив свій розвиток внаслідок кризи, а посткомуністичні країни почали активно впроваджувати ринкову економіку. Глобалізація проявляється в залученні багатьох різноманітних чинників, починаючи з культури, освіти, світоглядних настанов, закінчуючи умовами життя й **загальним розвитком особистості**, що сприяє ефективності нової системи.

Ознаками політичної глобалізації є: активізація міжнародних політичних і фінансових організацій, розвиток міжнародних комунікацій, взаємне збагачення культур, глобальна взаємозалежність соціальних і політичних

рішень, активізація міжнародних фінансових трансакцій, збільшення обсягів міжнародної торгівлі, засвоєння західних стандартів споживацької культури, що сприяє розвитку космополітичного світогляду і провокує відродження різного роду фундаменталістів та антиглобалістських рухів. Держава втрачає статус єдиного суб'єкта інтегрування і представлення інтересів великих спільнот. Національні уряди опинилися у лещатах між глобальними силами і місцевими потребами. Нині за право виконувати роль вирішальної сили управління суспільним розвитком одночасно з державою змагаються глобальний ринок, наддержавні інститути, органи місцевої влади, розгалужені громадські та приватні мережені структури. Кардинально розширюється локус управлінської діяльності, зміщуючи акценти з національного на субнаціональний рівень. Управління суспільством в умовах перманентної турбулентності активізувало завдання всебічного вивчення надскладних мультиматеріальних і багаторівневих взаємозалежностей процесів політичної глобалізації. Важливо підкреслити, що в умовах нестандартного стану глобального середовища актуалізація множинних владних авторитетів, роль загального спрямовуючого центру, здатного забезпечити керованість суспільством, залишається **за державою** з її управлінськими важелями. На відміну від ідей домінування та незалежності ієрархічно побудованої системи державного управління у теорії суспільно-політичних мереж **державні інститути** розглядаються у ситуації тісної взаємозалежності, координації інтересів і обміну ресурсами з іншими громадськими та приватними агентами, залученими у процес ухвалення та реалізації політичних рішень, які б задовольнили усі сторони колективних дій. Провідною темою міжнародних економічних відносин є **співробітництво** на партнерських засадах **між державним і недержавним секторами**.

Глобалізація політичних інститутів.

До кінця ХХ ст. сформувалася світова економіка, в якій бізнес, політичні рішення та економічні процеси в різних країнах залежать один від одного. В цій глобальній економіці прямо задіяні більшість економічних ресурсів і найбільш впливі групи інтересів; створена світова культурно-інформаційна мережа для вирішення глобальних економічних, екологічних і проблем безпеки стала створюватися глобальна система прийняття політичних рішень глобального порядку (ГСППР), зачіпаючи всі країни, що мають відношення до глобалізації політичних інститутів. Таку глобальну систему прийняття політичних рішень багато вчених називають **світовим урядом**. В дійсності була сформована ГСППР згідно **матричного принципу** управління, тобто мережі центрів прийняття рішень, що ієрархічно невибудована. Можливо говорити про мережений уряд, що включає в себе такі організації, як Рада Безпеки ООН, Політичний комітет НАТО, керівництво Міжнародного валютного фонду і Всесвітнього банку, уряду найсильніших держав - членів „Великої вісімки” і Китаю. Велику Вісімку як окремий інститут, провідні європейські організації

(Єврокомісія, ПАСЕ, Євросоюз), Інтерпол, різні організації по контролю і регулюванню, такі як МАГАТЕ (агентство з атомної енергії), ФАТФ (агентство по боротьбі з відмиванням грошей), АСЕАН, ВТО, керівництво найбільших корпорацій та їх об'єднання (ОПЕК). Вузли цього мереженого уряду взаємно залежать один від одного, проте один одному не підпорядковуються. Управлінські команди тут передаються не у вигляді наказів, а у вигляді проектів. Кожна ініціативна політична сила виступає в цій мережі зі своїм проектом, втягуючи всіх інших суб'єктів глобальної політики в свій проект. Таким чином, політична боротьба в глобальній мереженій політичній системі виступає не як боротьба партій, а у двох видах: **як боротьба проектів і як боротьба вузлів один з одним за ресурси та ініціативу**. Кожний проект – це матриця системи взаємних відносин вузлів мережі один з одним. В рамках одного проекту є одна квазієрархія, в рамках іншого – абсолютно інша. Найважливіша політична проблема при формуванні ГСППР - трансформація суверенітету. Традиційно основним інституційним суб'єктом на світовій арені були національні уряди, які після формування Вестфальської системи в XVII ст. узурпували суверенітет. Сьогодні суверенітет національних держав розмивається, він частково реалізується через декілька напрямків: національні органи, транснаціональні корпорації, міжнародне громадянське суспільство, яке являє собою інституціоналізовану суспільну думку (наприклад, „Грінпіс”, „Емністі інтернешнл”, благодійні фонди). Постільки ця мережева система принципово відкрита і створюється не по закону, проте ініціативна, то найважливішою проблемою є її легітимація, яка розгортається в контексті міжнародного права. В цих умовах різко зростає роль засобів масової інформації і взагалі – масової комунікації, які формують суспільну думку. В результаті політична влада формується згідно такої моделі: формується суб'єкт, зацікавлений в реалізації того чи іншого проекту; цей суб'єкт концентрує ресурси, що включають ЗМІ, лобістські групи в різних вузлах прийняття рішень, важливих для реалізації цього проекту; здійснюється впровадження в світову суспільну думку тієї чи іншої інтерпретаційної схеми, яка включає в себе реалізацію проекту в якості складової частини; в тій чи іншій формі здійснюється „народне волевиявлення”, завершується реалізація проекту з опорою на формування суспільної думки. Таким чином, в рамках глобальної політичної системи відбувається становлення **нової форми демократії - маніпулятивної демократії**. При такій маніпулятивній демократії формально дії легітимні, що мають своїм джерелом **народне волевиявлення**, проте по самій суті вони нав'язуються суспільству найбільшими групами приватних і корпоративних інтересів.

Характерні риси сучасних процесів політичної глобалізації наступні:

- інтенсифікація економічних зв'язків;
- наявність жорсткої конкуренції за сфери впливу, поглиблення взаємозв'язків між провідними центрами;

- поєднання гострої конкуренції із розширенням елементів взаємодії і співробітництва ;
- інтернаціоналізація виробничих зв'язків у високотехнологічних галузях;
- формування глобальних ринків;
- інформаційна відкритість;
- стрімкий розвиток комунікацій, що певною мірою супроводжується нівелюванням інститутів самоідентифікації націй;
- інтенсифікація зусиль відносно розв'язання глобальних мереж безпеки.

Таким чином, сучасні процеси глобалізації відображають інтенсифікацію економічних, політичних, соціальних, культурних та інших зв'язків, проте історичні, політичні, культурні й економічні особливості по різному відображаються на їх розвитку. У міжнародному житті разом із традиційними суб'єктами (держава) беруть участь міждержавні (макрорегіональні) інтеграційні утворення і внутрішньодержавні (мікрорегіональні) формування, які інтенсивно взаємодіють, у тому числі в сфері інтересів, що зачіпають і тих, і інших. Дозрівання інтернаціоналізованих відтворювальних процесів призводить до „змішування” різних частин і форм зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє зміні економічного значення державних кордонів. Їх роль виконують „Межі впливу” транснаціональних структур, а також „країн-систем”, що здійснюють економічний контроль над середовищем своїх інтересів у світовому просторі. Таким чином, політична глобалізація – це загальний термін, що означає складний комплекс взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами і ринками, які проявляються в розширенні потоків товарів, технологій і фінансових засобів, в зростанні і посиленні впливу міжнародних інститутів громадянського суспільства, в глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, в значному розширенні трансграничних комунікаційних та інформаційних обмінів, перш всього через Інтернет, в трансграничному переносі захворювань і все більшої інтернаціоналізації певних типів злочинності; процес всезростаючого впливу на соціальну дійсність окремих країн різних факторів міжнародного значення: економічних і політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну.

8.3 Економічна глобалізація як нова стадія процесу інтернаціоналізації

В результаті процесу політичної глобалізації посилюються інтеграційні тенденції в міжнародному розподілі праці: національні кордони все менше розглядаються як критерій для сегментації ринку; спеціалізація підприємств

визначається їх транскордонною інтеграцією в багатонаціональних виробничих мережах; багатовимірність технічних центрів приводить до близької технологічної кооперації серед фірм; глобальні інформаційні мережі зв'язують світ в єдине ціле: зростає взаємозалежність найважливіших фінансових центрів; формуються нові міжнародні механізми накопичення і руху капіталів.

Економічна глобалізація – внутрішнє суперечливе явище з великою кількістю прямих і зворотних зв'язків, в яких приймають участь багатонаціональні і національні комерційні структури, національні держави та їх установи, регіональні багатонаціональні об'єднання, формальні і неформальні міжнародні організації, відносини яких характеризуються поєднанням гострої конкуренції із зростаючими елементами взаємодії і співпраці. Основою процесу економічної глобалізації стають інтернаціоналізація виробничих зв'язків у високотехнологічних галузях на основі прямих іноземних інвестицій, формування глобальних по масштабу і невинних по режиму роботи ринків, в першу чергу – фінансових. Елементи глобальної економіки :

- 1) міжнародна науково-технічна сфера;
- 2) сфера міжнародного виробництва;
- 3) світовий ринок і міжнародна торгівля;
- 4) міжнародна валютно-фінансова система.

Економічна глобалізація – це тенденція до утворення всесвітнього інвестиційного середовища та інтеграція національних ринків і капіталів.

Передумови економічної глобалізації наступні:

- дерегулювання фінансових ринків і пов'язаної з ними діяльності;
- технологічний процес, що дозволяє здійснювати в світовому масштабі моніторинг фінансових ринків, проведення фінансових операцій, аналіз можливих ризиків;
- зростаюча інституціоналізація фінансових ринків.

Амбівалентність глобалізації, особливо з точки зору її економічної домінанти проявляється у питанні про її взаємозв'язок з демократизацією. Інтенсивне формування глобальних ринків, що супроводжується хвилею демократичних перетворень у всьому світі, під егідою СБ і МВФ, зробило очевидним не тільки механізм економічної глобалізації, але і широкі соціокультурні і соціально-політичні наслідки цього процесу. Ключова ідея неоконсервативної революції – пріоритет автентичних цінностей, які зводяться до **дерегулювання економіки**, що привело до розриву з ліберальною традицією ХХ ст., яка вбачала в державному втручанні гарантію підтримки ліберального правопорядку в суспільному житті. Зміна ролі держави в економіці і ширше – у функціонуванні найважливіших для життєдіяльності суспільства елементів інфраструктури свідчить про співпадіння неоліберальних і неоконсервативних цінностей. **Приватизація** – універсальний інструмент, за допомогою якого відбувається витіснення держави із найважливіших сфер

держави. Проте метою приватизації є комерціалізація цих сфер, що тільки і забезпечує інтеграцію в систему глобальних ринків. Саме цей зв'язок приватизації і комерціалізації створює дійсний механізм процесу глобалізації в її економічному аспекті. Глобалізація змушує всі країни пристосовувати свої економічні інститути до нових вимог. Під впливом глобалізації в розвинутих країнах спостерігається часткова або повна відмова від курсу на підтримку „держави заможності”, а в країнах, що розвиваються - широкомасштабна лібералізація економіки. Глобалізація різко інтенсифікувала могутність власників капіталу – інвесторів, багатонаціональних компаній і глобальних фінансових інститутів.

В самому широкому смислі під економічною глобалізацією розуміється зникнення економічних меж між державами, формування нових міжкордонних механізмів нагромадження і руху капіталів. Провал „командних економік” європейських соціалістичних країн і СРСР закріпило сприйняття безальтернативності процесу глобалізації – світової економіки як перемоги капіталістичної економіки. І навіть такі країни, як КНР і В'єтнам, які не зазнали колапсу однопартійної політичної системи, змушені були визнати переваги ринкової економіки. Американський дослідник міжнародних економічних відносин Дж. Гарретт виокремлює три головних механізми глобалізації світової економіки :

1. Зростаюча конкуренція у світовій торгівлі ;
2. Виробництво набуває багатонаціонального характеру внаслідок прагнення виробників до динаміки виробничих потужностей, збільшуючи власні прибутки;
3. Посилення міжнародної інтеграції фінансових ринків.

Глобальна фінансова криза 1997-1998 р.р. продемонструвала, що ці механізми можуть виходити з-під контролю окремих держав і міжнародних організацій, якщо не критично сприймати цінності лібералізму.

Перехід економіки на ринкові механізми супроводжується копіюванням визначальних елементів ринкового механізму, як міжнародні торгові угоди, інвестиційна політика, податкова політика, банківська опіка, конвертованість національної валюти, стимулювання іноземних інвестицій, контроль над корупцією.

Отже , мережа міжнародних угод, що розширяється, сприяє глобальній інтеграції національних економік. Суперечливі відносини конкуренції і кооперації між фірмами в процесі глобалізації доповнюються зростаючою транскордонною мобільністю капіталів і обмеженнями, що накладаються державами на міжнародну міграцію робочої сили. Глобальна інтеграція в економіці внаслідок загострення конкуренції на ринках праці часто супроводжується спалахами націоналізму і расизму в політиці. Все це підсилює глобальну нестабільність, яка властива олігопольним структурам ринків, що поглиблюється володарюванням монетаристських доктрин, в центрі яких

саморегуляція економіки. Ефективне подолання глобальної економічної загрози немислиме без прийняття певних антикризових заходів, що зачіпають як фінансові системи певних країн, так і всієї світової спільноти. Оцінюючи наслідки для глобалізації світової економіки, слід виокремити п'ять ключових проблем, з якими спіткнулися як розвинуті країни, так і країни, що розвиваються:

- 1) глобалізація сприяє подальшому економічному зростанню, особливо країн, що розвиваються, де проживає 4,5 млрд. населення;
- 2) чи підтримує глобалізація макроекономічну стабільність чи її підриває;
- 3) чи сприяє глобалізація зростанню безробіття;
- 4) чи підсилює глобалізація нерівність доходів висококваліфікованих працівників тільки в розвинутих країнах чи нерівність зумовлена інтенсифікацією дії ринкових сил в усіх куточках світу;
- 5) як урядові структури всіх рівнів – регіональні, національні і міжнародні – мають можливість використати свої владні механізми до глобального ринку, який формується.

Таким чином, як відмічає Гідденс, процеси глобалізації є найбільш важливими соціальними зламами, які сьогодні відбуваються у світі. Амбівалентність методів глобального управління сама по собі може стати фактором, який дестабілізує світову ситуацію; що виразно продемонструвала фінансова криза 1997-1998 р.р. Фактично мова йде про оволодіння техніками впливу на розбурхані процеси, інтенсивність і спрямованість яких визначається такими „аттракторами”, як культурні архетипи, що детермінують динаміку процесу глобалізації.

1. Економічна глобалізація співпадає з процесами глобалізації і включає процеси економічної систематизації, встановлення і розвитку міждержавних відносин, виникнення глобальної культури і глобальної свідомості;

2. Економічна глобалізація включає систематичне взаємопереплетіння всіх економічних і соціальних зв'язків, які не можуть бути автаркічними (ізолюваними), так як вони впливають один на одного;

3. Економічна глобалізація передбачає розвиток комунікацій, переміщення товарів, послуг, людей, капіталів, а також розмивання кордонів національних держав;

4. Економічна глобалізація сприяє становленню гнучкого і багатоцентрового характеру міжнародних відносин.

Економічну глобалізацію слід розглядати як процес інтеграції різноманітних культур в єдину ринкову логіку, так як формування культури є одночасно результатом глобалізації, умовою її подальшого розвитку. В процесі глобалізації формується одноманітність соціально-економічних умов і в той же час спостерігається збільшення індивідуалізму.

Економічна глобалізація – це процес, що означає формування „homo economicus”, який підпорядковує людську діяльність інтересам грошового нагромадження. „Бережлива раціональність” розчиняє всі минулі цінності в

ринковій вартості, заміщує основні моральні цінності людства цінностями „раціональної ефективності”. В її основі лежить утилітаристська модель: моральне те, що приносить найбільшу користь. Глобальна політика зводиться до правил, які необхідні для ринкового обміну: правова захищеність, свобода обміну, виконання прийнятих на себе обов’язків.

Процеси економічної глобалізації є найбільш вагомими серед процесів сучасності. В сучасних умовах інтенсифікація процесів глобалізації сприяє перетворенню світу в цілісність, тому найбільш адекватно об’єктивна специфіка міжнародних економічних відносин виражається за допомогою категорії „глобальної економіки”, сутність якої проявляється в зростаючій інтернаціоналізації сучасного суспільного життя. Економічна глобалізація тісно пов’язана з економічною інтеграцією.

Економічна інтеграція – об’єм міжнародної торгівлі, інвестицій і різного роду розрахунків; по-друге, персональні контакти – міжнародні поїздки і туризм, об’єм міжнародних телефонних переговорів, поштових відправлень; по-третє, технологія, якість користувачів Інтернету, Інтернет-серверів; по-четверте, включеність в міжнародну політику – членство в міжнародних організаціях, кількість посольств.

Найбільш глобалізованою країною є Ірландія, на другому місці – Сінгапур, на третьому – Швейцарія. Крім них, до числа найбільш глобалізованих країн відносяться Нідерланди, Фінляндія, Канада, США, Нова Зеландія, Австрія, Данія, Швеція, Великобританія, Австралія, Чехія, Франція, Португалія, Норвегія, Німеччина, Словенія і Малайзія.

Економічна глобалізація – це процес небаченого збільшення обсягів міжнародних трансакцій у торгівлі, фінансовій та інвестиційній сферах, переміщення інформації, ідей та культурних цінностей, пов’язаних із технологічним обміном.

Економічна глобалізація – це нова (специфічна) стадія (етап, конкретно-історична форма) процесу інтернаціоналізації або наслідок інтенсифікації дії закону інтернаціоналізації господарських зв’язків різних підсистем світової економіки.

Таким чином, економічна глобалізація – процес, що звільняє рух товарів, послуг, капіталів і робочої сили від національних перешкод; правова і економічна основа міжнародного бізнесу. Головна мета міжнародної економічної глобалізації – встановлення міцних всебічних торгово-економічних зв’язків між національними господарствами, зрощення національних процесів відтворення, зближення соціальних та інституційних структур різних країн.

Найбільший рівень стиглості економічної глобалізації – на економічному просторі європейського континенту. Економічна глобалізація має сукупність економічних правил, що базуються на дерегуляції та приватизації національних економік з метою укріплення їх конкурентоспроможності і збільшення їх привабливості для іноземного капіталу.

8.4 Культурна глобалізація як процес формування нової глобальної культури

Культурна глобалізація – це процес, в який втягнуті не тільки в якості суб'єктів, але в якості об'єктів всі країни і цивілізації. По-перше, процеси культурної глобалізації приводять до того, що суспільні, макросоціальні відносини людей виходять за межі національно-державних спільнот, набувають транснаціонального характеру. Культурна глобалізація ослаблює цю ідентифікацію, разом з глобалізацією руйнується структура основних принципів, на яких базувались держави і суспільства, уявляючи собою територіальні, відмежовані один від одного єдності, створюються нові силові і конкурентні співвідношення, з'являються нові конфлікти і суперечності між національно-державними єдностями і акторами, з однієї сторони, і транснаціональними акторами, ідентичностями, соціальними просторами, ситуаціями і процесами – з іншої. По-друге – це криза інституцій і втрата власного простору громадської сфери, яка “приватизується”: особисте життя витісняє громадське і поглинає його (один із виявів процесу індивідуалізації), в результаті чого зростає невизначеність, амбівалентність свідомості та соціальної ідентичності людей. По-третє, культурна ідентичність руйнує взаємопов'язані з глобалізацією процеси, що відбуваються в сфері культури, адже, культурна ідентичність людини з певною спільнотою реалізується перш за все через інтеріоризацію норм, уявлень, цінностей, зразків поведінки, що створюють її культуру. Глобалізація культурних зв'язків виводить їх за межі певного культурного ареалу, залучає їх до еталонів інших культур. Особливо велику роль в цьому процесі відіграє значна інтенсивність системи глобальної комунікації та інформації. Сфери споживацтва та масова культура набувають гомогенного характеру, посилюючи вестернізацію культури, її поліфункціональність, поліструктурність, полікультурність. Національні меншини, що втягуються в процес культурної глобалізації, як елітарні, так і масові (наприклад, мігранти) стають носіями не однієї, а двох, а то й більше культур. В той же час деякі антропологи вважають можливим говорити про формування нової глобальної культури, чи навіть глобальної свідомості, маючи на увазі ті еталони культури, що інтенсивно розповсюджуються в усьому світі, а часткове змішування культур робить можливим формування культурних сімей, що свідчить про перехід до більш широких культурних ареалів. Полікультурність як одна із сучасних тенденцій XXI ст. різною мірою властива кожній країні, що виникла особливо у наш час у зв'язку з розпадом Радянського Союзу, коли країни Західної Європи зустрілися з різноманітними реаліями як наслідок присутності меншин, що принесли в західне суспільство

Воронкова В.Г.

національні суперечності, пов'язані з мовними, релігійними, етнокультурними, етнічними відмінностями. Нещодавні й триваючі сьогодні геополітичні зміни випробують збалансованість між нацією, територією і державою, збалансованість, яка визнається і забезпечується, головним чином, національними системами.

Аналіз свідчить, що культурна глобалізація – це процес прискорення та вдосконалення різноманітних міжнародних потоків товарів та інформації в загальному контексті культурного розвитку. Культурна глобалізація пов'язана зі зміною або трансформацією загальнолюдської цивілізації, що асоціює віддалені спільноти і накладає відбиток на регіони світу та континенти. Культурна глобалізація – це багатоскладний процес, який включає в себе інтерпретацію тотожності і відмінності, універсалізму і партикуляризму, процес перетворення всезагального в особливе та особливого у всезагальне. Саме „зіткнення цивілізацій” означає фрагментацію світу через існуючі цивілізаційні відмінності, що мають місце в культурній диференціації, породжуючи явища „макдональдизації” – гомогенізації культур, що відбувається під егідою вестернізації, європеїзації, американізації, „гібридизації” як широкого спектру міжкультурної взаємодії, що приводить до взаємозбагачення, так і до виникнення культурних відмінностей в контексті соціокультурної динаміки особистості. Під впливом обміну товарами, знаннями, культурними цінностями сформувався свого роду загальний „мегапростір культурної глобалізації”. Цей мегапростір полікультурності розвивається по своїм власним законам, слугує, з однієї сторони, результатом взаємодії локальних національних територій, а з іншої – визначає особливості розвитку останніх. Культурна глобалізація – суперечливий процес, що розвивається одночасно в міждержавних і транснаціональних формах, сприяє виникненню наднаціональних і позанаціональних організацій, інституцій, утворень. Як свідчать вчені, практично на всі сфери діяльності здійснюється вплив культурної глобалізації, яка приводить не тільки до переосмислення відносин між глобальною економікою і національними державами, але й до переоцінки зв'язків між глобальною економікою і локальними цивільними суспільствами, сприяючи і соціокультурній динаміці.

Культурна глобалізація означає залучення великої частини людства в єдину відкриту систему суспільно-політичних, економічних і культурних зв'язків на основі модерних засобів інформатики і телекомунікацій. Культурна глобалізація являє собою новий етап інтеграційних процесів у світі, її процеси стосуються всіх сфер життя суспільства – від економіки і політики до культури і мистецтва. Культурній глобалізації передбачено стати одним з найважливіших факторів, який буде визначати умови розвитку духовного життя етносу та нації у ХХІ столітті. Уже зараз ми знаходимося в процесі, що веде до формування планетарно-інтегрованого людства; поки що ми на початку цього процесу і етнонаціональні утворення зберігають свій статус суспільства, втративши

актуальну самодостатність, вони зберігають самодостатність потенційну. Культурна глобалізація – це об’єктивний процес, детермінований необхідністю техніко-економічної оптимізації сучасного соціуму. Соціоісторичні етнонаціональні культурні організми, що існують поряд один з одним, взаємно впливають один на одного і підлягають впливу, що приводить до істотних змін в структурі останнього.

Економізація духовної культури XXI ст. зводиться до:

- деградації духовних цінностей;
- перетворення культури в галузь економіки (масова культура);
- впливу на біологічні інстинкти людей;
- індустріалізації процесу виробництва маскультури.

Використання докорінної зміни статусу культурної еліти в глобалізаційному суспільстві характеризується:

- невитребуваністю фундаментальної науки, класичного мистецтва і літератури, ідеології колишньої орієнтації;
- створенням цільових західних фондів;
- надання грантів, можливості наукової роботи, заняття мистецтвом, літературою, спортом за кордоном;
- пропозицій цільових соціальних заказів.

Засоби масової інформації характеризуються:

- монополізацією ринку;
- дозуванням інформації можновладцями.

Телебачення і радіо характеризуються:

- відволіканням масової свідомості від проблем сьогодення;
- потоком інформації, що сприяє деградації особистості;
- руйнуванням колективістських начал;
- витісненням інших видів культурного розвитку особистості.

Культурна глобалізація – процес, що вписується в світову господарську систему у взаємодії з природно-біологічним середовищем і надає цій цілісності нову культурну якість; процес, що відтворює трансформацію етнонаціональних культур та їх структур; цілісний геокультурний простір, що функціонує відповідно до своїх законів; вихід будь-якого процесу на загальний рівень. Геокультурні межі – національні ідеї, стратегічні задачі, устремління, що проєціються на геокультурний атлас світу включають: 1) проєкцію ареалів національних культур і транснаціональних ареалів, що взаємодіють в світовому культурному просторі; 2) інтерпретацію глобального простору у формі, придатною для культурної самореалізації кожної нації. Таким чином, мультикультуралізм – це одна із визначальних тенденцій культурологічного контексту культурної глобалізації.

Мультикультуралізм як соціальне явище є характерним для полі культурного суспільства, що розвивається в умовах культурної глобалізації, високого рівня міграційних процесів, розвитку культурно-інформаційного

простору, нового етапу поширення Інтернету в умовах глобалізації. Глобальний світ справді є глобальним у розумінні об'єктивної взаємозалежності народів, нарощування єдиних, наскрізних, транснаціональних вимірів і просторів, переплетіння їхніх історій, зростання впливу зовнішніх (екзогенних) факторів на національний і культурний розвиток, поступове формування мультикультурного простору. Ще Гідденс відмічав, що виникнення ознак глобалізації й розвиток цього процесу тісно пов'язаний з розвитком сучасного суспільства й моделей держав-націй, що рефлексивно реагують на історичні події. Мультикультуралізм – це багатопланове соціальне явище, що охоплює всі сфери життя людини і суспільства, людини і природи, людини і людини. Процеси мультикультурного суспільства розвиваються на всіх рівнях: локальному, національному, субнаціональному, супранаціональному, глобальному.

Поняття мультикультуралізму як складного соціального феномена детерміновано розвитком міграційних процесів, пов'язаних з багатоманітністю культур, що відображають процес діалогу культур і цивілізацій; глобалізацією культури, що визначається інформаційними технологіями, мовним, етнокультурним, регіональним плюралізмом; культурним розмаїттям сучасного полікультурного суспільства. Мультикультуралізм пов'язаний з різними відмінностями – етнокультурними, етнічними, релігійними, мовними, природно-історичними, що впливають на різні сфери існування людини. Мультикультуралізм як соціальний феномен проявляється в космополітизмі і культурному розмаїтті, глобальному поширенні інформації, споживанні масової продукції, появі феномена „культурного громадянства”, формуванні геокультурних ареалів.

Мультикультуралізм як складний багатодиференційований соціальний процес зачіпає відносини між релігіями та етносами, культурами і цивілізаціями, традиційними і сучасними цінностями, різноманітними культурними і релігійними орієнтаціями, стилями життя та культурними ідеалами і традиціями. Оскільки культура має видиме вираження, вона є колективною побудовою, вищою за індивідуальні вподобання, здатна впливати на діяльність людини у полікультурному середовищі. Адже, ще Т.Парсонс. аналізуючи процес глобалізації, дійшов висновку: якщо суспільства рухаються по загальному еволюційному шляху, то вони стають усе більш схожими між собою. В основі формування єдиного мультикультурного суспільства, в якому проживають мільйони українців, формуються культурні архетипи, як культурної поляризації, культурної асиміляції, культурної ізоляції, культурної гібридизації, в контексті яких людина повинна адаптуватися до умов глобалізованого світу. Основою розвитку мультикультурного суспільства є формування **метакультури**, що розвивається в контексті великих культурних ареалів на основі нових ціннісних орієнтирів.

Метакультура визначається такими особливостями: 1) має

надособистісний характер; 2) об'єднує різні, але подібні за деякими загальними параметрами культури. В основі подібності культур, що входять до єдиної метакультури, можуть бути: а) мовна спільність культур, що обумовлює близькість багатьох інших сторін культурного життя; б) спільність природних умов; в) релігійна спільність. Історія свідчить, що релігії відіграють найбільш істотну роль в утворенні метакультур, виступаючи як сполучна ланка, яка з'єднує культури. Метакультури – це цивілізації в хантінгтонівському розумінні, тобто культурні спільності найвищого порядку.

Принципово інший напрямок культурологічного та соціологічного осмислення глобалізації представлено в міжнародній дискусії концепціями **Е.Д.Сміта та А.Аппадурая**. Феномен **глобальної культури та супровідні** йому процеси глобалізації культур та культурної глобалізації трактуються в межах цього напрямку як ідеологічні конструкції, що породжуються умовами реального функціонування світової економіки та політики. Запропонована Ентоні Д.Смітом концепція глобальної культури вибудовується через методологічне і змістовне протиставлення наукового поняття «культура» образу «глобальної культури», ідеологічно сконструйованих в якості реальності глобального масштабу. Висхідним методологічним підґрунтям концепцій глобальної культури Сміта є прийняття терміна «культура» в його соціологічному контексті чи культурологічній інтерпретації. Е.Д. Сміт визнає, що в різноманітних концепціях і трактуваннях поняття «культура» відтворюється визначення «колективного начала», сукупності віровчень, стилів, вартостей і символів», закріплених в історії суспільств.

Метакультури – це цивілізації в хантінгтонівському розумінні, тобто культурні спільності найвищого порядку. Процес культурної глобалізації визначає появу саме нових форм культурних процесів та нових ціннісних орієнтирів. Атрибутивною ознакою мультикультуралізму є його дисперсність, дискретність, локальність, відсутність цілісності що сприяє культурній розмаїтості, появі нового феномена „єдності в різноманітності”, формуванні різноманітних форм культурної ідентифікації на основі об'єднання певних локальних культур та архітектури відкритості.

В контексті мультикультуралізму виокремлюється такий вид культури, як Інтернет-культура, яка характеризується, згідно з М.Кастельсом, чотирирівневою структурою, що включає техномеритократичну культуру, хакерівську культуру, культуру віртуальних громад та підприємницьку культуру, які створюють ідеологію свободи, яка поширена в світі Інтернету. Культура Інтернету мультикультурного суспільства - це культура, побудована на технократичній вірі в прогрес людства завдяки інформаційним технологіям, утверджується співтовариствами хакерів, існування яких визначається вільною та відкритою технологічною творчістю, втілена у віртуальних мережах, націлених на створення нового полікультурного суспільства, яке матеріалізоване у функціонуванні нової інформаційної економіки та нової глобальної культури. Культура, на думку Ж.Бодрійяра, перестала бути

Воронкова В.Г.

прив'язаною до певного місця і, з іншого боку, у кожному окремому місці вона перестала являти собою певну цілісність.

Культура мультикультурного суспільства стала фрагментарною, розпалася на культури окремих спільностей, свого роду культурні діаспори, що відрізняються за смаками, звичками й віруваннями, в яких відбувається поширення комерціалізації, іронії, гри, переструктурування всього формату домінуючої елітарної культури, що детерміновано плюралістичною сферою виявлення інтересів у напрямі - від культурного імперіалізму до культурного плюралізму - як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Процес культурної глобалізації визначає появу саме нових форм культурних процесів та нових ціннісних орієнтирів. Атрибутивною ознакою мультикультуралізму є його дисперсність, дискретність, локальність, відсутність цілісності що сприяє культурній розмаїтості, появі нового феномена „єдності в різноманітності”, формуванні різноманітних форм культурної ідентифікації на основі об'єднання певних локальних культур та архітектури відкритості.

В контексті мультикультуралізму виокремлюється такий вид культури, як Інтернет-культура, яка характеризується, згідно з М.Кастельсом, чотирирівневою структурою, що включає техномеритократичну культуру, хакерівську культуру, культуру віртуальних громад та підприємницьку культуру, які створюють ідеологію свободи, яка поширена в світі Інтернету. Культура Інтернету мультикультурного суспільства - це культура, побудована на технократичній вірі в прогрес людства завдяки інформаційним технологіям, утверджується співтовариствами хакерів, існування яких визначається вільною та відкритою технологічною творчістю, втілена у віртуальних мережах, націлених на створення нового полікультурного суспільства, яке матеріалізоване у функціонуванні нової інформаційної економіки та нової глобальної культури.

Культура, на думку Ж.Бодрійяра, перестала бути прив'язаною до певного місця і, з іншого боку, у кожному окремому місці вона перестала являти собою певну цілісність. Культура мультикультурного суспільства стала фрагментарною, розпалася на культури окремих спільностей, свого роду культурні діаспори, що відрізняються за смаками, звичками й віруваннями, в яких відбувається поширення комерціалізації, іронії, гри, переструктурування всього формату домінуючої елітарної культури, що детерміновано плюралістичною сферою виявлення інтересів у напрямі - від культурного імперіалізму до культурного плюралізму - як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Культурна глобалізація - відкриває небувалі можливості прискорення процесу уніфікації та поширення передових технологій; стійкого функціонування інформаційних мереж; розвитку творчості та нововведень; економічного зростання на основі інтенсифікації, економічного, наукового,

культурного розвитку народів; удосконалення механізму розподілу ресурсів, підвищення ефективності їхнього використання на основі розвитку глобальної конкуренції; підвищення якості життя; поліпшення заможності сімей, розширення можливостей вибору та доступу до нових ідей, знань; посилення міжнародної координації на основі формування економічного середовища, заснованого на уніфікованих принципах і правилах; зменшення загрози міжнародних конфліктів, локальних воєн; поширення ідей гуманізму, демократії, захисту громадянських прав та основних свобод людини; об'єднання зусиль людства у вирішенні глобальних проблем.

Культурна глобалізація породжує безпрецедентні загрози та ризики технологічної диференціації, консервації технологічної і соціальної відсталості ряду країн внаслідок їхньої неконкурентоспроможності і слабкості власної ресурсної бази; глобальної нерівності економічного і соціального розвитку, посилення стратифікації та диспропорцій світової економіки; поглиблення розриву між товарними та фінансовими ринками, посилення турбулентності міжнародних фінансових і культурних потоків, небезпеки глобальних криз; деградації неконкурентоспроможних виробництв, зростання безробіття, викликаного структурною перебудовою та новими правилами до якості робочої сили; загострення соціальних проблем, ослаблення національних систем соціального захисту; загострення конфліктів різного характеру й масштабу, національної та релігійної нетерпимості; створення глобальної мережі злочинного бізнесу, міжнародного тероризму; втрати національної ідентичності, руйнування традиційного способу життя, ціннісних орієнтирів, стандартизації національних культур; транснаціоналізації екологічних, економічних, технологічних, проблем.

8.5 Глобалізація як системна цілісність економічних, політичних, культурних, національних процесів

Сучасний світ надзвичайно складний і динамічний, так як визначальним для цього процесу є посилення глобалізації, зростання взаємодії економічних, політичних, соціальних, культурних, правових та інших факторів. Під „глобалізацією” вважається взаємозв'язок процесів інтернаціоналізації економіки, розвитку єдиної системи світового порядку, зміни й ослаблення функцій національної держави, активізації діяльності транснаціональних недержавних утворень як нових політичних акторів, формування спільної системи цінностей і принципів міжгрупових відносин .

Під глобалізацією слід розуміти послідовну трансформацію світового простору в єдину зону, в якій вільно переміщуються капітали, товари, послуги, вільно поширюються ідеї і пересуваються їх носії, стимулюючи розвиток сучасних інститутів та відшліфовуючи механізми їхньої взаємодії. Дати чітке і

Воронкова В.Г.

єдине визначення глобалізації складно, різні питання цього процесу є предметом вивчення багатьох наук, кожна з яких має свій науковий дискурс. Крім того, необхідно прийняти до уваги, що глобалізація є історичним процесом, що розвивається протягом сторіч, і цей процес ще незавершений. Поняття глобалізації ширше, чим поняття інтеграції. Якщо інтеграція означає зближення політичної, економічної, правової, духовно-культурної систем декількох держав і регіонів в процесі традиційної міждержавної співпраці; глобалізація передбачає всеохоплюючий процес взаємодії і взаємовпливу практично всіх держав світу, хоч справа не тільки в об'ємі, але і в якості, формах і змісті такого взаємовпливу.

Уявляється, що глобалізація має високий ступінь і глибину взаємопроникнення норм, ідей, правил співпраці, конкретних стандартів спілкування, проте можлива лише на високому рівні розвитку цивілізації, так як формує спільні цілі і довгострокові інтереси людства на основі усвідомлення єдності світу перед зростаючою загрозою його виживання. Оцінюючи буття української людини у сучасному глобалізованому світі, необхідно враховувати різні фактори, виходячи також із перспективи.

Систематична реалізація курсу на інтеграцію до Європейського Союзу забезпечуватиме гарантії верховенства права, плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки, формування національної ідентичності. Домінантою глобалізаційних економічних перетворень сучасного українського суспільства має стати широкомасштабна, всеохоплююча модернізація всіх сфер суспільно-економічного життя як консолідуюча основа розбудови незалежної, суверенної держави, в якій гармонійно поєднуються інтереси громадян українського суспільства та світової спільноти.

Суперечності між культурними, релігійними й етнічними спільнотами досягли на рубежі третього тисячоліття особливого загострення. Не випадково такої популярності в 1990-х роках набула теорія Самуеля Хантінгтона про «зіткнення цивілізацій», в якій він затверджує, що вищий рівень можливої в людському суспільстві інтеграції – це культурна спільність, яка є вищою за економічні й ідеологічні фактори. Саме в контексті глобалізації стали можливі широкі інтеграційні процеси, що, проте, відбуваються не на світовому рівні, а на рівні декількох цивілізацій: «Нація-держава» залишається головною діючою особою в міжнародних відносинах, але найбільш виразні конфлікти глобальної політики розгортатимуться між націями і групами, які належать до різних цивілізацій.

На початку третього тисячоліття загострилися проблеми становлення особистості, детерміновані процесами культурної глобалізації. Під культурною глобалізацією слід розуміти процес виникнення і поширення так званої „глобальної культури”, з однієї сторони, зміцнення інтеграційних тенденцій,

розширення культурних зв'язків, посилення контактів між різними частинами світу; з іншої – посилення процесів вестернізації, що призвела до визначення чотирьох головних соціокультурних мегатенденцій XXI століття: культурної поляризації, культурної асиміляції, культурної гібридизації, культурної ізоляції. Асиміляція – це засіб досягнення етнічної однорідності, найбільш швидко здійснюється у суспільствах, де відбувається розсіювання різнорідних мігрантів в однорідному, тісно пов'язаному економічними, політичними та культурними зв'язками бутті. Розрізняється асиміляція добровільна та насильницька. Етнічні цінності характеризують той чи інший етнос як асиміляцію – консолідацію культурних традицій, обрядів етносу, що впливають на рівень соціоінтегративного соціуму в умовах глобалізованого простору.

Етнічна консолідація поділяється на внутрішньоетнічну і міжетнічну. Під внутрішньоетнічною консолідацією розуміють процеси внутрішнього зміцнення і зростання чисельності етносу завдяки послідовному зникненню культурно-мовних і побутових відмінностей між субетносами та/чи етнографічними групами, а також зростанні загальноетнічної самосвідомості. В контексті культурної глобалізації з'являється новий вимір буття як „маргіналізація ідентичності”, що являє собою сукупність специфічних особливостей свідомості і поведінки людей, зокрема етнічних індивідуальностей, представників соціальних спільностей, груп, які характеризуються амбівалентністю, психологічною розколотістю, нестійкістю, непослідовністю, психологічною роздвоєністю, непослідовністю дій, неспроможністю адаптуватися до певної референтної спільноти чи групи. Буття маргіналу – це буття амбівалентного, психологічно розколотого типу людини, що проявляє психічну нестійкість та прагне жити одночасно в двох світах, але по-справжньому не живе в жодному з них. Буття етнічних міграцій – це міграції населення, в яких беруть участь люди певної етнічної (національної) приналежності, тобто на перший план висувається роль етнічного фактора. Ізолятори – відносно невеликі групи людей, які через своє територіальне становище опинилися відірваними від маси населення. Маятникова міграція – регулярні переміщення населення, із одного населеного пункту в інший – із села до міста, із малого міста в велике. У зв'язку з цими процесами виникають багато нових процесів, пов'язаних з формуванням нових форм ідентичності.

„Нова етнічність” – це поняття, пов'язане з формуванням образу ворога, в якому узагальнено численні етнічні групи, невільовано різницю між ними, що повністю ігнорує культурні та місцеві різниці між етнічними групами, стимулюючи конфронтацію ідентичностей. Р.Шпорлюк виокремлює наступні типи буття та ідентичностей: 1) балтійська зона (Естонія, Латвія, Литва, Скандинавські країни, Польща, Німеччина); 2) Східно-Центральна Європа (Україна та Білорусія, Литва у сусідстві, де Польща є ключовою точкою, Угорщина, Словенія та Румунія); 3) „кавказьке сусідство”, що складається з трьох колишніх кавказьких радянських республік; 4) територія Центральної Азії разом з новими зовнішніми зв'язками. М. Кузьо припускає змішування

Воронкова В.Г.

ідентичностей – історико-політичної, соціокультурної, етнічної та національної. Природа етнічності має багаторівневий характер. Індивіди можуть на різних рівнях ідентифікації відчувати свою залежність водночас до кількох етнічних спільнот: є приклади, коли одна людина одночасно ідентифікує себе з кількома етнічними спільнотами різного рівня: українець (етнос), гуцул (субетнос), слов'янин (метаетнічна спільність).

П.Бергер і Г.Лукман пояснюють процес зміни буття особистості через поняття трансформації, а тотальну трансформацію особистості називають альтернацією. Культурні архетипи (архетип – прообраз), введені К.Юнгом, - це проформи колективного неусвідомленого, основні образи тієї чи іншої культури, що формуються разом з виникненням певної культури як системи та породжують в умовах культурно-інформаційного простору такі культурні архетипи: консолідації, конфронтації, конкуренції, кооперації. Архетипізм культури, що входить в структуру національного буття, сприяє створенню культурних умов етнічного буття як „емоційно-динамічні моделі”, праформ культури, символічних образів, певних схильностей чи тенденцій, які сформувалися у людини під впливом соціалізації, інтеріоризації соціального досвіду. Міжетнічна інтеграція українського суспільства – це досягнення відповідного консенсусу, який має бути втілений у державній програмі побудови мультикультурного суспільства, що базується на культурному плюралізмі.

Складність етнокультурних процесів посилюється складністю етнічної картини світу, в контексті якої існує багатоманітність моделей взаємодії. Етноси включають такі типи взаємозв'язків, як симбіоз (добросусідство), асиміляція (злиття), ксенія (добровільне об'єднання без злиття), химера (об'єднання без злиття) шляхом покорення одного етносу іншим. Таким чином, культурна глобалізація, яка впливає на розвиток етнонаціональних процесів сприяє трансформації і модернізації буття етнонаціональних культур, формує такі геокультурні ареали, в контексті яких сьогодні розвиваються нові етноспільноти в умовах формування планетарно-інтегрованого суспільства. Таким чином, етнонаціональна ідентичність – це аутоототожнення суб'єкта з іншими індивідами, соціогрупами; механізм соціалізації особистості в іншомовному середовищі, в умовах акультурації, яка відбувається через процеси соціально-культурної комунікації.

Таким чином, ціннісно-сміслова основа міжнародних економічних відносин визначається її новою парадигмою культурної глобалізації як нового виміру буття людини, що детермінується сукупністю інваріантів, альтернативністю стилів життя, формуванням нового типу мегасоціуму, що включає сукупність соціумів, природу і культуру. Тому слід оптимізувати такі індикатори національної держави, які сприяють євроінтеграційному вибору України: масштаби захисту населення від стихійних ринкових сил і недостатнього рівня доходів; масштабність соціальних прав і соціальної

підтримки; питому вагу недержавних асигнувань на соціальні програми; масштаби індивідуального (колективного) фінансування соціальних програм; масштабні диференціації системи соціального забезпечення; масштаби гарантій забезпечення повної зайнятості населення; досягнення гідного життя людини на засадах справедливості.

8.6 Місце і роль України в глобалізаційних процесах

Сучасний світ надзвичайно складний і динамічний, так як визначальним для цього процесу є посилення глобалізації, збільшення взаємодії економічних, політичних, соціальних, культурних, правових та інших факторів. Під терміном „глобалізація” розуміється взаємозв’язок процесів інтернаціоналізації економіки, розвитку єдиної системи світового порядку, зміни й ослаблення функцій національної держави, активізації діяльності транснаціональних недержавних утворень як нових політичних акторів, формування спільної системи цінностей і принципів міжгрупових відносин. Під глобалізацією слід розуміти поступове перетворення світового простору в єдину зону, в якій безперешкодно переміщуються капітали, товари, послуги, вільно поширюються ідеї і пересуваються їх носії, стимулюючи розвиток сучасних інститутів та шліфуючи механізми їхньої взаємодії.

Дати чітке і єдине визначення глобалізації складно, різні питання цього процесу є предметом вивчення багатьох наук, кожна з яких має свій науковий дискурс. Крім того, необхідно прийняти до уваги, що глобалізація є історичним процесом, що розвивається протягом сторіч, і цей процес ще незавершений. Поняття глобалізації ширше, чим поняття інтеграції. Якщо інтеграція означає зближення політичної, економічної, правової, духовно-культурної систем декількох держав і регіонів в процесі традиційної міждержавної співпраці, глобалізація передбачає всеохоплюючий процес взаємодії і взаємовпливу практично всіх держав світу, хоча справа не тільки в об’ємі, але і в якості, формах і змісті такого взаємовпливу.

Уявляється, що глобалізація має високий ступінь і глибину взаємопроникнення норм, ідей, правил співпраці, конкретних стандартів спілкування, проте можлива лише на високому рівні розвитку цивілізації, так як формує спільні цілі і довготермінові інтереси людства на основі усвідомлення єдності світу перед зростаючою загрозою його виживання. Оцінюючи буття української людини у сучасному глобалізованому світі, необхідно враховувати різні фактори, виходячи також із перспективи. Неухильна реалізація курсу на інтеграцію до Європейського Союзу забезпечуватиме гарантії верховенства права, плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки, формування національної ідентичності. Домінантою глобалізаційних економічних перетворень сучасного українського суспільства

має стати широкомасштабна, всеохоплююча модернізація всіх сфер суспільно-економічного життя як консолідуюча основа розбудови незалежної, суверенної держави, в якій гармонійно поєднуються інтереси громадян українського суспільства та світової спільноти.

Місце й роль України в глобалізаційних процесах залежить від багатьох факторів, серед яких визначальними є її природно-ресурсний і людський потенціали, рівень економічного і науково-технологічного розвитку, напрямок спеціалізації (в регіональному і світовому масштабі), стан інституціональної системи та зовнішньоекономічної інфраструктури. Повноцінна участь України у глобалізаційних світогосподарських процесах стане можливою лише за умови якісного вдосконалення всіх складових, що визначають становище країни у світовій економіці і міжнародних економічних відносинах, зокрема в євроінтеграційних процесах, у виборі оптимальної моделі взаємодії економіки України зі світовим господарством у таких вимірах, як геостратегічний, ринково-товарний, фінансово-інвестиційний, інституційний, культурний та ін. Хоча Україна є Європейською державою (Центральноєвропейський регіон), вона має певне коло інтересів поза межами регіону (насамперед, Росією, Білоруссю, країнами СНД). Відомий політолог М. Михальченко підкреслює, що просування України в головному напрямку, тобто інтеграції з Центральною та Західною Європою, - шлях складний, але перспективний, який вимагає великих зусиль влади та народу, перебудови свідомості й способу життя людей, забезпечення умов розвитку відповідальності та свободи особистості, демократизації держави й модернізації політичної системи суспільства та економіки.

Для України привабливою є європейська модель мислення як підґрунтя для узгодження інтересів країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку та різними типами культури. Українська політика стосовно держав Західної Європи та європейських інституцій повинна стати більш інституційно-структурованою, щоб бути цілеспрямованою та ефективною.

Саме орієнтація на передові європейські держави та інституції, використання європейської моделі розвитку суспільства дають Україні шанс увійти до кола розвинутих держав світу. У зв'язку з адаптацією України до європейських реалій, перетворення інтеграції на потужний генератор системних змін у державі необхідно досягти сумісності цінностей, норм і принципів внутрішнього політичного та соціального життя України з нормами і принципами євроспільноти. В умовах світової глобалізації досягнути високого рівня життя неможливо без забезпечення інтеграційних процесів із світовою спільнотою.

При цьому інтеграційні зусилля слід спрямовувати до більш досконалих соціальних і технологічних систем, тому членство України в ЄС стає необхідною умовою для подальшого високого рівня розвитку держави та громадянського суспільства. Багато буттєвих проблем неможливо адекватно

оцінити і вивчити на рівні окремої країни та її міжнародних відносин з іншими країнами. Їх потрібно формулювати з погляду глобальних процесів в контексті соціально-культурної антропології. Глобальні сили (під якими розуміють транснаціональні організації, інші глобальні економічні утворення, глобальну культуру або різні ідеології глобалізації) стають настільки сильними, що ставиться під питання подальше існування окремих національних держав.

Місце й роль України в глобалізаційних процесах залежить від багатьох факторів, серед яких визначальними є її природно-ресурсний і людський потенціали, рівень економічного і науково-технологічного розвитку, напрямок спеціалізації (в регіональному і світовому масштабі), стан інституціональної системи та зовнішньоекономічної інфраструктури. Повноцінна участь України у глобалізаційних світогосподарських процесах стане можливою лише за умови якісного вдосконалення всіх складових, що визначають становище країни у світовій економіці і міжнародних економічних відносинах, зокрема в євроінтеграційних процесах, у виборі оптимальної моделі взаємодії економіки України зі світовим господарством у таких вимірах, як геостратегічний, ринково-товарний, фінансово-інвестиційний, інституційний, культурний та ін. Хоча Україна є Європейською державою (Центральноєвропейський регіон), вона має певне коло інтересів поза межами регіону (насамперед Росією, Білоруссю, країнами СНД).

Відомий політолог М. Михальченко підкреслює, що просування України в головному напрямку, тобто інтеграції з Центральною та Західною Європою, - шлях складний, але перспективний, який вимагає великих зусиль влади та народу, перебудови свідомості й способу життя людей, забезпечення умов розвитку відповідальності та свободи особистості, демократизації держави й модернізації політичної системи суспільства та економіки. Для України привабливою є європейська модель мислення як підґрунтя для узгодження інтересів країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку та різними типами культури. Українська політика стосовно держав Західної Європи та європейських інституцій повинна стати більш інституційно-структурованою, щоб бути цілеспрямованою та ефективною. Саме орієнтація на використання європейської моделі розвитку суспільства дають Україні шанс увійти до кола розвинутих держав світу. У зв'язку з адаптацією України до європейських реалій, перетворення інтеграції на потужний генератор системних змін у державі необхідно досягти сумісності цінностей, норм і принципів внутрішнього політичного та соціального життя України з нормами і принципами євроспільноти. В умовах світової глобалізації досягнути високого рівня життя неможливо без забезпечення інтеграційних процесів із світовою спільнотою. При цьому інтеграційні зусилля слід спрямовувати до більш досконалих соціальних і технологічних систем, тому членство України в ЄС стає необхідною умовою для подальшого високого рівня розвитку держави та громадянського суспільства. Багато буттєвих проблем неможливо адекватно

Воронкова В.Г.

оцінити і вивчити як на рівні окремої країни, так і міжнародних відносин з іншими країнами.

Висновки до восьмого розділу

Людство під тиском глобальних проблем об'єктивно прагне до більш тісного і багатостороннього об'єднання – глобалізації. Процес глобалізації протікає в надто суперечливих формах, викликаних соціально-економічною, політичною і духовною боротьбою в світі. Однак ХХІ століття повинне стати століттям єдності різноманіття на базі істинних загальнолюдських цінностей. Становлення відкритого цивільного суспільства, демократичні реформи, стійкий соціально-економічний розвиток можливі лише при стабільності в державі і світі, повинні спиратися на широку суспільну підтримку, консолідацію суспільства: терпимість (толерантність) його членів до чужих думок, вірувань, поведінки.

Кардинальні геополітичні зміни, що відбуваються на початку ХХІ століття, свідчать про те, що світ вступив у фазу чергової глобальної трансформації. З початку 90-х років сучасний світ існує в особливих умовах переходу до поліцентричності, формування якої супроводжується загостренням економічних, геополітичних, етноконфесійних, демократичних та інших протиріч між центрами сили й світовою цивілізацією. Зберігається тенденція розв'язання протиріч із застосуванням бранної сили, що не сприяє гармонізації етнонаціонального буття у світовому масштабі (особливо це проявляється на Близькому Сході, на Балканах, в окремих регіонах СНД). Реальність вимагає принципово нового філософського підходу до осмислення причин розширення глобалізації світового демократичного процесу.

Сучасні західні демократичні країни є стабільними суспільними системами, становлення яких пройшло три етапи: 1) виникнення контактів і зв'язків різних елементів; 2) через те, що відсутні „правила гри”, контакти і зв'язки перетворюються на конфлікти; 3) в процесі конфлікту, завдяки діалогу і компромісу між різними елементами, встановлюються „правила гри”, взаємовідносини різних елементів стабілізуються і формується демократична система.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у НДР представлено порівняльний аналіз глобального інформаційного, мережевого, інформаціологічного, комунікаційного суспільства в контексті міжнародного і вітчизняного контекстів. Йдеться про раціональність нового типу, бо на зміну соціальній лінійності як вираження гомогенності (однаковості соціальних зв'язків) структур і відносин приходить соціальна нелінійність, яка вказує на наявні відмінності. Філософія інформаційно-комунікаційного управління націлена на виявлення суттєвих проблем, які стоять на шляху досягнення країною конкурентного потенціалу. Представлено сучасне розуміння інформаційно-комунікаційного управління, що сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства («розумного суспільства»), представлено його еволюцію в «суспільство знань» та проаналізовано показники, тенденції та прогнози впровадження ІТ в країні. Аналізуються особливості інформаційної складової у досягненні конкурентоспроможності держав та їх вплив на цивілізаційний розвиток сучасного світу та інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство, що в значній мірі активізує інформаційно-комунікаційне управління і сприяє соціальним перетворенням.

Задачі, які стоять перед державою, у зв'язку з формуванням концепції інформаційного суспільства:

Перша задача. Для того, щоб побудувати повноцінне інформаційне суспільство, необхідно забезпечити взаємодію інформаційних систем всіх рівнів, причому не тільки у рамках одного регіону, але й країни в цілому. І ініціатором цих процесів повинна виступити держава.

Друга задача. Щоб повноцінно функціонувала програма «Інформаційне суспільство», необхідно, щоб були створені цифрові моделі реальних об'єктів і процесів, і цей процес став основою взаємодії на всіх рівнях держави.

Третя задача – забезпечення безпеки. Так як вже сьогодні виникають певні загрози і їх кількість буде з часом зростати, необхідно, щоб процес інформатизації вийшов на якісно новий рівень.

Четверта задача – нормативне забезпечення нових технологій. Так як технології упроваджуються надзвичайно швидко, а нормативні документи за ними не поспівають, то без них держава не може ефективно вирішувати задачу розвитку цифрового суспільства.

П'ята задача. У процесі побудови інформаційного (цифрового) суспільства, нам слід буде вирішити велику кількість гуманітарних, філософських і моральних проблем, про які ми сьогодні навіть не маємо гадки.

Шоста задача. Незважаючи на велику кількість технологічних можливостей, прикладів їх використання поки що одиниці. Це пов'язано, перш за все, зі слабкою уніфікацією та відсутністю цифрових моделей реальних

процесів. Саме цю задачу слід вирішити у першу чергу на високому рівні, не забуваючи про її практичну реалізацію.

Сьома задача. Саме держава відіграє ключову роль у формуванні інформаційного (цифрового) суспільства і задачі, що перед стоять, величезні.

Це створення інформаційних проектів цього процесу, підтримка цифрових стартапів і пілотних проектів, надання державних послуг в електронному вигляді, нормативне закріплення всіх типів цифрової взаємодії, розробка стандартів і платформ для автоматизації виробництва. Це задача держави, так як жодне підприємство не зможе це розробити самостійно у відповідності з економічними причинами. В противному випадку ми будемо упроваджувати чужі стандарти і закупляти чужі рішення для того, щоб забезпечити їх сумісність.

Восьма задача – організація міждержавної цифрової взаємодії у рамках величезних міждержавних союзів та угод. Це важлива задача для розвитку бізнес-процесів, розробки нормативної бази та єдиної інформаційної моделі цифрової взаємодії, а також необхідності створення технологічних рішень для забезпечення цифрової взаємодії при реалізації загальних процесів.

Зокрема, нами в НДР сформульовано ряд принципово нових положень:

1. Інформаційне суспільство, в основі якого розвиток Інтернет, представляє собою не вузькофункціональну технологію, а глобальний системний феномен, що володіє властивістю саморозвитку і створює широкий спектр соціокультурних ефектів. З однієї сторони, Інтернет викликає значні соціокультурні зміни, а з іншої сторони, - самі тенденції суспільного розвитку останніх десятиріч стимулювали проникнення Інтернет та інших інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у всіх сферах людської життєдіяльності.

2. Дискурси, побудовані з обговоренням концепцій та політики побудови інформаційного суспільства, «суспільства знань» та smart-суспільства повинні включати розуміння того, що ІКТ є хоч і невід'ємним, проте лише одним з компонентів конвергентних нано-біо-інформаційнокогнітивних (НБІК) технологій, що мають безперечно велике значення у сучасному технологічному розвитку і великий потенціал впливу на соціокультурні процеси у глобальному масштабі.

3. Розвиток інформаційного суспільства та Інтернет у рамках нової макроеволюційної динаміки культури визначає нові процеси і форми медіатизації культури. Інтернет та нові медіа виступають основним простором групової та міжособистої комунікації, що генерують нові смисли і способи взаємодії. Зокрема, Інтернет створює базове середовище соціалізації нових поколінь, змінюючи спосіб мислення та ціннісні орієнтації. У результаті посилюється культурний розрив між поколіннями: старше покоління внаслідок відставання в освоєнні нових технологій втрачає свій статус носія цінного культурного досвіду, а молоде покоління перебуває у динаміці віртуально-онлайнової соціалізації.

4. В умовах інформаційного суспільства виникає феномен нового ескапізму: втечі у віртуальний простір від проблем реального світу та формування нової онлайн-віртуальної молодіжної культури і субкультури.

5. В умовах інформаційного суспільства втрачається домінування логоцентричного, нарративного типу мислення, що доповнюється «кліповим мисленням», яке характеризується меншою мірою логічності, критичності, системності, а, занурена в кіберпростір молодь, втрачає здатність до надситуативної активності та критичного мислення.

6. Розвиток Інтернету є частиною глобального виклику національним культурам і національним мовам, так як у цих умовах формуються нові компетенції, пов'язані з інформаційно-медійною грамотністю, що розвивається у рамках використання мереж та вільного доступу до інформації, тому головною проблемою виступає – яким бути спеціалісту епохи Інтернет та інформаційного суспільства.

7. Традиційні інститути і принципи захисту авторського права потребують значного перегляду правових констант з врахуванням особливостей цифрового середовища для забезпечення вільного доступу до інформації, необхідної для життєзабезпечення і отримання якісної освіти, а також для розвитку науки, боротьби з плагіатом.

Виявлення цих проблем вимагало від дослідників концептуалізованого підходу, в основі якого аналіз наступних напрямів висвітлення теми:

1. Теоретико-методологічні виміри становлення і розвитку інформаційного суспільства: методологія постмодерністського дискурсу.

2. Концептуальні виміри становлення і розвитку інформаційного суспільства: управління науково-освітнім простором.

3. Праксеологічні виміри інформаційного суспільства в світі та Україні: головні тенденції та закономірності розвитку.

Проблема, на вирішення якої було спрямовано дослідження, обґрунтування щодо актуальності. Проблема, на вирішення якої спрямовано дослідження, - удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації», та вирішення проблем побудови інформаційного суспільства в Україні; аналіз ролі інтелектуального ресурсу у науці, освіті що є надзвичайно важливою соціально-економічною та науковою компонентою інформаційного суспільства не тільки для України, а й для всього світу. Актуальність теми дослідження в тому, що інформаційне суспільство представлено як цивілізаційна парадигма сучасного соціуму, в якому стикаються філософські, соціологічні, управлінські проблеми, які є недостатньо вивченими та реалізованими на в умовах сучасної суспільної діяльності.

Головна проблема дослідження - розробка концепції інформаційно-комунікативного менеджменту, в основі якого ціннісно-сміслові матриці інформаційного суспільства – інформації, знання, комунікації, інформаційної культури, що сприяють удосконаленню механізмів мережевого управління,

електронного врядування, комунікативного процесу.

Представлено сучасне розуміння інформаційно-комунікаційного менеджменту, що сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства, та виявлення умов еволюції інформаційного суспільства у «смарт-суспільство», та напрями формування смарт-суспільства у світі та Україні.

Аналізуються особливості інформаційної складової у досягненні конкурентоспроможності держав та їх вплив на цивілізаційний розвиток сучасного світу та інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство, що в значній мірі активізують перехід інформаційного суспільства у смарт-суспільства. Тому у дослідженні враховано світовий та вітчизняний досвід, що підтверджується даними дослідження.

Проблематика інформаційного суспільства починає формуватися у нас на очах, сама проблема потребує серйозного втручання в її розробку та вироблення практичних рекомендацій для упровадження на державному рівні.

Особливостями структури дослідження є аналіз:

- 1) теоретико-методологічних засад інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми;
- 2) концептуалізація інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України;
- 3) розробка конкретних концепцій здійснення цього процесу - концепції розвитку інформаційно-комунікативного суспільства в Україні;
- 4) розробка концепції впливу інформаційно-комунікаційного процесу на діяльність організації в умовах нестабільності;
- 5) розробка концепції посткласичних політико-ідеологічних течій та їх ролі в умовах соціальних змін кінця ХХ - початку ХХІ століть.

Для цього досліджено впровадження інформаційного суспільстві у передових країнах, вивчено вітчизняного досвіду та сформульовані задачі переходу від інформаційного суспільства до smart-суспільства та їх вплив на розвиток людського капіталу. В результаті особливостей структури дослідження: 1) було проаналізовано дослідження інформаційного суспільства в передових країнах; 2) сформовано концепцію smart-філософії як нового наукового напрямку та дисципліни, яка сприяє переходу країни на рівень високорозвинутої, технологічної, інтелектуальної, що представляє новизну даного дослідження.

Методологічні складові роботи є новими, що цілком обґрунтовано порівняннями із світовими аналогами, так як новим є досліджуваний феномен інформаційного суспільства та його еволюції до смарт-суспільства:

- 1) метод моделювання систем адаптивного управління в соціальній та економічній сферах, що дозволив вивити соціально-практичну значимість цифрової економіки (Інтернет-економіки) та сприяє виявленню проблем еволюції інформаційного суспільства до smart-суспільства, smart-економіки, smart-освіти, smart-управління, в основі яких новий тип раціональності;

2) синергетичний метод - проаналізувати інформаційне суспільство як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі, та представляє певний аспект новизни;

3) метод системного та структурного аналізу - дослідити інформаційну культуру як складну систему та змоделювати саморозгортання впливу інформаційно-комунікативного процесу в організаціях відкритого типу в умовах нестабільності, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем та потребують адаптації;

4) поєднання синергетичного та системного методів - пояснити особливості розвитку інформаційного суспільства та необхідності використання умов інформаційної безпеки у зв'язку з загрозами та викликами інформаційного суспільства;

5) структурно-функціональний та інституціональний методи - розкрити природу економічних та політичних зрушень в інформаційному суспільстві;

6) антропологічний та соціологічний підходи дозволили проаналізувати соціо-антропологічні виміри інформаційної культури та її цінностей за умов глобалізації.

Досліджено концепцію удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації, в контексті якої представлено основні механізми:

1) механізм удосконалення інформаційного суспільства;

2) механізм інноваційного розвитку сучасного соціуму;

3) механізм формування соціального (інтелектуального) капіталу;

4) механізм впливу інформаційно-комунікативного управління на діяльність організації як складної системи в умовах нестабільності;

5) механізм рефлексивної адміністративної діяльності керівника.

Суть дослідження зводиться до формування нової концепції інформаційного суспільства, в основі якої місце і роль України в контексті інтеграції до інформаційного простору; нова методика і технологія алгоритмів компаративістського (кроскультурного) аналізу інформаційного суспільства, концептуальні засади становлення інформаційного суспільства в контексті вітчизняного і міжнародного досвіду та інноваційні підходи до формування інформаційного суспільства в Україні. В контексті проведеного дослідження розроблено концепції: концепцію розвитку інформаційно-комунікативного суспільства в Україні; концепцію впливу інформаційно-комунікаційного процесу на діяльність організації в умовах нестабільності; розроблено посткласичні політико-ідеологічні течії та їх роль в умовах соціальних змін кінця XX - початку XXI століть.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства супроводжується розвитком людських (інтелектуальних) ресурсів, можливості яких відповідають вимогам інформаційного суспільства. Перспективи виходу України із зони ризиків нестійкого розвитку та соціальної дестабілізації визначають

конкурентноздатність суспільства та держави, можливість створити сучасне конкурентне «суспільство знань» («цифрове суспільство») чи «розумне суспільство» із відповідною «розумною економікою» та «розумною державою», що потребує вияснення природи інформаційної складової соціальних систем; управління складними інтернет-проектами, формування якісно нового знання, здатного сприяти формуванню інформаційного суспільства.

Сформовано концепцію удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України в умовах глобалізації. Розробка концепцій функціонування інформаційного суспільства стає найважливішою задачею суспільно-політичного розвитку сучасної держави, яка має бути конкурентоспроможною, інноваційною, технологічно оснащеною.

Розкрито сутність нової глобальної інформаційної економіки, яка сприяє поява нової інформаційної форми – мережевого підприємства, яке характеризується гнучким виробництвом, новими системами управління, організаціями, що базуються на горизонтальній, а не на вертикальній моделі. Дається аналіз того, що інформаційна революція, яку ще називають комп'ютерною, розпочавшись з появи першого персонального комп'ютера, принципово змінила образ життя і характер праці людей в більшості країн світу.

В НДР представлено розробку концепцій функціонування інформаційного суспільства, що стає найважливішою задачею суспільно-політичного розвитку сучасної держави, яка має бути націленою на розвиток науки, освіти, культури.

В НДР дається аналіз умов формування спеціаліста інформаційного суспільства та епохи Інтернету, викликаного необхідністю техномеритократичної культури, укоріненої у світі університетської науки та спроможності поширювати силу інформації всією цариною дослідницької науки. Розроблено поняття «спеціаліст» епохи інформаційного суспільства, що асоціюється з розвитком людського (соціального, інтелектуального) капіталу та включає також міру втілених у професії здібностей, творчих можливостей, базової освіти, кваліфікації, досвіду, здатності приносити організації (підприємству) додаткову вартість, яка сприяє зростанню як особистості-професіонала, так і організації в цілому. Зроблено висновок, що формування концепції спеціаліста інформаційного суспільства формується на основі техномеритократичної культури інформаційного суспільства, що готує нову верству спеціалістів-нетократів (М. Кастельс), здатних працювати в умовах Інтернет-галактики.

В НДР представлено концептуалізацію інформаційно-комунікативного розвитку сучасного соціуму як нової парадигми розвитку цивілізації XXI століття. Розроблено нову управлінську парадигму інформаційно-комунікативного менеджменту, що пов'язана з інформаційною революцією, яка

здійснює революційний вплив інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) на всі сфери життєдіяльності суспільства. Розкрито поняття «інформаційно-комунікативного менеджменту» та його складові. З'ясовано простір інформаційно-комунікативного менеджменту як інформаційну форму підтримки процесів і функцій, що домінують в організації інформаційно-орієнтованого типу. Обґрунтовано напрями оптимізації інформаційно-комунікативного менеджменту в організації інформаційно-орієнтованого типу, розвиток якої детермінується інформаційною культурою.

Обґрунтування актуальності та/або доцільності виконання завдань зводиться до того, що проект за тематикою трансформаційних процесів переходу від інформаційного суспільства до суспільства знань та інновацій в світі та Україні та їх вплив на розвиток людського капіталу є важливою соціально-економічною, науковою і технологічною проблемою світового рівня, так як концепція інформаційного суспільства включає формування нових знань та їх подальшого використання на практиці.

Попередній аналіз стану досліджень інформаційного суспільства у світі та Україні виступає головним трендом і пріоритетом глобального розвитку сучасної цивілізації ХХІ століття. Розробляючи концепцію інформаційного суспільства, автори врахували стан досліджень проблематики за напрямом проекту світового і вітчизняного досвіду, що підтверджується змістовними порівняннями еволюції інформаційного суспільства в суспільство інновацій та суспільство знань та визначеннями відмінностей роботи по впровадженню smart-суспільства в Україні, що впливає на людський і соціальний розвиток, в основі якого сучасні інформаційно-комунікативні технології. Все це дає нам можливість зазначити, що тема наукового дослідження є інноваційною і майже не розробленою в Україні, в результаті чого заплановано отримати наукові результати європейського та/або світового рівня.

Розвиток людського капіталу в Україні потребує формування нової освітньої парадигми освіти інформаційного суспільства, яка є новою і сприяє її впровадженню в усі сфери життєдіяльності суспільства, в основі якого сучасні інформаційно-комунікативні технології. Дослідження трансформаційних процесів переходу від інформаційного до суспільства знань в Україні та світі та їх вплив на розвиток людського капіталу дають можливість довести, що трансформація інформаційного суспільства пов'язана з початком ери становлення розуму або ноосферно-інформаційного суспільства як фактора сталого розвитку. Логічним продовженням інформаційно-мережевого суспільства є smart-суспільство (smart-society), що розвивається на основі smart-технологій. Smart-інновації формують нову парадигму розвитку суспільства, яка вважається найважливішим фактором становлення Smart-суспільства.

В результаті проведеного аналізу сформовано концепцію філософії інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства, що дозволяє здійснювати інформаційно-

комунікаційний вплив у «цивілізаційних формах» шляхом теоретичного синтезу парадигмальних дискурсів інформаціоналізму, важливою особливістю якого є створення інформаційного простору організацій та суспільства в цілому.

Наукова ідея проекту в розробці методології інформаціоналізму, її систематизації та застосуванні до діяльності організацій, що діють під впливом інформаційно-комунікативного процесу в умовах стохастичності інформації та розвитку інформаційного суспільства. Це має істотне наукове значення в удосконаленні методів роботи організацій, вміння упроваджувати ІКТ для прогнозування діяльності організацій, що дозволить гармонізувати практику упровадження інформаційно-комунікативного суспільства в Україні. Дається порівняльний аналіз глобального інформаційного, мережевого, інформаціологічного, комунікаційного суспільства в контексті міжнародного і вітчизняного контекстів.

Представлено сучасне розуміння інформаційно-комунікаційного управління, що сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства («розумного суспільства»), представлено його еволюцію в «суспільство знань» та проаналізовано показники, тенденції та прогнози впровадження ІТ в країні. Аналізуються особливості інформаційної складової у досягненні конкурентоспроможності держав та їх вплив на цивілізаційний розвиток сучасного світу та інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство, що в значній мірі активізує інформаційно-комунікаційне управління і сприяє соціальним перетворенням.

Інформаційне суспільство як цивілізаційна парадигма розвитку сучасного соціуму представлено як складний соціальний феномен і організм, в якому стикаються філософські, соціологічні, управлінські проблеми, є недостатньо вивченим в контексті філософської науки. В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, онтологічні та аксіологічні виміри інформаційно-комунікативного процесу, що отримали назву «глобальна революція у спілкуванні».

Головна задача, що представляє наукову новизну, довести можливість побудови в Україні інформаційного суспільства з результативними зворотними зв'язками. Сформовані положення використано для концепції філософії управління інформаційно-комунікаційним процесом в Україні в умовах трансформації сучасного українського суспільства.

В контексті НДР відбувається порівняння характеристик, ознак, властивостей, показників інформаційного суспільства з країнами США, Канади, Японії, Китаю, Європи, СНД і робиться висновок, що першочерговою задачею вітчизняного суспільства є модернізація суспільства з метою переходу до шостого технологічного укладу України.

В основі синергетично-діалектичної моделі розвитку інформаціологічного суспільства - вироблення механізмів інноваційного розвитку суспільства, що

відповідає стратегічним пріоритетам розвитку сучасного світу в умовах когнітивного (альтернативного, рецептивного, інформаційно-комунікаційного) менеджменту. В результаті проведеного аналізу сформовано нову методологію пізнання інформаційно-комунікаційного менеджменту, яка сприяє запровадженню в життя суб'єкт - суб'єктних зв'язків, які сприяють прийняттю ефективних управлінських рішень та подоланню вище зазначених проблем. В дослідженні розроблено синергетичну модель інформаційного суспільства, що відповідає нелінійному розвитку соціуму.

Стійке економічне зростання, підвищення рівня національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості організацій залежать від активного використання ІКТ, що сприяють розвитку інформаційного суспільства, використання знань як основи процесу інноваційного та соціально-економічного розвитку.

Доведено, що запровадження передових ІКТ, що задовольняють потребам суспільства у доступі до мобільної передачі інформації і знань, ефективний розвиток електронних послуг, освіти, та інших секторів економіки, укріплення конкурентних позицій держави в міжнародних ІКТ-рейтингах є пріоритетними задачами України в сфері запровадження інформаційного суспільства.

Активне використання ІКТ та запровадження інформаційно-комунікативного менеджменту в організаціях та публічному управлінні привело до істотних трансформацій всіх сфер діяльності організацій – аналізу інформації, зміни управлінських стилів діяльності керівників, зміни ціннісної системи та перетворення науки і знання на виробничу силу, що веде до прискорення інновацій та зростання знань в цілому у суспільстві.

Сьогодні створилися напрямки, покликані розвивати рівень розвитку інформаційного суспільства та впливу ІКТ на економіку знань, сформувалися напрями та методи оцінки переваг ІКТ в діяльності організацій, що сприяють удосконаленню всіх методів і напрямків запровадження інформаційно-комунікативного менеджменту в діяльність організацій.

Перспективність НДР в тому, що розроблена методологія виявлення ключових показників розвитку інформаційного суспільства та впливу інформаційно-комунікативного процесу на діяльність організації в умовах стохастичності економіки та її нестабільності, що слугують основою моніторингу і прогнозування діяльності організації на основі впливу ІКТ на діяльність організації/.

В НДР представлено еволюцію розвитку Інтернет як глобальної тенденції інформаціоналізму і мережевого суспільства. Інтернет сприяв розвитку кіберпростору, детермінованого парадигмою інформаційної технології, яка сприяла формуванню комп'ютерної мережі. Розкривається, що комунікативне за своїм охопленням глобальне середовище самоорганізується за принципом мережі, породжуючи феномен мережевого суспільства. Виникненню нової глобальної інформаційної економіки сприяла поява нової організаційної форми – мережевого підприємства. Робиться висновок, що нова економіка, яку очолює

сьогодні Інтернет-бізнес, є економікою, яку рухають інформаційні технології і яка організована навколо комп'ютерних мереж. Саме інформаційна економіка виступає джерелом зростання продуктивності праці і створення багатства у вік інформації.

Мета НДР – сформувати концепцію моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму, направлену на подолання криз та ризиків, пов'язаних з інформаційною цивілізацією. Великої актуальності набуває розробка поняттєво-категорійного апарату ноосферного розвитку соціуму та його застосування до сучасності. Методи використання - синергетичний та системний, що дозволяють виявити нові проблеми та глибоко проникнути в соціальну та економічну дійсність. Результат: в основі філософії ноосферного управління – якісні гуманістичні характеристики управлінського процесу, перехід на вищий щабель. Все це демонструє загально цивілізаційний рівень, виражає універсальні зв'язки і явища, що демонструють якісний розвиток сучасного соціуму в усіх сферах життєдіяльності – економічній, політичній, соціальній, духовній. Висновок: ноосферна освіта інформаційного суспільства та підготовка сучасного спеціаліста дозволяють упроваджувати концепцію моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму завдяки когнітивному управлінню та креативній, творчій особистості.

В НДР представлено формування парадигми публічного управління та адміністрування в контексті теоретико-методологічних засад. Публічне управління та адміністрування представлено як саморозгортання складних ієрархічних систем в умовах невизначеності, інформаційної стохастичності та «балансування на межі хаосу». Головна мета дослідження – концептуалізація саморозгортання публічного управління та врядування як складної соціальної системи в умовах стохастичності та «балансування на межі хаосу». Методологія – системний, структурно-функціональний та синергетичний методи та підходи, що дозволяють проаналізувати умови нестабільності та невизначеності. Синергетично-рефлексивна модель управління як складної соціальної системи складається з сукупності нелінійних процесів, зокрема динамічного хаосу як деякої зверхскладної упорядкованості. В основі дослідження реалізовано такі завдання : визначено науку публічного управління та адміністрування, що діє в умовах інформаційного суспільства; представлено аналіз ноосферної концепції публічної сфери як єдності економічної, соціальної і політичної сфер; схарактеризовано вплив факторів та загроз на діяльність публічної сфери; розкрито сутність синергетичної концепції самоорганізації публічного управління та врядування. В результаті аналізу сформовано інноваційну концепцію публічного управління та врядування як цілісної системи, що гармонійно розвивається. Наукова новизна дослідження у виявленні шляхів подолання нестабільності та переходу до стабільного етапу розвитку публічного управління та врядування. Це дозволяє зробити висновок, що в основі ефективності публічного управління та адміністрування -

самоорганізація, яка виходить на вирішення проблем нестабільності. Виявлено умови досягнення ефективності публічного управління та адміністрування як складного соціального організму, що базується на синергетичних засадах розвитку.

В НДР представлено умови саморозгортання глобалізованого світу як сукупності складних соціальних систем в умовах нестабільності. Глобалізований світ як саморозгортання складних ієрархічних систем в умовах невизначеності, інформаційної стохастичності та «балансування на межі хаосу» є невід'ємною частиною підвищення ефективності управлінської системи як єдиного цілого. Головна мета дослідження – концептуалізація саморозгортання глобалізованого світу як сукупності складних соціальних систем в умовах стохастичності та «балансування на межі хаосу». Термін «саморозгортання» складних соціальних систем в умовах невизначеності та нестабільності розкриває переходи якості від одного стану до іншого. В основі дослідження розкрито суть саморозгортання та його основні етапи; визначено, яку роль відіграє аутопойезис у структуруванні соціальних систем як цілісних одиниць. На основі запропонованих методів з'ясовано понятійно-категоріальний апарат, необхідний для концептуалізації саморозгортання глобалізованого світу як сукупності складних соціальних систем; проаналізовано синергетично-рефлексивну модель управління, необхідну для вирішення проблем стохастичності, невизначеності та «балансування на межі хаосу». Наукова новизна дослідження у виявленні шляхів подолання неорганізованості, нестабільності, «балансування на межі хаосу» та переходу до стабільного етапу розвитку соціальної системи. Це дозволяє зробити висновок, що в основі саморозгортання глобалізованого світу як сукупності складних соціальних систем знаходиться аутопойезис, самореференція і самоорганізація, які виходять на вирішення проблем невизначеності, інформаційної стохастичності та «балансування на межі хаосу».

В НДР розроблено концепцію інформаційного суспільства, що розвивається в умовах асиметрії інформації, нестабільності, глобалізації, що вимагає формування нового типу економіки ноосферного типу, що побудована на інтелектуальній компоненті, та вимагає формування нового світогляду і свідомості. Інтелектуальна компонента у сукупності складає «суспільний інтелект», який накопичується інтелектуальною частиною суспільства і складає прорив у розвитку інформаційно-інноваційного суспільства. Центральною проблемою дослідження є феномен «суспільного інтелекту». Висувається гіпотеза, що в основі економіки, яка формується на інтелектуальній компоненті, розвиток інтелекту як головного фактору інформаційного суспільства. У зв'язку з цим висувається головна проблема ноосферного розвитку суспільства, в основі якого головним фактором розвитку суспільства виступає інтелект як головна рушійна сила суспільного розвитку. У НДР обґрунтовується, що гармонійно організоване суспільство виникає тоді, коли стратегія розвитку Природи і стратегія розвитку Людства не суперечать один одному, а

співпадають. Проаналізовано наукові основи виникнення ноосферної економіки як економіки «суспільного інтелекту» в умовах інформаційного суспільства та глобалізації, в основі яких освіта як головний фактор формування інтелектуальної економіки. Методологічною основою наукового дослідження є синергетичний підхід, в основі якого коеволуція розвитку природи і суспільства як головної тенденції розвитку людства у напрямі цивілізованого розвитку, яка формується на основі понятійно-категорійного апарату біфуркації, атрактор, емерджентність, траєкторія розвитку, і сприяє появі синергії взаємодії. Робиться висновок, що коеволуція – це співрозвиток взаємодіючих елементів єдиної системи, що розвиває і зберігає свою цілісність.

Нова методика і методологія дослідження відрізняється від існуючих тому, що аналізується новий феномен інформаційного суспільства, що еволюціонує в «суспільство знань» та smart-суспільство, зорієнтований на розвиток високих технологій як можливих точок росту у вигляді нових підходів і парадигм.

Особливості структури та складових проведення дослідження третього етапу передбачало поглиблення виявлення умов глобалізації, в яких розвивається інформаційне суспільство, з метою направити використання умов глобалізації на цілі гуманітарного розвитку, щоб забезпечити якісне майбутнє вже для нинішнього покоління, використовуючи переваги «економіки знань» та «економіки інновацій» як нової інноваційно-економічної моделі економічного розвитку України.

Саме тому інформаційне суспільство трактується як локомотив технологічних і соціальних перетворень та основою побудови конкурентоспроможного суспільства, в основі якого знання та інтелектуальний капітал виступають головним фактором економічного розвитку і сприяють форсайту економіки України.

Дослідження складалося з теоретичної та практичної складових, до яких входило:

- 1) формування концепції «Формування механізмів становлення інформаційної культури в глобальному вимірі»;
- 2) концепції «Адаптація людини до життя в інформаційному суспільстві»;
- 3) концепції «Механізми оптимізації інформаційного суспільства в Україні»;
- 4) концепції «Інформаційне суспільство як спрямованість на досягнення стратегічних інтересів та конкурентоспроможності України на міжнародному ринку», що вимагало вироблення нових технологій:
 - а) «Алгоритми формування механізмів оптимізації інформаційного суспільства у вимірах нелінійного розвитку»;
 - б) «Соціальні технології та алгоритми для оптимізації інформаційного суспільства».

В результаті аналізу доведено, що концепція розвитку інформаційного

суспільства як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації має велике практичне значення, так як сприяє впровадженню в регіоні та Україні концепції інформаційного суспільства, що характеризується високим рівнем розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій та інтенсивним використанням їх органами публічного адміністрування.

Реалізація завдань проекту має велику актуальність, наукову новизну тематики досліджень і надає можливість підвищити потенціал інформаційного суспільства в регіоні та Україні за рахунок упровадження на всіх рівнях управління та ВНЗ сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, які стали активно упроваджуватися в навчальний процес викладачами, що працюють Центрі.

Важливим аспектом розробки даної теми є комплексна розробка механізмів розвитку інформаційного суспільства як фактору сталого розвитку соціуму за допомогою вироблення цивілізованих важелів управління, включаючи електронне врядування, підвищення якості освіти та послуг за рахунок використання інформаційних технологій під час проведення тренінгів, результатів, що є конкурентоспроможними на світовому ринку.

Результати науково-дослідної роботи «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації» є важливим елементом інформаційної політики держави та її інформаційно-комунікативної функції, спрямованої на упровадженням «суспільства знань», що визначається інформаційними технологіями, які стали локомотивом соціально-економічного розвитку багатьох країн світу і забезпечення гарантованого вільного доступу громадян до інформації як одного з важливих завдань держави.

Доведено, що істотні зміни у цьому повинні відбутися за рахунок цілеспрямованих зусиль органів державної влади, бізнесу і громадянського суспільства, а для цього використовується культурний, освітній і науково-технічний потенціал регіону для того, щоб забезпечити гідне місце регіону та України серед лідерів глобального інформаційного суспільства.

Проект НДР розробляє основні напрямки державної політики в сфері використання і розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій, науки, освіти і культури для просування країни на шляху інформаційного суспільства. Концепція розвитку інформаційного суспільства базується на концептуальних засадах, що визначають цілі і напрямки інформаційної діяльності органів державної влади, а також принципи і механізми взаємодії з громадянським суспільством.

Результати науково-дослідної роботи «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації» мають велике практичне значення, які сприяють впровадженню в регіоні та Україні концепції інформаційного суспільства, що характеризується високим рівнем розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій та інтенсивним використанням їх органами

публічного адміністрування.

Результати науково-дослідної роботи «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасної України в умовах глобалізації» є важливим елементом інформаційної політики держави та її інформаційно-комунікативної функції, спрямованої на упровадженням «суспільства знань», що визначається інформаційними технологіями, які стали локомотивом соціально-економічного розвитку багатьох країн світу і забезпечення гарантованого вільного доступу громадян до інформації як одного з важливих завдань держави.

Економічна привабливість розробки у просуванні на ринок інформаційного суспільства, в основі якого закономірності розвитку цивілізації від постіндустріального до інформаційного суспільства, лежить конкурентоспроможна неоекономіка, що тісно переплітається з процесами глобалізації. Виявлено закономірності інформаційного розвитку соціальних систем, що формують позитивний потенціал людства, що сприяє коеволюційному (гуманному) розвитку людини і природи.

Проаналізовано теорії глобалізації, в основі яких удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми та виявлено фактори, які виступають детермінантами оптимізації українського соціуму в умовах глобалізації; сформовано вітчизняну модель механізмів інформаційного суспільства як основи реалізації сталого економічного розвитку. Економічна привабливість проекту у запровадженні цілого циклу нових фахових дисциплін «Інформаційна антропологія», «Інформаційна культурологія», «Філософія інформації», «Інформаційна (електронна) культура», «Інформаційна етика», «Філософія знаннєвого суспільства», «Інформаційний менеджмент», «Соціальна інформатика», що сприяють формуванню інформаційної культури молоді, щоб вміти адаптуватися до інформаційного суспільства, вміти управляти інформаційними потоками у своїй сфері діяльності та раціонально споживати інформацію.

Реалізація завдань проекту дозволить підвищити потенціал органів державної влади та місцевого самоврядування. Внаслідок практичного впровадження результатів роботи передбачається отримання економічного ефекту в діяльності територіальних громад в результаті вдосконалення механізмів інформаційного суспільства та виходу України із кризи.

У ВНЗ (Запоріжжя, Київ, Мелітополь) запроваджено низку нових спецкурсів, направлених на вироблення соціальних технологій та алгоритмів оптимізації інформаційного суспільства в контексті соціоантропологічних, соціоекономічних та соціокультурних засад як нового типу сучасного соціуму. Все це буде сприяти упровадженню результатів дослідження у навчальний процес ВНЗ України; розробка практичних рекомендацій та їх упровадження на рівні окремих підприємств Запорізького регіону сприятиме підвищенню ефективності інформаційного управління та впливу інформаційно-

комунікативного менеджменту на розвиток соціальної організації як складної системи в умовах нестабільності.

Таким чином, в НДР розроблено концепцію філософії інформаційного суспільства в умовах глобалізаційних процесів сучасності, в основі якої:

- концепція ідеологічних трансформацій сучасного українського суспільства кінця ХХ – початку ХХІ століть, а саме інформаційне суспільство, що еволюційно переходить в «суспільство знань», направлено на формування людського (інтелектуального) капіталу на теренах України;

- концепції інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття;

- концепції розвитку засад Інтернету як глобальної тенденції розвитку сучасної цивілізації; концепція розвитку організацій як об'єкта публічного адміністрування в умовах інформаційного суспільства та адміністративної діяльності керівника як об'єкта саморефлексії;

- концепція формування спеціаліста інформаційного суспільства та епохи Інтернету та тенденції їх розвитку;

- концепція ефективної інформаційної політики України, яка може бути втіленою у практиці державного управління та місцевого самоврядування; у навчальному процесі ВНЗ Запорізького регіону та України, кафедри менеджменту організацій та управління проектами Запорізької державної інженерної академії, науково-дослідній роботі.

Одержане нове знання щодо предмета дослідження - інформаційного суспільства як соціального феномена та динамічного процесу, що отримано завдяки використанню синергетичної методології, що дозволила виявити ряд ключових показників розвитку інформаційного суспільства, зокрема асиметричності інформації та інформаційно-комунікаційного суспільства.

Інформаційне суспільство як складний показник розвитку конкурентоспроможності організацій слугує основою моніторингу та прогнозування діяльності організацій. В рамках проекту вперше проаналізована діяльність організацій в умовах розвитку ІКТ, стохастичності, асиметричності інформації, що потребує розвитку інформаційно-комунікативного менеджменту та упровадження його в діяльність організацій.

До нових положень дослідження слід віднести концепцію smart-філософії як нового наукового напрямку та дисципліни, яка сприяє переходу країни на рівень високорозвинутої, технологічної, інтелектуальної, що представляє новизну даного дослідження. Доведено вплив інформаційно-комунікативного процесу на діяльність організацій в умовах нестабільності слугує розвитку інформаційно-комунікаційних процесів та розвитку організації як цілісної соціокультурної системи. Інформаційні ресурси сприяють виробленню ефективних соціокультурних та інноваційних механізмів та зрушень.

Саморозгортання впливу інформаційно-комунікативного процесу в умовах інформаційного суспільства відбувається в контексті переходу від якості одного стану до якості іншого стану, а самоорганізація реалізується

завдяки інформаційно-комунікативному впливові (дисертація Осипенко Л.О. Вплив інформаційно-комунікативного процесу на розвиток соціальної організації в умовах нестабільності» 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії - (Переяслав-Хмельницький, 2015).

Серед напрямів оптимізації інформаційно-комунікативного впливу на розвиток організацій – перебудова стосунків між державою як суб'єктом управління і організаціями як об'єктами, що потребує формування суб'єкт-суб'єктної парадигми на основі зворотного зв'язку, від чого виграє як держава, так і організація.

В результаті виконання завдань наукового обґрунтовані та доведені нові знання, пов'язані із закономірностями організації та розвитку природи, суспільства людини, їх взаємозв'язків:

1) отримання нових знань, в контексті теоретико-концептуального обґрунтування концепції розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації, що зумовлює орієнтацію України на інтеграцію до міжнародної спільноти та включення в глобалізаційні процеси;

2) теоретико-методологічне обґрунтування нових законів, пов'язаних з розробкою закону техногуманітарного балансу, що базується на основі економічних, політичних, соціальних, духовних засад, направлених на інноваційний розвиток суспільства;

а) закон кібернетичної теорії, який виражає пропорційну залежність між внутрішньою різноманітністю системи та її потенціалом в якості суб'єкта чи об'єкта управління;

б) закон ієрархічних компенсацій – виражає залежність між організаційними рівнями складної системи, а саме зростання різноманітності на верхньому рівні повинно забезпечуватися обмеженням різноманітності на попередніх рівнях, і, навпаки, зростання різноманітності на нижчому рівні організації сприяє руйнації на верхньому рівні), доповнює фундаментальний закон кібернетичної теорії систем як закону необхідної різноманітності (фізичної, біологічної, соціальної), допомагає прогнозувати оптимальне поєднання різноманітних параметрів на різних етапах розвитку;

в) закон генетичних типів криз, який включає аналіз:

екзогенної – кризи, зумовленої переважно спонтанними змінами середовища, до якої система не поспіває адаптуватися;

ендогенної кризи, що зумовлена переважно внутрішньою програмою розвитку організму (зростання кризи в онтогенезі);

ендо-екзогенної кризи, що зумовлюється змінами в середовищі внаслідок власної активності системи;

3) в результаті впровадження нових законів буде сформована нова теорія - філософії розвитку українського соціуму в умовах глобалізації та інтеграції України до загальноєвропейського економічного простору;

4) сформовані нові методи - нелінійної динаміки, що базується на

використанні альтернативних методів і принципів: відкритості, врахування нелінійних ефектів, когерентності, системної узгодженості, коеволюції еволюційних процесів, використання експліцитного і прогнозованого потенціалу наукового мислення. Одержані результати є достатньо надійними для різних контекстів застосування та використання.

В результаті проведеного аналізу формується нова концепція реалізації зворотних зв'язків в сучасному українському соціумі в умовах переходу до інформаційного суспільства у період стрімких біфуркаційних змін, що створюють передумови для формування нового світогляду – інформаційного і синергетичного, яке може бути визначено як система поглядів на світ, що зумовлює необхідність подолання ентропійних процесів у природі і соціальному середовищі через посередництво інформаційної творчості, креативності, інноваційності.

Наукова новизна наведених положень полягає в тому, що у ньому вперше у вітчизняному дискурсі досліджено інформаційне суспільство у вимірах постнекласичного розвитку світу. Наукова новизна дослідження в тому, що висновки наукового дослідження доцільно використувувати задля розширеної соціогуманітарної експертизи науково-технічних стратегій упровадження інформаційного суспільства в Україні, у проектах і програмах формування підготовки інформаційних менеджерів, здатних працювати в інформаційному суспільстві, у комплексному експертному аналізі інформаційної діяльності, у програмах смарт-освіти вищих навчальних закладів.

Новизна у зміні парадигми як суспільства, так і освіти, в основі якої закладена зміна парадигми від виробничої до освітянської, що й привело до становленню й розвитку парадигми «розумного суспільства». Інформаційне суспільство, сформоване на Заході, - це нова якість суспільства, у якому сукупність використання технічних засобів, сервісів та Інтернет приводить до якісних змін у взаємодії суб'єктів, що дозволяють отримати нові ефекти – соціальні, економічні та інші переваги, що є конкурентоспроможними і ведуть до нової якості життя.

В Україні має сформуватися нове інформаційне суспільство, що базується на комплексній модернізації та інноваційному розвитку всіх секторів на основі технологій нового покоління, що забезпечують високу додаткову вартість, мають високу енергоефективність, базуються на енергозберігаючих технологіях та екологічній інфраструктурі, та потребують забезпечення інформаційної безпеки, тому концепція удосконалення механізмів інформаційного суспільства як нової інформаційної парадигми в Україні є новою і потребує упровадження в Україні.

Переваги отриманих наукових результатів над аналогами в тому, що ми прослідкували перехід від інформаційного суспільства до старт-суспільства, яке майже не досліджено в соціальній філософії, тому вважаємо, що дана тема немає аналогів у вітчизняній і світовій філософській науці, так ми підійшли до

розробки нового наукового напрямку – smart-філософії та підготовки smart-менеджерів, здатних працювати у високотехнологічному, високопрофесійному суспільстві, яких повинна готувати smart-освіта.

Дослідницький проект є достатньо інноваційним, так як феномен інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку України є новим, не розробленим і майже не використаним як у теоретичних розробках, так і в практичній роботі. Очікувані результати проекту отримані на основі сучасної концептуалізації, не здійсненої філософами, соціологами, економістами, так як цей термін тільки з'явився у філософському середовищі як на Заході, так і в деяких статтях вітчизняних філософів.

Очікувані результати проекту отримано на основі використання нових методологічних прийомів (методів, підходів, принципів), оновлено-сучасної емпіричної бази дослідження, використання як кількісних, так і якісних методів збирання інформації, здійснення власних перекладів з англійської літератури.

Методологічні засади моделі smart-освіти зводяться до використання принципів:

- 1) конструктивність;
- 2) символічність;
- 3) ідеалізація;
- 4) інструментальна і функціональна значимість,

а також сучасні методи аналізу емпіричних даних, отриманих у процесі дослідження, зокрема, методи моделювання і прогнозування, що дозволило поглибити аналіз індексів людського розвитку, глобального інформаційного розвитку, креативності сучасного інформаційного суспільства та їх впливу на розвиток людського капіталу.

Цінність даного дослідження є беззаперечною, отримання результатів дослідження є високим не тільки для сучасної України, але й для світової та вітчизняної науки для продовження фундаментальних та/або прикладних досліджень переходу інформаційного суспільства до smart-суспільства та його впливу на розвиток людського капіталу, який є найціннішим для здійснення всіх сучасних трансформаційних процесів.

Нами була підготовлена задача – розробити концептуальні засади, щоб вища освіта готувала інформаційних менеджерів та smart-менеджерів, здатних працювати у високотехнологічному, високопрофесійному, високоінтелектуальному суспільстві, яких повинна готувати smart-освіта. Це задача, яка немає аналогів в світі, тому вважаємо smart-освіту – самою прогресивною та інноваційною, тому що саме сама така освіта формує компетентності фахівців високої кваліфікації для виконання складних задач інформаційного процесу, автоматизованих систем управління, виконання задач smart-менеджерів, що повинно кардинально змінити роль менеджера в організації, що відповідає умовам інформатизації, глобалізації, становлення знаннево-інформаційної економіки. В результаті реалізації завдань проекту ми

матимемо спробу унаочнити базові структурно-функціональні елементи смарт-освіти та сприяти формуванню концепції смарт-освіти як європейського вектора політики XXI століття.

Тема смарт-суспільства виходить на проблему смарт-освіти, зокрема необхідності формувати еліту гуманітарних менеджерів, необхідних для роботи на всіх рівнях управління, що говорить про формування національної еліти, здатної працювати в складних умовах конкурентоспроможності та вироблення компетентностей фахових спеціалістів інформаційної доби.

Практична цінність очікуваних результатів роботи є високою для наукового і соціально-економічного (зокрема суспільного) розвитку країни в цілому, а також для декількох галузей – освітньої, науково-технічної, економічної, духовно-культурної. Результати даного дослідження можуть бути використано при розробці концепції смарт-суспільства і смарт-освіти на державному рівні і нової системи специфікацій та стандартів смарт-освіти.

До практичних наукових результатів роботи відноситься розробка концепції смарт-суспільства, що формується в умовах глобалізації, представлена наявністю інформаційно-комунікаційних технологій, які істотно перетворюють (трансформують, модернізують) бізнес, освіту, державу, суспільство, особистість. Смарт-суспільство розглянуто в контексті соціоекономічних, соціоантропологічних та соціокультурних вимірів, в основі яких – організаційно-економічні механізми удосконалення інформаційного соціуму, направлені на подолання антикризових чинників глобалізації, ризиків і хаосу в інформаційному соціумі.

В основі смарт-суспільства лежить розвиток «суспільства знань», цифрових технологій, цифрового суспільства, всього того, що називається цифровою ерою розвитку цивілізації, яка постійно розвивається у нелінійному просторі в контексті біфуркації (поліфуркації), ентропійності, пошуку свого аттрактора.

Очікувані дослідницькі результати дозволять виявити напрями оптимізації смарт-суспільства, мінімізації ентропійних та кризових чинників. Знання критеріїв та тенденцій розвитку сучасного соціуму, розроблена новітня методологія та методика діагностики смарт-освіти забезпечать соціальну експертизу і моніторинг ситуації щодо формування та подальшого розвитку смарт-суспільства, що виражене наступними категоріями: смарт-мобільність, смарт-міста, смарт-держави, смарт-економіка, смарт-бізнес, смарт-управління тощо.

Доведено в дослідженні, що смарт-освіта повинна сприяти удосконаленню смарт-технологій, які представляють собою сукупність науково обґрунтованих прийомів і спеціальних технік непрямого впливу на суспільство завдяки управлінню смарт-технологіями. Новий смарт-світогляд, що формується у системі смарт-освіти, потребує, щоб у ньому були реалізовані ідеї розумного (інноваційного) соціоекономічного і соціокультурного прогресу суспільства. Результати дослідження будуть використані в навчальному процесі при

підготовці менеджерів на кафедрі менеджменту організацій та управління проектами

Результати розробки можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях філософії інформаційного суспільства в масштабах України та регіону у зв'язку з переходом до електронного врядування; вирішенні проблем державного управління та місцевого самоврядування, пов'язаних з децентралізацією в умовах глобального розвитку та упровадженням електронного врядування.

Результати розробки можуть бути реалізовані: Міністерством освіти і науки, Українською академією політичних наук, Українською академією педагогічних наук України, Запорізькою обласною державною адміністрацією, Запорізькою обласною радою, Запорізькою міською радою, райдержадміністраціями Запорізького регіону, Запорізьким центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ, організацій при Запорізькій обласній державній адміністрації, Запорізькою державною інженерною академією та іншими ВНЗ Запорізького регіону та України при упровадженні концепції інформаційного суспільства та електронного врядування, при написанні докторських і кандидатських дисертацій, монографій та навчальних посібників, при підготовці магістерських дисертацій.

В результаті проведеного аналізу виконання проекту ми прийшли до висновків, що інформаційне суспільство в світі та Україні як складний соціальний, культурний та економічний феномен та динамічний процес, що розвивається, потребує для свого подальшого розвитку та удосконалення:

1. Постійно підвищувати місце, роль і значення інформаційно-комунікативних технологій, які б сприяли розвитку інформаційного суспільства, в основі яких «нове суспільство-нове підприємство-нові технології», цивілізаційний вектор сучасної державності та ефективні показники конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

2. Підтримувати інформаційний розвиток країни, включаючи інформаційний розвиток ВНЗ, який би свідчив про динаміку країн у напрямі до високорозвинутих, в основі яких орієнтація на знання, цифрову економіку, інтегрованість у мережеву взаємодію, що сприятиме адаптації системи цінностей до існуючих світових трендів соціально-економічного розвитку.

3. Удосконалювати інформаційні ресурси країни, організацій (установ, підприємств), ВНЗ, які б свідчили про розвиток інтелектуального потенціалу, який з необхідністю прагне до вироблення цінностей та вартостей інформаційного суспільства.

4. Розробити модель інноваційного розвитку країни, для чого виокремити кластери економічного, соціального, духовно-культурного розвитку України, в основі яких цінності інформаційного суспільства, інформаційної культури,

націлені на підвищення якості життя.

5. Виявити напрями розвитку людських (інтелектуальних, соціальних) ресурсів, можливості яких відповідали б вимогам інформаційної доби та надавати кожній людині можливість доступу до інформаційних і комунікаційних мереж, для чого розвивати перспективи креативної індустрії, що дасть змогу українським вченим зайняти почесне місце ключового драйвера розвитку, сприяючись на знання, кваліфікацію, інновації, інформацію, смарт-цінності.

6. Сприяти розвитку таких аттракторів (цілей притяжіння), які б притягували передові новітні інтелектуальні сили, які були б задіяні до розвитку культури інформаційного суспільства як «основи добробуту для всіх» та реалізації «духовно-інтелектуального коду нації», який вироблявся тисячоліттями і зберігся в інтелектуально-творчих силах українського народу.

7. Упроваджувати ефективні напрями розвитку інформаційного суспільства з високою доданою вартістю в інформаційній економіці в контексті модернізації суспільства та сприяти пошуку автентичних цінностей інформаційного суспільства, розробивши ідеологію інформаційного суспільства як основу «добробуту для всіх», щоб не потрапити до кола країн, «які не відбулися».

8. Розробити концепцію привабливої для бізнесу України, для чого розвивати і підтримувати проєктивні ідеї (нові, інноваційні, ще не вживані) ідеології світогляду інформаційного суспільства та активізувати всі передові інтелектуальні сили України на пошук і впровадження ідеалів інформаційного суспільства, які сприяли виходу України на рівень висококонкурентних.

9. Розробити механізми активізації суспільного руху знань, інформації, використовувати всі можливі напрями підвищення духовно-інформаційної мобільності нації як конкурентоспроможної та цивілізованої.

10. Розробити концепцію середовищеспроможності української нації як соборної здатності вирватися на передові позиції науково-технічного, економічного, соціального, духовного, а відтак і цивілізаційного (інтелектуального) прогресу.

11. Розробити і впроваджувати в життя кожні п'ять років стратегічний план розвитку стем-освіти, який повинен включати короткострокові і довгострокові пріоритетні наукові напрямки і програми, визначати єдині виміри прогресу країни та сприяти підвищенню Міжнародних індексів розвитку країни у досягненні поставлених цілей - індексу людського розвитку, індексу добробуту, глобального індексу креативності, глобального інноваційного індексу, світового індикатора управління, індексу енергетичної безпеки.

12. Стимулювати інвестиції у розвиток людського (інтелектуального) капіталу, тобто в науку, культуру, освіту, що дають найбільш очікуваний результат, підтримувати передові наукові проєкти з інформаційного суспільства та стем-освіти, залучати молодь у дану сферу, сприяючи

фінансуванню наукових проектів з означеної проблематики.

13. Розробляти нові науково-комунікаційні проекти, здатні сприяти переходу інформаційного суспільства у «суспільство знань» і «старт-суспільство», в якому культивується стем-освіта, дистанційне навчання, ширкосмугові мережеві можливості як інструмент підготовки висококомпетентних спеціалістів епохи Інтернет та інформаційного суспільства, розвивати майбутні тренди в технологіях, які набувають стрімкого розвитку, та розробити методологічний інструментарій аналітико-інформаційного забезпечення упровадження інформаційного суспільства у всіх сферах, що надають формат інформаційної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Andriukaitiene, Regina & Voronkova Valentina.** Sustainable development of organizations - innovative approach and social responsibility // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017.С.21-26.
2. **Andriukaitiene Regina, Voronkova Valentyna, Kyvliuk Olga, Maksimenyuk Marina. and Aita Sakun** (2017).Theoretical insights into expression of leadership competencies in the process of management. Problems and Perspectives in Management, 2017.- 15 (1-1), P. 220-226.
3. **Nikitenko V.** The Meaning of E-Culture in the Field of Human Values: Philosophic and Anthropology Context .Nikitenko V. // Диалог культур в эпоху глобальных рисков: материалы Междунар. науч. конф. и X науч.-теорет. семинара «Инновац. стратегии в соврем. социал. философии», Минск, 17-18 мая 2016 г. В 2 ч. Ч. 2 / науч.-ред. совет: А. В. Данильченко [и др.] ; редкол.: В. В. Анохина [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ, 2016. С.108-110. ISBN 978-985-553-347-5.
4. **Nikitenko Vitalina.** Conceptualization of geo-cultural values in the process of teaching of foreign language // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.].Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 64. С.255-259.
5. **Nikitenko Vitalina.** Cultural and Social competence creation in the process of English language Study / Nikitenko Vitalinaal // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.] – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 67. С.251-257.
6. **Nikitenko Vitalina.** Optimization of the development of tourism business in the conditions of information society // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 70. С. 71-76.
7. **V. Voronkova, M. Maksimenyuk, V. Nikitenko.** The concept of of human dimension in the context of anthropological discourse of humanistic management // International scientific-practical conference «Theory and practice: problems and prospects» Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos konferencijos tezių rinkinys 2016 m. balandžio 21-22 d.P.19-21
8. **Voronkova V.** Receptions of human dimension in the context of anthropological discourse of humanistic management. - Future Human Image. – 2016.№ 3(6). P. 120-128.
9. **Voronkova V.** The Formation of the Concept of Noosphere Development of Modern Society in the Conditions of Information Society. Philosophy &

Cosmology. 2016. Vol. 16. P.179 -191.

10. **Voronkova V., Maksimenyuk M., Nikitenko V.** Humanistic management in the context of philosophic anthropology: human dimension // IntellectualArchive Vol. 5, No. 1, January 2016 165 p. P. 37-48

11. **Voronkova V., Maksimenyuk M., Nikitenko V.** Humanistic management in the context of philosophic anthropology: human dimension / V. Voronkova, M. Maksimenyuk, V. Nikitenko // IntellectualArchive Vol. 5, No. 1, January 2016. P. 37-48.

12. **Voronkova Valentina, Kyvliuk Olga.** Philosophical Reflection Smart-Society as a New Model of the Information Society and its Impact on the Education of the XXI st. // Future Human Image – an International journal For Philosophy Psychology and Education; Voronkova Valentina.

13. **Voronkova Valentina.** Receptions of human dimension in the context of anthropological discourse of humanistic management / Valentina Voronkova // Future Human Image. – 2016. <http://www.fhijournal.org/?cat=7>

14. **Voronkova Valentina.** The formation of the concept of noosphere development of modern society in the conditions of information society // Philosophy & Cosmology Научный журнал: К: Международное философско-космологическое общество / Под ред. О.Базалука. 2016. Vol. 16. 2016. P.179-191.

15. **Voronkova, Valentina, Nikitenko, Vitalina, Maksimenyuk, Marina.** The object of human dimension as an anthropological paradigm of european philosophy / Transformations in contemporary society: social, economic and humanitarian aspects / Трансформації в сучасному суспільстві: соціальні, економічні та гуманітарні аспекти / Польща, Ополь, 2017. P.136-142.

16. **Ажажа М.** Теоретичні засади аналізу кадрової політики в системі місцевого самоврядування // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами / Ред. упрядн.: д. філософ. н., проф. Валентина Воронкова, Регіна Андрюкайтене. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.47-49.

17. **Ажажа М.А.** Зв'язок управління проектами зі стратегічним плануванням // Управління проектами: інновації, нелінійність, синергетика: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції магістрантів, аспірантів та науковців: у 2-т. // Відповідальний за випуск П.О. Тесленко. Том 2. Одеса: ОДАБА, 2014.С. 21-24.

18. **Ажажа М.А.** Механізми публічного управління та адміністрування // Матеріали XXI науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах. Том IV / Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.72.

19. **Ажажа М.А.** Самоменеджмент в органах публічного адміністрування

// Матеріали ХХ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. 2015.

20. **Ажажа М.А.** Соціальна інтеграція молоді в ринок праці в умовах трансформації суспільства // Матеріали ХХІІ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Економіка та менеджмент. IV / Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. С.149-150.

21. **Ажажа М.А., Муц Л.** Соціалізація в контексті суспільного розвитку // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 68. С. 179-186.

22. **Ажажа Марина.** Соціальна інтеграція молоді в ринок праці в умовах інформаційного суспільства та глобалізації // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017.С.97-98.

23. **Андрюкайтене Регина, Воронкова Валентина, Кивлюк Ольга, Романенко Татьяна, Рижова Ирина.** Концептуализация smart-общества и smart-технологий в контексте развития современной цивилизации // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos Taptautinė mokslinė - praktinė konferencija 2017 m. gegužės 11-12 d., Kaunas Tezių rinkinys (internete). P. 69-70.

24. **Андрюкайтене Регина, Воронкова Валентина, Кивлюк Ольга, Романенко Татьяна, Рижова Ирина.** Концептуализация smart-общества и smart-технологий в контексте развития современной цивилизации // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos Taptautinė mokslinė - praktinė konferencija 2017 m. gegužės 11-12 d., Kaunas Tezių rinkinys (internet) .- P. 249-257.

25. **Андрюкайтене Регина & Ажажа Марина& Воронкова Валентина** // Становлення і розвиток інформаційного суспільства в Україні та Литві: порівняльний аналіз // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017.С.74-77.

26. **Білогур В. Є.** Концепт спорту у ракурсі теоретико-методологічних засад спортивного менеджменту - антропології, онтології та арт-терапії / **В. Є. Білогур** // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2017. № 71. С. 26 – 35

27. **Бойко О.В.** Концептуальна парадигма публічного управління та адміністрування: теоретико-методологічні засади / О.В. Бойко, В.Г. Воронкова, О.О. Фурсін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2017. - Вип. 70. - С. 151-163.

28. **В. Воронкова, М. Ажажа, Р. Андрюкайтене.** Развитие туризма в условиях культурной глобализации и информационного общества: кросскультурный анализ // International scientific-practical conference «Theory

and practice: problems and prospects» Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos konferencijos tezių rinkinys 2016 m.. balandžio 21-22 d. P.24-25.

29. **Валентина Воронкова, Ольга Кивлюк.** Становление и развитие smart-философии как новой теоретической и прикладной науки XXI века // *ECONOMIE and EDUCATION: Gospodarka i edukacja: nowoczesne tendencje / Volume of Scientific Papers.* Opole: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opole, 2017. P. 297-302.

30. **Воронкова В.Г. Андриякитене, Регина.** Формирование культуры бизнес-коммуникации в условиях информационного общества и глобализации // *Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos Tarptautinė mokslinė - praktinė konferencija 2017 m. gegužės 11-12 d., Kaunas Tezių rinkinys (internete).* P. 73-75. ISBN 978-609-8200-07-2

31. **Воронкова В.Г.** Граничні цінності Істини, Добра, Краси як оптимум буття та відображення гармонізації стосунків людини з природою, суспільством, інформаційним середовищем // *Філософська антропологія, психоаналіз та арт-терапія: перспективність взаємодії: підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції, 30 – 31 березня 2016 р. / За ред. Хамітова Н.В. К.: Інтерсервіс, 2016. С.59-62. ISBN 978-617-696-491-9*

32. **Воронкова В.Г.** Економічні та управлінські засади smarte-суспільства // *Матеріали 71-ої науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів 6-8 грудня 2016 року. Одеса: Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова. Одеса, ОНАЗ імені О.С.Попова, 2016. С.80-82.*

33. **Воронкова В.Г.** Идеология ноосферного развития как конструктивно-мобилизирующая сила современного общества в условиях кризиса // *Национальная философия в глобальном мире: тезисы Первого белорусского философского конгресса / Национальная академия наук Беларуси, Институт философии; редкол.: В.Г.Гусаков (предс.) [и др.]. Минск, Беларуская навука, 2017. С.431-432. ISBN 978- 985-08-2207-9*

34. **Воронкова В.Г.** Імідж ВНЗ в умовах інформаційного суспільства, конкурентоспроможності та глобалізації // *Матеріали XXI науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах. Том IV / Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.70-71.*

35. **Воронкова В.Г.** Інтернет як глобальна тенденція і нова наднаціональна реальність // *VERSUS.* 2016. № 7. Мелітополь: Вид-во Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. С. 20-25.

36. **Воронкова В.Г.** Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму // *Humanities Bulletin of*

Zaporizhzhhe State Engineering Academy. 2016. Вип. 64. С. 32-43.

37. **Воронкова В.Г.** Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.]. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 64. С.32-43.

38. **Воронкова В.Г.** Інформація як головний мегатренд глобального інформаційно-мережевого с суспільства // Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи. Збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 14-15 травня 2015р. Житомир-Вінниця: Видання спільного наукового товариства PUBLISHER SCIENTIFIC, 2015. С. 175-176.

39. **Воронкова В.Г.** Концептуалізація інформаційно-комунікативного менеджменту як нової парадигми розвитку цивілізації XXI століття // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами / Ред. упрядн.: д.філософ.н., проф. Валентина Воронкова, Регіна Андрюкайтене. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.12-17.

40. **Воронкова В.Г.** Концептуалізація інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.].Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип.66. С. 13-26.

41. **Воронкова В.Г.** Концептуалізація інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології. - Humanities Bulletin of Zaporizhzhhe State Engineering Academy. 2016. Вип. 66. С. 13-25.

42. **Воронкова В.Г.** Мегатренди и мегатенденции культурной глобализации в условиях развития философского знания постмодерна // Институт философии Национальной академии Беларуси. Международная научная конференция 21-22 апреля 2016 г. «Философское знание и вызовы цивилизационного развития». Минск, 2016.

43. **Воронкова В.Г.** Методологічні засади інформаційної економіки у проблемному полі глобалізованого соціуму // Економічний вісник. - Запоріжжя, Вип.4, 2016: РВВ ЗДІА, 2016.

44. **Воронкова В.Г.** Нелінійно-синергетична методологія аналізу інформаційного суспільства / В. Г. Воронкова // Право на інформацію в громадянському суспільстві. Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав: Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21 квітня 2016 р.) / За заг. ред. к.і.н., доц. О.Ю. Кондратенка. К., 2016. С.7-13. ISBN 978-966-02-6304-8

45. **Воронкова В.Г.** Основні мегатренди і маркери у проблемному полі глобального інформаційного суспільства // V Міжнародна науково-практична

конференція «Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства»: Матеріали У Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 квітня 2016 р. Одеса, ОНАЗ м. О.С.Попова, 2016. С. 12-16.

46. **Воронкова В.Г.** Розвиток інноваційного потенціалу smart-суспільства, smart-економіки, smart-технологій, smart-бізнесу, smart-освіти як конкурентоспроможного чинника держави // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону» до 90-річчя Першого ректора академії д. техн. н., проф. Ю. М. Потебні. 11 листопада 2016 року. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2016.

47. **Воронкова В.Г.** Саморозгортання глобалізованого світу як сукупності складних соціальних систем в умовах нестабільності / В.Г. Воронкова, О.П. Кивлюк, Р. Андрюкайтене // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2017. - Вип. 70. - С. 20-28.

48. **Воронкова В.Г.** Синергетически-рефлексивная парадигма управління проектами // Управління проектами: інновації, нелінійність, синергетика: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції магістрантів, аспірантів та науковців: у 2-т. // Відповідальний за випуск П.О. Тесленко. Том 2. Одеса: ОДАБА, 2014. С.68-71

49. **Воронкова В.Г.** Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства в Україні // IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми и перспективы социально-экономического развития территорий» 29 апреля – 3 мая 2015 г. г.Ополе, Польша.

50. **Воронкова В.Г.** Трансформація античної філософії як «любові до мудрості» до філософії ХХІ століття «як любові до інформації» // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами / Ред. урядн.: д.філософ.н., проф. Валентина Воронкова, Регіна Андрюкайтене. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.55-57.

51. **Воронкова В.Г.** Управління проектами при переході від інформаційного до smart-суспільства // Управління проектами, програмами, портфелями: Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції: [у 2т.]. Том 2. Одеса: Бондаренко М. О., 2016. С.22-25. ISBN 978-617-7424-17-7

52. **Воронкова В.Г.** Философия информационного общества в контексте глобализационных процессов современности. - Humanities Bulletin of Zaporizhzhе State Engineering Academy. 2015. Вип. 61.С. 13-23.

53. **Воронкова В.Г.** Філософія інформаційного суспільства в Україні: проблеми, перспективи розвитку // Матеріали ХХ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Запоріжжя:

РВВ ЗДІА, 2015. С.3.

54. **Воронкова В.Г.** Філософія управління складними соціальними системами в умовах інформаційного суспільства та глобалізації// Conference Proceedings of the 5 th International Scientific Conference Modern Problems of Management: Economics Education, Health Care and Pharmacy (October 26-29, 2017 Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole ,2017. P.30-32. ; ISBN 978-83-62683-23-9.

55. **Воронкова В.Г.** Формування і розвиток професійної компетентності як «метакомпетентності» в умовах інформаційного суспільства // Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів 30 березня 2016 р. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. С.31-36

56. **Воронкова В.Г.** Формування конкурентоспроможної концепції управління складними соціальними системами в умовах інформаційного суспільства // Міжнародна науково-практична конференція «Стан та перспективи розвитку управлінських наук: український та польський досвід» 5- 6 жовтня 2017 року в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».Київ, 2017. С.25-30.

57. **Воронкова В.Г.** Формування концепції гуманітарної освіти у контексті інтеграції України до європейського освітнього простору // Освітня політика держави: філософія, методологія, практика / за заг. ред. Є.М.Суліми, В.П.Андрущенко; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. – Тематичний випуск: збірник наукових статей. – К.: Вид-во НПУ імені Н.П.Драгоманов, 2014.С.65-69.

58. **Воронкова В.Г.** Формування концепції ноосферно-інформаційно-інноваційного розвитку адміністративного нооменеджменту у ХХІ ст. // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 69 (1). С. 44-50.

59. **Воронкова В.Г.** Формування образу «я» та вибір людиною самої себе в умовах плинності людського буття як проблема філософської рефлексії // Людина в умовах мінливості соціокультурного простору: духовно-практичний вимір // матеріали міжнародної науково-практичної конференції (3-4 червня 2016 р.) / Ред.упроряд. Олексенко Р.І., М.В.Будько. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького. Ч.1: Концептуальні схеми руху особистості у смислових просторах самовизначення. С. 60-64. ISBN 978-617-7346-43-1

60. **Воронкова В.Г.** Эволюция виртуально-коммуникационного общества: от коммуникации как любви к мудрости к коммуникации как любви к информации (современные аспекты цивилизационной динамики) // Диалог культур в эпоху глобальных рисков: материалы Междунар. науч. конф. и X науч.-теорет. семинара «Инновац. стратегии в соврем. социал. философии», Минск, 17-18 мая 2016 г. В 2 ч. Ч. 2 / науч.-ред. совет: А. В. Данильченко [и др.] ; редкол.: В. В. Анохина [и др.]. - Электрон. дан. (5,07 Мб). - Минск: Изд. центр

БГУ, 2016. диск (CD-ROM). – С. 196-199. ISBN 978-985-553-347-5.

61. **Воронкова В.Г.** Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України за доби глобалізації: теоретико-методологічні та праксеологічні виміри. Запоріжжя: Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2017. 276 с.

62. **Воронкова В.Г.** Трансформація філософії від «любові до мудрості» до філософії як «любові до інформації»: теоретичні та праксеологічні аспекти інформаціологічної доби // Шинкаруковські читання. м.Київ, 2017.

63. **Воронкова В.Г.** Удосконалення інноваційного потенціалу смарт-суспільства в умовах Інтернет-економіки // 1У Міжнародна науково-практична конференція «Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства».Одеса, ОНАЗ ім. О.С.Попова, 2017. С.19-23.

64. **Воронкова В.Г.** Философия информационного общества в контексте глобализационных процессов современности // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗДІА, 2015. Вип. 61. С.13-23.

65. **Воронкова В.Г.** Філософія управління складними соціальними системами в умовах інформаційного суспільства // «Суспільство, релігія, культура, наука, техніка, освіта, економіка в умовах новітніх глобальних викликів для України і Польщі»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя, 21-23 вересня 2017 р.). 21-23 вересня 2017 р. Запоріжжя, ЗДІА. С.24-26.

66. **Воронкова В.Г.** Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві // «Зовнішні справи». 2014. Вип.12. С.36-40.

67. **Воронкова В.Г.** Формування конкурентоспроможної концепції управління складними соціальними системами в умовах інформаційного суспільства// Матеріали ХХІІ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Економіка та менеджмент. IV / Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. С.163-164.

68. **Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю.** Саморозгортання організації як складної ієрархічної системи в умовах стохастичності інформаційного суспільства. К: «Видавництво «Гілея», 2016. Вип.111. С. 143–148.

69. **Воронкова В.Г., Ажажа М.А.** Формирование концепции ноосферного развития современного социума: теоретико-методологический контекст // «Веснік Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя 1. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія».Брест, 2016. № 1.С.19-26.

70. **Воронкова В.Г., Ажажа М.А.** Формирование концепции ноосферного развития современного социума: теоретико-методологический контекст // «Веснік Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя 1. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія».Брест, 2016. № 1. С.19-26.

71. **Воронкова В.Г., Ажажа М.А., Андрюкайтене Регина.** Развитие

туризма в условиях культурной глобализации и информационного общества: кросскультурный анализ // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos mokslinių straipsnių rinkinys Kaunas 2016. С.95-100.

72. **Воронкова В.Г., Ажажа М.А., Андрюкайтене Регина.** Развитие туризма в условиях культурной глобализации и информационного общества: кросскультурный анализ // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos mokslinių straipsnių rinkinys Kaunas 2016. С.95-100.

73. **Воронкова В.Г., Андрюкайтене Регина, Максименюк М.Ю., Нікітенко В.О.** Формування концепції гуманістичного менеджменту в Україні та її вплив на розвиток людського потенціалу в умовах сучасного інформаційного суспільства, глобалізації та євроінтеграції // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.]. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 65. 13-26.

74. **Воронкова В.Г., Андрюкайтене, Регина.** Економічна сутність інтернет-економіки як глобальної тенденції розвитку інформаційного суспільства //Економічний розвиток держави, регіонів, підприємств підприємництва: роблеми та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 6 травня 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька державна інженерна академія, 2017. С.8-11. ISBN 978-966-916-295-3

75. **Воронкова В.Г., Андрюкайтене, Регина.** Формування механізмів інформаційно-комунікативного менеджменту в умовах суспільно-політичних трансформацій у світі // ІІ Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій» 26-28 квітня 2017 р (м.Київ-Суми).Київ, 2017.<http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/ii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenc-26-04>

76. **Воронкова В.Г., Білогур В.Е.** Становление и развитие интернет-экономики в проблемном поле глобализированного социума // Становление и развитие интернет-экономики в проблемном поле глобализированного социума / Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи: [Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2016 р.] Том. 1.- Тернопіль: Вектор, 2016.– С.58-60.

77. **Воронкова В.Г., Кивлюк О.П. Андрюкайтене Регина.** Концептуалізація моделі ноосферного розвитку сучасного соціуму та освіти інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 68. С. 33-48.

78. **Воронкова В.Г., Кивлюк О.П.** Людина в освітньому просторі smart-суспільства // Міждисциплінарні дослідження складних систем: [збірник наукових праць]. Номер 10-11. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С.89-96.

79. **Воронкова В.Г., Кивлюк О.П.** Саморозгортання глобалізованого світу як сукупності складних складних систем в умовах стохастичності,

невизначеності та «балансування на межі хаосу» // «Глобалізований світ: випробування людського буття»: Міжнародна науково-теоретична конференція, 6-7 жовтня 2017 року: [матеріали доповідей та виступів] / редкол. М.А.Козловець [та ін.]. Житомир: Вид-во Євенок О.О., 2017. С.82-86.

80. **Воронкова В.Г., Кивлюк О.П., Нікітенко В.О., Ришова І.С.** STEM-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства // I-а Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичні засади створення інноваційної моделі STEM-освіти» в рамках Дев'ятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» 24 жовтня 2017 року (Київ, 24 жовтня 2017 року).

81. **Воронкова В.Г., Куцупал С.В.** Яким бути спеціалісту інформаційного суспільства та епохи Інтернету: концептуалізація та тенденції. - Humanities Bulletin of Zaporizhzhе State Engineering Academy. 2015. - № 63. - С. 13-20.

82. **Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Нікітенко В.О.** Інтернет як основа формування глобального інформаційного суспільства: тенденції розвитку, критерії, механізми. «Гілея», 2017. Вип. 119 (4). С. 200-206.

83. **Воронкова В.Г., Максименюк М.Ю., Нікітенко В.О., Муц ЛуайФайсал.** Публічне адміністрування у проблемному полі викликів інформаційного суспільства: теоретико-методологічні виміри: колективна монографія // Час вибору: виклики інформаційної епохи: // За заг. ред. О.А. Івакіна, Д. В. Яковлева. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 386-404.

84. **Воронкова В.Г., Онищенко О.А.** Застосування концепції мультиплікатора Дж.М. Кейнса в контексті удосконалення системи управління проектами // Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів 30 березня 2016 р. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016.– Режим доступу: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenc-30-03.-c.36-39>.

85. **Воронкова В.Г., Романенко Т.П., Андрюкайтене Регіна.** Генеза від інформаційного суспільства до «smart-суспільства» в контексті історичної еволюції сучасного світу: теоретико-концептуальний контекст // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К.: Вид-во «Гілея», 2017. Вип. 116 (1). С. 128-133;

86. **Воронкова В.Г., Романенко Т.П., Андрюкайтене Регіна.** Концепція розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової трансформації до Smart- суспільства. // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.] – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. – Вип. 67. - С. 13-27.

87. **Воронкова В.Г., Романенко Т.П., Андрюкайтене Регіна.** Концепція розвитку проектно-орієнтованого бізнесу в умовах цифрової трансформації до Smart-суспільства. - Humanities Bulletin of Zaporizhzhе State Engineering Academy. 2016. Вип. 67. С. 13-27.

88. **Воронкова В.Г., Соснин А.В.** Философские аспекты формирования информационно-коммуникационной парадигмы общества как высшего достижения цивилизации // Национальная философия в глобальном мире: тезисы Первого белорусского философского конгресса / Национальная академия наук Беларуси, Институт философии; редкол.: В.Г.Гусаков (предс.) [и др.]. Минск, Беларуская навука, 2017.С.216-217.ISBN 978- 985-08-2207-9

89. **Воронкова В.Г., Соснін О.В.** Формування інформаційного суспільства в Україні: виклик чи потреба часу? // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗДІА, 2015. Вип.60. С. 13-24.

90. **Воронкова В.Г., Соснін О.В., Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О.** Філософія інформаційно-комунікаційного суспільства: теоретико-методологічний контекст 7 за ред. д.філос.н., проф. В.Г. Воронкової. Запоріжжя, РВВ ЗДІА. 2016. 276 с.

91. **Воронкова В.Г., Кивлюк О.П., Максименюк М.Ю., Нікітенко В.О.** Формування ноосферного світогляду як основи інформаційно-інноваційно-ноосферного суспільства та ноосферної економіки // Гілея.- К.: Вид-во «Гілея», 2017.Вип. 122.С. 159-162.

92. **Воронкова В.Г.Зуєва В.О.** Антропологічні засади сучасного державотворення у контексті конституційної реформи // VI Міжнародна науково-практична конференція «Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи»: [Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2016 р.] Том. 1.Тернопіль: Вектор, 2016. С.58-60.

93. **Воронкова В.Г.**Філософія ноосферного розвитку сучасного соціуму // Социальные и технологические аспекты ноосферы современного общества. Сборник научных трудов. Материалы II Международной научно-практической конференции 5 декабря 2014г. / под. рук. проф.. Ж.Д.Малаховой. Москва-Киев-Запорожье – Желтые воды.-2014. С.64-71.

94. **Воронкова Валентина & Андрюкайтене Регніна & Кивлюк Ольга.** Формування смарт-освітнього простору інформаційного суспільства у глобальному вимірі та нової технології смарт-стаффіngu персоналу // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. С.136-141.

95. **Воронкова Валентина& Кивлюк Ольга & Нікітенко Віталіна & Рижова Ірина.** Stem-освіта як фактор становлення і розвитку smart-суспільства // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова.

Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. С.85-89.

96. **Воронкова Валентина.** Трансформації у сфері освіти: галузевий аспект // Conference Proceedings of the 6th International Scientific Conference Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development (April 20 – 23, 2017, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. С.241-243. ISBN 978-83-62683-10-9

97. **Воронкова Валентина.** Формування концепції управління складними соціальними системами інформаційного суспільства // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017.С.25-30.

98. **Глуцевський В.В.** Адаптивні механізми в системах управління підприємствами: методологія і моделі. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2016. 352 с.

99. **Інформаційне суспільство в світі та Україні:** проблеми становлення та закономірності розвитку / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 282 с.

100. **Історія соціологічної думки:** навчальний енциклопедичний словник-довідник / за наук. ред. В. М. Пічі, Н. В. Коваліско, В. М. Онищук, Н. М. Цимбалюк та ін. Львів: «Новий світ» - 2000», 2016. 687 с.(Розділ 2 Представники соціологічної думки Європи. Бірнбаум П'єр. С.70; Розділ 3 Представники соціологічної думки США і Канади - Козер Л'юїс Альфред – С.337; Тоффлер Елвін. С. 398; Хантінгтон Філіпс Самуел. С.405; Представники соціологічної думки України. Воронкова Валентина Григорівна (біографія).С. 497.

101. **Максименюк М.** Парадигма інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами / Ред. упрядн.: д.філософ.н., проф. Валентина Воронкова, Регіна Андрюкайтене. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.65-68.

102. **Максименюк М.Ю.** Кризові й конфліктні ситуації «нового покоління» у сучасному поліетнічному соціумі та спроби їх подолання // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.].Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип.64.С.260-271.

103. **Максименюк М.Ю.** Механізми протидії регіональним та етнонаціональним конфліктам в умовах глобалізації // Матеріали ХХ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015. С.37.

104. **Максименюк М.Ю.** Механізми формування та удосконалення маркетингу соціальних послуг в умовах інтернет-економіки / М.Ю. Максименюк // Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів 30 березня 2016 р. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenc-30-03.-c.36-39>

105. **Максименюк М.Ю.** Механізми формування та удосконалення маркетингу соціальних послуг в умовах інтернет-економіки // оціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів 30 березня 2016 р. К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenc-30-03>. С.64-69.

106. **Максименюк М.Ю.** Социально-философский дискурс полиэтнического социума как основы формирования ценностных ориентаций информационного общества и глобализации / М.Ю. Максименюк // Диалог культур в эпоху глобальных рисков: материалы Междунар. науч. конф. и X науч.-теорет. семинара «Инновац. стратегии в соврем. социал. философии», Минск, 17-18 мая 2016 г. В 2 ч. Ч. 2 / науч.-ред. совет: А. В. Данильченко [и др.] ; редкол.: В. В. Анохина [и др.]. инск: Изд. центр БГУ, 2016. С.473-476. ISBN 978-985-553-347-5.

107. **Максименюк М.Ю.** Теоретико-методологічні засади публічного управління та адміністрування // Матеріали XXI науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах. Том IV / Запорізь. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.85.

108. **Максименюк М.Ю.** Філософські засади публічного адміністрування // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. проф. В.М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2016. Вип.106.С. 206-216.

109. **Максименюк М.Ю.** Філософські засади публічного адміністрування // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗДІА, 2015. Вип. 61. С.206-226.

110. **Максименюк М.Ю., Никитенко В.А.** Роль философии в формировании человеческого капитала в условиях информационного общества в проблемном поле глобального знания // Институт философии Национальной академии Беларуси. Международная научная конференция 21-22 апреля 2016 г. «Философское знание и вызовы цивилизационного развития». Минск, 2016.

111. **Максименюк М.Ю., Нікітенко В.О.** Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.] Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 66. С. 266-278.

112. **Максименюк М.Ю.** Формування концепції маркетингу соціальних

послуг в умовах інформатизації, інтелектуалізації та інтернет-економіки // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб.наук.пр.Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2016. Вип. 67. С.183-192.

113. **Максименюк Марина, Нікітенко Віталіна.** Напрями модернізації соціогуманітарної компоненти освіти в умовах інформаційного суспільства // Conference Proceedings of the 6th International Scientific Conference Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development (April 20 – 23, 2017, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 258-260. ISBN 978-83-62683-10-9

114. **Максименюк Марина.** Нова освітня парадигма соціогуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та напрями її модернізації // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017.- С.153-159.

115. **Молодыченко В.В., Олексенко Р.И.** Информационное общество, как императив современности. / В.В. Молодыченко, Р.И. Олексенко, // Новый университет. Серия: Актуальные проблемы гуманитарных и общественных наук. 2014. № 4. С. 31-37.

116. **Наурук І.** Розвиток медіаосвіти в Україні: сучасний стан та вимога сьогодення / І. Наурук // Молодь і ринок. 2015. № 3. С. 162-166.

117. **Наурук І.М.** Освітні тренди у підготовці майбутніх іт-фахівців / І.М. Наурук // Актуальні питання сучасної інформатики. 2017. №5. с.126-129.

118. **Наурук О. В.** Можливості Hyper-V для організації практичних занять з адміністрування операційних систем / О. В. Наурук // Педагогічний дискурс. 2013. Вип. 14. С. 327-330.

119. **Никитенко В.А., Никитенко Э.К.** Концепция ноосферного мировоззрения как основа устойчивого развития современной цивилизации // Национальная философия в глобальном мире: тезисы Первого белорусского философского конгресса / Национальная академия наук Беларуси, Институт философии; редкол.: В.Г.Гусаков (предс.) [и др.]. - Минск, Белорусская наука, 2017. С.397-398. ISBN 978- 985-08-2207-9

120. **Нікітенко В.** Новий тип інформаційно-комунікативного суспільства та його мережевий характер // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю незалежності України та 20-річчю кафедри менеджменту організацій та управління проектами / Ред. упрядн.: д.філософ.н., проф. Валентина Воронкова, Регіна Андрюкайтене. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.140-145.

121. **Нікітенко В.О.** Інформаційно-комунікативні технології у розвитку туристичного бізнесу: глобалізаційний контекст / Е.К. Нікітенко // Гуманітарний

- вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 69(1). С. 130-135.
122. **Нікітенко В.О.** Філософські засади комунікативних технологій у розвитку туристичного бізнесу в умовах інформаційного суспільства і глобалізації // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 68. С. 89-97.
123. **Нікітенко Віталіна.** Формування соціокультурного простору особистості в умовах нової освітньої парадигми інформаційного суспільства // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. С.160-165.
124. **Олексенко Р. И.** Философия образования как неотъемлемый фактор экономического развития общества / Р.И. Олексенко // Социосфера. 2013. № 3. С. 19- 26.
125. **Олексенко Р. И.** Аксиодуховная составляющая в становлении и гармонизации социокультурного бытия человека / Р. И. Олексенко, В. В. Молодыченко, Г. Г. Тараненко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 65. С. 27-40
126. **Олексенко Р. І.** Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції: соціально-філософський аналіз / Р. І. Олексенко. Київ: Знання України, 2013. 367 с. ISBN 978-966-316-336-9.
127. **Олексенко Р. І.** Від "homoeconomicus" до "homocreativus" у соціокультурному середовищі / Р. І. Олексенко // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. Вип. 7. С. 112-114
128. **Олексенко Р. І.** Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості / Р. І. Олексенко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2015. Вип. 62. С. 65-73.
129. **Олексенко Р. І.** Особистість в освітньому середовищі, яке динамічно трансформується / Р. І. Олексенко, Ю. А. Васюк // Філософські обрії. 2017. Вип. 37. С. 124-135.
130. **Олексенко Р. І.** Становлення та розвиток "homoeconomicus" в умовах глобалізації та інформаційної революції / Р. І. Олексенко // Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 120. С. 159-162.
131. **Олексенко Р. І.** Філософія розвитку інформаційного суспільства в епоху глобалізації / Р. І. Олексенко // Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 98. С. 230-232
132. **Олексенко Р. І., Молодиченко В. В.** Концептуальні пріоритети формування сучасної людини економічної / Р. І. Олексенко, В. В. Молодиченко // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2017. № 70. С. 164 – 175.
133. **Олексенко Р.І.** Особливості формування світоглядних цінностей креативних підприємців в умовах глобальних викликів та трендів розвитку

сучасного світу. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В. 2017. 228 с. ISBN 978-617-7566-09-9.

134. **Олексенко Р.І.** Формування концепції креативної особистості як фактор креативно-знаннєвої економіки в умовах викликів глобалізації/ Р. І. Олексенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2017. № 71. С. 118 – 126.

135. **Постол О.Є.** Посткласичні ідеологічні трансформації: монографія. К.: ВЦ «Академія», 2015. 288 с.

136. **Постол О.Є.** Роль ідеологічної соціалізації у процесі державотворення // Матеріали XXI науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Проблеми економічного розвитку у сучасних умовах. Том IV / Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. С.73.

137. **Постол О.Є.** Глобалізація та неолібералізація як ідеологічні концепції сучасності // Матеріали XX науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015. С.46.

138. **Публічне управління та адміністрування в інформаційному суспільстві: вітчизняний і зарубіжний досвід** // За заг. ред.. Сергія Чернова, Валентини Воронкової, Віктора Банаха, Олександра Сосніна, Пранаса Жукаускаса, Йоліти Ввайнхарт. Регіни Андрюкайтене; Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗІА, 2017. 606 с.

139. **Соснін О.В., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Максименюк М.Ю.** Інформаційно-комунікативний менеджмент: зарубіжний і вітчизняний досвід: навчальний посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 316 с.

140. **Соснін О.В., Воронкова В.Г. Ажажа М.А.** Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): навчальний посібник. Запоріжжя: Дике Поле, 2016. 356 с.

141. **Соснін О.В., Воронкова В.Г.** Еволюція від інформаційного до Smart-суспільства в контексті національних викликів та національних стратегій // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна безпека в мережі Інтернет: глобальні виклики та національні стратегії» / Національний інститут «Львівська політехніка». Львів. 2016.

142. **Соснін О.В., Воронкова В.Г.** Інформаційне суспільство як виклик глобалізації // Час вибору: виклики інформаційної епохи: колективна монографія. / За заг ред. О.А. Івакіна, Д.В. Яковлева. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С.344-359.

143. **Соснін О.В., Воронкова В.Г.** Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми XXI століття. - Humanities Bulletin of Zaporizhzhhe State Engineering Academy. 2015. Вип. 62. С. 24-31.

144. **Соснін О.В., Воронкова В.Г.** Концептуалізація взаємовідносин «людина-суспільство», «суспільство-людина», «людина-природа» у просторі мінливого інформаційно-комунікативного простору // ІДЕЯ І ДІЯ: погляд

Ф./П./П./С./: колективна монографія: / За заг. ред. О.А. Івакіна, Д.В. Яковлева. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С.141-153.

145. **Соснін О.В., Воронкова В.Г.** Формування інформаційного суспільства в Україні: виклик чи потреба часу? - Humanities Bulletin of Zaporizhzhzhe State Engineering Academy. 2015. Вип. 60. С. 13-24.

146. **Соснін О.В., Воронкова В.Г.** Формування концепції спеціаліста інформаційного суспільства та доби глобалізації // Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. 29-30 червня 2016 р., м. Дніпро. / Наук. ред. О. Ю.Висоцький. Дніпро: Роял Принт, 2016. С. 106-108.

147. **Соснін О.В., Воронкова В.Г., Постол О.Є.** Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні та соціально-антропологічні виміри): Навчальний посібник. Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.

148. **Соснін Олександр & Воронкова Валентина.** Управління міжнародною системою як умова ефективної інтеграції соціуму в інформаційне суспільство // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2017 року / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф. В.Г.Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017.С.133-136.

149. **Управління проектами: монографія** / За ред. С.К.Чернова, В.Г.Воронкової. РВВ ЗДІА, 2015. 324 с.

150. **Хлебнікова А. А.** Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 68. С. 140-148.

151. **Хлебнікова А.А.** Інформаційно-комунікативний розвиток соціуму як цивілізаційної парадигми ХХІ століття // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії»: збірник наукових праць / За ред. В. Г. Воронкової. - Вип. 68. – Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2017. – С. 140-148.

152. **Хлебнікова А.А.** Соціальна мережа як засіб розвитку соціального капіталу в умовах формування глобального інформаційно-комунікативного суспільства// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗДІА, 2014. Вип. 59. С. 278-285.

153. **Хлебнікова А.А.** Соціальна мережа як концепт інформаційно-комунікативного простору сучасного суспільства // Матеріали ХХ науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА.Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015.С.32.

154. **Хлебнікова А.А.** Соціально-філософський дискурс комунікативних мереж як особливого ресурсу соціального капіталу в умовах глобалізації // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред.. проф. В.М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2014. Вип.91 (12). С.241-245.

155. **Хлебнікова А.А.** Становлення і розвиток інформаційного суспільства

в умовах глобалізації: теоретико-методологічний контекст // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред.. проф. В. М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2014. Вип.92 (1). С. 170-174.

156. **Шарова Т.М.** Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів / Т.М. Шарова, С.В. Шаров, О.В. Бородіхіна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Вип. 29, Т.1. 2017. С. 74-76.

SCIENTIFIC PUBLICATION

ВОРОНКОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРІВНА – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами, Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна)

Voronkova, Valentyna – Doctor of Philosophic Sciences, Professor, Head of the Department of Management of Organizations and Project Management, Zaporizhzhia State

Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: valentina-voronkova236@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4361-1701

Valentina Voronkova. The formation of information society as a civilization paradigm for the development of modern Ukraine in the age of globalization: theoretical, methodological and praxeological dimensions: monograph / Valentina Voronkova.- Zaporizhzhia: RVV ZSEA, 2017.- 270 s.

The monograph is aimed at the conceptualization of the formation of the information society as a civilization paradigm for the development of modern Ukraine in the context of theoretical-methodological and praxeological dimensions. The monograph examines the scientific and methodological approaches to the formation and development of the information society, explores the ways of forming an information society in developed countries of the West and the East, the influence of the information society on the development of human capital and creative personality. A special role is given to globalization, in the context of which the formation and development of the information society in the world and Ukraine is taking place and the impact of globalization on the formation of the information paradigm of society. The monograph is the result of the tasks of the Ministry of Education and Science of Ukraine "Improving of the mechanisms of the information society development as a civilization paradigm for the development of modern Ukraine in the conditions of globalization" (0115U002343 - 2015-2017).

Наукове видання

Валентина Григорівна Воронкова

доктор філософських наук, професор

**СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ
ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ
ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ**

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 18.12.2017р. Формат 60x84 1/32. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 14,9. Наклад 300 прим.
Видавничий договір № 2м/18.

Запорізька державна інженерна академія
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 2958 від 03.09.2007 р.

Віддруковано друкарнею
Запорізької державної інженерної академії
з комп'ютерного оригінал-макету

69006, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 226,
ЗДІА,
тел. (061) 222-38-596; (061) 236-44-87